

נפעל מזה בהפך כי הוא התרר הדבר וכריחו כמו שאמר
עד אשר לא ירתק חבל הכסף (קהלח יב, ו), ורמו בו לחוט
השררה שהוא לבן .

ואשר הם בני ארבע אותיות

רַטַּפֵּשׁ רַטַּפֵּשׁ רַטַּפֵּשׁ בשרו מנער (איוב לג, כה), ענינו לפי
מקומו נחרך . ויש אומרים שהיא מלה
מורכבת משתי מלות רוצה לומר רטוב ופש, כלומר רטוב ופרה
ורבה, מן פרו ורכו [חרגום] פושו וסגו¹. ופירושו עוד במלה
הוא רטפש הוא רטוב כא"ת ב"ש הפ"א ו"ו והש"ן ב"ר .
וחרגומו אתקליש בשריה .

רענן

וכרנו אוהו כשרש רען כפול הלמ"ד .
רַפְסָדוֹת רַפְסָדוֹת רַפְסָדוֹת על ים יפו (רכרי הימים ב' ב, טו),
הם דוכרות שזכר בספר מלכים² והם הקורות
שקושרין אותן ביחד ומוליכין אותן בנהרות ובים שקורין להם
רמ"ץ³ [צאטר"ה⁴] בלע"ז . ובמשנה (ברכות פרק רביעי
משנה ו דף כח, ע"ב) היה יושב בספינה או באסדא . ובתלמוד
ירושלמי (שם) היא אסדא היא אכסדיא היא רפסודות .

נשלמה אות הריש .

אור השין .

שש שש שש משור (שמוח כו, א), וילבש אתי בגדי שש
(בראשית מא, מב), פשהן . עמודי שש (שיר
השירים ה, טו), שרשו שיש .

פעל ששה וְשֵׁשֶׁתָּם האיפה (יחזקאל מה, יג), נגורה המלה
ששה הוא מן וְשֵׁשֶׁתָּה קנים (שמוח כה, מב), ששת ימים
(שם טו, כו), שְׁשֵׁרְהָנָה (משלי ו, טו). ובחשבוני הגדול
ששים ששים המה מלכות (שיר השירים ו, ה). וענין אחר
ושבכתיך וְשֵׁשֶׁתָּה (יחזקאל לט, כ), פירושו לפי מקומו
אחריכך . ויונתן חרגם ואשדלינג ואטעניך כלומר אפתך .
וזה שאמר (שם) והביאותים אל הרי ישראל . ויש
מפרשים אורזו מענין ששה כלומר שלא ישאר בהם כי אם
הששית . וארזני אבי ז"ל פירש שישפגנו בששה שפטים כמו

1) Genesis I, 28.
2) 1 Regum V, 39.
3) I. e. ratis. Vide supra p. 68, a. n. 2 et 3.
4) Hisp. *zatarra, zata*; Ital. *zattera, zatta, ratia*.

שאמר בפסוק ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף
ואבני אלגביש אש ונפרית אמטיר עליו¹ .

ששן

ששן ששן העמקים (שיר השירים ב, א), יש אומרים שששן
שהוא צמח לבן ויש לו ריח טוב ויאולי בלע"ז² .
והוא לעולם ששן עלים והמלה נגורה מן שש, ואם כן
יהיה פירוש שפתותיו ששנים (שם ה, יג), בריח לא בעין³ .
פרח ששן (מלכים א' ו, כו), ועל ראש העמודים מעשה ששן
ששן (שם ו, כב), שניהם קמץין וכחולם . ונא בפרח
ובשורק מעשה ששן באולם (שם ו, יט). וכן על ששן ששן
עדות (חזקיהו ע, א), והמסורה ב' פתחין וכל שושן
הבירה⁴ כותיה . ופירוש פרח שושן עשוי כדמות שושן .
ששן חקקים בששן (יחזקאל כג, יד), ומשוח בששן ששן
(ירמיה כב, יד), שניהם פתחין בסוף פסוק אמר
החרגום בסמנין . והוא מין מצעני הציריים ואומרים שזהו
הנקרא ונפ"ר⁵ בערבי, ונקרא מיני⁶ [קול"ר ד"י
מיניא"ר⁷] בלע"ז .

שאב

ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה (ישעיה
יב, ג), [לשאב] ונתשאב לכל גמליו (בראשית כה,
כ), ושאבון הנערים (רוח ב, ט), לעת צאת השאבות
(בראשית כד, יא). ושם המקומות ששואבין בהם בין משאבים משאב
(שופטים ה, יא) .

שאג

אריה שאג (עמוס ג, ח), שאגתי מנהמת לבי
(חזקיהו לז, ט), שאג ישאג על נודהו (ירמיה
כה, ל), עליו ישאגו כפרים (שם ב, טו), שאג לקראתו
(שופטים יד, ה), שאגים לפרץ (חזקיהו קד, כא). והשם
שאגה לו כלביא (ישעיה ה, ט). וכסמך שאגת אריה שאגה
וקול שחל (איוב ד, י). ויתכו כמים שאגתי (שם ג, כד),
נערת האריה תקרא שאגה והשאלה להמית האדם ונחננה
קולו על צרוהו .

שאה

עד אשר אם שאז עו"ט (ישעיה ו, יא). והנפעל נפעל
השאה שטמה (שם). וההתפעל והאיש משתאה התפעל

1) Ezech. XXXVIII, 22.
2) Prov, hod. *viouletto viola*.
3) Vide Aben Esram ad l. c.
4) Esther I, 2. 5.
5) Arab. *سِنَجْفَرٌ*, *زِنَجْفَرٌ* et *زِنَجْفَرٌ*
et *سِنَجْفَرٌ* (Pers. *سِنَجْرَفٌ*) *cinnabaris*,
minium. (Beith. apud Gol.) Conf. Bocharti Hie-
roz. pars III. pag. 621. ed. Rosenm.
6) I. e. *minium*, nostrum *Mennig*, notus color ruber.
7) Ital. *color di miniare* (loco c. d. *minio*) color
minii. In omnibus codicibus a nobis collatis haec
verba desiderantur.

שְׁאֵה לה (בראשית כד כא). והשם **שְׁאֵה** יכת שער (ישעיה כד, יב), פירושו וכשאיה. ומשקל אחר השיבה נפשי **שְׁאֵה** מְשֻׁאֵהָם (תהלים לה, יו), האחד שְׁאֵה והרבים שְׁאֵים. **שְׁאֵה** ובה"א הנקבה בבא כְּשֻׁאָה פחדכם (משלי א, כו), ומשאת הפעיל רשעים כי תבא (שם ג, כה). והפעל הכבד לְהִשְׁאִיזוּת גלים נצים (ישעיה לו, כו). ובמקומו במלכים (בי יט, כה). לְהִשְׁוֹת. וכבר כתבנוהו כשרש נְשָׂא. ענינם ענין שמסרה. ויש מהם בענין חמה כמו והאיש משחאה, כמו שרוח בלשון שממה משחומם. וענין אחר וְשֻׁאֵן לְאֵמִים כְּשֻׁאֵן נפעל מים כבירים יְשֻׁאֵן (ישעיה יו, יב). ומלת ישאון מבנין שְׁאֵן גפעל. וירד הדרה והמונה וְשֻׁאֵנָה (שם ה, יד). ענין המירה. ויש לפרש מענין זה בבא כשאה פחדכם. ועלית כְּשֻׁאָה (יחזקאל לח, ט). כלומר שטף המים הבאים בכח ויש להם קול המיה. וכן ומשואת רשעים, על הרך משל ברוד"א¹ [רומ"ר²] בלע"ז. וכחב רבי יונה ומן שְׁאֵן הענין רוחה וְשֻׁאֵנָה עלה באוני (ישעיה לו, כט), והראוי ושאונך וכפלו הנ"ן על דרך הפלגה לשאון. וכן מצאחי במסרה כל שאנן לשון השקט בר מן דין וחכמה דאיונון לשון קול שְׁאֵן מעיר (שם סו, ג). ורבי אברהם זכנ עזרא ו"ל פירשו כמשמעו לשון השקט והוא דבק עם התרגום אלי שוכר, והוא חסר כמו והנבואה ערד הנביא³, וככה פירושו יען התרגום אלי והתרגום שאנך עלה באוני כלומר שאחה מתרגו אלי בעבור ההשקט והמנוחה שיש לך. וכן פירשו אדוני אבי ו"ל.

שְׁאֵט **שְׁאֵט** בְּשֵׁט בנפש (יחזקאל כה, טו), והוא שם או מקור. ומקור אחר בכל שְׁאֵטָה בנפש (שם כה, ו), והיה משפט רש"ן בקמץ חטף ומפני נוח האל"ף שב קמץ רחב. הַשְׁאֵטִים אתם (שם כה, כו), הַשְׁאֵטוֹת אותך מסביב (שם טו, נו), בינוני בפל"ס קָטִים, קְטוֹת ענינם ענין ביוון. וענין השאטים, השאטות ענין בורה, כי גם בשרש בזה שני ענינים כמו שכתבנו. והביוון הוא בנפש שאדם בו הרבה בלבו לפיכך סמך הענין הזה לנפש. ותרגום וי בו עשו ושט עשו⁴. ויחכן לפרש כמוהם הַשְׁטִים אתך (שם כו, כו), ואף על פי שחסרה האל"ף מהמכתב.

שְׁאֵל שְׁאֵל שְׁאֵל האיש (בראשית מג, ו), כי יְשַׁאֲלֶהָ בנדך (שמות יג, יד), וְיִשְׁאֵל לָהֶם לְשִׁלּוֹם (בראשית מג, כו), וְשֻׁאֲלָתָם הוּ בְשִׁמִּי לְשִׁלּוֹם (שמואל א' כה, ה), במסגול האל"ף. וכן הלא שְׁאֲלָתָם עוברי דרך (איוב כא, כט), למה זה תִּשְׁאֵל לְשִׁמִּי (בראשית לכ, כט), וְשֻׁאֵל לְו

במשפט האורים (במדבר כו, כא). והכבד שְׁאֵל יְשַׁאֲלוּ פעל באבל (שמואל ב' כ, יח), אלה והרומים להם בענין שאלת הדברים. ובענין שאלה ובקשה והוא קשור עם מ"ם שְׁאֵל מְפַנִּי (תהלים ב, ח), שְׁאֵלוּ מִיִּי כִסֵּר (זכריה י, א), כי מִיִּי שְׁאֲלָתוֹ (שמואל א' א, כ), ומה שאמרנו חנה וגם אנכי הַשְׁאֲלָתִיהוּ (שם א, כח), כלומר החורתי לו הבקשה. ופירוש תחת הַשְׁאֲלָה אשר שְׁאֵל לִיִּי (שם ב, כ), מפרשים בו לשון מחנה כמו המחנה אשר נתן לִיִּי. וכן הוּא שְׁאֵל לִיִּי (שם א, כח), כמו נתון. או פירושו הוא שהיה שאל לִיִּי. ואפשר כמוהם ענין בקשה אשר לא ידעתי וְשֻׁאֲלוֹנִי (תהלים לה, יא), כלומר ישאלו ממני ממון שלא ידעתי, כמו שאמר יקומון ערי חמס (שם). והנפעל ולקץ ימים נְשַׁאֲלָתִי מן המלך (נחמיה יג, ו), כלומר שאלני נפעל שֻׁאֲלָךְ אֵלָיו. והכבד רדגוש ונוע ינועו בניו וְשֻׁאֲלוּ (תהלים קט, י). והשם שְׁאֵלָה אחת קטנה (מלכים א' שְׁאֵלָה ב, כ). וחסרו האל"ף גם מהמכתב והוטלה חנועחה על הש"ן ואלהי ישראל יתן אֶת־שְׁלֹתָךְ (שמואל א' א, יו), היה ראוי שְׁאֲלָתָךְ, או משפטו שְׁאֲלָתָךְ כסגול הש"ן ושוא וסגול האל"ף מגורח מי יתן תבא שְׁאֲלָתִי (איוב ו, ח), ויתן להם שְׁאֲלָתָם (תהלים קו, טו), ובהעדר האל"ף הושב הסגול לקמץ קטן מפני הנח הנסתר שבין הש"ן והל"מ"ד. ומשקל אחר ימלא י"י כל מְשַׁאֲלוֹתֶיךָ (שם כ, ו). ובענין שאלת חפץ או כל דבר שאלת החורה וכי יְשַׁאֲלֵ אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ (שמות כב, יג), וְשֻׁאֲלָה אִשָּׁה מִשִּׁבְתָּהּ (שם ג, כב), וְיִשְׁאֲלוּ אִישׁ מֵאִתּוֹ רֵעֵהוּ (שם יא, כ), והוא שְׁאֵל (מלכים ב' ו, ה). והפעל הכבד וְיִשְׁאֲלוּם (שמות יב, לו), הפעיל לִשְׁוֹן הַשְׁוֹאֵל וְהַמְשַׁאֵל בַּמִּשְׁנָה (בבא מציעא פרק שמיני משנה ג, דף צח, ע"ב), הרכה בענין השאלת חפץ. וענין אחר שְׁאֵל וְעֵצֵר רַחֵם (משלי ל, טו), מְשַׁאֵל תַּחֲתֶיהָ (תהלים פו, יג), שְׁאֵל מִתַּחַת רִגְוֹהָ לֵךְ (ישעיה יד, ט), ונוכר באוחו הפסוק בלשון ובר שאמר על השאול עורר, הקים⁴. ארד אל בני אבל שְׁאֲלָה (בראשית לו, לה), שְׁאֲוֹל וְאֲבֵרֹן (משלי טו, יא), כְּצֹאֵן לִשְׁאֵל שְׁתוֹ (תהלים מט, טו), עֲנִינִם הַקֶּבֶר. אך אלהים יפדה נפשי מִיַּד שְׁאֲוֹר (שם מט, טו), פירוש שלא תבלה ככלות הנוף כרדהו לשאול אלא חרבק בעליונים וזהו כי יקחני פלה (שם).

שְׁאֵן הפעל הזה נמצא בפול הל"ס שְׁאֵן מואב מנעידיו שְׁאֵן (ירמיה מח, יא), ושקט וְשֻׁאֵן (שם ל, י). וְשֻׁאֵן מִפְחַד רֵעֵה (משלי א, לג), כל אלה השלשה פעלים עוברים כי הם פהחין וגם פ"א הפעל פחה. יחד אסיריים שְׁאֵןנו (איוב ג, יח), יֵאָמֵר גַּם כֵּן מִבְּלִי הַפֶּסֶק בקמץ הנ"ן מפני שוא האל"ף. והתחיל לעשותות שְׁאֵן שְׁאֵן (שם יב, ה), קמץ הנ"ן, וכן נזה שְׁאֵן (ישעיה לג, כ). ורחקוץ כרגש הַשְׁאֵנִים בְּצִיּוֹן (עמוס ג, א), ובמנוחה

1) Prov. bruida (Diet. Occit.); Gall. bruit strepitus.
 2) Ital. romore strepitus.
 3) 2 Chron. XV, 8.
 4) Genesis XXV, 34.

שְׂאֵנָה (ישעיה לב, יח), נשים שְׂאֵנָה (שם לב, ט).
שְׂאֵנָה עלה באוני (שם לו, כט), כחבנו כשרש שְׂאֵה..
שְׂאֵנָה כלו שְׂאֵנָה ושלו (איוב כא, כג), הלמד נוספת. או היא
מלה מורכבת מן שְׂלו וְשְׂאֵנָה. והוא דהנכון. ענין הכל
השקט ושלוח.

שָׂאָה שְׂאֵפָה רוח (ירמיה ב, כד), שְׂאֵפוּ רוח כתנים
(שם יד, ג), היא ההרחה ומשיכת האויר אל האף.
וכן במשיכת האויר אל הפה פי פערתי וְשָׂאָה (תהלים
קיט, קלא). וכן בענין הוה על דרך הפלגה וְשָׂאָה צמים
חילם (איוב ה, ה), כי שְׂאֵפְנֵי אנוש (תהלים נו, ב),
שְׂאֵפֵי שׁוֹרְדֵי כל היום (שם נו, ג), הַשְּׂאֵפִים על עפר ארץ
(עמוס ב, ו), הַשְּׂאֵפִים אביון (שם ח, ד), חרף שְׂאֵפֵי
סלה (תהלים נו, ד), אשם וְשָׂאָה יחד (ישעיה מב, יד),
שְׂמֹת וְשָׂאָה אתכם (יחזקאל לו, ג), כלם ענין בליעה.
ובענין ההבטה והצפוי כעבד וְשָׂאָה צל (איוב ו, ב), אל
הַשְּׂאָה הלילה (שם לו, כ), שְׂאָה זורח הוא שם (קהלת
א, ה). ויתכן להיות כמו אלה שְׂאֵפָה רוח (ירמיה ב, כד),
והיה פירוש ריח עבר ופאה. וכל אלו הענינים אשר בזה
הטורש קרובים ללשון הבטה וכונה אל הדבר.

נפעל שאר עוד שָׂאָר הקטן (שמואל א' טו, יא). והנפעל
ואם טעם שָׂאָר (ויקרא כה, נב), נְשָׂאָר בעיר
(ישעיה כד, יב), נְשָׂאָר מעל (איוב כא, לד). וכל הַנְּשָׂאָר
מכל המקומות אשר הוא גר שם (עזרא א, ד), קשר מ"ם
מְקַל דבק עם ינשאוהו ינשי מקומו (שם), לא עם
הַנְּשָׂאָר, כי אין קשרו כי אם בבית. וְנְשָׂאָר שְׁנֵי אנשים
(במדבר יא, כו), והעם הַנְּשָׂאָר (מלכים ב' כה, כב), ואת
הַנְּשָׂאָרִים (ירמיה כא, ג). וְנְשָׂאָר אני (יחזקאל ט, ח),
כמו וְנְשָׂאָר. וכבר כחבנו דקדוקו בחלק הראשון מזה הספר¹.

הפעיל והכבד לא הַשְּׂאֵר שריד (יהושע י, כח), הַשְּׂאֵר טאה
שְׂאֵרִית (עמוס ה, ג). והשם שְׂאֵרִית ישראל (צפניה ג, יג).
וחסרו האלף גם מהמכתב וגם כל שְׂרִית ישראל לב אחד
לְהַמְלִיךְ את רויד* (דברי הימים א' יב, לח). ויתכן להיות
מזה אם לא שְׂרִיתָה לטוב (ירמיה טו, יא). וכן אמר
החרגום אם לא סופך יהא לטב. והיה ראוי שְׂאֵרִיתָה ובא
הח"ו בחירק שלא כמנהג. וכמוהו בחירק הח"ו ותפוצותיכם².

¹ מכלול ס, ע"א. ומלת וְנְשָׂאָר אני (יחזקאל ט, ח).
אמרו שהוא מכנין נפעל והאלף נוספת ומשפטו ונשאר
אני, ופירושו ונשאר עצמי. והגכון שיהיה מזה הטור
[כנין הקל] ויהיה מורכב כנ"ן התפארת כנ"ן נַעֲשֶׂה
אדם (בראשית א, כו), ובאלף המרבר בעדו אף על פי
שהאחר יספיק.

² תפוצותיכם In Bibliorum editionibus plerisque extat Noster in comment. suo
Copiosius de hoc disputat ad l. c.

ונפלהם ככלי חמדה¹. ורונש כחבו מן מְשָׂרָה
קטרין². ושריחך היה דגוש לולי הרי"ש כמו צִיִּיתָה,
עִיִּיתָה וענינו כמו פהחחך. ופירוש הפסוק כן הוא, אמר
לו השם לנביא אם לא אפתח אותך מטאסך ואפניע כך בעת
צרחם של ישראל ארח האויב כי הוא יפניע כך לשכת בארץ
או ללכת עמו ולהיות שם ככבוד. והוא מה שאמר רב
הטבחים לירמיהו הנה פתחתיך היום מן האזיקים אשר
על ידיך אם טוב בעיניך לבא אתי בבל בא ואשים
את עיני עליך ואם רע בעיניך לבא אתי בבל חדל
ראה כל הארץ לפניך וגו'³. והפסוק האחר אומר
ועודנו לא ישוב⁴, ועדין לא שב ירמיהו חשוכה לרב
הטבחים מה בלבו אם ללכת אם להשאר, והוא הבין בו כי
דעתו היה להשאר ואמר לו לך ושובה אל גרליהו וגו'.
ולוה הפירוש יהיה ישוב פעל יוצא. ויש לפרשו ועודנו
לא ישוב כמשפטו עומד ואכתבנו עוד כשרש שוב. ומשקל
אחר שָׂאָר ישוב שָׂאָר יעקב (ישעיה י, כא). ויתכן לפרש שָׂאָר
וְשָׂאָר רוח לו (מלאכי ב, טו), כענין היתרון והמעלה כי יתר
ושאר ענין אחד וכמו שכשרש יָתַר יש ענין מעלה ויתרון. כן
בשרש שָׂאָר ויהיה ושאר רוח ממנו. ופירוש ולא אחד
עשה אברהם שהיה אחד ואב לבאים אחריו באמונתו לא
עשה כמו שאחם עושים כי לא רדף אחרי החאוה ולא בעל
אפילו בכשר לו אלא שהיה מבקש להשאיר זרע אלהים.
ואדוני אבי זל פירש כי ולא אחד עשה הוא דברי העם
לנביא, והוא דרך המיחה, אברהם אבינו שהיה אחד לא
עשה כן כמו שאנחנו עושים שהניח אשתו ובעל הגר שפחתו
ואף על פי ששאר רוח לו והיה נביא? והנביא היה עונה
להם ומה האחד מבקש זרע אלהים, כלומר נשבעל הגר
לא עשה אלא לבקש זרע י"י לפי שלא היה לו זרע מן ערה
ואף על פי כן לא בגד באשתו כי ברצונה וכמצותה עשה
אבל אחם השמרו ברוחכם ולא יבגד אחד מכם באשתו
להניחה ולבעול בת אל נכר. ויש לפרש מזה שם וְשָׂאָר
וגין ונכד (ישעיה יד, כב), והוא הבן שנשאר אחריו. וענין
אחר אם יכין שָׂאָר לעמו (תהלים עח, כ), וימטר עליהם שָׂאָר
כעפר שָׂאָר (שם עח, כו), ואשר אכלו שָׂאָר עמי (מיכה
ג, ג), ככלות בשרך וְשָׂאָרְךָ (משלי ה, יא), כלה שְׂאֵרֵי
ולבכי (ההלים עג, כו). חמסי וְשָׂאֵרֵי על בכל (ירמיה
נא, לה), רוצה לומר חמסי שלקח ממנוי ושארֵי שעבד בי
ורדה בי כפרך עד שכלה בשרי, ודמי אל ישרי כשדים
(שם) ההרוגים שהרגו. גוזלי עורם מעליהם וְשָׂאָרְם
מעל עצמותם (מיכה ג, ב), ענין הכל בשר. וסוה קראו
לקרובי האדם שאר ואטרו איש איש אל כל שָׂאָר בשרו

והנפלהם ככלי חמדה¹. ורונש כחבו מן מְשָׂרָה
קטרין². ושריחך היה דגוש לולי הרי"ש כמו צִיִּיתָה,
עִיִּיתָה וענינו כמו פהחחך. ופירוש הפסוק כן הוא, אמר
לו השם לנביא אם לא אפתח אותך מטאסך ואפניע כך בעת
צרחם של ישראל ארח האויב כי הוא יפניע כך לשכת בארץ
או ללכת עמו ולהיות שם ככבוד. והוא מה שאמר רב
הטבחים לירמיהו הנה פתחתיך היום מן האזיקים אשר
על ידיך אם טוב בעיניך לבא אתי בבל בא ואשים
את עיני עליך ואם רע בעיניך לבא אתי בבל חדל
ראה כל הארץ לפניך וגו'³. והפסוק האחר אומר
ועודנו לא ישוב⁴, ועדין לא שב ירמיהו חשוכה לרב
הטבחים מה בלבו אם ללכת אם להשאר, והוא הבין בו כי
דעתו היה להשאר ואמר לו לך ושובה אל גרליהו וגו'.
ולוה הפירוש יהיה ישוב פעל יוצא. ויש לפרשו ועודנו
לא ישוב כמשפטו עומד ואכתבנו עוד כשרש שוב. ומשקל
אחר שָׂאָר ישוב שָׂאָר יעקב (ישעיה י, כא). ויתכן לפרש שָׂאָר
וְשָׂאָר רוח לו (מלאכי ב, טו), כענין היתרון והמעלה כי יתר
ושאר ענין אחד וכמו שכשרש יָתַר יש ענין מעלה ויתרון. כן
בשרש שָׂאָר ויהיה ושאר רוח ממנו. ופירוש ולא אחד
עשה אברהם שהיה אחד ואב לבאים אחריו באמונתו לא
עשה כמו שאחם עושים כי לא רדף אחרי החאוה ולא בעל
אפילו בכשר לו אלא שהיה מבקש להשאיר זרע אלהים.
ואדוני אבי זל פירש כי ולא אחד עשה הוא דברי העם
לנביא, והוא דרך המיחה, אברהם אבינו שהיה אחד לא
עשה כן כמו שאנחנו עושים שהניח אשתו ובעל הגר שפחתו
ואף על פי ששאר רוח לו והיה נביא? והנביא היה עונה
להם ומה האחד מבקש זרע אלהים, כלומר נשבעל הגר
לא עשה אלא לבקש זרע י"י לפי שלא היה לו זרע מן ערה
ואף על פי כן לא בגד באשתו כי ברצונה וכמצותה עשה
אבל אחם השמרו ברוחכם ולא יבגד אחד מכם באשתו
להניחה ולבעול בת אל נכר. ויש לפרש מזה שם וְשָׂאָר
וגין ונכד (ישעיה יד, כב), והוא הבן שנשאר אחריו. וענין
אחר אם יכין שָׂאָר לעמו (תהלים עח, כ), וימטר עליהם שָׂאָר
כעפר שָׂאָר (שם עח, כו), ואשר אכלו שָׂאָר עמי (מיכה
ג, ג), ככלות בשרך וְשָׂאָרְךָ (משלי ה, יא), כלה שְׂאֵרֵי
ולבכי (ההלים עג, כו). חמסי וְשָׂאֵרֵי על בכל (ירמיה
נא, לה), רוצה לומר חמסי שלקח ממנוי ושארֵי שעבד בי
ורדה בי כפרך עד שכלה בשרי, ודמי אל ישרי כשדים
(שם) ההרוגים שהרגו. גוזלי עורם מעליהם וְשָׂאָרְם
מעל עצמותם (מיכה ג, ב), ענין הכל בשר. וסוה קראו
לקרובי האדם שאר ואטרו איש איש אל כל שָׂאָר בשרו

¹ Jeremias XXV, 34. ² Daniel. V, 12.
³ Jeremias XI, 4. ⁴ Ibidem 5.

וגערהו בלהבי אש, ואחריו אמר כי באש יי נשפט (שם) כי בכל מקום חמצא השבב אף לשבב ולרצון וכאן לכעס ולחמה, על כן יחנן לשון הבערה כמו כי יבער כמעט אפוי.)

שְׁבִי אשר שְׁבִי ישמעאל (ירמיה מא, יד), ויִשְׁבּוּ מַמְנוּ שְׁבִי (במדבר כא, ב), והצתי אֵשׁ בְּבֵתִי אֱלֹהֵי מִצְרַיִם וְשֹׁרֶפֶם וְשָׂבִים (ירמיה מג, יב), וְשָׁבִית שְׁבִי (דברים כא, י), וְשָׁבִי שְׁבִיךָ (שופטים ה, יב), שְׁבִים לְשָׁבִיָּהֶם (ישעיה יד, ב), כִּיּוֹם שָׁבִית זָרִים חִילוּ (עובדיה יא), בְּשָׁבִיּוֹת חָרָב (בראשית לא, כו), וההאר לנקה שְׁבִיָּה בַת שְׁבִיָּה צִיּוֹן (ישעיה נב, ב), ויאמר ממנו לזכר שְׁבִי בַפֶּלֶס עֲנִי. והשם גם שְׁבִי גִבּוֹר (שם מט, כה), קוֹמֵי שְׁבִי יְרוּשָׁלַם שְׁבִי (שם נב, ב). ויונחן חרגמו מענין יִשְׁבּוּ קוֹמֵי חוֹבֵי בְּבֵית יַקְרָךְ יְרוּשָׁלַם. אֵת הַשְּׁבִי וְאֵת הַמִּלְקוֹחַ (במדבר לא, יב), וְשָׁבִית שְׁבִי (דברים כא, י), ובסגול וְשָׁבִי שְׁבִיָּה (שופטים ה, יב). ומשקל אחר וראית בְּשָׁבִיָּה (דברים כא, יא), שְׁבִיָּה וְהַשִּׁבּוֹ הַשְּׁבִיָּה (דברי הימים ב' כח, יא). ומשקל אחר וּבְנֵיתוֹ בְּשָׁבִיָּת (במדבר כא, כט), שׁוֹבֵה יִי אֵת שְׁבִיָּתֵנוּ שְׁבִיָּת (תהלים קכ, ד). והקבוץ ושבות שְׁבִיָּתֵךְ בְּרוֹחַכֶּנָה (יחזקאל טו, נג). ובשורקן ושב יִי אֱלֹהֶיךָ אֵת שְׁבִיָּתֵךְ שְׁבִיָּת (דברים ל, ג), שְׁבִיָּת אֱהִי יַעֲקֹב (ירמיה ל, יח). והקבוץ בשׁוֹבֵי אֵת שְׁבִיָּתֵיכֶם (צפניה ג, כ). והנפעל כִּי נִשְׁבָּה נִפְעַל אֲחִיו (בראשית יד, יד), וְנָשִׂיחָם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם נִשְׁבּוּ (שמואל ב' ל, ג), עֲנִינָם יְדוּעַ. וּמִן הַשֶּׁרֶשׁ הַזֶּה לְשֵׁם שְׁבִי שְׁבִי (שמואל ב' כ), דְּהִיא מֵאֲבָנִים הַיְקָרוֹת וְנִקְרָאָתָּ בְעֵרְבֵי אֶל סַבִּיָּה².)

שְׁבִי יִשְׁבַח מַעֲשֵׂיךָ (תהלים קמה, ד), שִׁפְתַי יִשְׁבְּחוּנָךְ פֶּעַל (שם סג, ד), שְׁבִיָּתֵי יְרוּשָׁלַם (שם קמו, יב).

וההחפעל לְהַשְׁתַּבַּח בְּתַהֲלֹתֶיךָ (שם קו, מז), יְדוּעַ. וענין התפעל אחר כשׁוֹא גִלְיוֹ אֵתֵךְ תְּשַׁבְּחֶם (שם פט, י), וְחַכְמָם בְּאֲחֹזֵי יִשְׁבְּחֶנָּה (משלי כט, יא). וכבר אחר בענין הוֹה מְשַׁבְּחֵי הַפְּעִיל שְׁאוֹן יָמִים (ההלים סה, ח). ענין הכל ההשקט וההנחה.

שְׁבִי לְשָׁבִי וּלְמַשְׁפַּחָה (שופטים יח, יט), כַּחֲמֵשׁ נִקְוֹרוֹת. שְׁבִיָּת

(ויקרא יח, ו). ובקמץ שם וְשָׁאֵר (ישעיה יד, כב). שְׁאֵרָה ומשקל אחר שְׁאֵרָה הִנֵּה (ויקרא יח, יז), והוא שם כלל כאילו אמר בשר אחד הנה, ולפי שקרוב דהאדם כבשרו וכמו שנאמר אך עצמי ובשרי אחי¹), ומבשרך לא תחעלם²), לפיכך נקראו שאר. ויש מפרשים מזה נְשָׁאֵר מעל, כלומר תשובותיכם מיוחסות הן אל המעל. ונאמר עוד הלשון הוֹה אֵל כֵּל מוֹזֵן סַחֵם שְׁאֵרָה כְּסוּתָהּ וְעוֹנָתָה (שמות כא, יא), כמו שאמר התרגום ויונה. וענין אחר מְשָׁאֵרָת בְּרוּךְ מַנְיָךְ וּמְשָׁאֵרָתֶךָ (דברים כח, ה), וברחמנוך וּבְמְשָׁאֵרָתֶיךָ (שמות ג, כח), היא העריכה שלשין בה העיסה. אבל מְשָׁאֵרָתָם צָרַתָּ בְּטַמְלָתָם (שם יב, לד), היא העיסה עצמה. ואפשר שנקראת כן לענין מוֹזֵן כִּי הִלָּחַם הוּא עֵיקַר מוֹזֵן הָאָדָם.

שָׂאֵר שָׂאֵר כִּי כָל שָׂאֵר (ויקרא כ, יא), שָׂאֵר לֹא יִטְעֵא בְּבֵרְיֵיכֶם (שמות יב, יט), היא המחמצת שמחמיצין בה העיסה.

שָׂאֵת שָׂאֵת או ספחת (ויקרא יג, ב), הִבִּיאוּ רֵבִי יוֹנָה שֶׁרֶשׁ בִּפְנֵי עֲצָמוֹ עַל מִשְׁקַל זָאֵב, שְׁאֵר. וכבר כתבנוהו בשרש נְשָׂא כִּי הוּא עֵיקַר הַמְּלָה.

שְׁבִיָּים שְׁבִיָּים כִּי שְׁבִיָּים יִרְוֶה עַגְלֵי שְׁמֵרֹן (הושע ח, ג), אמר בו התרגום ארי לנסרי לוחין כלומר משובר ומחוקך יהיה. וכן בדברי רבותינו ו'ל בענין הוֹה (הוריות נ"ב. סנהדרין ג, ע"ב). כִּי הִיכִי דְלַמְטִיּוּהָ שִׁיבָא מִכְשׁוּרָא, פִּירוּשׁ חֲתִיכָה מִהַקְּוֶרָה. וכן אמרו (שבת פ"ג, ע"א). וישב משה את דברי העם אל יי³), ויגד משה את דברי העם⁴) בתחילה פירוש עונשה של הורה דכריב וישב משה דברים שמשכבין לבו של אדם פירוש שמשכבין. ויחנן להיות מהשרש הוֹה פֶּעַל וְהַעֲנִין הוֹה וְשָׁבִיָּתֶיךָ וְנִתְּתִי חֲתִים כְּלַחֲיִיךָ (יחזקאל לח, ד), וְשָׁבִיָּתֶיךָ וְשִׁשְׁאֲתֶיךָ (שם לט, ב), מְשָׁבִיָּתֶיךָ מִחָרָב (שם לח, ח). ורבי יונה פירש כִּי שְׁבִיָּים יִהְיֶה, עֲנִין גְּרוּשׁ, כְּלוֹמֵר גְּרוּשׁ יִהְיֶה וּמַעֲוָה מִמְקוֹמוֹ. הַכֹּנִים בְּעֲנִין הוֹה דְּרִים שְׁבִיָּים (ירמיה נ, ו), כְּלוֹמוֹ אֵל הַהֲרִים גְּרוּשׁ. וכן וְשׁוֹבְבֵיךָ וְשִׁשְׁאֲחֶיךָ. אֵךְ לְשָׁבִיָּב שְׁדִינֵי יַחֲלֵק (מיכה ב, ד), הוּא כְּעִנֵי מִשְׁרַשׁ שׁוֹב וּמַעֲנִינוֹ אֵף עַל פִּי שֶׁהִבִּיאוּהוּ רֵבִי יוֹנָה וְרֵבִי יְהוּדָה כּוֹה הַשֶּׁרֶשׁ. וכן יִרְכֹן לְהוֹרֵז מִשׁוֹבְבַת מִחָרָב מִשְׁרַשׁ שׁוֹב וּמַעֲנִינוֹ. וכן הַרְגָם שְׁבִיָּב יוֹנָהן דְּחָבוּ עִמָּא מִקְטוּלֵי חֲרָבָא. שְׁבִיָּב אֲשׁוּ (איוב יח, ה), כְּמוֹ שְׁבִיָּבִין דִּי גוֹר (דניאל ג, ט). ויש מפרשים מורה כִּי שְׁבִיָּים יִרְוֶה, כְּמוֹ שְׁבִיָּים. וכחכ אֲרוֹנֵי אֲבִי ז'ל מוֹרָה לְהַשִּׁיב בַּחֲמָה אֲפֹ (ישעיה סו, טו), בְּשִׁקְלֵךְ לְהַסֵּב מִן סִבְבֵי כִּי הֲצִי וְהַחִירָק קְרוֹבִים, וּפִירוּשׁוֹ לְהַבְעִיר בַּחֲמָה אֲפֹ

¹) Psalm. II, 12.

²) Sic etiam Arabs Erpenianus vertit. Sed de huius vocis significatione aliquid certi promendi non est copia nobis data. Placet comparare vocem **سَبِي** Persice **سَبِي** conchulao sphaerulaeve nigrae (Gig. apud. Gol.) Achatem esse probant plerique interpretes, tam veteres quam recentiores. Conf. Braunium, De Vestitu Sacerdotum Hebraeor. Lib. II, cap. XV; Hilleri, Disput. IV. de Gemm. p. 51. seqq.; Rosemueller, Handbuch der biblischen Alterthumskunde IV. B. 1ste Abtheilung, pag. 38.

¹) Genesis XXIX, 14. ²) Jesaias LVIII, 7.
³) Exodus XIX, 8. ⁴) Ibid. 9.

ששם עלו שְׁבֻטִים שְׁבֻטֵי יְהוָה (תהלים קכב, ד.), בכל שְׁבֻטֵי בנימן (שופטים כ, יב.), והתעו את מצרים פנת שְׁבֻטֵיהָ (ישעיה יט, יג.), ענינם משפחה. אך השבט גדול מהמשפחה, כמו שאמר משפחות שְׁבֻטֵי בנימן (שמואל א' ט, כא.), וכמו שאמר ויקרב את ישראל לְשֻׁבְטֵיו (יהושע ז, טו.), ואחר כן ויקרב את משפחת יהודה. ויהיה שבט כלל לכל השבטים וישראל שְׁבֻט נחלתו (ירמיה י, טו.). וענין אחר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בְּשֻׁבְטֵי (שמואל כא, כ.), תרעם בְּשֻׁבְטֵי ברזל (תהלים כ, ט.), ופקדתי בְּשֻׁבְטֵי פשעם (שם פט, לג.), שְׁבֻט מוסר ירחיקנה ממנו (משלי כב, טו.), הוא מטה. וכן נקראת המשפחה מטה כמו שכחנו בשרש נְטָה כי המשפחה שבט ומטה כל אחר לחבירו מבני המשפחה. וכן אם לְשֻׁבְטֵי אם לארצו (איוב לו, יג.), שבט המוסר, רוצה לומר פעמים יבא המטר לשבט ולמוסר בעולם שישמוק הזרעים וישחית הכל ופעמים לארצו כלומר לצורך העולם לפי שהם עושים רצונו, ולפיכך אמר לארצו, אם לחסד (שם) ופעמים לחסד ימציאנו אף על פי שבני העולם חייבים. ונקרא הראש והמושל שבט כי רך המושל להיות שבט בירו. ועוד כי בידו שבט מוסר העם שְׁבֻט משלים (ישעיה יד, ה.), לא יסור שְׁבֻט מיהודה (בראשית מט, י.), שְׁבֻט מישר שְׁבֻט מלכותך (תהלים מה, ו.). ונקרא עט סופר שבט משכים בְּשֻׁבְטֵי ספר (שופטים ה, יד.). הרבר דברתי ארץ אחד שְׁבֻטֵי ישראל (שמואל ב' ז, ו.), כלומר עם הראשים והמלכים. וכן במקומו בדברי הימים (א' יו, ו.) את אחד שְׁבֻטֵי ישראל.

שֻׁבְּךָ שְׁבֻכִים מעשה שְׁבֻכָה (מלכים א' ו, יו.), תחת שְׁבֻכָה הארלה (שמואל ב' יח, ט.), כבר זכרנו בשרש שְׁבֻכָה. ומוזה ויפל אחוזה בעד הַשְׁבֻכָה (מלכים ב' א, ב.), והוא שעושין בארובה או בפתח מבדים שרזי וערב כמעשה השבכה קליד"א¹) [וילוחיא"ה²] בלע"ז

שְׁבִילֵי שְׁבַל שְׁבִילֵי עולם (ירמיה יח, טו.), וְשֻׁבְּךָ בְּמִים רבים (תהלים עו, כ.), הוא הרך. ומכנו נקרא הרגל שְׁבַל או השוק שובל חשפי שְׁבַל (ישעיה מו, ב.), כמו שאמר גלי שוק עברי נהרות (שם). ובמדרש חו"ח (שיר השירים פסוק כמעט שעברתי) מפרש אותו מענין שכולת הנהר חשפי שְׁבַלִים שובל קלופי שכלחא דנהרא. ואלקטת בְּשֻׁבְּלִים (רות ב, ב.), הַשְׁבַּלִים הרקות (בראשית מא, ז.), שְׁבַלִים יקצור (ישעיה יו, ה.), וכראש שְׁבַלֵי ימלו (איוב כד, כד.), ידוע. וכחב רבי יונה מזה מה שתי שְׁבַלֵי הויתים (וכריה ד', יב.),

ודמה אותם לשבלים לדקוחם, ורזיה משפטו שְׁבַלֵי בקמץ אלא שעשה כן להפריש. וכן כחב מזה חשפי שבל, חשפי תלחלי שעך על דרך הדמיון. אל תשטפני שְׁבַלֵי שְׁבַלֵי מים (תהלים סט, טו.), וְשֻׁבְּלֵי שְׁטַפְתִּי (שם סט, ג.), מְשֻׁבְּלֵי הנהר (ישעיה כו, יב.), שטף המים ומקום שנגרים המים בכח נקרא שכולת לפיכך אמר אמר נא שְׁבַלֵי ויאמר קְבַלֵי (שופטים יב, ו.), לפי שבמקום ההוא היה שטף מים שהיו נגרים שם המים בכח והיה בוחנים אותו במה שהיו בו. שְׁבַלֵל תמס יהלך (תהלים נח, ט.), הוא שרץ הנקרא שְׁבַלֵל כל בלע"ז לימצ"א¹). ואמרו רבותינו ו"ל (שכח עו, ע"כ.) כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברך דבר אחד לבטלה, ברא שבלול לכתיח, והוא שכוחשין השבלול ומניחין אותו על הכתיח והוא רפואה לו. ופירוש כתיח המכה הנקראת בלשון רבותינו ו"ל (עבודה זרה כח, סוף ע"א.) סמיטא וידוע הוא.

שְׁבֻטִים וְהַשְׁבֻּטִים והשחרנים (ישעיה ג, יח.), שם שְׁבֻטִים לִבְנֵי עֲשׂוֹים במלאכת החשבון ואם זה בסמ"ך וזה בצד"י ענינם אחד. ואשרו חֲמוּץ²) גם כן בצד"י כמו בסמ"ך. או הוא שם לעדי מן העדיים ממה שאמרו במשנה (ננעים פרק אחד עשר משנה יא. דף פו, ע"א.) ושבים של הסבכה.

שְׁבַע שְׁבַע כבשים (במדבר כח, כו.), שְׁבַע שְׁבַתוֹת שְׁבַע (ויקרא כג, טו.), וכיום הַשְׁבִּיעִי (שמות יב, טו.), שְׁבִיעִי ביום הַשְׁבִּיעִי ויאמרו לאשת שמשון פרוי את אֶשֶׁךְ (שופטים יד, טו.), אינו אומר שביעי לימי המשחה אבל על יום השבת הוא אומר והיה רביעי לימי המשחה. ופירוש ותבך עליו שְׁבַעַת ימים (שם יד, יו.), עד סוף שבעת שְׁבַעַת הימים. ויש מפרשים שביעי לימי המשחה והם אחר שהשתדלו להוציא החידה שלשת ימים ולא יכלו נואשו ממנה, וכשהיה ביום השביעי אמרו לאשת שמשון פתי את אישך וכאשר הציקהו בעבור מה שאמרו לה נשרוף אותך ואת בית אביך באש ונגיד לה. ופירוש ורובך עליו שבעת הימים וכבר בכתה מעצמה כל שבעת הימים להגיד לה. ואין שביעי רביעי כלל כאשר כתב רבי יונה כי לא ימצא זה ההפך ולא יתכן³). וכן דויד הַשְׁבִּיעִי (דברי הימים א' ב, טו.), אינו כמו השמיני כאשר כתב רבי יונה. ואף על פי שבספר שמואל אומר ויעבר ישי שְׁבַעַת בניו (שמואל א' טו, י.), כי ידכה שבעה בנים היו לו מלבד דוד, אפטר שהיה לו בן מאטה אחרת, אבל אחי דוד מאמו היו שבעה

1) Prov. limaused, limaçon; Prov. hod. limasso limax.
2) Jesaias I, 17.
3) Conf. Aben Esrae ספר צהור fol. 71, a. b. edit. Lippmann.

1) Prov. cleda (cledat „grillage que l'on met aux fenêtres“ Dict. de la Prov.) clathri, cancelli.
2) I. e. Ital. gelosia, in Gall. ling. jalousie cancelli, clathri.

עמו. ויפלו שְׁבַעְתֶּם יחד (שם ב' כא, ט), ונמצא ישלם שְׁבַעְתִּים (משלי ו, לא), כפלים כמשפטו אם גנב שור ושה ישלם שבעה מלכד הקרן¹. ורצונו לומר אפילו אם יענשו אותו לשלם כפלים או אם הוא עני אח כל הון ביתו יתן וינצל בזה, אבל נואף אשה משחית נפשו ולא ינצל בממונו. לכן כל הרג קין שְׁבַעְתִּים יקם (בראשית ה, טו), רצונו לומר נקמות רבות יקח ממי שיהרגהו, ולא ירצה לומר שבעה יקם דוקא כי שְׁבַע, וְשִׁבְעָה יבואו לסך חשכון שאינו חשבונו אלא יותר, כמו על אכן אחת שְׁבַעַה עינים (זכריה ג, ט), רוצה לומר שמירות רבות. וכן שְׁבַעַה כחטאתיכם (ויקרא כו, כא), שְׁבַעַה יפול צדיק (משלי כד, טו), רצונו לומר פעמים רבות. ויבאו בן בזה החשכון לפי שכל ימי העולם

שְׁבַעַה שבעות וחצי השְׁבַעַה (דניאל ט, כו), והסמוך מלא שְׁבַעַה זאת (בראשית כט, כו), וואח יאמר על לאה. שלשה שְׁבַעַה ימים (דניאל י, ב), שְׁבַעַה ימים שְׁבַעַה ימים (שם ט, כד). ובלשון נקבה שְׁבַעַה שְׁבַעַה (דברים טו, ט), ליי פְּשַׁעְתִּיכם (במדבר כח, כו). ובשוא הש"ן שְׁבַעַה חקות קצירה (ירמיה ה, כד), ופירש ארזי אבי ו'ל הפסוק בן אוחם שבעות של קציר ישמור לנו חקות הקציר, שלא היה יורד המטר בארץ ישראל בימי הקציר, וזהו שאמר שמואל הלוא קציר חטים היום אקרא אל יי ויתן קולות², לפיכך אמר הנוחן גשם ויורה ומלקוש פְּעַתו (שם) לא בימי הקציר כי אינו עתו. וכן בשוא הש"ן חג שְׁבַעַה ימים מצות יאבל (יחזקאל מה, כא), ואיננו ריבוי והוא כמו שְׁבַעַה ימים. וכן לְעַמּוֹת אחר החלקים³ כמו לְעַמּוֹת, כי אין חג המצות כי אם שבעה ימים לא היום ולא לְעַתִּיד. וענין אחר ואשר נְשַׁבַעַה לי (בראשית כד, ו), וְיִשְׁבַעַה לו (שם כד, ט), ובשמו תְּשַׁבַעַה (דברים ו, יג), וְהִשְׁבַעַה לְשַׁקֵּר (ירמיה ו, ט). שְׁבַעַה ורשם כי השְׁבַעַה הגדולה (שופטים כא, ה), יתן יי אותך לאלה וְלִשְׁבַעַה (במדבר ה, כא), והנהתם שְׁמַכֶּם לְשַׁבַעַה לבחירי (ישעיה סה, טו), שְׁבַעַה יי תהיה בין שניהם (שמות כב, י), שְׁבַעַה ממות אטר סלה (חבקוק ג, ט), כלומר השבעה שנשבעת לשבטים. ויש מפרשים על הברקים שהם כמו חצים ומטות כאילו נשבעו לְקַיִם מאמרך. ומפרשים מזה שבעות חקות קציר, כלומר מה שאמר זרע וקציר וקר וחם וקיץ וחרף ויום ולילה לא ישבתו⁴. והפעול בן הקל שְׁבַעַה שְׁבַעַה להם (יחזקאל כא, כח). או יהיה תאר. והנכון הוא זה בפלס השְׁבַעַה באהלים⁵, כי [לא] נבנה בנין הקל

ממנו). והפעל הכבד ממנו וְהִשְׁבַעַה הכהן (במדבר ה, כא), הפעיל וְאִשְׁבַעַה כִּי־י (בראשית כד, ג), וְיִשְׁבַעַה ארני (שם כד, לו). וכשם אלהיהם לא תזכירו ולא תְּשַׁבַעַה (יהושע כג, ו), פירוש לא חשבינו איש את חבירו. או אפילו הנוי כמו שפירשו רבותינו ז"ל (מנהדרין סג, ע"ב) ולא ישמע על פיך.

שבע ואכל וְשַׁבַעַה ורשן (דברים לא, כ), ודוד זקן וְשַׁבַעַה ימים (דברי הימים א' כג, א), ואכלת וְשַׁבַעַה (דברים ו, יא), אתה תאכל ולא תְּשַׁבַעַה (מיכה ו, יד), ובבקר תְּשַׁבַעַה לחם (שמות טו, יב), אל עיר אחת לשתורת מים ורֵא וְשַׁבַעַה (עמוס ד, ח). פן תְּשַׁבַעַה והקאתו (משלי כה, טו), רוצה לומר פן חשבע ממנו. וכן וְשַׁבַעַה ארו (יואל ב' יט), ושבעתם ממנו. לא תְּשַׁבַעַה עין לראות (קהלת א, ח), שאול ואברה לא תְּשַׁבַעַה (משלי כו, כ), שְׁבַעַה ברעות נפשי (תהלים פח, ה), וְשַׁבַעַה בחרפה (איכה ג, ל), מדרכיו וְשַׁבַעַה סוג לב (משלי יד, יד), ומטענותיהם וְשַׁבַעַה (שם א, לא), כי רב שְׁבַעַה בוז (תהלים קכג, ג). ורשם אכול ואין לְשַׁבַעַה (חגי א, שְׁבַעַה ו), לא ידעו שְׁבַעַה (ישעיה נג, יא), מבלתי שְׁבַעַה (יחזקאל טו, כח). ואכלתם לְשַׁבַעַה (ויקרא כה, יט), שְׁבַעַה שְׁבַעַה שומחות את פניך (תהלים טו, יא), ואכלת ענבים כנפשך שְׁבַעַה (דברים כג, כה). ומשקל אחר ונשכח כל שְׁבַעַה (בראשית מא, ל), ומשקל אחר שְׁבַעַה לחם שְׁבַעַה ושלות השקט (יחזקאל טו, ט), והחיר וְשַׁבַעַה יליו שְׁבַעַה כל יפקד רע (משלי יט, כג), וְשַׁבַעַה ימים (איוב מב, יג), שְׁבַעַה קלון (שם י, טו), וְשַׁבַעַה רנו (שם יד, א), שְׁבַעַה בלחם נשכרו (שמואל א' ב, ה), והפעל הכבד וְאִשְׁבַעַה הפעיל אותם וינאפו (ירמיה ה, ו), ומשְׁבַעַה לכל חי רצון (תהלים קמה, טו), ונפש נענה תְּשַׁבַעַה (ישעיה נח, י), וכבר אחר פעל נפשם לא וְשַׁבַעַה (יחזקאל ו, יט), שְׁבַעַה בבקר חסדך (תהלים ז, יד), כולם ענינים ידוע.

שבץ וְשַׁבַעַה הכתנת שש (שמות כח, לט), מְשַׁבַעַה פעל זהב (שם כח, כ), ועשירי מְשַׁבַעַה זהב מְשַׁבַעַה (שם כח, יג), וכתנת תְּשַׁבַעַה (שם כח, ה), חתנם אורחו תְּשַׁבַעַה

1) Contra plerasque edd. vulgg. contraque auctoritatem Codd. legentes, emendare ausi sumus hunc locum in verba כנה; כי לא נבנה id quod non modo sensus probat, sed et ipse auctor noster nobis quasi testis existit in Michlol (ed. Venet. 1545. f.) fol. 7. col. 3. sub finem), ubi haec profert verba: והנכון להיורט השְׁבַעַה תאר במקום פועל ופעול בפלס שְׁבַעַה שְׁבַעַה להם. וכן פְּרִיזָה יי הוא תאר, כי לא מצאנו מן הקל מזה הענין. et planius etiam supra pag. 49. in rad. בך init.

1) Conf. Aben Ezra in comment. ad I c. et St. Pagnia. ad voc. שבע. 2) 1 Samuelis XII, 17. 3) Ezech. XLV, 7. 4) Genesis VIII, 22. 5) Judicum VIII, 11.

רכינו סעדיה ול עיון בערכי (והוא מעשה הרקמה עשוי
 שָׁבֵץ עינים עינים . כי אחזני הַשְּׁבֵץ (שמואל ב' א, ט), כרחב
 רבי יונה הפשני העיון שהקיפוהו אנשי המלהמה ומכבוהו ולא
 יכול להנצל מהם . ויש מפרשים עון השבץ לפי שדרג
 כהני יי . ויונתן הרגם ארי אחרני רחיצה .
שבר שָׁבַר יי מטה רשעים (ישעיה יד, ה), ולא שָׁבַר
 את החמור (מלכים א' יג, כח), ושָׁבַר כשבר
 נבל יוצרים (ישעיה ל, יד), כאשר יִשְׁבַד את כלי היוצר
 (ירמיה יט, יא), פירוש כאשר ישבר איש . ועצם לא
 תִּשְׁבַּר בו (שמות יב, מו), יִשְׁבַּרוּ פראים צמאם (תהלים
 קד, יא), כלומר ישברו צמאם במים . בְּשִׁבְרֵי לַכֶּם מטה
 שָׁבַר לַחֶם (ויקרא כו, כו) . והשם בְּשִׁבְרֵי נבל יוצרים (ישעיה
 ל, יד), וּמִשְׁבַּר רוח תילילו (שם סה, יד), ולא נחלו על
 שָׁבַר יוסף (עמוס ו, ו), אלו השלשה הם בחמש נקודות
 שָׁבַרֹן והשאר בשש . ומשקל אחר האנח בְּשִׁבְרֹן מתנים (יחזקאל
 גפעל כא, יא) . והנפעל כי נִשְׁבַּרְה אֲנִיֹּת (מלכים א' כב, מט),
 נִשְׁבַּרְה דלתות העמים (יחזקאל כו, ב), נִשְׁבַּרְה קרית
 תהו (ישעיה כד, י), אחת מהנה לא נִשְׁבַּרְה (תהלים לר,

معین conj. II. ocellato opere fecit aliquid, ¹⁾ ocellatus, oculorum figuris picta vestis (Gol. 1682).
 Hic locus novum sat firmum argumentum offert
 opinioni illi, quae translationem Arabicam in Polyglott. Parisiens. et Londinens. a Saadia profectam esse negat. Etenim in illa nulla vox עיון respondens, sicut Noster contendit, sed vocabulum ²⁾ موَشَا invenitur. Qui de hac contraversia plura scire cupiat consulat J. H. Hottingeri Dissert. historico-theologica de Heptaplis Parisiensibus ex Pentateucho instituta, Tiguri 1649. 4. (inserta postmodum fuit J. H. Hottingeri Analectis histor. theolog. Tiguri 1653. 8vo.); eiusdem Smegma orientale, sordibus barbarismi, contemptui praesertim linguarum orientall. oppositum Heidelberg. 1658. 4to. pag. 93 seqq.; Fabricy, Des titres primitifs de la révélation, tom. 1. pag. 366 et pag. 370; Wolf. Biblioth. Hebr. Tom. II. pag. 347. et maxime: Schnurreri, Dissertatio de Pentateucho Arabico Polyglotto (in libro suo cui inscribitur: Dissertationes Philologico-Criticae. Gothae 1790. 8vo. dissert. VI. pag. 181. et Rapport in Annal. Hebr. בכורי דעהים inscriptis, 1828/1829 (תקפט). O. G. Tychemen in Eichhornii Repertorium der morgenländischen Litteratur X, 95. et eundem in iisdem anall. XI, 8. Munk Notice sur Rabbi Saadia Gaon etc. Paris 1838. pag. 42.

כא), נפעל חולף י) כי הוא מלעיל . זבחי אלהים רוח
 נִשְׁבַּרְה (שם נא, יט), נפעל עומד כי הוא מלרע . עת
 נִשְׁבַּרְה מימים כמעמקי מים (יחזקאל כו, לד), פירוש ער
 רחיח נשברח שלא יצאו לך עובונך מימים כמו שהיה כבר .
 כי נִשְׁבַּרְה לפני יי ולפני מחנהו (דברי הימים ב' יד, יב),
 ותִּשְׁבַּר כעץ עולה (איוב כד, כ), ובפחח תִּשְׁבַּר ותשכב
 את חללי חרב (יחזקאל לב, כח) . והכבד ואת כל עץ
 השדה שָׁבַר (שמות ט, כה), אבד וְשָׁבַר בריחיה (איכה גפעל
 כ, ט), וְשָׁבַר תִּשְׁבַּר מצבתיהם (שמות כג, כד), ושלא
 נוכר פעלו מדהנוסף על שבר בת עטי הַשְּׁבַרְתִּי (ירמיה ח, גפעל
 כא) . [והשם] כל מִשְׁבַּרְיָה וגלדך עלי עברו (יונה ב, ד), מִשְׁבַּרְיָם
 וכל מִשְׁבַּרְיָה ענית סלה (תהלים פח, ח), רוצה לומר
 בהשבר גלי הים בעת הועף . ומוה על דרך ההשאלה כי
 כי אפפני מִשְׁבַּרְי מות (שמואל ב' כב, ה). בהביאי שָׁבַרְה
 בגנים על ארצות אשר לא ידעתם (יחזקאל לב, ט), פירוש
 האנשים הנשברים והנפים ק . או פירושו כהביאי באוניהם
 קול השבר ושמעוהו . וירדפום לפני השער עד הַשְּׁבַרְיָם
 (יהושע ו, ה), המקום נקרא כן לפי שנשברו שם . מִשְׁבַּרְיָם
 יתחטאו (איוב מא, יו), פירוש מפחד שברו יסירו חטאם
 ויחודו ויחלו פני אל . ומן הענין רחוק וְאֶשְׁבַּר עליו חקי הַפְּעִיל
 כלומר כרתי בריח וגורתי עליו חקי שלא יעברנו . ונאמר שבירה
 בענין הזה כמו שנאמר כריחה בכרית²⁾ . ומן הענין הזה נגזר
 האני אֶשְׁבִּיר ולא אוליד (ישעיה סו, ט), כלומר אביא
 האשה עד המשבר . כי באו בנים עד מִשְׁבַּרְה (שם לו, ג), מִשְׁבַּרְה
 כי עת לא יעמוד בְּמִשְׁבַּרְה בנים (הושע יג, יג), והרחם
 נקרא משבר על שבר האשה היולדת וחכליה . את מספר
 החלום ואת שָׁבַרְה (שופטים ו, טו), פירוש פחרונג, כי קודם
 הפתרון החלום הוא כמו הרבר הסרחום והפתרון שובר אותו
 ומגלה אותו . וענין אחר כי יש שָׁבַרְה במצרים (בראשית שָׁבַרְה
 מב, א), שָׁבַרְה רעבון בתיכם (שם מב, יט), בשש נקודות .
 וישאו את שָׁבַרְהם (שם מב, כו), פירוש חבואה וכל מאכל .
 ואולי נאמר בזה הלשון לפי שהוא שובר הרעב . וכן אמר
 שָׁבַרְה רעבון בתיכם על דרך יִשְׁבַּרוּ פראים צמאם* (תהלים
 קד, יא), וקונה הַשְּׁבַרְה יקרא שובר לְשָׁבַרְה אל יוסף (בראשית
 מא, גו), פירוש מן יוסף או פירושו וכל הארץ באו
 מצרימה אל יוסף לשבור . לכו שָׁבַרוּ ואכלו (ישעיה

¹⁾ Idem quod: praeterit. Niph. נפעל עבר autem quod statim hic legis noli explicare: Niph. intrans., sicut haec dictio frequentissime in Nostri scriptis intelligenda est, sed sibi vult = נפעל בינוני = partic. Niph. Vide ad hanc sententiam confirmandam Michlol. fol. 19. col. a. med. (ed. Venet. 1545 fol.)
²⁾ Deuteron. XXIX, 13.

נה, א), בְּשֶׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים (בראשית מו, יד). וכן מוכר השבר וְיִשְׁבֹּד לַמְצָרִים (שם מא, נו). והפעל הכבד אכל בכסף תְּשֻׁבְרָנִי (דברים כ, כח), פירוש חשכיר לִי. וְנִשְׁבִּירָה שֶׁבֶר (עמוס ה, ה), הוא הַמְשַׁבֵּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ (בראשית מב, ו).

שבר ואהי שֶׁבֶר בחומת ירושלים (נחמיה ב, יג), ענינו חושב מלשון רכותינו וְלֹא סָבְרָא*. והכבד בענין פעל אחר לא יִשְׁבְּרוּ יורדי בור אל אמתך (ישעיה לח, יט), עיני כל אליך יִשְׁבְּרוּ (תהלים קמה, טו), הלהן תִּשְׁבְּרֶנּוּ שֶׁבֶר (רות א, יג). והשם שֶׁבֶר, שֶׁבְרָו על יַי אֱלֹהִיו (רזיהלים קמו, ה), ענינם התקוה.

שבת איך שבת נגש (ישעיה יד, ד), שְׁבַת מְשׁוּשׁ לִבְנוֹ (איכה ה, טו), שְׁבַת וַיִּגְמַשׁ (שמות לא, יז), שְׁבַתָּה מְרַחֵבָה (ישעיה יד, ד), וְשַׁבְתָּה הָאָרֶץ שַׁבַּת לִיִּי (ויקרא כה, כ), או תְּשַׁבֵּת הָאָרֶץ (שם כו, לד), כפתח. כל ימי השמחה תְּשַׁבֵּת (שם כו, לה), וביום השביעי תְּשַׁבֵּת (שמות כג, יב), בחלם. תְּשַׁבְּרוּ שַׁבַּתְכֶם (ויקרא כג, לב), ויום ולילה לא יִשְׁבְּרוּ (בראשית ח, כב), וְיִשְׁבְּתוּ שְׁלֹשֶׁת רֵאשִׁימִים הָאֵלֹהִים מֵעַנּוֹת אֵת אֵיּוֹב (איוב לב, א). והשם

שְׁבַת כְּבוֹד לְאִישׁ שְׁבַת מְרִיב (משלי כ, ג), בשש נקודות. שְׁבַת רַק שְׁבַתוֹ יִתֵּן (שמות כא, יט). ומשקל אחר שְׁבַת שְׁבַתוֹן (ויקרא טו, לא). ושבת פעם [היא] בלשון נקבה כמו שְׁבַת היא לִיִּי (שם כג, ג), וְהִיְתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לָכֶם לֹאכְלָהּ (שם כה, ו), ופעם בלשון זכר שמר שְׁבַת מְחַלְלוֹ (ישעיה נו, ב), עלת שְׁפָרָה בְּשַׁבְּתוֹ (כמדכר כה, י), כמו חדש בחדש¹ (יום ביומו²). והקבוץ בלשון נקבות שבע שְׁבַתוֹת (ויקרא כג, טו), מלכד שְׁבַתוֹת יִי (שם כג, לה), שבע שְׁבַתוֹת שְׁנַיִם (שם כה, ח), אֲשֶׁר לֹא שַׁבְתָּה בְּשַׁבְּתֵיכֶם (שם כו, לה). ופירוש שבע שְׁבַתוֹת שבע שבועות ימים. וכן עד ממחרת הַשְּׁבַת הַשְּׁבִיעִת (שם כג, טו), ממחרת השבוע השביעי. וקרא השבוע כן, כי בכל שבוע שְׁבַת לְפִיכָךְ אִמַר חֲמִיּוֹת תְּהִיֵּינָה (שם כג, טו). והם חשעה וארבעים ימים, כי יכול להיות שבע שבועות שלא יהיו בהם שבע שבועות ימים [לפיכך אִמַר חֲמִיּוֹת תְּהִיֵּינָה]. ורבותינו ז"ל (מנחות סו, ע"א) דרשו בו ענין אחר למה אמר רזמיומת. וזה הוא הנכון לפי פשט הפסוק. וכן פירש

בשמטת השנים שקרא כל שנת השמטה מהם שבת, ואם אמר שבע שבועות שנים יוכל להיות שלא יהיה בהן רשע וארכעים שנה לְפִיכָךְ אִמַר ופירש שבע שנים שבע פעמים (שם כה, ח). והשם במשקל אחר רַחֵב הֵם שְׁבַת (ישעיה ל, ו), ופירוש הפסוק וּמְצָרִים הֵבֵל וְרִיק

¹ Jesaias LXVI, 23.
² Levit. XXIII, 37.

יעוורו (שם), לכן קראחי לזאת פירוש קראחי לזאת ירושלים החושבת להיותה נעזרת במצרים ויהיו רַחֵב חוּזֵק לָהֶם הֵם שַׁבַּת כְּלוּמַר יִשְׁבְּתוּ וַיִּפְסְקוּ מִלְעוֹרֵם. וכבר פירשתי פירוש אחר טוב מזה בשרש יִשְׁבַּב. ורבי יונה פירש מורה הענין שרף ישרפו בְּשַׁבְּתָה (שמואל ב' כג, ז), כלומר בכליון חרוץ עד אשר לא יִשְׁאָר לָהֶם זָכָר. וכן פירשו מורה שְׁבַת חֲמָס (עמוס ג, ג). וכבר פירשתיים בשרש יִשְׁבַּב. והנפעל וְנִשְׁבְּתָה גֵאוֹן עוֹה (יחזקאל לג, כח). והכבד אשר נפעל לא הַשְׁבִּית לך גֵּאֹל הַיּוֹם (רות ה, יד), וְהַשְׁבִּית אֵת הַפְּעִיל הַכְּמָרִים (מלכים ב' כג, ה), וְהַשְׁבִּיתִי חַיִּה דַעָה (ויקרא כו, ו), אֲשַׁבְּתָהּ מֵאֲנוּשׁ זָכָרִים (דברים לב, כו), תְּשַׁבְּתוּ שׂוֹאֵר מִבְּתֵיכֶם (שמות יב, טו), הַשְׁבִּיתוּ מִפְּנֵינוּ אֵת קְדוּשַׁת יִשְׂרָאֵל (ישעיה ל, יא). והשם שַׁחֲקוּ עַל מְשַׁבְּתָהּ (איכה מְשַׁבְּתֵימֵי א, ו), כלם ענין הבטלה והפסק הדבר.

שגג על שגגתו אשר שגג (ויקרא ה, יח), כי שגגה היא שגגת (במדכר טו, כה), פְּשַׁגְּגָה שְׁיוּצָא (קהלת י, ה). והשם עוד מזה אתי תלין מְשׁוּגְגִי (איוב יט, ג), והנח חמורת מְשׁוּגָה אוח הכפל. ענינים ידוע*.

שגא מְשׁוּגִיא לְגוֹיִם וַיִּאֲבָרֵם (איוב יב, כג). הן אל הפעיל שְׁוִיָּא וְלֹא נָדַע (שם לו, כו), שדי לא מצאנוהו שְׁוִיָּא שְׁוִיָּא כח (שם לו, כג), ענינים רבוי כענין שְׁוִיָּה כה"א. ופירוש שדי לא מצאנוהו שניא כח אף על פי שלא מצאנוהו, והוא שניא כח ושניא משפט ורב צדקה ולא יענה מלבדו כי אם מחסרון המקבל. כן פירשו רבי אברהם אבן עזרא ז"ל. ויש מפרשים שדי שהוא שניא כח לא מצאנוהו כלומר לא השגנו כח מעשיו, אבל זאת נדע כי אדם שיש בו משפט ורב צדקה לא יענה אוחו השם.

שגב אשר שגבה ממנו (דברים כ, לו), וקדרים שגבו ישע (איוב ה, יא), פירוש שגבו בישע. והנפעל כי נְשַׁגְּבָה שְׁמוֹ לְבַדּוֹ (תהלים קמה, יג), נְשַׁגְּבָה לֹא אוֹכַל נִפְעַל לָהּ (שם קלט, ו), בחומה נְשַׁגְּבָה (ישעיה ל, יג). והכבד הַפְּעִיל הֵן אֵל יִשְׁגִּיב בְּכַחוֹ (איוב לו, כב). והשם מְשַׁגְּבָה לַעֲתוֹת מְשַׁגְּבָה בְּצָרָה (תהלים ט, י), מְשַׁגְּבֵי וּמְנוּסֵי (שמואל ב' כב, ג).

וכבר אחר וְיִשְׁגֹּב יִי אֵת צָרֵי רִצְיֹן (ישעיה מ, י), וְיִשְׁגֹּב פֶּעַל אֲבִיוֹן (תהלים קו, מא), יִשְׁגֹּבָה שׁוֹם אֱלֹהֵי יַעֲקֹב (שם כ, ב), מִמֵּתִקוּמֵי תְּשַׁגְּבֵנִי (שם נט, ב), אֲשַׁגְּבֶהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי (שם צא, יד). ושלא נזכר פעלו ממנו וכומח בִּיִּי פֶּעַל יִשְׁגֹּב (משלי כט, כה). כלם ענין הרוממות.

שגה ומה שגיתי הבינו לי (איוב כד, ו), ואם כל עדת ישראל יִשְׁגוּ (ויקרא ד, יג), כאיש שגה ומפתי (יחזקאל מה, כ), לְשֹׁגְוֹת מֵאֲמָרֵי דַעַת (משלי יט, כו). והשם שְׁוִיָּאוֹת מִי יִבִּין (תהלים יט, יג), בחילוף ה"א לְמִדַּ הַפְּעִיל שְׁוִיָּאָה בִּאֲלֻף. ומשקל אחר מְשַׁגָּה הוּא (בראשית כג, יב). מְשַׁגָּה והפעל הכבד מְשַׁגָּה עוֹר בְּרֹדֶךְ (דברים כו, יח), מְשַׁגָּה הַפְּעִיל

47

ישירים בדרך רע (משלי כה, י.), ורבי יהודה שם כענין אחר באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט.). ורבי אחי רבי משה ו'ל פירשו כפירוש משלי בענין זה, כלומר תחשב כשונה אם חמיר תחעסק באהבתה, וכל שכן כוולתה. וזהו שאמרו רבותינו ו'ל (אבות פרק ראשון משנה ה.) באשתו אמרו קל וחומר באשת חברו, כי המרכה באהבת אשתו ומשיח עמיה יותר מראי הוא שונה בעבור שאהבת האשה חסיר האדם מעבודת השם. וכן ולמה תשגה בני בורה (שם כ.). ורבי יונה הרחיק ענין באהבתה תשגה חמיר מענין זה מאד לפי שבענין ענין הפסוק על ענין החכמה. והנכון כי ענין הפסוק מדבר על אשתו כמו שאמר למעלה שחה מים מכורך, יפוצו מעינוחך חוצה, יהיו לך לברך. ואף על פי שעל דרך המשל יתכן שידבר על החכמה, המליצה היא על אשת האדם וכונת המדבר לשני הענינים, ואם כן הטוב והישר שיהיה תשגה תמיד מענין שגה כמו שפירשנו. ורבי יונה שם באהבת תשגה תמיד כענין שמחה וערבות כמו שגיון שגיון לדוד (תהלים ג, א.), על שגיונות (חכוק ב, א.), או כענין החעסקות באהבה מאהוב וולחה. ומורה הענין וכל שגה בו לא יחכם (משלי כ, א.). וכחב רבי יונה בשם רבי יהודה בן קריש כי הוא שמע אלדר הדני אומר יש לי שגיה בענין יש לי עסקי *.

שגה ואחריתך ישגה מאד (איוב ה, ו.). וכאלף מקום ה"א ישגא אהו בלי מים (שם ח, יא.). והפעל הפעיל הכבד ושלוי עולם השגו חיל (תהלים עג, יב.). ובהכפל שגשג רפ"א והעין ביום נטעך תשגשגי (ישעיה יג, א.), ענין גדול ורבי.

הפעיל שגה מטכון שכתו השגיח (תהלים לג, יד.), ראיך אליך ישגיחו (ישעיה יד, טו.), משגיח מן החלנות (שיר השירים ב, ט.), ענינם ענין הבטה בהתבוננות.

שגל שגל נצבה שגל לימינך (תהלים מה, י.), והשגל

1) De Eldad Haddani fabulosaque eius epistola agunt Basnage in Historia Judaica T. VII. pag. 44 seqq. (edit. sec.) et Wolf Bibl. Hebr. I. p. 140; II. p. 89. Ex hoc loco simul palam fit, etiam Wolfum, virum tali circumspectione eruditioneque praeditum, nonnunquam in peccata incogitantiae incurrere posse. Colligit enim ex Kimchianis verbis: „et scribit R. Jona nomine R. Jehudae ben Karisch, quod ille (Karisch nempe) audiverit Eld. Haddan. dicentem etc.“ Eldad Haddani coevum fuisse Rabbi Jonae. Sed hanc argumentationem falsam esse quis, attente legens, neget? E verbis Nostri hoc tantum elucet, Juda b. K., in cuius nomine R. Jona, saeculum post eum vivens, refert, aequalem Eld. Hadd. fuisse.

יזשבת אצלו (נחמיה ב, ו.). נקראת כן האשרה על דרך המשכב כמו שהוא בכחובי ישכבנה, ישגלנה (דברים כה, ל.), והנשים תשכבנה (זכריה יד, ב.), תשגלנה, נפעל איפה לא שפכת (ירמיה ג, ב.), לא שגלת *.

שגע והיית משגע (דברים כה, לד.), לכל איש משגע פעל ומתנבא (ירמיה כט, ו.), חסר משגעים אני (שמואל א' כא, טו.). והשם משגעון ובעורון (דברים כה, שגעון כח.). וההפעל איש משתגע (שמואל א, כא, טו.), להשתגע התפעל עלי (שם כא, טו.), ענינו ידוע.

שגר שגר אלפיך (דברים ג, יג.). ומשקל אחר וכל שגר פטר שגר בהמה (שמות יג, יב.), בשש נקודות. שגר ענינם ענין שלוח כענין ישלחו כצאן עויליהם *). ובענין הזה בדברי רבותינו ו'ל (כבא בחרא פרק שני משנה ה. דף כג, ע"א.) מלא שגר היונה פירוש שלוח היונה והליכחה. והם הרגילו הלשון הזה בענין שלוח כמו שאמרו (שם קמו ע"א.) שגר אחריו חולת זה הרבה.

שד גם תנין חלצו שד (איכה ד, ג.), ברכות שדדים שד ורחם (בראשית מט, כה.), ושדדים צמקים (הושע ט, יד.), למען שדי נעוריד (יחזקאל כג, כא.), ושדיף תנתקי (שם כג, לד.), בין שדי יליו (שיר השירים א, יג.), שמה מעכו שדיהו (יחזקאל כג, ג.), ידוע. ויתכן ששרשו שדה בפלם אב, אח, צו, תו *). ופירוש ברכות שדים ורחם, ברכות שמים וארץ. כי השמים בהחם המטר כמו השדים והארץ בהוציאה הפירות כמו הרחם. ואדוני אבי ו'ל פירש שדים המינקת ורחם האם. וזכר אחרי כן ברכות אביך, כי שלשה אלו מברכין לילד האב והאם והמינקת. ולפי דעתי כי היא ברכת הבנים והגולדים הפך רחם משכיל ושדים צמקים *). וענין אחר יזבתו לשדדים שד (דברים לב, יו.), ידוע.

שדר ושדרו את גאון מצרים (יחזקאל לב, יב.), הוי שדר ואתרה לא שדר (ישעיה לג, א.), ושדרו

1) Haad sciens, an rectius legendum sit: pro בקרי; ככחוב; (aut post ככחוב inserendum). Satis enim notum est Doctores Masoreticos pro שגל omnibus locis שגב, quod paulo verecundius visum illis est, ad marginem substituisse. Sensus autem est verbor. Nostri: legitur ישכבנה pro ישגלנה etc.

2) Hiob XXI, 11.

3) Vide tamen radicem proximam שדר, ubi Noster rursum derivationis voci שד mentionem facit.

4) Haec explicatio in verbis Aben Esrae continetur, qui ad l. c. sic disputat: „דמה השדים לשמים והרחם לתהום, והטעם שירבו בנין. והפך זה רחם משכיל ושדים צמקים.“

את בני קדם (ירמיה מט, כח), חטף בפלס חרבו מאד¹).
 לשהוד את כל פלשתים (שם טו, ד), ישוד צהרים (תהלים
 צא, ו), והשרק תחת חולם. זאב ערבות ישודם (ירמיה
 ה, ו), בא שלם, ונקוד כמו שהיה בחסרון הכפל כי נקוד
 השלם הוא ישודם בפלס ישמדם. ויתכן היותו מבנין פועל
 דהכבד הדומה למרובע. וסלף כוגרים ישודם (משלי יא,
 ג). והשם שוד ושוכר (ישעיה נט, ו). והחאר המבליג
 שוד על עו (עמוס ה, ט), בפלס לחם חם², מעוז לתם³,
נפעל גל אל יי⁴). והנפעל שודור נשדנו (מיכה ב, ד), והשרק
 תחת חלם. ורבי יהודה כתב בו טעם אחר להיות ענינו
 נשודו ממנו כמו בני יצאני⁵ שענינו יצאו ממני. והפעל
פעל הכבד נשודראב (משלי יט, כו), אל השוד רבצו (שם
פעל כד, טו). וכבר אחר ישוד מצבותם (הושע י, ב). ושלא
פעל נוכר פעלו מהדגוש שוד ער מואב (ישעיה טו, א), שודרה
 עי (ירמיה מט, ג), בשרק. שודרה נינוה (נחום ג, ו),
 בקמץ חטף. פתאום שודו אהלי (ירמיה ד, כ), בשרק.
הפעל ושלא נוכר פעלו מהנוסף כהתימך שודר תושד (ישעיה לג,
 א), והוא כתוב בו' עם הדגש. וכן וכל מבצריך ישוד
 (הושע י, יד), ענינם ידוע. ורבי יהודה הביא בענין זה
 נהפך לשדי (תהלים לב, ד), וכבר כתבנו⁶ שהלמ"ד
 שרשית. וכן לשוד השמן (במדבר יא, ח). וטוב הוא
 שיהיה מזה השרש והלמ"ד בהם נוספת ויהיו מענין לשוד
 מלכים תינקי (ישעיה ס, טו), כי אפס המץ כלה שוד
 (שם טו, ד), משוד תנחמיה (שם טו, יא), שם ענין לחות
 ודשנות. והנכון כי שודים נגזר מזה השם ויאמר שוד בחלם
 ושוד כפתח הענין אחד. ובעבור זה סמך לו היניקה ואמר
 ושוד מלכים תינקי. ונקראו כן לפי שיש בהם לחות ודשנות
 וכן כתב רבי יונה. ויש לפרש כלה שוד מהענין הראשון
 והוא חאר כמו המבליג שוד על עו, כלומר אפס המוצץ
 והשודד והרומם חמו מן הארץ המריעים לישראל. ויתכן
 לפרש יגולו משוד יתום (איוב כד, ט), מענין ושוד מלכים
 תינקי, כלומר יגולו אותו מענוגיו. או ירזיה כמו שוד,

שודים כלומר יגולו אותו משדי אמו. ושדי מלכים
 קרובים בענין לא בשרש. ויש לפרש יגולו משוד מהענין
 הראשון, כלומר מרוב שר שעושים יגולו אפילו היתום.
 ואדוני אבי דל פירש אחר שגולו היתום ויניחוהו לא יוכל
 אדם לשוד אותו כי כל אשר דיו לו גולו הם. ומן השרש
 הוה אני אל שדי (בראשית יו, א), שענינו הקיף ומנצח שדי
 בענין שוד. והיו'ד בשדי רמורה אות הכפל. וכן והיה
 שדי בצריך (איוב כב, כה), ופירושו כי אל שדי יהיה
 מבצריך ותקפך. ופירש הנגיד¹ כי והיה שדי בצריך
 איננו השם הנכבד רק הוא חאר לזה כי פירוש בצריך
 והכך כמו שכתבנו בשרשו. ואמר שיהיה תקיף והכך כמו
 שאמר וכסף תועפות לך (שם). וכן כקול מים רבים כקול
 שדי (יחזקאל א, כד), כלומר חזק ותקיף. וכן כשוד משדי
 יבא (ישעיה יג, ו), כלומר כשוד שיבא משד ותקיף. ורבי
 יונה כתב כן כי שדי חאר לממו, כי אצלו הוא שדי גדול
 ונכבד. ופירוש שדי בצריך, שיהיה הונך גדול ועצום.
 ומן השרש הוה והענין הוה שדה ושהות (קהל' ב, ח), שדה
 פירוש כבודה וכבודות. ויש מפרשים אותם כלי זמר.
 ועוד מפרשים אותם נשים יפות חאר לקוחות במלחמה וענינם
 שדודרה ושדודור². אבל להיותם כלי זמר הוא הנכון.
 וכן אמרו רבוהינו ז"ל (גיטין סח, ע"א) מאי שדה ושדות?
 הכא חרנימו שדה ושדות. ופירושו בו הגאונים שהוא כלי
 לנגון המוסיק³ היה נמצא בזמן שבית המקדש קיים.

שדר יפתח וישוד אדמרתו (ישעיה כח, כד), ישודר פעל
 לו יעקב (הושע י, יא), הם מענין שדה וענינם
 הליכת החורש בשדה אחר חרישתו לכתוש הרגבים. אם
 ישוד עמקים אחרין (איוב לג, י), רצונו לומר לחרוש בו
 שדות העמקים. וכן מהשרש הוה והענין הוה ועמק השדים
 (בראשית יד, י). וכן דעת המחרגם ומישר הקליא.
שדה ושדה לא קנינו (נחמיה ה, טו), אל שדה טוב שדה
 אל מים רבים היא שתולה (יחזקאל יו, ח),
 בשדה ובכרם (במדבר כו, יו), לשוח בשדה (בראשית
 כד, סג), זממה שדה ותקחהו (משלי לא, טו), ושדה
 מנרש עריהם לא ימכר (ויקרא כה, לד), ארץ שדי אשר
 בענתות (ירמיה לב, ו), אל ביתה ואל שדה (מלכים ב'
 ח, ג). והקבוץ על שדי חמד (ישעיה לב, יב), ענתות
 לך על שדיך (מלכים א' ב, כו), לשובב שדינו יחלק
 (מיכה ב, ד). ובלשון נקבות שדות בכסף יקנו (ירמיה
 לב, מד), ואת שדותיכם ואת כרמיכם (שמואל א' ח, יד).

¹) Hannagid i. e. Rabbi Samuel Hallevi, gente Ge-
 catilliae, et xat' εφορευ Hannagid (princeps) ap-
 pellatus.
²) Musica.

¹) Jerem. II, 12.
²) Dicere vult שוד esse imperat. Kal, itaque le-
 gendum esse cum Kametz chatuph. In comment.
 Nostri verba sunt:
 שדרו צווי מן הקל, בא שלם, והוא בפלס חרבו מאד,
 משכו אותה.
 Cf. Gesenii Critisches Lehrgebäude der Hebr.
 Sprache p. 370.
³) 1 Sam. XXI, 7. ⁴) Proverb. X, 29.
⁴) Psalm. XXII, 9. ⁵) Jerem. X, 20.
⁷) Supra pag. 183, b.

ונהפכה הה'א ליו"ד נראית בהרבה מקומות מתנוכרת שְׁרִי (איכה ד, ט), יעלו שְׁרִי (תהלים צו, יב), אלה שדחת הוריעה. כריח שְׁרָה אטר ברכו יי (בראשית כו, כו), וישמעו כל שרי החילים אשר בְּשָׁרָה (ירמיה מ, ו), אלה ענינם מדברות. ונאמר גם כן על הארצות ויכרח יעקב שְׁרָה ארם (הושע יב, יג), כמו ארץ ארם. וכמרו לגור בְּשָׁרָה מואב (רות א, א), בְּשָׁרָה פלשתים (שמואל א' כו, ו).

שרם וּשְׁרָמָת עטרה (דברים לב, לב), כמו נפנים. וכן כי שְׁרָמָת חשבון אמלל (ישעיה טו, ח), שְׁרָמָה וְשְׁרָמָת לא עשה אכל (חבקוק ג, יו). ואפשר שיהיה זה ענין שְׁרָה זרע, כי כבר זכר (שם) ואין יכול כגפנים, אבל בְּשְׁרָמָת קדרון (מלכים ב' כג, ד), אמר בו התרגום בגללא במישרי קדרון. וכן יהיה פירוש וכל הַשְׁרָמָת ער נחל קדרון (ירמיה לא, מ), אף על פי שיש בו התרגום אחר. וְשְׁרָמָה לפני קמה (ישעיה לג, כו), כמו וְשְׁרָמָה מענין שְׁרָפֹן, והמ"ם והפ"א ממוצא אחד. וכן אמר במלכים במקומו (כ' יט, כו) וְשְׁרָמָה לפני קמה.

שרפון שרף וּבְשְׁרָפֹן ובירקון (דברים כח, כב). וְשְׁרָפֹת קדים (בראשית מא, ו), הוא לקות הורע מרוה קדים הנכנס בשבלים עד שלא נשלם בישולם ולא יגמלו. שְׁרָפָה וזהו שאמר וְשְׁרָפָה לפני קמה (מלכים ב' יט, כו), טרם היוחו קמה כי כאשר נגמר יקרא קמה.

שררה שדר וְשְׁרָרָת בארזים (מלכים א' ו, ט), וכבר בארנהו בשער הכסף.

שה אלהים יראה לו הַשָּׁה (בראשית כב, ח), ואיה הַשָּׁה לעולה (שם כב, ו), כסגול. וכסמוך בצרי שה כשבים וְשָׁה עזים (דברים יד, ד). ומשפטו בהראות עי'ן הפעל שָׁה בפלס פְּלָה, רָנָה. ועם הכינוי יראה בו עי'ן הפעל והוא יו"ד או את שְׁוִי נדחים (דברים כב, א), בצרי השוין. איש שורו ואיש שְׁוִי (שמואל א' יד, לד), בשוא השוין. והוא כלשון זכר וכלשון נקבה, לפי שהמלה כוללת זכר ונקבה. כלשון זכר שָׁה תָּמִים (שמות יב, ה), תעירתי בְּשָׁרָה אֶבֶר (תהלים קיט, קעו). וכלשון נקבה שָׁה-פְּזוּרָה ישראל (ירמיה נ, יו), בין שָׁה בְּרָהּ ובין שה רָנָה (יחזקאל לה, כ). ושור או שָׁה אתו ואת בְּנֵי (ויקרא כב, כח), אף על פי שהוא כלשון זכר, על הנקבה הוא כמו שקבלו רבורזינו ו'ל (חולין עח, ע"ב). אוהו ואת בנו נוהג בנקבות ואין נוהג בזכרים. ואף על פי שיש מחלוקת בדברי רבותינו ו'ל בזה ההלכה כך היא. וְשָׁה אחת מן הצאן (יחזקאל מה, טו), הקטן מן הככשים ומן העוים הוא שיקרא שה.

שחר שחר וְשָׁחַרִי במרומים (איוב טו, יט), השוין נקרא בקמץ רחב ומשפטו בקמץ חטף ושלא לחטף

על הה'א הוסב לקמץ רחב והה'א בשוא ובפתח והוא תרגום עד י).

שהם ואכן הַשָּׁהם (בראשית ב, יב), אבני שהם (שמות שהם כה, ו), נקרא כערכי א'ל בלור י).

שחר ואת הַשְּׁחָרָיִם אשר בצוארי גמליהם (שופטים שְׁחָרָיִם ח, כא), לבר מן הַשְּׁחָרָיִם והנטיפות (שם ח, כו), ורהשביסים וְהַשְּׁחָרָיִם (ישעיה ג, יח), חלי כדמות ירח. והתרגום ירח סיהרא י).

שוא תְּשׂוּאוֹת סכתו (איוב לו, כט), תְּשׂוּאוֹת נוגש תְּשׂוּאוֹת לא ישמע (שם לט, ו), תְּשׂוּאוֹת חן חן לה (זכריה ד, ו), תְּשׂוּאוֹת מלאה (ישעיה כב, ב). בבוא קְשׂוּאוֹת שׂוּאוֹת פחדכם (משלי א, כו), ועלית פְּשׂוּאוֹת (יחזקאל לח, ט), ענינם ענין המון. וכבר כתבנו בבוא בשואה כשרש שָׁאָה להשביע שָׁאָה וְשׂוּאוֹת (איוב לח, כו), ענין שממה.

שוב וָשָׁב ורפא לו (ישעיה ו, י), פירוש שָׁב סחטאו. וְלָשָׁבִי פשע ביעקב (שם נט, כ), שְׁכַתִּי וראיה תחת השמש (קהלת ט, יא), וְשָׁכַת לנשיא (יחזקאל מו, יח), כמו ושבה החי' במקום ה'א. וכבר כתבנו הדומים לו בחלק הרקדוק י).

ושמה לא ישוב כי אם הרוה את הארץ (ישעיה נה, י), ופירוש ושמה לא ישוב אלא מה יעשה הרוה את הארץ. וארזי אבי ו'ל פירשו כמשמעו לא ישוב כי אם הרוה אכל לאחר שהרוה ישוב. וזהו שוב הנשם, כי הום השמש שואף אוהו, ולולי זה לא היתה צריכה הארץ לנשם. וְשׂוּבוֹ לא על (הושע ו, טו), אם ישוב עשר מעלות (מלכים ב' כ, ט). אחרי שובי נחמתי (ירמיה לא, יט), פירוש אחרי ששכתי מעונותי. ועדיך לא תְּשׂוּבָנָה (יחזקאל לה, ט), רוצה לומר לא תשובנה לקדמתן. ושמרון ובנותיה תְּשׂוּבָנָה לקדמתן (שם טו, נה), ואת ובנותיך תְּשׂוּבָנָה לקדמתן (שם). ויש לפרש מזה ואתה באלהיך תְּשׂוּבוֹ (הושע יב, ו), ויהיה באלהיך תשוב כמו אל אלהיך. והפעל הכבר הַשְּׁיִבְנוֹ אליך (בראשית מד, הפעיל ח), וַיָּשָׁב את כל הרכש (שם יד, טו), וְהָשִׁיב למלך ישראל מאה אלף כרים (מלכים ב' ג, ד), הַשְּׁיִבוֹ אשכרך (יחזקאל כו, טו), מה אָשִׁיב ליי (תהלים קטו, יב), מנחה יָשִׁיבוּ (תהלים עב, י), פֶּן תָּשִׁיב את בני שמה (בראשית כד, ו), עתה אָשִׁיב את שבות יעקב (יחזקאל לט, כה).

1) Genesis XXXI, 44.
 2) *transpositio literarum vocis* בְּשׂוֹר et בְּשׂוֹרָה
 Graecae βήρυλλος beryllus, lapidis genus, de quo vide Plin. XXXVII, 5. aut potius, quo illum lapidem adulterari idem scribit, crystallum. (Freyt.)
 3) Genesis XXXVII, 9.
 4) מכלול ט, ע"ב.

אשר אָשִׁיב את שכנת יהודה נירושלם (יואל ד, א), וְיָשִׁיבו אתם דבר (במדבר יג, כג). והיוצא לשלישי לכן שעסיפי יְשִׁיבוּנִי (איוב כ, ב), פירוש יכריחוני להשיב דבר אליך. ולכל אשמים אשר יָשִׁיבוּ לִי (במדבר יח, ט), מה האשם אשר נָשִׁיב לוֹ (שמואל א' ג, ד), ואת כלי הזהב אשר הִשְׁבַּתְתָּם לֹא אֵשֶׁם (שם ג, ח), ופירוש ההשבה כענין המנחה לפי שהמנחה היא גמול הטובה ומשיב לו מאשר גמלו, או ליראה ממנו ומשיב לו המנחה תגמול שאינו מריע לו. ופירוש ההשבה כענין האשם כי החוטא ברחיבאו הקרבן הוא ככעל חוב שמשיב חובו לבעליו. והנכון בעיני עור כי טעם ההשבה כענין המנחה לפי שהיא חמיר פעם אחר פעם כמו וְהָשִׁיב לַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל (מלכים ב' ג, ד), כי בכל שנה ושנה היה עושה זה. הַשְּׁיבוֹתָ מַחֲרוֹן אַפְךָ (תהלים פה, ד), אינו פעל עומד אך הוא פעל יוצא כמשפטו, ומלת מחרון מקור בחוספת נו"ן כמו שכתבנו בחלק הדקדוק¹ וכאילו אמר הפעל השיבות אפך מחרון. ושלא נזכר פעלו ממנו וְיָשִׁיב את פעלל משה ואת אהרן (שמות י, ח). וכבר אחר נפשי יְשׁוּבָב (תהלים כג, ג), פירוש ישיב אוהה אל הרך הטוב. לְשׁוּבָב שׁוּרֵינוּ יִחַלֵּק (מיכה ב, ד), פירוש אמר איך ימיש לי כלומר איך יסיר האויב חלקי שהיה לי, ואם אנחנו מיחלים לשוב שדינו שישביבם לנו הם יחלקום לעצמם. לְשׁוּבָב יַעֲקֹב (ישעיה מט, ה), בְּשׁוּבָבֵי אֲזַרְתָּם (יחזקאל לט, כג), מְשׁוּבָב נתיבות (ישעיה נה, יב), מְשׁוּבָבֶת מַחֲרָב (יחזקאל לח, ח), כלומר דהנמלטת מחרב הגוים ושבה לארצה. וְרָשָׁם תְּשׁוּבָה וְלָתְשׁוּבַת הַשְּׁנָה (דברי הימים ב' לו, י), פירוש לְסוּף הַשְּׁנָה שחשוב השמש לנקודה אשר החלה ממנה. ומשקל שְׁיָבָה אחר את שִׁיבַת צִיּוֹן (תהלים קכו, א). וענין שְׁנֵי וְשָׁב יִי אֱלֹהֶיךָ אֵת שְׁבוֹתֶיךָ (דברים ל, ג), בְּשׁוּבֵי יִי (תהלים יד, ג), הַנְּנִי שָׁב שְׁבוֹת (ירמיה ל, יח), וְשָׁב שְׁבוֹתָם (צפניה ב, ג), שָׁב יִי (נחום ב, ג), כולם ענין דהשקטת והנחה כאשר כתבם רבי יהודה. ורבי יונה הפס עליו ואמר כי מה ענין שישקטם בגלות? ואין זו סברא נכונה, כי הנביא אמר שישקט הגלות ויניחם מצרתם וזה לא יתכן וזלתי שישביבם אל מקומם, כי הגולה מארצו לא ישקוט ואפילו יהיה שם כחענוגים גדולים². ומה שכתב רבי יהודה הוא הנכון שיהיה כל הפעל הקל מהענין הראשון פעלים

עומדים ואין אחד מהם יוצא. ואין טענה מן בְּשׁוּבוֹנֵי וְהָנָה אל שפת הנחל עץ רב מאד (יחזקאל מו, ג), כמו שכתב רבי יונה שגם הוא פעל עומד ואף על פי שנאמר הכינוי כנו"ן יו"ד ואין כן המנהג אלא בכינוי הפעול המחובר אל מקור הפעל כמו הַלְהַרְגֵנִי אַחַה אִמְרֵי³, אֵל הַחַיִּיצוֹ לְנַחֲמֵנִי⁴, והדומים להם ואין כן המנהג בכינוי הפעל המחובר אל מקור הפעל בעצמו כי אם ביו"ד לכדה כמו וּבְרָבְרֵי אַחַדְךָ⁵, בְּשָׁלַחִי אֶת חֲצֵי הָרַעֲבִי⁶, בְּאִמְרֵי לְרַשְׁעִי⁷, והדומים להם והיה לו לומר לפי סברה רבי יונה בְּשׁוּבוֹנֵי. ואין זו טענה כי הנה מצאנו חכריע קמי תְּחַתְּנִי⁸ כמו חחתי. ובכינוי הפעול עם מקור הפעל ביו"ד לכדה כי מאן יִי לְתַתִּי⁹, לא אבה יִבְטִי¹⁰, לבלתי עֲצָבִי¹¹. שָׁבוּ כְּלִיָּהִם רִיקִם (ירמיה יד, ג), פירוש עם כליהם. ועודנו לא יָשׁוּב (שם ט, ה), וְשָׁבָה אֶל גְּדֻלֶיהָ (שם), הוא מענין הראשון, פירוש ועוד ירמיה לא אמר כי רעחו שישוב והוא רב טבחים הבין כי רעחו כן ואמר לו לך ושובה. ומהענין השני עור שׁוּבָה יִי רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל (במדבר י, לו), ואשר הם עומדים ואתה באלהיך תָּשׁוּב (ירושע יב, ה), יָשׁוּבוּ יִשְׁבִי בְּצִלּוֹ (שם יד, ח), בְּשִׁיבְתוֹ בְּמַחֲנֵימָם (שמואל ב' יט, לג), ואף על פי שכתבנו בו טעם אחר כשרש יָשָׁב. והשם בְּשׁוּבָה וְנַחַת תּוֹשְׁעוֹן (ישעיה לו, טו), ומה שׁוּבָה עור אם תָּשׁוּב יִשְׂרָאֵל נָאִם יִי אֵלֵי תָשׁוּב (ירמיה ד, א), השני הוא מהענין הזה. ויש לפרש מזה נפשי ישובב, כלומר יניחנה וישקטנה. וכן וְשָׁבַתִּי בְּבֵית יִי (תהלים כג, ו). ויחכן גם ושבתי מהענין הראשון ואמר ושבתי בהחמדת הליכהו שם פעם אחר פעם. וכן וְשׁוּב מֶלֶךְ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִית (ירושע ה, ב), פעם אחר פעם עד שימולו כולם. ויש מפרשים מזה כי מְשׁוּבָת פתים תִּהְרַגִּם (משלי א, לב), כמו שאמר ושלוח כסילים האבדם (שם). ואדוני אבי וְלֹא כַחַב שׁוּבָה יִי רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל מִדְּהַעֲנִין הראשון כהרגומו טוב יִי שְׁרֵי בִיקְרָא, ופירושו כי אחון שלשה ימים שהלך הארון לפניהם כאשר הוציאוהו מן המחנה אמר משה קומו יִי ויפוצו אויביך¹² ובסוף שלשה ימים שתור למקומו בתוך המהנה כי שם היה נוסע חמיר כמו שאמר¹³ ונסע אהל מועד מחנה הלויים בתוך המחנות אמר בשובו שובה יִי רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל, כלומר עם רבבות אלפי ישראל שובה ולך עמהם כאשר כחלה. וענין

1) Exod. II, 14. 3) Jesaias XXII, 4.
 2) Ezech. III, 26. 4) Ibid. V, 16.
 5) Ibid. III, 17. 6) 2 Samuelis XXII, 40.
 7) Numeror. XXII, 13. 8) Deut. XXV, 7.
 9) 1 Chron. VI, 10. 10) Numer. X, 35.
 11) Ibidem II, 17.

1) מכלול קכה, ע"א. ולפי שהמקור והשם קרובים יבוא המקור בדרך השם וכן השם יבא בענין המקור.... וכן המקור בחוספת נו"ן השיבות מְחַרְוֹן אַפְךָ. והוצרכנו לזה בעבור כי השיבות פועל יוצא ואפך הוא הפעול ואם כן יהיה מְחַרְוֹן מקור, ואם היה שם היה לו לומר מְחַרְוֹן בְּקִמְץ הַחַיִּית כִּי אֵינְנוּ סִמְךָ.
 2) Conf. Aben Esrae liber ghoz, fol, 49, a. ed. Lippm.

מְשׁוּבָּה שלישי תימרד רעתך ומְשׁוּבָּתֶיךָ תוכיחך (ירמיהו ב, יט), ועמי תלואים לְמְשׁוּבָּתִי (הושע יא, ח), פירוש בעבור המשובה שעושים עמי הם תלואים בצרתם לא ידעו אן יפנו לעורה. ויורד למשובתי איננה סימן הפועל. וכן ושמחתים בבית תְּפִלְתִּי¹⁾, וכבר נחבחים כחלק הדקדוק²⁾. כי מְשׁוּבָּת פתים תהרגם (משלי א, לב), מְשָׁבָה נצחת (ירמיהו ה, ה), אלה שמות. והתאר שׁוּבָה מְשָׁבָה ישראל (שם ג, יב). וכן בזה המשקל תאר מנחי העי"ן ועניינים מְרֻדִים³⁾, חומר הנקבה ממנו מְרֻדָּה בפלס מְשׁוּבָּה. והפעל הכבד ממנו מדוע שׁוּבָבָה העם הזה (שם ח, ה). והוצא לשלשי חכמתך ודעתך היא שׁוּבָבָתְךָ (ישעיהו מו, י). והתאר וילך שׁוּבָב (שם נו, יו), שׁוּבָב בנים שׁוּבָבִים (ירמיהו ג, יד), כולם ענין המרד. ויש מפרשים מזה כי אחרי שׁוּבִי נחמתי (שם לא, יט).

שוב זקנתי וְשָׁבָתִי (שמואל א' יב, ב). והתאר גם שׁוּב גַם ישיש בנו (איוב טו, יא). והשם כי קמו שׁוּב עיניו מְשׁוּבָבו (מלכים א' יד, ד). ובה"א הנקבה גם שׁוּבָה זרקה בו (הושע ז, ט), השיבך היא יותר מהזקנה כמו שאמרו כמשנה (אבות פרק חמישי משנה כא) כן ששים לזקנה בן שבעים לשיבה, וכן דעת הפסוק ושׁוּבתי אחרי זקנתי.

שור וְשָׁרַתְּ אִתָּם בְּשׁוּר (דברים כו, כ), על שרפו

¹⁾ Jesaias LVI, 7.

²⁾ מכלול לו, עב. והכנויים אשר על המקור פעמים על הפועל עצמו פעמים על הפועל וישתחו בהם בכינוי המדבר היורד לברה והנו"ן עם היורד אף על פי שהנו"ן והיורד יבואו ברוב על הפועל כמו הלהרנגני אתה אומר (שמות ב, יד), אל תאיצו לנחמני (ישעיהו כב, ד), והדומים להם. והיורד לברה חבוא על הפועל כמו ובדברי אוחך (יחזקאל ג, כו), בשלחי את חצי הרעב (שם ה, טו). אף על פי כן הכל שוה כי כן מצאנו הנו"ן והיורד על הפועל בשוּבָבִי והנה אל שפת הנחל (שם מו, ו) והיורד לבדה על הפועל כי מאן יי' לתחי (במדבר כב, יג)... והנה לתחי על הפועל, טוב תחי אתה לך (בראשית כט, יט) על הפועל.

וח הדרך גם כן בשמות כמו ואני נסבתי מלכי (תהלים כו, ו) והפכו ואלהים מלכי מקדם (שם עד, יב). וכן דוסר מעליו נגעך (שם לט, יא), והפכו מנגד נגעי יעמודו (שם לח, יב). וכן ועמי תלואים לְמְשׁוּבָּתִי (הושע יא, ח), הפך ומשכחך תוכיחך (ירמיהו ב, יט), עלי אלהים נדריך (תהלים נו, יג), הפך נדרי ליי' אשלם (שם קטו, יח), ושמחתים בבית תפלתי (ישעיהו נו, ז), הפך שמעתי את תפלתך (שם לח, ה), וחוכחתי לא אביחם (משלי א, כה), הפך ומה אשיב אל חוכחתי (חבקוק ב, א), וחוכחתי לבקרים (תהלים עג, יד).

³⁾ Jesaias LVIII, 7.

עצמות מלך ארום לְשׁוּר (עמוס ב, א), פירוש כמו ששורפין השיר. על דרך והיו עמים משרפות שׁוּר (ישעיהו לג, יב). ועוד פירשו בוכי שׁוּר קירות ביהו בהם והו פירוש לְשׁוּר שגרון אפרם במקום השיר. וזה על דרך הנקמה והכויון ידוע. וכן תרגם יונתן על דאוקיד גרמי מלכא דארום ושדינון בנירא בכיחיה. ויש מפרשים מזה ועמק השׁוּרִים (בראשית יד, י). והדגש תמורת הנח כמו ופטורי צְצִימִי. ומפרשים עוד מזה ותשלם בְּפִד רגלי (איוב יג, כו), ואף על פי שכחוב בסמ"ך. וכבר פירשנוהו באות הסמ"ך.

שוה ואל מי תדמיני וְאֲשׁוּהָ (ישעיהו מ, כה), פן תְּשׁוּהָ לוֹ גַם אֵתָה (משלי כו, ד), כלומר תהיה כמוהו בשוויו וערכו. וכל חפצך לא יְשׁוּוּבָה (שם טו, טו), כי אין הצר שׁוּהָ בנזק המלך (אסתר ז, ד), כלומר לא ישוה הצר בכל כסף וזהב שיש לו בנזק שינוק המלך ביהודים אם יאבדם. והפעל הכבד לטי תדמיני וְתִשׁוּוּ (ישעיהו מו, קפ"ג) ה, מַה אֲשׁוּהָ לְךָ (איכה ב, יג). וכבר אחר הלוא אם שׁוּהָ פניה (ישעיהו כח, כה), כלם כענין ערך ודמיון אנמינמו פְּעַל בלע"ז¹⁾. ופירוש הלוא אִם שוה פנייה שישורה פני האדמה שיהיו דומים ושום שלא יהא הנה תל והנרה חריק. והנפעל עם ההחפעל ואשרת מדינים נְשָׁתָהָ (משלי כו, טו), נתפעל פירוש אשה מדינים נשתוה עם דלף טורד ביום סגריר כי הדלף טורד מכפנים והמטר כחון ואין לבעל הכיח מנוחה, כן מי שיש לו אשה מדינים כי הריב עמו בבית וישמע כחון מדברים עליה דברים רעים. ופירשו מזה הענין אל יאמן בְּשׁוּר נְתַעַה (איוב טו, לא), כלומר כי הנרעה לא שׁוּר יאמין ברבר השוה והנכון, אך ישים השוא שהוא השקר רמורתו וכו' יאמין. ואף על פי שיש ספרים שכתוב מכחון במקום הקרי באל"ף זהו ענינו כמו שוה. וענין אחר ולא שׁוּהָ לי (איוב לג, כו), פירוש לא ההנאה לי מה שעשיתי שלא נהניתי במעשי הרעים, כי עתה אני מכיר כי כל מה שעשיתי הכל וריק הוא. וכל זה איננו שׁוּהָ לי (אסתר ה, יג), ולמלך אין שׁוּהָ להניחם (שם ג, ח), כלם ענין הנאה. וענין אחר אם לא שׁוּיָתִי ודוממתי (תהלים קלא, ב), שׁוּיָתִי עזר על גבור (שם פט, כ), שׁוּיָתִי יי' לנגדי תמיד (שם טו, ח). דרך אמונה בחרתי משפטיך שׁוּיָתִי (שם קיט, ל), כלומר כששוייתי משפטיך לנגדי דרך אמונה בחרתי בהם. דוד והדר תְּשׁוּהָ עליו (שם כא, ו), מְשׁוּהָ רגלי כאילות (שם יח, לד), כלם ענין השמה. ורזרגום וְיִשָּׁם ושווי²⁾. ורבי יונה פירש משפטיך שויחתי מענין

¹⁾ 1 Regum VI, 18.

²⁾ Adverb. forma est in Lexicis Provv. *egaument*; Gall. *également* aequaliter.

³⁾ Genesis IV, 15.

אם שְׁוּחַ פְּנִיָּה, כלומר השויהים וכוונתים. ומן השרש הוה שְׁוּחַ וְדַבֵּר כּוֹזֵב (משלי ל, ח), טשאות שְׁוּחַ וּמְדוּחִים (איכה ב, יד), לְשׁוּחַ הַרְבִּית רַפְאוֹת (ירמיה טו, יא), לְשׁוּחַ צַרְף צַרְוֹף (שם ו, כט), אֲךְ שְׁוּחַ לֹא יִשְׁמַע אֵל וְשָׂדֵי לֹא יִשְׁוֹרְנֶנּוּ (איוב לה, יג), לְשׁוּחַ הַכִּיתִי אֶת בְּנֵיכֶם (ירמיה ב, ל), לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְשׁוּחַ (שמות כ, ז), וְהִיאֲלֶיךָ תִּמְוֹרֵת ה' לְמַדּוּר הַפְּעֵל וְהוֹנַחָה כִּאֲלֶיךָ חֲטָא. ורבי יונה כתב כי הוא על משקל צו, קו והאלף נוספת כאלף הוא והיא. וענין המלה הואת כענין שְׁקַר, אך פעמים ענינה כענין חָנָם כמו שקר שפעמים ענינו ענין חָנָם אֲךְ לְשַׁקֵּר שְׁמַרְתִּי¹, והכל ענין אחד כי השקר הכל ותהו ודבר שאינו. ופירוש לא תשא את שם יי' אלהיך לשוא לחנם, שלא רשבע בשמו כי אם לצורך. כי מי שנשבע על הדבר שהוא אף על פי שהוא אומר אמת, אחר שהשבעה אינה לצורך אלא נשבע לחנם לוקה משום שבעת שוא. וכן אמרו בתלמוד ירושלמי (שבתות פרק שלישי כד.) האימאן רמשהבע על הינין דאינון חנין. לוקה משום שבעת שוא. וכן חגים אנקלוס לשוא למנא. וכן פירוש לשוא הכיחי את בניכם, כלומר לחנם הכיחי אותם כי מיסר לא לקחו. וכן לשוא הרבית רפאות, על מה־שְׁוּחַ בראת את כל בני אדם (תהלים פט, מה), והדומים להם. והפעל הכבד מענין המלה רואת פרי שְׁוּחַ לוֹ (הושע י, א), כאילו אמר פרי יכחש לו כדרך וחירוש יִכְחַשׁ בַּה², בְּחַשׁ מַעֲשֵׂה זִית³. ויש לפרשו מענין השלישי גפן בוקק ישראל, כלומר שאינו עושה פירות ואינו מצליח, ואם האמרו פרי ישוה לו הקדוש ברוך הוא ויטיב לו והוא ייטיב מעשיו כרוב לפירו הרבה למזכחות כטוב לארצו הטיבו מצבות כמו שאמר וישמן ישורון ויבעט⁴.

שוח כי שְׁוּחַ אל מות ביתה (משלי ב, יח), נרחבו רבי יונה בזה השרש. ואפשר שהמלה משרש שְׁוּחַ לפיכך לא זכרו רבי יהודה, אלא שנמצא ברוב הספרים קמץ ואילו היה כפעלי הכפל היה פחות כמשפט החירה שלא יבא עמה התשלום כמו שכתבנו בחלק הרקדוק⁵. שוּחַ שוּחָה עִמּוּקָה (שם כב, יד), כי כרו שוּחָה לנפשי (ירמיה שוּחָה יח, כ). ומשקל אחר כחרק כרו לפני שוּחָה (תהלים נו, ז), כרו לי זדים שוּחָה (שם קט, פה). ואפשר שיהיו גם אלו משרש שְׁוּחַ ודויה ראוי להרגש שוּחָה כפלים גולגה. שְׁוּחַת וּמִשְׁקַל אַחַר לְשִׁתְּתִי וְיִרְדּוּךְ (יחזקאל כח, ח), ולא ימורח לְשִׁתְּתִי (ישעיה נא, יד), לְבַאֵר שְׁוּחַת (תהלים נה, כד), עַד יִכְרַה לְרַשָּׁע שְׁוּחַת (שם צד, יג), בְּשִׁתְּתִים נִרְפָּשׁ

(יחזקאל יט, ד), בפלס אשר זרה בְּרַחֲתִי¹, טוב מלא כף נְחֹת². ואפשר שיהיו משרש שְׁוּחַ בפלס נְחֹת מן יָדַע. וענינם כענין קבר. בארץ ערובה וְשׁוּחָה (ירמיה ב, ו), ענינו שממה וחרכה. וכן חגים יונחן בארע מישר וחרכ. **שוח** לְשׁוּחַ בְּשׁוּדָה (בראשית כד, סג). והפעל הכבד בפקודיך אֲשׁוּחָה (תהלים קיט, טו), יִשְׁוּחֵ בִי הַפְּעִיל יִשְׁבִּי עֵר (שם סט, יג), אֲנִי שׁוּחַ לְאַרְץ (איוב יב, ח), על דרך שוּחֵ (שופטים ה, י). והקיצות היא תְּשׁוּחָה (משלי ו, ככ), פירוש רשית עמך כלומר רהירה לך כחבר מדבר עמך. והשם אֲרִיד בְּשׁוּחֵי (תהלים שוּחַ נח, ג), יִשָּׂא בְּשׁוּחֵי מִשְׁכְּבִי (איוב ו, יג). וכבר אחר במעשה ידיך אֲשׁוּחָה (תהלים קסג, ה), ואת דורו פעלל מי יִשְׁוּחָה (ישעיה נג, ח), ענינם ענין דבור והוא כמו לשוח בשדה שהוא דבור התפלה, וכמו אֲרִיד בְּשׁוּחֵי והדומים לו שהוא דבור רחוקה וספור התלאות. וכן אֲשַׁפֵּךְ לִפְנֵי שׁוּחֵי (תהלים קמב, ג), ולפני יי' יִשְׁפֹךְ שׁוּחֵי (שם קב, א), וכן טרב שׁוּחֵי (שמואל א' א, טו), אכל אתם ידעתם את האיש ואת שׁוּחֵי (מלכים ב' ט, יא), פירוש ענינו ואת מעשיו. וכן זמגיד לאדם מה־שׁוּחֵי (עמוס ד, יג), והוא שְׁוּחַ בצרי. וכן כי שׁוּחַ וְכִי שׁוּיג לֹו (מלכים א' יח, כו), כלומר ענין יש לו ומעשה עם אחר, או השנה אויבו במלחמה. **שומ** שְׁוּמַת הַעַם וְלִקְטוּ (כמדבר יא, ח), וְיִשְׁמְרוּ כָּל הָאָרֶץ (שמואל ב' כד, ח), שׁוּמַת נָא (שם כד, ב), מְשׁוּמַת בָּאָרֶץ (איוב א, ז). והפעל הכבד שׁוּמְטוּ כחוצות פעלל ירושלם (ירמיה ה, א), עֵינֵי יי' הִמָּה מְשׁוּמְטִים כָּל הָאָרֶץ (זכריה ד, י), כי יי' עֵינָיו מְשׁוּמְטוֹת כָּל הָאָרֶץ (רבי הימים ב' טו, ט). וההתפעל וְהִתְשׁוּמְטָנָה בגדרות (ירמיה התפעל מט, ג), עֵינֵיכֶם כַּעֲנִין וְיִתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנַעַן³, מְתוֹר הָאָרֶץ⁴. ורבי יונה כתב בזה הענין שׁוּמַת שׁוּמַת (ישעיה שׁוּמַת כח, טו), בְּשׁוּמַת לְשׁוֹן תַּחְבָּא (איוב ה, כא), קוֹל שׁוּמַת וְקוֹל רַעַשׁ אֹפֶן (נחום ג, ב). וענין אחר היו שְׁוּמִים לך (יחזקאל כו, ח), הַשְּׁוּמִים אֹתְךָ (שם כו, כו), ופירושו רשטים לך. והשם כל תופשי מְשׁוּמַת (שם כו, כט). מְשׁוּמַת ובהבלע הנח ברנש והמ'ם בחירק עשו מְשׁוּמְטָה (שם כו, ו), מְשׁוּמַת ויהיה משפטו על המנהג מְשׁוּמְטָה המ'ם בשוא כמו מְעוֹנְנָה. מְכֻוֹנְנָה. אֲנִי שׁוּמַת (ישעיה לג, כא), פירוש אניה שמוליכין שׁוּמַת אותה במשומים. ענין השיטה בלעז רימ'ר⁵. והנכון לפרש השטים אורחך ענין בויון או ענין בזה כמו שכתבנו בשרש שְׁוּחַ. וכן חגים יונחן דכוו יחד. ורבי יהודה כתב באחד מהפנים אני שׁוּמַת בענין הראשון. וענין אחר שׁוּמַת לסוס

¹) Jesaias XXX, 24. ²) Eccles. IV, 6.
³) Numerorum XIII, 2. ⁴) Ibid. 25.
⁵) Il. remare; Prov. et Gall. ramer remigare.

¹) 1 Sam. XXV, 21. ²) Hosea IX, 2.
³) Habac. III, 16. ⁴) Deut. XXXII, 15.
⁵) סכלול ס, ע"ב.

שָׁמַיִם עצי שָׁמַיִם (שמות כה, י), והדגש מקום הנח כדגש ופטורי צִצִּים¹, והוא מין ממיני הארז הטוב שבהם.

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם כוב (תהלים מ, ה), מענין כי תשִׁטָּה אֶשְׁתוּ (במדבר ה, יב), שני שרשים בענין אחד*.

שָׁמַיִם הנני שָׁמַיִם את דרכך בסירים (הושע ב, ת), הלא ארצה שָׁמַיִם בערו (איוב א, י). והשם מזה ישיר

שָׁמַיִם מְשֻׁכָּה (מיכה ז, ד), ואף על פי שנכתב בסמ"ך. וכן כתוב בסמ"ך כל אבן יקרה מְשֻׁכָּתָה (יחזקאל כה, יג), כלומר מְשֻׁכָּה גדרתך. מְשֻׁכָּת חֹדֶק (משלי טו, יט), בשו"ן, ובהבלעת מְשֻׁכָּה והנח כדגש הסר מְשֻׁכָּתוֹ (ישעיה ה, ה), ופליגי עלירה משוכחו רפי. ולפי שיעשו גדר הכרמים והגנות משיכים שָׁמַיִם וצנינים נקרא הגדר משוכה. ומשקל אחר לְשָׁמַיִם בעיניכם שָׁמַיִם (במדבר לג, נה), ואדוני אבי זל פירש מזה ושמת שָׁמַיִם בלעך (משלי כג, ב), והפחה מקום חירק ונמזהו רבים והנ"ן והמ"ם שוים כמו חיים וחיון, ימים וימין. ומשקל אחר שָׁמַיִם התמלא בשכנות עורו (איוב מ, ל), והדגש בהם חמורת הנח כדגש ופטורי צִצִּים², וענינם ידוע. וענין אחר שָׁמַיִם איש שֹׁכֵה (שופטים ט, מט), שֹׁכֵת עֲצִים (שם ט, מח), שֹׁכֵה עֲנִיִם סעיף.

שָׁמַיִם ועשית על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וארץ השמים (במדבר יא, ה), ידוע.

שָׁמַיִם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (שמות ה, יא), כי שָׁמַיִם אתי כבוד (בראשית ט, טו), מלרע שלא כמנהג. מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יי (חגי ב, טו), לְשֹׁמֵם את משא כל העם הזה עלי (במדבר יא, יא).

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם בישע אלהים (תהלים נ, כג), פירוש מי ששם דרכו בדרכי השם יחברך. אשר שָׁמַיִם לוֹ בדרך (שמואל א' טו, כ), פירוש שם לו חיילותיו ומערכותיו להלחם עם ישראל. על פי אבשלום היתה שֹׁמֵם (שמואל

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וארץ השמים (במדבר יא, ה), ידוע.

שָׁמַיִם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (שמות ה, יא), כי שָׁמַיִם אתי כבוד (בראשית ט, טו), מלרע שלא כמנהג. מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יי (חגי ב, טו), לְשֹׁמֵם את משא כל העם הזה עלי (במדבר יא, יא).

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם בישע אלהים (תהלים נ, כג), פירוש מי ששם דרכו בדרכי השם יחברך. אשר שָׁמַיִם לוֹ בדרך (שמואל א' טו, כ), פירוש שם לו חיילותיו ומערכותיו להלחם עם ישראל. על פי אבשלום היתה שֹׁמֵם (שמואל

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וארץ השמים (במדבר יא, ה), ידוע.

שָׁמַיִם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (שמות ה, יא), כי שָׁמַיִם אתי כבוד (בראשית ט, טו), מלרע שלא כמנהג. מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יי (חגי ב, טו), לְשֹׁמֵם את משא כל העם הזה עלי (במדבר יא, יא).

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם בישע אלהים (תהלים נ, כג), פירוש מי ששם דרכו בדרכי השם יחברך. אשר שָׁמַיִם לוֹ בדרך (שמואל א' טו, כ), פירוש שם לו חיילותיו ומערכותיו להלחם עם ישראל. על פי אבשלום היתה שֹׁמֵם (שמואל

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וארץ השמים (במדבר יא, ה), ידוע.

שָׁמַיִם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (שמות ה, יא), כי שָׁמַיִם אתי כבוד (בראשית ט, טו), מלרע שלא כמנהג. מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יי (חגי ב, טו), לְשֹׁמֵם את משא כל העם הזה עלי (במדבר יא, יא).

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם בישע אלהים (תהלים נ, כג), פירוש מי ששם דרכו בדרכי השם יחברך. אשר שָׁמַיִם לוֹ בדרך (שמואל א' טו, כ), פירוש שם לו חיילותיו ומערכותיו להלחם עם ישראל. על פי אבשלום היתה שֹׁמֵם (שמואל

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וארץ השמים (במדבר יא, ה), ידוע.

שָׁמַיִם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (שמות ה, יא), כי שָׁמַיִם אתי כבוד (בראשית ט, טו), מלרע שלא כמנהג. מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יי (חגי ב, טו), לְשֹׁמֵם את משא כל העם הזה עלי (במדבר יא, יא).

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם בישע אלהים (תהלים נ, כג), פירוש מי ששם דרכו בדרכי השם יחברך. אשר שָׁמַיִם לוֹ בדרך (שמואל א' טו, כ), פירוש שם לו חיילותיו ומערכותיו להלחם עם ישראל. על פי אבשלום היתה שֹׁמֵם (שמואל

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וארץ השמים (במדבר יא, ה), ידוע.

שָׁמַיִם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (שמות ה, יא), כי שָׁמַיִם אתי כבוד (בראשית ט, טו), מלרע שלא כמנהג. מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יי (חגי ב, טו), לְשֹׁמֵם את משא כל העם הזה עלי (במדבר יא, יא).

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם בישע אלהים (תהלים נ, כג), פירוש מי ששם דרכו בדרכי השם יחברך. אשר שָׁמַיִם לוֹ בדרך (שמואל א' טו, כ), פירוש שם לו חיילותיו ומערכותיו להלחם עם ישראל. על פי אבשלום היתה שֹׁמֵם (שמואל

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

שָׁמַיִם וארץ השמים (במדבר יא, ה), ידוע.

שָׁמַיִם מי שם פה לאדם או מי ישום אלם (שמות ה, יא), כי שָׁמַיִם אתי כבוד (בראשית ט, טו), מלרע שלא כמנהג. מטרם שום אבן אל אבן בהיכל יי (חגי ב, טו), לְשֹׁמֵם את משא כל העם הזה עלי (במדבר יא, יא).

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם בישע אלהים (תהלים נ, כג), פירוש מי ששם דרכו בדרכי השם יחברך. אשר שָׁמַיִם לוֹ בדרך (שמואל א' טו, כ), פירוש שם לו חיילותיו ומערכותיו להלחם עם ישראל. על פי אבשלום היתה שֹׁמֵם (שמואל

שָׁמַיִם וְשָׁמַיִם על שוליו (שמורת כה, לג), טמאתה בְּשֹׁלֵיהֶם (איכה א, ט), ונליתי שוליהם על פניך (נחום ג, ה), נגלו שוליהם (ירמיה יג, כב), וְשֹׁלְיוֹ מְלֵאִים את ההיכל (ישעיה ו, א), שפתי כנגד התחחונים יקראו שולים. ומה שאמר ושוליו מלאים את ההיכל כמו שאמר השמים כסאי והארץ הדום רגלי³, ויש מפרשים שולי הכסא.

¹) Conf. et supra rad. מכלול קטן, ע"כ Gesenii Kritisches Lehrgebäude der hebr. Sprache p. 409.

²) 1 Chron. XX, 3. ³) Exodus XXXIV, 6.

⁴) Jes. XLVIII, 9. ⁵) Proverb. XIX, 3.

⁶) Judicum I, 8, ⁷) Psalm. LXXIV, 7.

⁸) Ibid. CIV, 6. ⁹) Proverb. VII, 10.

¹⁰) Jes. LX, 11. ¹¹) Genesis XLVIII, 1.

¹) 1 Regum VI, 18.

²) Ibid.

³) Jesaias LXVI, 1.

השקר . והשתעשעו לשון עבר , וכן נשעו בפלס מה טבו אהליך¹⁾ ופירושו התעוררו נכאי השקר ועורו אחרים . וענין אחר ולכילי לא יאמר שוע (שם לב, ה.), ורואה האיש שוע הנכבד וזתן בממונו הרבה ונתן יזר מן הראוי לו . והשם מזה היעריך שועף לא בצר (איוב לג, יט.), כלומר היעריך ממונו שלא יהיה בצר וכל מאמצי כח (שם), כלומר הממון והכח לא יוכלו להצילך מהצרה הראויה לכא עלך .

שוע הוא יתופף ראש ואתה תשופנו עקב (בראשית ג, טו.), אשר בשערה יתופני (איוב ט, יו.), ענינם ענין מכה וכתיבה . וענין אחר אך חשך יתופני (תהלים קלט, יא.), פירוש יחשיכני ויסרוני, מגורח נשף . ואם הם שנים שרשים כמו כי מולים היו²⁾, ונמלתם³⁾ .

שוק ואל אישך תשוקתך (בראשית ג, טו.), ואלך תשוקה תשוקתו (שם ה, ו.), ועלי תשוקתו (שיר השירים ו, יא.), ענינם ענין תאורה וחשק . ויחכן להיות מענין זה ועיקר זה ונפשו שוקקה (ישעיה כט, ה.) . וכן פקדת הארץ ותשוקקה (תהלים סה, י.), כלומר התאוה אליה פעל להשביעה . או פירושו וכבר שוקקה, והוא פעל יוצא כלומר גורח עליה שחאהאה למטר ואחרי כן פקדת עליה .

וענין אחר ונשקו היקבים תירוש ויצהר (יואל ב, כד.), הפעיל ענינו כמו ונציפו מן הציף את מי ים סוף⁴⁾ . וכן בדברי רבותינו ו"ל (פסחים לד, ע"ב) מי החג שנטמאו השיקן ואחר כך הקדישן טהורין, הקדישן ואחר כך השיקן טמאים . פירוש שקען במי מקורו עד שיצופו מי המקור עליהן .

וענין אחר וסכבו בשוק (קהלת יב, ה.), פשוקים וכרחבות שוק (שיר השירים ג, ב.), ידוע . וענין אחר שוק הימין (שמות שוק כט, כב.), על הברכים ועל השוקים (דברים כח, לה.), שוקיו עמודי שיש (שיר השירים ה, טו.), ויד אותם שוק על ירך (שופטים טו, ה.). את השוק והעליה (שמואל א' ט, כד.), פירוש ואשר עליה הוא הירך אשר על השוק . והתפעל ממנו ישתקשקון כרחבות (נחום ב, ה.), ידוע . ופירוש התפעל ויד אותם שוק על ירך שהפילם במכתו, כי הנופל לפני הרודף יכרעו ארכובותיו ויפול על פניו והנה שוקו על ירכו . ואדני יאבי ו"ל פירש שוק הוא הרגלי, ירך הוא הרוכב על הסוס . וכן חרנם יונתן פרשין עם רגלאין .

שור אשר שר לי⁵⁾ (תהלים ג, א.), שרים ושרות (קהלת ב, ח.), ושרים כחללים (תהלים פו, ו.), לשכות שרים (יחזקאל ט, מד.), ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם על יאשיהו (דברי הימים ב' לה, כה.). והפעל הכבר אז ישר משרה (שמות טו, א.), אשירה נא לירדי הפעיל (ישעיה ה, א.), ותשר דבורה (שופטים ה, א.), שירו לי

לפניו תבא באינו (תהלים יח, ה.) . והפעל הכבר ממנו פעל שועתי שמעת קולי (יונה ב, ג.), ישועי ואין מושיע (תהלים יח, מב.), קמתי בקהל אשוע (איוב ל, כח.). ויש מפרשים שוע מענין זה היעריך שועף לא בצר (שם לג, יט.), ענינם ענין צעקה . והביאו רבי יהודה ורבי יונה עמהם אם בפירו להן שוע (שם ל, כד.) . וכן הביאו בשרש זה ובענין זה הנרתן תשועה למלכים (תהלים קמר, י.). וכן כחבו אדני אבי ו"ל בספר הגלוי ואמר כי ענין תשועה בלשון ערבי א"ל גאתה⁶⁾ והוא קבול שועה . וכבר כחבתיו בשרש ישוע .

הפעיל ומעיקר זה ועיניו השוע (ישעיה ג, י.), פירוש עצום עינו שלא יראה . והרגום וטח את הבית⁷⁾ וישוע ית בירחא . משעי וכח אדוני אבי ו"ל מענין זה וכמים לא רחצת למשעי (יחזקאל טו, ד.), וענינו כענין למשוח, כי טיחה הבית במשיכת יד כענין משיחה . והו"ל במקום ה"א בשקל מקנה מרעה . וידעו שנים שרשים וענין אחד . וירבון להיות ענין חלקות, ויהיה הו"ל כלמשעי במקום אות הכפל ושרשו שוע מחרגום חלקת צואריו⁸⁾ שעיעות צואריה . ואנכי איש חלקי גבר שעיע . ויהיה פירושו ובמים לא רחצת למשעי להתליק בשרך כי הרחיצה במים מחליק הבשר ומעדנו . וכחב עוד פירושו לטהרה⁹⁾, כי בלשון ערבי א"ל המשיע¹⁰⁾ טהרה, ואומר טהר הקערה אמשע¹¹⁾ . ויחכן שיהיה אמשע אצלם כמו אמשח שהוא לשון כאשר ימחה (הזלחת¹²⁾ . ופירש רבי יונה מענין ועיניו השוע השוע ממני כמו ואבליגה (תהלים לט, יד.), כמו עצום עיניך ממני כאילו אמר הדל ממני . ויש מפרשים השוע ממני הרפה ממני כמו טעה מעליו ויחדל (איוב יד, ו.), ושוע ושעה ענין אחד .

התפעל ומעיקר זה ומהענין הראשון השתעשעו נשעו (ישעיה כט, ט.), כלומר צעקו ושועו . וכן נשוע אל החר (שם כב, ה.). ואדוני יאבי ו"ל פירשם מענין ועיניו השוע . כמו שאמר כפסוק שלאחריו ויעצם אח עיניכם ואמר זה על נביא

1) *vocatio aliorum, rarius גְּוֹאֹת, גְּוֹת, גְּוֹת* 1)
 seu clamor qui fit ut suppetias veniant. (Gig.)
 2) *Leviticus XIV, 42.*
 3) *Genesis XXVII, 16.*
 4) *Ibidem XXVII, 11.*
 5) *النَّمِشِيْعُ nomen actionis secundae conjugationis a rad. مشع. Conjug. V. تمشع*
 jugationis a rad. مشع. Conjug. V. تمشع
 removit a se inquinamentum (secundum Abulw.
 apud Gesenium etiam Conj. II. hanc habet signi-
 ficationem.)
 6) *I. e. imperat. اَمْسَع.*
 7) *2 Regum XXI, 13.*

1) Numeror. XXIV, 5. 2) Josua V, 5.
 3) Genesis XVII, 11. 4) Deuteron. XI, 4.

שִׁיר (שמורח טו, כא.)¹ . והשם שִׁיר הַשִּׁירִים (שיר השירים) שִׁירָה א, א. . ובה"א הנקבה את הַשִּׁירָה הזאת (שמורח טו, א.), שִׁירָת דודי לכרמו (ישעיה ה, א.), והלילו שִׁירֹת היכל פעלל (עמוס ה, ג). . ופעל כבר אחר טְשָׁרְרִים וּמְשָׁרְרֹת (עזרא ב, סה.). . קול יִשְׁרָר בחלון (צפניה ב, יד.), פירוש קול שער או דומה לו מהשוכנים בחרכות ישורר בחלון . או יהיה פעל עומד. וכן וְהַשִּׁיר מְשֹׁרֵר והחצוצרות מחצצרים (דברי הימים ב' כט, כח). . או יהיה גם הוא יוצא ופירושו בעל השיר משורר ובעלי החצוצרות מחצצרים . וענין אחר אֲשֹׁרְרָנוּ ולא קרוב (במדבר כד, יו.), יִשְׁרָר כשך יקושים (ירמיה ה, כו.), פירוש יביט כמניח הפח שמביט על העופות כשינחו כך דהם מביטים ומארכים לאנשים . יִשְׁרָר על אנשים (איוב לג, כו.), והוא בחלם . כנמר על דרך אֲשֹׁר (הושע יג, ו.), תִּשְׁרִי מֵרֵאשׁ אֲמִנָה (שיר השירים ד, ח.), וְתִשְׁרִי לְמֶלֶךְ בְּשֵׁמוֹ (ישעיה נו, ט). . והפעל הכבד אֲשֹׁר יִשְׁרָרוּ אנשים (איוב לו, כד.), ענינם ענין הבטה ועיון . שור ומה הענין ותבט עיני בְּשִׁירֵי (ההלים צב, יב.), והוא האר בשרק בפלם וְסִירִי בארץ יכחבו² . ותאר המרוכע אלהים שִׁירָר ידאני בְּשִׁירֵי (תהלים נט, יא.), כמו אויבי כי האויב מביט באויבו ומעיין בו לרעה לו כמו שנאמר ויהי שאול תִּשְׁרָרָה עֵינָיו אֶרֶץ רוד³ . וענין אחר ותִּשְׁרָרָה אֵין להביא (שמואל א' ט, ז.), כמו מנחה . ורבי יונה כתב ורשורי למלך, מענין זה כלומר הקרבת לפניו מנחה . וכן פירשו הגאון רבי סעדיה ז"ל . והנכון במלה ורשורי כמו והלכני, וכן השורי מראש אמנה, וכן ישר על אנשים, כלומר ילך על אנשים ויחודה לפניהם . וכן אניורת תרשיש שִׁירָרָתָה טערבך (יחזקאל כו, כה.), פירוש השירות ההולכים בסחורה . ורזנום אֶרְחַת ישמעאלים שירת ערבאי⁴ . ויקראו גם כן ההולכים דרך ים שירה לפי שהולכות ספינות רבות יחד . ויתכן לפרש שרותיך החונים על־ך מהרנום ויחן ושרא⁵ . ומה נקראת המנחה חשורה לפי שמול־ך אדם אורה וחשורה אֵין להביא, כמו שנקראה גם כן ארוחה⁶ . ויחכן גם כן מזה ישור כשך יקושים, כלומר ילכו כנגד בעלי היקושים והם פורשי המצורות שינחו ולא יציבו פח כלילה והם ילכו כל הלילה הציבו משחית אנשים ילכודו . וענין אחר בנורת צעדה ער־י שור (בראשית מט, כב.), באלהי אדלג שור (שמואל ב' כב, ל.), שור כשרק . ובחלם עקרו שור (בראשית מט, ו.) . ורזקבוק בקסץ כמו סן יזם יָטִים, ראש ראשים . והוא בלשון נקבות

¹) Conf. rad. שום et notam nostram.
²) Jerem. XVII, 13. ³) 1 Sam. XVIII, 9.
⁴) Genesis XXXVII, 25. ⁵) Exod. XIX, 2.
⁶) 2 Regum XXV, 30.

עלו בְּשִׁירֹתֶיהָ (ירמיה ה, י). . או יהיה הנפרד שִׁירָה שִׁירָה בפלם קָמָה ענינם חומה . וחרנום חומה שור¹). . ומה בין שִׁירֹרָהם יצהירו (איוב כד, יא.), והוא קבוץ שור בשרק, כלומר מפחד הרשעים יכניסו הויתים ויעשו השמן בין החומות. ויש מפרשים בין שורותם בין שורות הויתים מדברי רבותינו ז"ל שוררה (פסחים פרק ראשון משנה א. דף ב, ע"א). . וענין אחר שור או כשב או עז (ויקרא יז, ג.), ובקבוץ בחנועת הו"ו שְׁנָרִים זבחו (הושע יב, יב.), ידוע . וכחכ החכם רבי יעקב בן אלעזר מזה עקרו שור, והוא כינוי למושל כמו שכנה הכתוב השורים הגדולים באילים² (ועתודים³). . וכן בכור שור⁴ (דברים לג, יו.), לרוב גדולתו קראו כן . ויש מפרשים שור כמש שהיו מעקין הברזוח כמו שנאמר זה הלשון על הבהמות את סוסייהם תִּעְקְרָה⁴ . ואף על פי שלקחו את צאנם ואת בקרם ואת חמוריהם אפשר שלקחו מקצתם ועקרו מקצתם כי למשא היה להם לקחת כל בהמות העיר והם היו הולכים כבורחים .

שור שָׁרִים עצרו במלים (איוב כט, י), חכמות שִׁירֹתֶיהָ שור (שופטים ה, כט.), בי שָׁרִים יִשְׁרָרוּ (משלי ח, טו.). יסד במשא (דברי הימים א' טו, כב.), והוא כתוב בסמ"ך רוצה לומר שרזיה שר ונעלה בנבואה, או בהרמז הקול בשיר. ויִשְׁרָר אל מלאך ויוכל (הושע יב, ה.), ויִשְׁרָר אבימלך (שופטים ט, כב.). . והפעל הכבד הם המליכו ולא ממני הפעיל הִשְׁרִירוּ ולא ידעתי (הושע ח, ד.), כלומר שמו שר עליהם ולא ברשותי . ויש מפרשים מזה ושם חמה שִׁירָה (ישעיה שִׁירָה כה, כה.) כלומר יפה ומשובחת . ומה הענין והשרש כלם סְרִי סְרָרִים (ירמיה ו, כח.), רוצה לומר שרים סוררים . ואף על פי שהוא כתוב בסמ"ך . וכן אמר התרגום כל רברבוון מרדין⁵. . וכבר פירשתי הפסוק בשרש גָּחַשׁ ופירשתי סְרִי סמך. וענין אחר במשקל ובפְּשִׁירָה (ויקרא יט, לה.), מְשִׁירָה ענינו כמו מדה אלא שהמשורה היא מדה קטנה מאד כמו שאמרו רבותינו ז"ל (בבא מציעא סא, ע"ב.) ומה משורה שהיא אחד משלשים ושלושה כלוג הקפידה תורה עליה, קל וחומר ללוג וחצי לוג ורביעית לוג, הין וחצי הין ורביעית הדין . ומה שאמר הכתוב ומים בְּמִשְׁרָה תִּשְׁתֶּה לְשִׁית הַהֵינן (יחזקאל ד, יא.) לא רצה לומר שהמשורה היא ששית ההין, אלא לא ישחה מערר לעת אלא ששית הדין, ואוהו ששית ההין ישתהו מעט מעט במשורה . וכן ילכל מְשִׁירָה וּמְרָה (דברי הימים א' כג, כט.), אמר משורה על המדות הקטנות ומדה על המדות הגדולות . ורבי יונה שם מזה הענין ושם חמה שורה, כמו שאמר ושעורה נסמן וכססה נבולתו (שם) .

¹) Exod. XIV, 22. ²) Exod. XV, 15.
³) Jesaias XIV, 9. ⁴) Josua XI, 6.

שוש כאשר שש יי עליכם (דברים כח, סג), שש אנכי על אמרתך (תהלים קיט, קסב). פגעת את שש ועשה צדק (ישעיה סד, ד), פירושו שש במצותך. וְשִׁשִּׁי בְעַמִּי (שם סה, יט), לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב (דברים ל, ט), יְשׁוֹסֹם מְדַבֵּר (ישעיה לה, א), פירושו ישוּסֹם או עֲמָרֹם. וְכֵן בְּשׁוֹלֵם הַבְּשָׂרִי (כמו בשל להם). ויש מפרשים כי המ' במקום נו'ן ויהיה יְשׁוֹסֹם כמו יְשׁוֹזֵן. הַפְּעִיל והפעל הכבד יְשׁוֹשׁ וישטחו בך (תהלים ס, יו), שִׁשׁוּ אֹתָהּ (ישעיה סו, י), כֵּן יְשִׁישׁ יי עליכם (דברים כח, סג), כֹּלֵם פְּעָלִים עוֹמְדִים. ודעת רבוזינו ו'ל (מגילה ג, ע"ב) לרעות הפעל הכבד פעל יוצא שאמרו ישש יי עליכם הוא אינו שש אבל אחרים מְשִׁישׁ, דיקא נמי דכתיב יְשִׁישׁ מְשִׁישׁ ולא כחב יְשׁוֹשׁ. והשם מְשִׁישׁ לכל הארץ (איכה ב, טו), הוּ הוּ מְשִׁישׁ דְּרָכּוֹ (איוב ת, יט), פירושו זרו המשוש שהיה שש בדרכו ובמעשיו הרעים והו סופו כי אבר מהרה כמו שאמר למעלה וכחש בו לא ראיתך.

שות כי שֵׁת לי אלהים זרע אחר (בראשית ד, כה), ולא שֵׁתָה לבה (שמואל א' ה, כ). שְׁתִּי בִּי אֱלֹהִים מַחֲסִי (תהלים עג, כח), וְשִׁתִּי אֶת גְּבֻלְךָ (שמות כג, לא), תִּיֹו הַשֶּׁרֶשׁ נִבְלַעַת בְּחִיּוֹ הַפְּעִיל. שְׁתוּ בְּשִׁמִּים פִּיהֶם (תהלים עג, ט), כִּצְאֹן לְשִׁאֵל שְׁתוּ (שם סט, טו), בִּי הַדְּגֵשׁ בְּשֵׁחִי הַמְלֹחַת הַאֵלֶּה חֲמֹרֶת הַנַּח אֲשֶׁר סָבִיב שְׁתוּ עֲלִי (שם ג, ו). ויש מפרשים שחו עלי נלחמו עלי. וכן שֵׁת שְׁתוּ הַשְּׁעָרָה (ישעיה כב, ו). ואין צריך להוסיף מענינם, כי פירושם שמו המלחמה כמו וְשִׁימוּ עַל הַעִיר¹. הַפְּעִיל והפעל הכבד² עִינֵיהֶם יְשִׁיתוּ לַנְּטוֹרָה בְּאֶרֶץ (תהלים יו, יא), וּפֵא יְשִׁירָה בְּגֵאוֹן גְּלִיךָ (איוב לח, יא), וְלִבְךָ תְּשִׁית לְרַעְתִּי (משלי כב, יו), שִׁתִּי כִּלְיִל צֶלֶךָ (ישעיה טו, ג), לִמְעַן שְׁתִּי אֶתִּי אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ (שמות י, א), וְשִׁית לְעֶרְפֶּל (ירמיה יג, טו). ואדוני אבי ו'ל פירש וּפֵא יְשִׁית יִלְחָם. וכחבתי פירוש הפסוק בשרש פה. שִׁית יַעֲטָה שִׁית חֲמַס לְמוֹ (תהלים עג, ו), פירשתי בשרש עֲטָה. שִׁית זֹנָה (משלי ג, י), הַקּוֹן זֹנָה. וכן וְתָשִׂם בְּפִיךָ עֵינֶיהָ (מלכים ב' ט, ל), וְהַחֲקוּן. וְשִׁיר מַמְנִי וְאֲבִלִיגָה מַעֲטָה שְׁתוֹת (איוב י, כ), עֲנִינוּ דְרָף מַמְנִי. וְהִיוּ שְׁתוֹתֶיךָ מְדַכְּאִים (ישעיה יט, י). כי השְׁתוֹת יִהְיֶה (תהלים יא, ג), פירוש מצודות ורשתות. ויש מפרשים מזה אשר סביב שרתו עלי, כְּלוֹמֵר שֶׁמוֹ הַרְשָׁתוֹת סָבִיב לְלַבְדֵּנִי. ויש מפרשים

והיו שתותיה מדוכאים, כי השתות, יסודות. וכן בדברי רכותנו ו'ל (יומא פרק חמשי משנה ב, דף נג, ע"ב) אכן היתה שם מימות הנביאים הראשונים ושרתיה היתה נקראת. ואף על פי שהמלה הזאת מנחי הלמ"ד. ועוד אמרו (מעילה פרק שלישי משנה ד, דף יא, ע"א) ירדו לשיתין אין מועלין ברהן. שיתין מחוללין יורדין עד תהום (סוכה דף סט, ע"א), כלם ענינם יסודות. ויש מפרשים מזה וקרקר כל בני שֵׁת (במדבר כד, יו), כְּלוֹמֵר שִׁדְדוּם הַמְדִינוֹת. שֵׁת או יהיה בני שח כמו בני אדם כי ממנו נחקיים העולם. וכן וחשופי שֵׁת (ישעיה ב, ה), יסוד והוא רמו לערוה. וכן ויכרת את מדויהם בחצי עד שְׁתוֹתֵיהֶם (שמואל ב' י, ד), ובמשקל שתותיהם שְׁמוֹתֵיהֶם, שֵׁת במשקל שם. ואף על פי ששמו שם מנחי הלמ"ד בחלק הדקדוק בשער השמורה³ שמנו הנה וחשופי שח מנחי העין. ומלת והיו שתותיה מוכיח שהיה מנחי העין שאלו היה מנחי הלמ"ד היה השי' בשוא כמו שְׁמוֹתֵיהֶם, בְּנֹתֵיהֶם. ויריה שתותיהם מנחי הלמ"ד, וראיה לו מדברי רבוזינו ו'ל אבן שְׁתָה, ויהיה שתותיה מנחי העין. וכנה הערוה כוה כמו שכנה גם כן וי' פְּתָהֵן יַעֲרָה⁴ שהוא מן הפותות לדלחות הבית כמו שפירשנו בשרש פות.

שזח שְׁזַחְזַחְנִי הַשֹּׁמֵשׁ (שיר השירים א, א), עֵין שְׁזַפְתִּי (איוב כ, ט), וְלֹא שְׁזַפְתִּי עֵין אִירָה (שם כח, ו). ענינם ענין ראיה והבטה.

שזר שֵׁשׁ מְשֹׁזֵר (שמות כו, א), חוט כפול פתיל מורטו מְשֹׁזֵר בלע"ז¹). ואמרו רבותינו ו'ל (יומא עב ע"א) שהיה חוטן כפול ששה.

שחה תחתיו שְׁחָחוּ (איוב ט, יג), וְשַׁח רוּם אַנְשִׁים (ישעיה ב, יא). שְׁחָחוּ גְבֻעוֹת עוֹלָם (חבקוק ג, ו), שְׁחָחוּ רַעִים לִפְנֵי מַזְבֵּיחַ (משלי יד, יט), מִלְרַע. נְעוּתִי שְׁחָחֵתִי עַד מָאֵד (תהלים לח, ו), כִּי יִשְׁחָחוּ בְּמַעֲוֹנוֹת (איוב לה, ט), וַיִּמְעַטוּ וַיִּשְׁחָחוּ (תהלים קו, לט), יִדְכָה יִשָּׁח (שם י, י), וְתִשְׁחָחַת עֲלֵי נַפְשִׁי (איכה ג, כ), וְשַׁח עֵינַיִם יִישִׁיעַ (איוב כב, כט). והשם והלכו אלך שְׁחָחַת שְׁחָחַח (ישעיה ס, יד). והנפעל וַיִּשְׁחָח אֲדָם וַיִּשְׁפַּל אִישׁ (שם נפעל כ, ט), וַיִּשְׁחָחוּ כָּל בְּנֵי הַיָּם (קהלת יב, ד), פירושו ישפלו סמפונות הרואה שמהם יצא הקול, ומחולשהו כימי הזקנה לא יוכל לשיר ולהגביה קולו. והפעל הכבד וַיִּשְׁחָח הַפְּעִיל הַשְּׁפִיל (ישעיה כה, יב). והנפעל כִּדְהַתְּשִׁתְּחֵתִי נַפְשִׁי הַתְּפַעַל (תהלים טב, יב), ענינם ענין השפלות וההכנעה.

1) מכלול דף רב, ע"א.
2) Jesaias III, 17.
3) Gall. tordu, retors; Prov. liod. touerto, touert, tors, forso (Dictionn. de la Prov.) filum duplicatum.

1) 1 Regum XIX, 21.
2) Conf. radices שזר, שום, לח, בין, et Michlol (ed. Ven. fol.) fol. 37, col. a.
3) 1 Regum XX, 12.
4) Vide notam ad rad. antecedentem.

שחר וְשָׁחַר לא תקח (שמות כג, ח), כי השחר יעור (שם), וישלח למלך אשור שחר (מלכים ב' טו, ח), לא במחיר ולא בשחר (ישעיה מה, יג). והפעל הקל ממנו ומכחכם שָׁחְרוּ (איוב ג, כב). וְתִשְׁחָדֵי אֹתָם (יחזקאל טו, לג), בקמץ חטף. ושחר לא תקח אמרו רבותינו ו'ל (כחובות ק"ג, ע"ב) אין צריך לומר שחר ממון אלא אפילו שחר דברים.

שחה שָׁחִי ונעבורה (ישעיה נא, כג). ואדוני אבי ו'ל כרחב מזה כי שָׁחָה אל מות ביתה (משלי ב, יח), בשקל עֲשֶׂהָ. בָּנָה. קָנָה ואף על פי שהוא מלעיל. שְׁחָתָה והשם בְּשָׁחָתָהּ הוא יפל (שם כה, י), בשקל רֵאשִׁית עֵינָיו¹. והפעיל והכבד דאגה בלב איש יִשְׁחַנְרָה (שם יב, כה), פירוש דאגה כאשר היא בלב איש שידאג על סחייתו ישחה הראגה וישפילנה. ובדבר טוב ישמחנה (שם), כלומר ישיב הראגה לשמחה בדבר טוב שידבר כנגד לבו השלך על יי' יהבך והוא יכלכלך², וכיוצא לדברים האלה שהם דברי הכטחון באלהים ויסיר הדאגה מלבו. ואמר ישמחנה על דך ולפניו תדוץ דאכה³. ויתכן מן השרש הוּחַ וְיִשְׁחַח בקרבך (מכה ג, יד), וכא פתח קטן חתח פתח גדול התפעל בפלם וְיִפְרֹד⁴. והרהר הפעל וְהִשְׁתַּחֲוֶה על מפתח השער (יחזקאל טו, ב), וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם מִרְחוֹק (שמות כה, א), אשר יִשְׁתַּחֲוֶה שֵׁם (שמואל ב' טו, לב), ויאמר צִיבֵאת הַשְׁתַּחֲוִייתִי (שם טו, ד), וְיִשְׁתַּחֲוֶה אֲפִים (בראשית יט, א), וְיִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ אֲפִים (שם מב, ו), לְהִשְׁתַּחֲוֶה לוֹ (שמואל א' ב, לו), והמה מְשַׁתַּחֲוִיָּהֶם (יחזקאל ט, טו), הורכבה המלה ממשתחוים והשתחויהם⁵. ומעם ההרכבה אמר הנביא כי מצא אותם האנשים משתחוים קדמיה לשמש ואמר לנכנסים השתחוויהם דך שאלה. והורכבה המלה משתי מלות אלה לקצר הענין. וכבר כתבנו דקדוקו עוד בחלק השְׁתַּחֲוִיָּה (הדקדוק⁶). והשם בְּהִשְׁתַּחֲוִייתִי בית רמון (מלכים ב' ה, יח).

שחה כאשר יפרש השָׁחָה לְשָׁחָתָה (ישעיה כה, יא). וְהָשָׁחָה שָׁחִי וְהָשָׁחָה שָׁחִי (יחזקאל טו, ה), כל כך נאו המים עד שלא יוכל לעבור בהם ברגל אלא אם הפעיל כן ישחה על פניהם. והפעל הכבד אִשְׁחָה בכל לילה (תהלים ג, ו). ענין השיחה היא השיטה על פני המים נר' בלעז'י⁷.

שחן שָׁחִין אכעבעת (שמות ט, י), לְשָׁחִין פֶּרַח (שם שָׁחִין ט, ט), הוא נגע הבא מצד חמימות וולחי האש. כמו שאמרו רבותינו ו'ל (נגעים פרק חשיעי משנה א). איזהו שחין? לקה בעץ או באבן או בופת או במי טבריא. ועוד אמרו (שם) כל שאינו מחמת האש והו שחין, הבא מחמת האש זה מכוה. והרגום ויקח מהם וַיִּתְּם וְנָסִיב מִנְהוֹן וְשָׁחִין⁸ וכן כתפללו של כהן הגדול (יטא נג, ע"ב) יהי רצון שחאה שנה זו שחונה ונשומה.

שחם וכשנה השנית שָׁחִים (ישעיה לו, ל), הוא כמו שָׁחִים סָחִישׁ הַנֶּאֱמָר בַּכֶּפֶר מַלְכִים⁹ והוא הצומח

שחט וְשָׁחַט את בן הבקר (ויקרא א, ה), וְשָׁחַטְתֶּם בִּזְדָּה (שמואל א' יד, לד), שָׁחַטוּ לְעֵינָיו (מלכים ב' כה, ו), שָׁחַט הַשּׁוֹר (ישעיה סו, ג), שָׁחַטֵי הַיְלָדִים (שם נו, ה), דָּרַג בְּקֶר וְשָׁחַט צֶאֱן (שם כב, יג). והשכ והלויים על שְׁחִיטַת הַפְּסָחִים (דברי הימים ב' ל, יו). שְׁחִיטָה והנפעל הִצֵּאן וּבְקֶר יִשְׁחַט לָדָם (במדבר יא, כב). וכחכ נפעל רבי יונה ו'ל והכבד וּבְשָׁחַטְתֶּם את בניהם (יחזקאל כג, לט). ונכון הוא להיות מקור מן הקל כמו וְשָׁחַטְתָּ שְׁטִים העטיקו (הושע ה, ב). והשחיטה בהולכה והבאה, כי לשון שחיטה לשון משיכה היא כמו חָץ שָׁחַט (ירמיה ג, ו), אֶפְיִל־ט (בלעז'י). וכן זרהב שָׁחַט (דברי הימים ב' ט, טו), כי הוהב המשובח יוכל אדם למשכו ולשטחו כי דווא רך ביוחר מרוב חשיבותו. ואמרו רבותינו ו'ל (חולין ל, ע"ב). זרהב שחוט שהיה נמשך בשעוה. וכן אמרו ו'ל (שם) החיו את הראש בבח אחת פסולה. מנא הני מילי? אמר קרא חץ שחוט, כלומר וכן צריך למשך הסכין על הצואר ולהוליכו ולהביאו. ובסיפרא בפרשת צו (ויקרא ו, א) אין לשון שחיטה אלא לשון משיכה שנאמר זרהב שחוט. ואדוני אבי ו'ל כתב חץ שחט תאר כמו שָׁחַט כלומר חץ הורג.

שחם וְאִשְׁחַט אֶתְּם אל כום פרעה (בראשית מ, יא). וכמשנה (שכר פרק שנים ועשרים משנה א, דף קמג, ע"ב) אין סוחטין את הפירות לרוציא מהן משקין. ענין עזור*.

שחל על שחל ופרחן תדרך (תהלים צא, יג), ואחי שחל להם כמו שחל (הושע יג, ו), הוא הארירה. נטף ושחלת (שמות ל, לד), הוא הסם הנקרא כלשון שחלת המשנה צפורן (כריחות ג, ע"א) והוא חלק ומצהיר כצפורן. וכן אמר התרגום וטופרא.

שחן שָׁחִין אכעבעת (שמות ט, י), לְשָׁחִין פֶּרַח (שם שָׁחִין ט, ט), הוא נגע הבא מצד חמימות וולחי האש. כמו שאמרו רבותינו ו'ל (נגעים פרק חשיעי משנה א). איזהו שחין? לקה בעץ או באבן או בופת או במי טבריא. ועוד אמרו (שם) כל שאינו מחמת האש והו שחין, הבא מחמת האש זה מכוה. והרגום ויקח מהם וַיִּתְּם וְנָסִיב מִנְהוֹן וְשָׁחִין⁸ וכן כתפללו של כהן הגדול (יטא נג, ע"ב) יהי רצון שחאה שנה זו שחונה ונשומה.

שחם וכשנה השנית שָׁחִים (ישעיה לו, ל), הוא כמו שָׁחִים סָחִישׁ הַנֶּאֱמָר בַּכֶּפֶר מַלְכִים⁹ והוא הצומח

¹) Prov. hod. *afilad* (Dict. de la Prov.); Hisp. *afilado*; Ital. *afilato*; Gall. *affilé acutum, limatum*. In coum. ad l. e. Noster verbis בלעז' addit רוצה לומר שחוי נמשך על המשחוח להדרו.
²) Jesaias XLIV, 15. ³) 2 Regum XIX, 29.

¹) Ecclesiast. V, 10. ²) Psalm. LV, 23.
³) Hiob XII, 14. ⁴) Genesis XXVIII, 3.
⁵) Conf. Gesenii Ausführliches gramm. kritisch. Lehrgebäude der hebr. Sprache p. 464.
⁶) מכלול קלו, ע"א.
⁷) Hisp. *nadar*; Ital. *nuotare*; Prov. hod. *nedar* (Dictionn. de la Prov.) *natare, nare*.

משרשי הזרע. ויונהן חרנם כתחתי, רוצה לומר הכא אהרי הספיה.

שחפת שחף בשחפת ובקדחת (דברים כה, כב.), פירושו רכי יונה בלשון ערבי סחא"ף¹). הוא החולי שרהגוף

שחף מהנוגע²) בו. ואפשר שיהיה מזה הלשון ואת השחף (ויקרא י"א, טו.), כי אורחו העוף יקרה לו זה החולי.

שחף שחף עץ סביב סביב (יחזקאל מא, טו.), עץ שסביבותיו נמרים ואמר בו ההגנום דהפן נמרין

דארואי. ואפשר שהוא דומה למה שאמרו רבותינו (שבת ק"ג, ע"א³.) שחופי כסא.

שחץ שחץ הוא מלך על כל בני שחץ (איוב מא, כו.), לא הדריכהו בני שחץ (שם כה, ח.), ענין גאווה.

וכבר רבותינו ו"ל גם כן (שבת סב, סוף ע"כ.) אנשי ירושלים אנשי שחץ היו, כלומר אנשי גאווה וגסות הרוח.

שחק שחק מטנה הדק (שמות ל, לו.), אבנים שחקו טים (איוב יד, יט.), ושחקם כעפר על פני רוח

(ההלים יח, מג.). ענין השחיקה ידוע והוא יותר מהדריכה. והשם ממנו ושחק מאזנים (ישעיה ט, טו.) אבק: כי מי שחק בשחק יערך ל"י (ההלים פט, ו.), ובגאותו שחקים (דברים לג, כו.), ידוע⁴.

שחקו על משבתה (איכה א, ו.), לשחק עושים שחוק לחם קדולת י, יט.), הראים בשחוק שמשון

(שופטים טו, כו.). ומשקל אחר ודונים משחק לו (חבקוק משחק א, י.). והכבד ושחקתי לפני יי (שמואל ב' ג, כא.), פעל קראו לשמשון ושחק לנו (שופטים טו, כה.), משחקים לפני יי (שמואל ב' ג, ה.). וכבר אחר וירחו משחקים הפעיל עליהם (דברי הימים ב' ל, ו.). ענין השחוק יש שהוא בענין שמחה ויש בענין לעג⁵.

שחר עורי שחר מעלי (איוב ל, ל.). והחאר ושער שחר צמח בו (ויקרא יג, לו.), שחורה אני (שיר שחר השירים א, ה.). ובהכפל אל תראני שאני שחרחורת שחרחורת (שם א, ו.). והשם חשך משחור תארם (איכה שחר ה, ח.), פירוש יותר משחור. והשחור הוא הפחם. וכן בדברי רבותינו ו"ל (גיטין יט, ע"א. שבת קד, ע"ב.) בכל כוחבין בשחור ובשחור. והשחור הוא הפחם ושחור הוא קנקנהום הנקרא אודרמנ"ט בלע"ז⁶). או הנקרא ויטריאול"ה⁷.) וענין אחר וכמו השחר עלה (בראשית יט, טו.), בשחר שחר נבון מצאו (רושע ה, ג.), בשחר פרש על ההרים (יואל ב, ב.), ידעת השחר מקומו (איוב לה, יב.). מרחם משחר (ההלים קי, ג.), וכבר פירשנוהו בשרש רחם. ומוה משחר נקרא הבחור שחרות כי הילדות והשחרות הבל (קדולת שחרות יא, י.). כי ידמו ימי הבחרות לבקר כמו שידמו ימי הזקנה לערב. וכן אמר (שם ה) בבקר זרע זרעך ולערב אל הנח ידיך. והפעל ממנו שחר טוב יבקש רצון (משלי כא, יו.). והפעל הכבד ושחרתני ואינני (איוב ו, כא.), פעל ואהבו שחרו מוסד (משלי יג, כד.), ושבו ושחרו אל (ההלים עת, לד.). אלי אתה יאשחרך (שם סג, ב.), אף רחמי בקרבי אשחרך (ישעיה כו, טו.), בצר להם ושחרתני (הושע ה, טו.), אם אתה השחר אל אל (איוב ח, ה.), לשחר פניך (משלי ו, טו.), משחרי למרח (איוב כה, ה.), ומשחרי ימצאנני (משלי ח, יו.). ויש מפרשים כלם ענין דרישה וחקירה ואף על פי כן מענין שחר דהם, כי בשחר

1) phthisis, tabies. Lexica Arabica vox

2) explicant, quod est usitatus

3) per سحاف nomen morbi phthisis. Proinde in versionib. Arabicis Pentateuchi pro שחפת est سحاف vel السحاف

4) febris phthisica. Conf. etiam سحاف macer,

5) tenuis fuit, سحافة tenuitas, macies. De ave

6) שחף Conf. Rosenmueller, Handbuch der biblischen

7) Alterthumskunde, IV. Band II. Abthl. p. 302 sqq.

8) Haec vox in Aruch redditur verbis: מרחלשת

9) debilitatur, et emaciatur, et attenuatur.

10) Vulgares Bibl. editiones שחף vocem Schin littera scriptam habent. Noster contra hoc vocabulum

11) Sin littera legi, hincque a praecedente

12) radice separavit, quod tamen non temere, sed

13) consulto fecit, veterum manuscriptorum librorum

14) auctoritatem et Masoram secutus. Cuius rei te-

15) stis satis locuples est vir lectissimus Rabbi Salo-

16) mon Norzi in libro בנתח שי incripto ad Ezech.

17) I. I. his verbis:

18) בספרים מדוייקים כתיבת יד שחף בשי"ן שמאלית וגם רד"ק

19) הביאו בשרש בפני עצמו לפי שאינו בשרש אחר שהביא בשי"ן

20) ימנית. וראיתי גם כן לבעל הלשון ולבעל מאיר נחבי

21) שכתבו בפירוש שוהו בשי"ן. ואין לספק בזה, שכן

22) המסרה מעירה עליו בהושע ב' שכתוב בשי"ן וקרי בסמ"ך.

23) שחף Masorae autem verba ad Hos. II, 6. a. v.

24) haec sunt:

25) שך חר מן מלין חמין שי"ן וקרינן כמ"ך וסימן ושחתי

26) cett. cett. כפי עלך. . . . שחף עץ סביב סביב

27) Conf. etiam C. B. Michaelis in notis criticis ad

28) Ezech. I. I. Recentiores commentarii et lexica

29) haec editionum et veterum manuscriptorum discre-

30) pantiam silentio praetereunt.

1) Atremens (Essai d'un glossarie Occit.) atramentum Cod. Jen. habet אידרמינט

2) Vitriol in Dial. recen. Prov. (Dictionn. de la Prov.) vitriolum.

פירוש תשחיתון דרכיכם ומעשיכם . וזבח מִשְׁחָת (מלאכי א, יד) . ובחוק מקום הקמץ כן מִשְׁחָת מאיש מראהו (ישעיה נב, יד) . והשם כי מִשְׁחָתם בהם (ויקרא כב, כה) . מִשְׁחָת ומשקל אחר תהרגו לְמִשְׁחָת (יחזקאל ט, ו) , חדשי מִשְׁחָת מִשְׁחָת (שם כא, לו) , לְמִשְׁחָת איבת עולם (שם כה, טו) . והודי גרופך עלי לְמִשְׁחָת (דניאל י, ח) . ויחנן כמוהם אח הוא לבעל מִשְׁחָת (משלי יח, ט) . או פירושו לאיש משחית . ובצרי ואיש כלי מִשְׁחָתו בידו (יחזקאל ט, א) . ונקרא הפח משחית הציבו מִשְׁחָת אנשים ילכדו (ירמיה ה, ו) . אשר מיטין להר המִשְׁחָת (מלכים ב' כג, יג) , הוא הנקרא הר המשחה והוא הר הניחים הנזכר בכתובי) וכגורו בלשון המשחית לבנין עבודה זרה אשר בנו בו . אבל הגני אליך הר המִשְׁחָת (ירמיה נא, כה) , הוא אומר על בבל . וקרא אותה הר ואף על פי שהיא בקעה רוצה לומר עיר בצורה . וכן תרגם יונתן כרכא מחבלא . ונגזר מרענין הוה עד יכרה לרשע שחת (החלים צד, יג) . שחת מִשְׁחָתם נתפשו (יחזקאל יט, ד) , ואפשר שיהיה שרשם יִשַׁח . וכבר נרחבנו שם וכשרש שוּחַ גם כן . וימלט מִשְׁחָתוֹתָם (חזקאל קו, כ) , נלכד מִשְׁחָתוֹתָם (איכה שחיתתה ד, כ) , האחת שחיתה והרבות שחיתות והוא כמו רשעם ומלכותם . וכן בדברי רבותינו ז"ל (בבא קמא ק"ו, ע"א) . ההוא שיחא דהוו מינצו עלה בי חרי , פירושו רשע , והוא כמו שחיה והבליעו החי"ת כמנהגם להבליע אותיות הגרון בהרבה מקומות .

שטח

ואת כי שְׁטִית (במדבר ה, כ) , כי תִשְׁטַח אשתו (שם ה, יב) , אל יִשְׁט אל דרכיה לבך (משלי ו, כה) , שְׁטַח מעליו ועבר (שם ד, טו) . והחאר ושחטה שטים העמיקו (הושע ה, ב) , בפלס שטים פלים , נכים פירוש השטים העמיקו הפח לשחוט הנקיים וללכדם . ונכתב בסמך עשה סטים שגאתי (חזקאל קא, ג) , פירוש מעשה אנשים סטים . או הוא שם וולחי חאר . ושם תאר אחר וְשָׁטִי כזב (שם ט, ה) . והנכון והישר בו שהוא מנחי העין . [וכבר כתבתי אותו שרש בפני עצמו שם .] כי אילו היה מזה השרש היתה פ"א הפעל שואית כדרך נחי הלמד כמו מן פְּנִים פְּנִי פְּלִים פְּלִי , שְׁטִים שְׁטִי , פְּנִים פְּנִי . וכלב ענין נטיה . ותרגום וַיִּט אֵלֶיהָ וסטא לוחה² .

שטח

וְשָׁטְחוּם לְשִׁמְשׁ וְלִירַח (ירמיה ה, ב) , וְשָׁטְחוּ לַהֵם שְׁטוּחַ (במדבר יא, לב) , וְשָׁטְחוּ עליו הרפות (שמואל ב' יו, יט) , שְׁטַח לַגִּים וַיִּנְחַם (איוב יב, כג) . והשם מִשְׁטַח חרמים תהיה (יחזקאל כו, ה) . מִשְׁטַח

ידרוש אדם ויחקור ויפקוד , כי הוריו על הדבר ישכים ויקום בשחר . וכלם חמצאם בזה הענין . וכן נאמר מענין הבקר וְלִבְקָר בַּהֵיכְלוֹי¹ . אם לא יאמרו כדבר הזה אשר אין לו שְׁחָר (ישעיה ח, כ) , כלומר אין לו זודר וברירות . לא תדעי שְׁחָרָה (שם מו, יא) , פירוש שלא חדעי עת בואה כי חבא פרזאום כמו הדבר שיבא בשחר שלא ירגיש אדם בדבר עד שיראנו . וכן אמר בענין זה פִּשְׁחָר נדמה נדמה מלך ישראל (הושע יא, טו) . ורבי יונה פירש לא חדעי שחרה כלומר שלא יחבאר לך ענין רפואתה ודרך ההפלה ממנה² . ואדוני אבי ז"ל פירש מזה הענין חשך משחור תארם . ורגש משחור לתפארתו כרגש מִקְדָּשׁ יי³) והוא שם בפלס מְזִמּוֹר ופירושו זודר תארם .

שחת

והנה נְשַׁחַתְתָּ הָאָזוּר (ירמיה יג, ו) , והנה נְשַׁחַתְתָּ (בראשית ו, יב) , וכעלילותיכם הנְשַׁחַתוֹת (יחזקאל כ, מד) , וְנְשַׁחַתְתָּ הָאָרֶץ (בראשית פ'על ו, יא) . והפעל הכבד וְשַׁחַתְתָּם לְכָל הָעַם הַזֶּה (במדבר לב, טו) , עלו בשרותיה וְשַׁחַתוּ (ירמיה ה, י) , שַׁחַתְתָּם ברית הלוי (מלאכי ב, ח) , וְשַׁחַתְתָּ רַחֲמֵי (עמוס א, יא) . כי שַׁחַת עֵמֶךְ (שמואל ב, ו) , פירוש שחת דרכו ומעשיו . וכן העמיקו שַׁחַתוּ (הושע ט, ט) , כלומר הכניסו עצמם בענין ההשחחה מאד . וכבר אחר כי הַשְׁחָתוּ כָּל בֶּשֶׂר אֶת דרכו (בראשית ו, יב) , אל תִשְׁחַת עֵמֶךְ (דברים ט, כו) , כי מִשְׁחָתֶיךָ אֲנַחְנוּ (בראשית יט, יג) , מִשְׁחָתֶיךָ לַהֲפִיל הַחוּמָה (שמואל ב' כ, טו) , כלומר שהחלו להשחית ולהפיל החומה . ויונתן תרגם מתעשתין , כלומר חושבין ומשחדלין להפיל החומה . ופירוש משחיתים בלבם ומתעסקין להכין כלי המשחית . כי הַשְׁחָתוּ תִשְׁחַתְתֶּנּוּ (דברים לא, כט) ,

נפעל שחת
הפעיל

1) Psalm. XXVII, 4.
 2) Rabbi Jona videtur verbis Saadiae usus esse. Vertit hic nimirum:
 سَيَأْتِيكَ شَرٌّ أَلْ تَعْرِيفِينَ تَلَاثِيه
 superveniet tibi malum, cui nullum noveris remedium. Loco falsae lectionis شَيءٌ apud Paulum et Rosenmuellerum emendatius cum clarissimo Mankio شَيْءٌ legimus. Vide huius: Notice sur Rabbi Saadia Gaon. (Paris 1838.) p. 35. Ill. Gesenius in comm. ad Jes. citat Rabbi Jonae verba, quae Kimchio contineri dicit. Quae quidem verba in Kimch. commentario in eodem fere ordine collocata inveniuntur, neque vero sub R. Jonae nomine laudantur. In nostro autem Radicum libro aliam explicationem eiusdem nomine prolatam videmus.
 3) Exodus XV, 17.

1) Zacharia. XIV, 4.
 2) Genesis XXXVIII, 16.

משטות ובחלים משטות לחרמים יהיו (שם טו, י). והכבד פעל משטתי אליך כפי (ההלים פח, י), כולם ענין פרישה. ופירוש שוטח לגוים מרחיב להם מקום ונחלה ואחר כך וינחם בגלות.

שטם וישטם עשו (בראשית כו, מא), אפו טרף וישטמני (איוב טו, ט), לו ישטמנו יוסף (בראשית נ, טו), וישטמרו בעלי חצים (שם מט, כג). משטמה והשם ורבה משטמה (רושע ט, ו), הכל ענין איבה.

שטן והשטן עמד על יד ימינו לשטנו (זכריה ג, א), שטנה ויקרא שמה שטנה (בראשית כו, כא), תחרת ארבותי וישטמני (ההלים קט, ד), גם זה ענין איבה.

שטף וידיו לא שטף במים (ויקרא טו, יא), וישטף את הרכב (מלכים א' כב, לח), וחילו ישטף (דניאל יא, כו), וישטפו ארץ ומלואה (ירמיה מו, ב), ונחרות לא ישטפוה (שיר השירים ה, ג), תשטף ספיחיה עפר ארץ (איוב יד, יט), שטף ועבר (ישעיה ה, ח), לנחל ישטף שוטף (ירמיה מו, ב). והשם רק לשטף מים רבים נפעל (תהלים לב, ו). והוא בחמש נקודות. והנפעל וכל כלי עץ ישטף במים (ויקרא טו, יב). וזרעות השטף ישטפו מלפניו (דניאל יא, כב). ושלא נזכר פעלו מהדגוש פעל זמק וישטף (ויקרא ו, כא), כלם ענין הרחיצה בכח והגריפה. וכן דמה הסוס מרוב מרוצהו כמו נחל שוטף כסוס שוטף במלחמה (ירמיה ה, ו), וכן הצרה בעברה בעולם שוטף שוטף כי יעבוד (ישעיה כח, יח).

שטר שטר ומשל (משלי ו, ו), שפטים ושטרים (דברים יז, יח), ושטרים לשבטיכם (שם א, טו), ידוע. משטר ומה אם תשים משטרו בארץ (איוב לח, לג), כמו משלחו. ויש מפרשים כחבו, כלומר גורחו וחקו מדברי רבותינו ז"ל (בבא מציעא פרק ראשון משנה ג, דף יב, ע"ב) שטר חוב. **שי** ויבילו שי למורא (תהלים עו, יב), לך יובילו מלכים שי (שם סה, ל), ענין השורה. והנכון כי שרש המלה שיה או שנה.

שיג כי שית וכי שיג לו (מלכים א, יח, כו), ענינו ענין המרדה והעסק. ויש לומר ששרשו נשג מענין השנה ושם נחבנוהו. והביא רבי יונה בזה השרש (השגשגיא), ואני נחבריו בשרש שנה כי הוא עקר שרשו כמו מחעתע מן תעה. והגני עתיד לכותבו עוד בן ארבע אותיות.

שית וכל שית השדה (בראשית כ, ח), הקטפים מלוח עלי שית (איוב ל, ד), בין שיתים ינהקו (שם לו, ג), תחת אחד השיתים (בראשית כא, טו), יש שהוא עשב ויש שהוא אילנות. ויש מפרשים מזה לשית בשרש (שם כד, סג),

1) Jesaias XVII, 11.

כלומר לטייל בשדה בין השיתים. וכבר נחבנוהו בשרש שוח.

שיל עד כי יבא שילה (בראשית מט, י), פירושו בנו. שיל והנבואה על דוד שהוא משבט יהודה. על המשיח. והוא מלשון וישליתיה (י), ואף על פי ששרשו שילה יהיו שני שרשים וענין אחד. ורבותינו זכרו המלה בשני שרשים בנחי הלמד ובכפולים שאמרו (חולין פרק רביעי משנה ג, דף ע"ג, ע"א) השוחט את הכהמה ומצא בה את השליה נפש היפה תאכלנה. ואמרו (שם פרק שביעי משנה א, דף ע"ט, ע"א) ונוהג בשליל. ואם שליה הוא מזה הענין הנה הם שלשה שרשים וענין אחד כמו היום דמה דמם ווולחם כמו שכתבנו בחלק הרקדוק². ורבינו אברהם אבן עזרא ז"ל פירש שילה כמשמעו שם המקום שילה. ופירושו עד יבא קץ שילה כי אז היה מלך דוד כמו שאמר ויטש משכן שלו³ ואז ויבחר בדוד עבדו⁴.

שיר הנטיפות והשרות (ישעיה ג, יט), והרנומו ענקיא שרות ושיריא. הפארים והצערות (שם) הרנומו כליליא ושירי רגליא. ושכתי חתים בלחיד⁵ הרנומו ואשוי שירין בלסחך.

שית ואבני שיש לרוב (דברי הימים א' כט, ב), והרפו שיש הי"ד ואמרו ועמודי שיש (אסתר א, ו), על רצפת שיש בהט ושש (שם) בלעז מרמ"ס. ובדברי רבותינו ז"ל דומה שרם שני מינים שאמרו (סוכה נא, עב) באבני שישא ומרמרא.

שית ועלה שמיר ושית (ישעיה ה, ו), שיתו ושמירו שית (שם י, י), מין ממיני הקוצים.

1) Deuteron. XXVIII, 57.

² מכלול צ"ט, ע"א. וכן דרך העברים לאמר בענין אחד הפעל שירמו אותיותיו לאותיות פעל אחר אף על פי שהם הפוכים במדר אותיותיהם יאמרו שניהם בענין אחד, כמו יבש בוש, יטב טוב, יגר גור, יצר צור, ירע רוע, יקץ קיץ, ירב רוב, ירש רוש, ישוב טוב, ישם שום, יסר סור, יסף סוף, ין זון, יעף עוף, יאל אול, יבל בול, ינת נח, ידע ידע (שנאמר ממנו מדיע) יתל חול, ינק נוק, יסף סוף, יפח פוח, יצא צוא, ישע שיע, יקש קוש, וכן סוף ספה, עוד עדה, בון בנה, דק דקה, חין חצה, רוד רדה, רץ רצה, טוא שאה, שוף שפה, הום דמה, יון אנה, קון קנה, הום דמה דמם, מין מין מצרה מצץ, שוח שחה שחח.

3) Psalm. LXXVIII, 60.

4) Ibidem 70.

5) Ezech. XXIX, 4.

6) In diall. Romanicis marmo, marme, marmol marmora.

שם כה, יא.), ואברתם את כל משפחתם (במדבר לג, נב.), ענינם ענין ציור, וענינם מלשון הכטה כי הדבר המצוייר יביט בו האדם. והרגום יצף י"י) יסך כמרא ד"י. והרגום מצפה סכוחא²⁾. וכן בדברי רבותינו ז"ל (מגילה יד, ע"א.) יסכה זו שרה, ולמה נקרא שמה? שסוכה ברוח הקדש. וטוה עכרו משפחות לבב (תהלים עג, ו.), והם המחשבות מה שהלב צופה ומביט. ופירוש הגיעו ועברו ליוחד מאשר עלה בלבם מהטובות והרעות. ולפיכך נקרא הלב שכוי או מי נתן לשכוי בינה (איוב לח, לג.). ועוד פירשו בו שכוי תרגול. וכן בדברי רבותינו ז"ל (ראש השנה דף כו, ע"א.) אמר רבי שמעון בן לקיש כשהלכתי לחתום קן נשריא היו קורין לכלה נינפי ולחרנגול שכוי. ועוד אמרו (ויקרא רבה פרשת קדושים קצג, ד.) בערבי³⁾ [כרומי] צוהי לחרנגולים שכויא [או מי נתן לשכוי בינה]. וכן אמרו (ברכות דף ס, ע"ב.) כי שמע קול חרנגולא אומר ברוך אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה.

שכח השכח חנות אל (תהלים עג, י.), ושכח עמר בשודה (דברים כה, יט.), שכחני עמי (ירמיה יח, כו.), בינו נא זאת שכחי אלה (תהלים נ, כב.), ולא ישכח את ברית אבתך (דברים ה, לא.), ושכחהו (בראשית מ, כג.). תשכח ימיני (תהלים קלז, ה.), חסר הפעול והוא הנגון כי הימין מניעה יתרי הכנור. ופירוש הפסוק כל אחד

1) Genesis XXXI, 49.

2) Ibidem.

3) Mutavimus lectionem vulgarem (Romae) in certe rectiorem כערבי (in Arabia), sicut in Midrasch l. c. legitur. Arabibus enim nomen galli gallinacei *ديكي* audit; quae vox, praesertim in plurali, facile vulgi sermone mutilari potuit in formam vocabulo שכוי proximam. Atque Rabbi Levi, auctor huius speciminis etymologiae thalmodici, illud vocabulum in suo itinere auditum non adeo absurdum cum nostro שכוי comparat. Sed lectio Rabbinum aut ineptiae, aut fictionis accusat, quoniam nemo Romanorum linguae peritus nescit Romae huic animali gallo nomen, non Sechvi fuisse. — Verba או מי נתן לשכוי בינה in parenthesi ponenda esse existimamus, quippe quae ordini sententiaeque huius loci non apta sint; neque dubium, quin solo lapsu librariorum huc translata sint. Verum tamen fieri potest, ut ante „והרגום“ verba „הרא דכתיב“ omissa sint, quod dicendi genus usitatissimum est apud auctores Midrasch et Thalmudi Hierosolymitani in ejusmodi interpretationibus. Conf. Jo. Morini Exercitationes biblicae lib. I. exercit. VI. cap. 4.

שכך וחמת המלך שקכה (אסחר ו, י.), וישכחו המים (בראשית ה, א.), כשך חמת המלך (אסחר ב, א.). שך והשכו כשך יקושים (ירמיה ה, כו.), או הוא מקור בפלס לרד לפניו גויים¹⁾ או הוא תאר. וכבר פירשנוה בשרש הפעיל שור. והפעל הכבד והשכחותי מעלי (במדבר יו, כ.), כלם ענין הנחה.

שכב כרע שכב (במדבר כה, ט.), הן שכבתי אמש (בראשית יט, לד.), ושכבתם ואין מהריר (ויקרא כו, ג.), גם בלילה לא שכב לבו (קהלח ב, כג.), וערקי לא ישכבון (איוב ל, יו.), ושכבתי עם אבתי (בראשית מז, ל.), כמו חללים שכבי קבר (תהלים פח, ו.). כשכב אדני המלך (מלכים א' א, כא.), פירוש כאשר ישכב אדני המלך עם אבותיו נהיה אני ובני שלמה חטאים מהמלוכה כי לא יהיה מי שיהוש לנו. אשר אתה שכב (בראשית כח, יג.), חבק ידים לשכב (משלי ג, י.), שוב שכב (שמואל א' ג, ה.), ואם שכב ישכב איש (ויקרא טו, כד.).

נפעל והנפעל והנשים תשכבה (זכריה יד, ב.). והשם שכבת לא תתן שכבתך (ויקרא יח, כ.), ויתן איש כך את שכבתו שכבה (במדבר ה, כ.). ומשקל אחר שכבת זרע (ויקרא טו, טו.). (שכבה) ומשקל אחר את משכב הצדוקים (שמואל ב' ד, ה.). ויונחן משכב חרנם שנה מלכיא. ונפל למשכב (שמות כא, יח.) על משכבי כלילות (שיר השירים ג, א.), משכבי אשה (ויקרא הפעיל יח, כב.). והכבד השכב איתם ארצה (שמואל ב' ה, ב.), ותשכבהו על מטר אש האלהים (מלכים ב' ד, כא.), משכב על מטתו (שם ב' ד, לב.). ושלא נזכר פעלו הפעל והשכב בתוך ערלים (יחזקאל לב, לב.), בקצת ספרים בקמץ חטף ובמקצת הספרים כשרק. רדה והשכבה (שם לב, יט.), בקמץ חטף והוא מקור כי אין ציווי טוה הבנין²⁾. ושלא פעל נזכר פעלו מהרגוש איפה לא שכבת (ירמיה ג, ב.). כלם ענין שכבה, אבל יש מהם שכבה לשינה, ויש מהם להנאה ולמרגוע, ויש מהם שכבה לחולי, ויש מהם שכבה למשגל, ויש מהם שכבה הקבר. וענין אחר ותעל שכבת המל (שמות טו, יד.), ונבלי שמים מי ישכב (איוב לח, לו.), ענין ירידה ושפכה. ונכון להיות טוה שכבה זרע. ומפרשים טוה משכב וספות (שמואל ב' יו, כח.), והוא כלי ששופכן בו מים לידים.

שכה שקיות החמדה (ישעיה ב, טו.). ואכן משכית משכית (ויקרא כו, א.), איש בחדרי משכיתו (יחזקאל ח, יב.). וכחומה נשגבה במשכיתו (משלי יח, יא.), פירוש כשהוא במשכיתו רוצה לומר בחדר משכיתו הונו מנין עליו כאילו סביבו חומה נשגבה. והקבוץ במשכיתו כסף

1) Jesaias XLV, 1.

2) Vide Nostri comment. ad Ezechiel. I. I.

מן המשוררים היה אומר אם אֶשְׁכַּחַךְ כשהיו אומרים להם
הבבליים שישירו היו אומרים איך נשיר וכו' (שם) אם
אשכחך ירושלם ואנגן ואת חרבה חשכה ימיני
שִׁכַח הַנְּגוּן. והחאר השִׁכְחִים את הר קדשי (ישעיה סה, יא.),
כל גוים שִׁכְחִי אלהים (תהלים ט, יח.), האחד שִׁכַח בַּפֶּלֶם
נִפְעַל שִׁטַח. והנפעל כי נִשְׁכַּח זכרם (קהלת ט, ה.), וְנִשְׁכַּח
כָּל הַטֹּבֵעַ (בראשית מא, ל.), נִשְׁכַּחְתִּי כַּמֶּת מִלֵּב (תהלים
לא, יג.), וְנִשְׁכַּחְתָּ צַר שְׁבַעִים שָׁנָה (ישעיה כג, טו.), החי' י'
פֶּעַל חִמּוּדָה הֵא כתיב וְשָׁכַח לְנִשְׂיָאֵי. והכבד שִׁכַח יי'
הַפְּעִיל בְּצִוּוֹן (איכה ב, ג). וכבד אחר לְהַשְׁפִּיחַ את עמי
הַתְּפַעַל שָׁמִי (ירמיה כג, כו.). וההחפעל וְיִשְׁתַּכְּחוּ בְעִיר אֲשֶׁר
כֵּן עָשׂוּ (קהלת ח, י.), ופירוש הפסוק ובכן ראיתי
רשעים קברים ובאו כלומר אם מתו הרשעים יבאו
אחרים חחרזיהם כמו שאמר ומעפר אחר יצמחו¹⁾.
וממקום קדוש יהלכו (שם), פירוש אשר הם ממקום
קדוש כלומר הצדיקים יהלכו ויבריחו אותם שלא יתראו
בפניהם מן החמס שעושין להם, וישתכחו בעיר אשר
כֵּן עָשׂוּ כלומר אותם אשר עשו האמת והיושר יתעלמו
מפניהם ויעשו עצמם נשכחים ונעלמים מפניהם.

שכל כאשר שִׁכְלִיתִי שִׁכְלִיתִי (בראשית מג, יד.), למה
אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם (שם כג, מה.), רוצה לומר
למה אשכל משניכם או על שניכם. כֵּן תִּשְׁכַּל מְנַשִּׁים
(שמואל א' טו, לג.), פירוש יותר משאר נשים. והחאר
שִׁכּוּלָה ואני שִׁכּוּלָה וגלמודה (ישעיה מט, כא.). והשם ולא אדע
שִׁכּוּל שִׁכּוּל (שם מו, ח.), שִׁכּוּל לַנְּפִשִׁי (תהלים לה, יב.),
שִׁכּוּל וְאַלְמָן (ישעיה מו, ט.). והפעל הכבד רחֲרִיךְ
פֶּעַל וְעִזִּיךְ לֹא שִׁכְּלוּ (בראשית לא, לח.), תִּפְלַט פִּרְתּוֹ-וּלֹא
תִּשְׁכַּל (איוב כא, יג.), וְלֹא תִשְׁכַּל לְכֶם הַגִּפֶּן (מלאכי
ג, יא.), מִשְׁכַּלָּה וְעַקְרָה (שמות כג, כו.). והחאר כרב
שִׁכּוּל שִׁכּוּל (הושע יג, ח.), וְשִׁכְּלָה אֵין בָּרַחַם (שיר השירים
שבולים ה, ב.), בַּפֶּחַח הַשִּׁינִי. והשם שִׁכּוּל, והקבוץ בני שִׁכְּלִיָּה
הַפְּעִיל (ישעיה מט, כ.), בַּחֲרַק הַשִּׁינִי. וכבד אחר רַחַם מִשְׁכִּיל
(הושע ט, יד.). ואשר הוא פֶּעַל יוֹצֵא שִׁכְּלִיתִי אֲבֹדְתִי
את עמי (ירמיה טו, ג.), כֹּאשֶׁר שִׁכְּלָה נְשִׁים חֲרִבֶךָ (שמואל
א' טו, לג.), אֲתִי שִׁכְּלִיתֶם (בראשית מב, לו.), מִחוּץ
תִּשְׁכַּל־חֲרִב (דברים לב, כה.), אַעֲבִיר בָּאֲרֶץ וְשִׁכְּלִיתָהּ
(יחזקאל יד, טו.), חִידָה רַעָה וְשִׁכְּלָהּ (שם ה, יז.), והארץ
מִשְׁכַּלָּח (מלכים ב' ב, יט.). ולא יהיה משם עוד מוֹת
וּמִשְׁכַּלָּת (שם כ' כ, כא.). לשון ההוויה שוכר עומדת
במקום שנים ופירושו ולא תהיה משכלת. או יהיה
משכלת שם. וכבד אחר כְּנָבוֹר מִשְׁכִּיל (ירמיה ג, ט.).

¹⁾ Ezech. XI.VI, 17.
²⁾ Hiob VIII, 18.

ואפשר שירזיה והארץ משכלת יוצא לשני לבר כמו
משכלה ועקרה. וכן וּמִשְׁכַּלְתָּ גִּיּוּךְ הַיִּית (יחזקאל
לו, יג.). וענין אחר אין אֶשְׁכּוּל לֹאכּוּל (מיכה ג, א.), אֶשְׁכּוּל
וְאֶשְׁכּוּל עֲנָבִים אֶחָד (כמדבר יג, כג.), אֶשְׁכַּל הַכֶּפֶר (שיר
השירים א, יא.). והקבוץ וְשִׁרִיךְ לְאֶשְׁכַּלּוֹת (שם ג, ח.),
הַאֲלֵף בַּפֶּחַח. פְּאֶשְׁכַּלּוֹת הַגִּפֶּן (שם ג, ט.), הַאֲלֵף בַּסּוּל.
אֶשְׁכַּלּוֹת טַרְדַת (דברים לב, לג.), הַבְּשִׁילוֹ אֶשְׁכַּלְתִּיָּה עֲנָבִים
(בראשית ט, יג.), הַאֲלֵף בַּפֶּחַח. הַנְּגַרִים יִקְרְאוּ עֲנָבִים
ואשר בו הַנְּגַרִים יִקְרְאוּ אֲשֶׁכּוּל רִוּוּסִים (גראספ' די
או"ה²⁾ בלע"ו.

שכל שִׁכַל דוד מכל עברי שאול (שמואל א' יח, ל.),
הצליח. והכבד לַמַּעַן תִּשְׁכִּיל בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךְ הַפְּעִיל
(יהושע א, ג.), לַמַּעַן תִּשְׁכִּילוּ (דברים כט, ח.), ויהי דוד
לְכָל דְרָכָיו מִשְׁכִּיל (שמואל א' יח, יד.). כל אשר הם תחת
השרש הזה הם ענין אחר שהוא השכל והבינה. ולשון
שכל קרוב לענין השגחה ועיון שנשרחמו בזה רבותינו ז"ל
כאמרם (אבות פרק שלישי משנה א.) הסתכל בשלשה
דברים כלומר הבט ועיין. ולפי שהאיש המצליח יבא כל
דבריו בחכונה כִּי־יִלּוֹ נַעֲשׂוּ בִשְׁכָלָו וּבִדְעָרוֹ אֵף עַל פִּי
שְׂמוֹדֵמִים אֲצִלוּ וּזְלַח דַּעְתּוֹ וּשְׁכָלוֹ יִקְרָא מִשְׁכִּיל. והאשה
טוֹבַת שִׁכָּל (שמואל א' כה, ג.), כִּשֵּׁשׁ נְקוּדוֹת. והם חמשה שִׁכָּל
כִּשֵּׁשׁ נְקוּדוֹת, והשאר בחמש נקודות כמו שכתבנו בחלק
ההקדוקי³⁾. ופירוש טובת שכל טובח עיון ודבטה כאילו
אמר טובת מראה. או רצונו לומר שהיחה משכלת. וכן
וּמִצָּא חֵן וְשִׁכָּל טוֹב (משלי ג, ד.), כלומר מראה טוב.
ויש מפרשים מזה וּנְחַמְדָּה הַעֵץ לְהַשְׁכִּיל (בראשית ג, ו.), כמו
למראה. או פירושו להבין ולהשכיל לפי שקראו עץ הדעת: אשרי
מִשְׁכִּיל אֵל דָּל (תהלים מא, ב.), מִשְׁנִיחַ אֵל דָּל וּמִבְקָרוֹ.
מִשְׁכִּיל צָדִיק לְבֵית רִשָּׁע (משלי כא, יב.), מִשְׁנִיחַ לְבִירַח
רִשָּׁע וּבְעֵנִינוּ. הַמִּשְׁכִּיל בַּעַת הַחַיָּא יָדָם (עמוס ה, יג.),
הַכֵּל בַּכְּתָב מִיֵּד יֵי עֲלֵי הַשְׁכִּיל כָּל מִלְּאכּוֹת הַתְּכַנִּיחַ
(דברי הימים א' כח, יט.), פִּירוּשׁ הַכֵּל בַּכְּתָב מִיֵּד יֵי שֶׁהֵיחָה
עֲלֵי וְהַשְׁכִּילִנִי וְהַבִּינִנִי כָּל מִלְּאכּוֹת הַתְּכַנִּיחַ. והוא פֶּעַל

¹⁾ Hisp. racimo; Prov. rasiu; Gall. raisin uva.
²⁾ Ital. graspi di una ramusculi uvarum.
³⁾ מכלול קסו, ע"א. שִׁכָּל חמשה מהם בסגול יועץ
בְּשִׁכָּל (דברי הימים א' כו, יד.), אִישׁ שִׁכָּל מִבְּנֵי
מַחֲלֵי (עזרא ה, יח.), וְשׁוֹם שִׁכָּל (נחמיה ח, ח.),
יָחַן יֵי לֶךְ שִׁכָּל וְכִינָה (דברי הימים א' כב, יב.),
וְהָאִשָּׁה טוֹבַת שִׁכָּל (שמואל א' כה, ג.). ובמסורה
אַחַר מִצָּאֵתִי נָתַן הַשְׁכָּל (קהלת י, ג.). אַבֵּל יִרְוֹן
יֵי לֶךְ שִׁכָּל וְכִינָה הוּא כַּחֲמֵשׁ נְקוּדוֹת וּמִיָּמֵן כִּלְשׁוֹן
אַרְסִיחַ אֲתַתָּא יַעֲצָת וְהֵבַח לְגַבְרָא סְפָרָא.

יוצא לשלישי . וכן אֶשְׁפִּילָהּ וְאוֹרֵךְ בְּדֶרֶךְ זֶה תֵּלֵךְ (תהלים לב, ח.), לֵב חֲכָם יִשְׁפִּיל פִּיהוּ (משלי טז, כג.) . הַשְּׁפִיל וִידַע אוֹתִי (ירמיה ט, כג.) מקור . וכן וּדְבַרְיוֹ לֹא בְהִשְׁפִּיל (איוב לה, לה.), אִדָּם תִּוְעָה מִדֶּרֶךְ הַשְּׁפִיל (משלי כא, טו.) . מְשַׁפֵּיל אִן רָחֵם שָׁם . והשם לרוד מְשַׁפֵּיל (תהלים לב, א.), פֶּעַל כַּפֵּלם מְשַׁפֵּים הַלֵּךְ¹) כְּלוּמַר הִבְנָה וְלִימֹד . שְׁפִיל אֶת יָדָיו (בראשית מח, יד.), פִּירַשׁ רַבִּי יִתָּה הַבֵּן יַעֲקֹב מִיָּדָיו הִוָּה לִמֹּד מִיָּדָיו יוֹסֵף . כִּי מִנְשָׂה הַבְּכוֹר לָפִי שֶׁהִרְגִישׁ כִּי הִבִּיא אֱלֹהֵי מִנְשָׂה מִיָּמִינוֹ שְׁפִיל וִידַע כִּי מִנְשָׂה הַבְּכוֹר . והנכון שיהיה פירוש שכל ארת ידיו פעל יוצא והידים פעולות , כְּלוּמַר נָתַן שְׁפִיל לִידָיו כְּאִילוֹ עָשׂוּ בַהֲשֵׁבֵל וּבַחֲכִמָּה פֶה שֶׁעָשׂוּ , כִּי מִנְשָׂה הִיָּה הַבְּכוֹר וְרֵאשִׁית בְּנֵיבֹאָה כִּי הִיָּה קִטָּן בְּבִרְכָה וְהוּוֹ הַשְּׁכָל , כִּי אִם הִיָּה נֹרָחַן יָמִינוֹ עַל רֵאשׁ מִנְשָׂה מֶה שְׁכָל הִיָּה בֹוָה כִּי הוּוֹ דֶּרֶךְ הָעוֹלָם . וְהוּוֹ דַּעַת הַמַּחֲרָם שֶׁאִמַר אֲחֻכְמִינוֹן לִידוּהִי . וּמַעֲנִין זֶה הַשֶּׁרֶשׁ נָתַן הַשְּׁפִיל בְּמִרְוִטִים רַבִּים (קהלת י, ו.), וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּוֹ נְחוּב בְּסִמְךָ . וְכִבֵּר כִּרְחֻנָּהוּ עִם הַסִּמְךָ גַם כֵּן , כִּי יִחַפְּרֶשׁ זֶה כֹּהֵ .

הַפְּעִיל שְׁכַם וְהַשְּׁפִים אֲבִשְׁלוּם (שמואל ב' טו, כ.), וְהַשְּׁפִמְתֶּם וְהִלַּכְתֶּם לְדַרְכֵיכֶם (בראשית יט, ב.), שׂוֹא לַכֶּם מְשַׁפֵּימֵי קוֹם (תהלים קכו, ב.), וַיִּשְׁפִּימוּ כְּבִקָר (בראשית כו, לא.), הַשְּׁכַם וְהַעֲרַב (שמואל א' יו, טו.), הַשְּׁכַם וְשִׁלּוּחַ (ירמיה ו, כה.) . וְכֹא בְּאַלְפֵי חֲבוֹרַת הַהָא וְאֲדַבֵּר אֲלֵיכֶם אֲשַׁפֵּים וְדַבֵּר (ירמיה נה, ג.) . וְנִכְתַּב בִּיּוֹד הַמִּשְׁךָ . וְכֵן וַיִּקְרָאוּ לִפְנֵינוֹ אֲבָרְהָ²) כְּמוֹ הַבְּרָךְ . והשם וְכַטַּל מְשַׁפֵּים מְשַׁפֵּים הַלֵּךְ (הושע ג, ד.), כְּלוּמַר כְּטַל שֶׁהוֹלֵךְ בַּהֲשֵׁכְמָה . וְכֵן לְזֹסִים מִיּוֹנִים מְשַׁפֵּים הִיָּו (ירמיה ה, ח.), כְּלוּמַר כְּכַל בָּקָר וּבָקָר הִיָּו כְּבוֹסִים מִיּוֹנִים כְּעֵינֵן שְׁנֵאמַר³) חֲשָׁבִי אוֹן וּפְעִלֵי רַע עַל מִשְׁכַּבְוֹתֵם בְּאוֹר הַבָּקָר יַעֲשׂוּהָ כִּי יִשׁ לֹא לִיָּדָם . וְכִבֵּר פִּירְשָׁנוּ בֹו פִּירוּשׁ אַחַר בִּשְׂרַשׁ מְשַׁךְ . שְׁכַם עַל שְׁכַם שְׁנִיָּהֶם (בראשית ט, כג.), שָׁם עַל שְׁכַמָּה (שם כא, יד.), וַיִּט שְׁכַמּוֹ (שם טט, טו.), מֶה שֶׁעַל הַכַּתֵּף שֶׁהוּוֹ כְּנֹגַד הַצֹּאֵר יִקְרָא שְׁכַם . כְּמוֹ שֶׁאִמַר כְּתַפִּי מְשַׁכְּמָה תִּפּוּל (איוב לא, כב.) . וְהַהָא נַחַה וּמִשְׁפָּטָה בְּמִפְקֵי וְכִבֵּר כְּתַבְנוּהוּ שְׁכַם עִם חֲבִירוֹ בַּחֲלֵק הַדְּקֻדָּק⁴) . כִּי תִשְׁתַּמּוּ שְׁכַם (תהלים כא, יג.), לְצַד אַחַד וּלְפָאָה אַחַת וְהוּוֹ בִשְׁשׁ נִקְוֹדוֹת וּבְאַחַתְנָח . דֶּרֶךְ יִרְצָחוּ שְׁכַמָּה (הושע ג, ט.), עַל דֶּרֶךְ אַחַת וְצַד אַחַד . וְכֵן לְעַבְדוֹ שְׁכַם אַחַד (צפניה ג, ט.), כֵּלֵב אַחַד וּבִדְעָרָה אַחַת . וְאִנִּי נָתַתִּי לְךָ שְׁכַם אַחַד (בראשית מח, כה.), חֲלֵק

¹) Hosca VI, 4.
²) Genesis XLI, 43.
³) Micha II, 1.
⁴) עוב. Conf. supra Notam ad rad. ל. ע"ב.

אחר . והכל ענין אחר , כִּי הַכַּתֵּף צַד וּפָאָה . וְכֵן הַפָּאָה נִקְרָאָה כַּתֵּף וְלִפְתָּהּ הַשְּׁנִיָּה¹) .

שְׁכַן

אֲשֶׁר שְׁכַן־שָׁם (יהושע כב, יט.), וְכִין כְּתַפּוֹ שְׁכַן (דברים לג, יב.), וְשְׁכַנְתִּי בְּתוֹכֶם (שמות כה, ה.), הַשְּׁכַן אֲתֶם (ויקרא טו, טו.), שְׁכַן בְּאַרְצֵי (בראשית כג, כ.), לְשַׁכֵּן בְּעַרְפֵּל (מלכים א' ח, יב.), לְשַׁכְנֵי בְּתוֹכֶם (שמות כט, טו.), בְּקִמְצַן חֲטָף . לְשַׁכְנֵנוּ תִרְרָשׁוּ (דברים יב, ה.) בְּחֶרֶק מִקּוֹר כִּשְׁקַל וּבְקִפְתָּחוּ עִמְדוֹ כֵּל הָעַם²) . אוֹ הוּוֹ שָׁם . מְשַׁכֵּן יָדָיו (ויקרא יז, ד.), מְשַׁכְּנֹת לְאַבִּיר יַעֲקֹב מְשַׁכֵּן (תהלים קלב, ה.), וּמְשַׁכְּנֹתָיו מְלִיחָה (איוב לג, ו.) . וּבְקִבוּץ זָכָרִים מִשְׁכָּנִים קְדוֹשׁ מְשַׁכְּנֵי עֲלִיּוֹן (תהלים טו, ה.) . וְהַחֲאֵר וּבֵל יֵאמַר שְׁכַן חֲלִיתִי (ישעיה לג, כד.), יִגְדֹוּ שְׁכַן שְׁכַן שְׁמֵרוֹן (הושע י, ה.), וְשַׁכְּנֵנוּ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ (שמות יב, ד.), וְאֵל כָּל שְׁכָנָיו (דברים א, ו.) . וְלִנְקָבָה שְׁכָנָה אוֹ שְׁכָנָתָה וְשֵׁאלָה אֵשֶׁה מְשַׁכְּנָתָה (שמות ג, כב.) . וְהַקְּבוּץ וְתִקְרָאָנָה לֹו הַשְּׁכָנֹת (רות ד, יז.) . וְנִקְרָא שְׁכַן וְשִׁכְנָה הַשְּׁכֹון אֲצֵל הָאָדָם כִּיחֹו אֲצֵל בֵּיתוֹ . אֲבָל וּבֵל יֵאמַר שְׁכַן חֲלִיתִי , הוּוֹ עַל הַשְּׁכֹון בְּחֹוֹבָה בִּירוּשָׁלַם , כְּמוֹ שֶׁאִמַר (ישעיה שם) הָעַם הַיּוֹשֵׁב בָּהּ נִשְׂא עוֹן , וְכֵן יִגְדֹוּ שְׁכַן שְׁמֵרוֹן , פִּירוּשׁ הַשְּׁכֹנִים בְּשֵׁמֵרוֹן . וְהַכְּבֵד אֵהֵל שְׁכַן בְּאָדָם (תהלים עח, ס.), לְשַׁכֵּן פְּעִיל שְׁמוֹ שָׁם (דברים יב, יא.) . וְכִבֵּר אַחַר זֶה הַשְּׁכַנְתִּי עֲלֶיךָ הַפְּעִיל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם (יחזקאל לב, ד.), וְכִבֵּרִי לְעַפְרַיִם יִשְׁכֵּן סִלָּה (תהלים ג, ו.) . וּמִן הָעֵינֵן הוּוֹ נִגְוֹר יִשְׁכְּנֵנוּ אֲדִירִיד (נחום ג, יח.), וְהוּוֹ מְנוּחַת הַמּוֹת . וְכִמּוּהוֹ שְׁכָנָה דְּוִמָּה נִפְשֵׁי (תהלים צד, יז.) .

שְׁכַן

וְשִׁמַּת שְׁכַן בְּלַעַךְ (משלי כג, כ.), יִדַּע . וְכִבֵּר שְׁכַן כְּתַבְנוּהוּ בְּעֵינֵן אַחַר בִּשְׂרַשׁ שׁוֹךְ עִם לְשָׁפִים בְּעֵינֵיכֶם* (במדבר לב, נה.) .

שְׁכַר

שְׁכַרוּ וְלֹא יִין (ישעיה כט, ט.), פִּירוּשׁ וְלֹא מִיּוֹן . וַיִּשְׁתַּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכַּר (בראשית ט, כא.), וְכַעֲסִים דָּמָם וַיִּשְׁכְּרוּן (ישעיה כט, כט.), וַיִּשְׁכַּרְתָּ וְלֹא מִיּוֹן (שם נא, כא.), פִּירוּשׁוֹ שְׁכֹרַת הַצֹּרֶחַ וְלֹא מִיּוֹן . שֵׁתוֹ וַאֲיִן לְשַׁכְּרָה (חגי א, ו.) . וְהַכְּבֵד וְהַשְּׁכַרְתִּים לְמַעַן יַעֲלוּ הַפְּעִיל (ירמיה נא, לט.), אֲשַׁכֵּר חֲצִי מִדָּם (דברים לב, מב.) . וְכִבֵּר אַחַר וַאֲשַׁכְּרָם בְּחַמְתִּי (ישעיה סג, ו.), מְשַׁכַּרְתָּ כָּל פְּעִיל הָאָרֶץ (ירמיה נא, ו.), מִסַּפַּח הַמֵּתֵךְ וַאֲף שְׁכַר (חבקוק ב, טו.) . וְהַחֲפַעַל עַד מֵתִי תִשְׁתַּכְּרוּן (שמואל א' א, יד.). הַתְּפַעַל וְהַשֵּׁם שְׁכַרוֹן וַיִּגְוֹן תְּמַלֵּאִי (יחזקאל כג, לג.) . וְהַחֲאֵר שְׁכַרוֹן וְהוּוֹ שְׁכַר עַד מָאֵד (שמואל א' כה, לו.), וְהוּוֹ בְּתַרְצָה שְׁכַר שֵׁתָה שְׁכַר (מלכים א' טו, ט.), וַיַּחֲשִׁבָה עֲלֵי לְשַׁכְּרָה

¹) Exod. XXVII, 15.
²) Nehemia VIII, 6.

(שמואל א' א', יג.) . ונקרא היין שכר לפי שהוא משכר
 שְׁכָר שְׁכָר ירפּו (ישעיה ה, יא.) . ויש משקה שעושים מפירות
 שהוא משכר ונקרא גם כן שכר. ענין השכרה בין כשביעה
 במאכל, אבל יש שישחנה עד שלא ירגיש ולא יבין .
 יין וְשֵׁכָר אל תשר (ויקרא י, ט.) . ושכר במקום הוה
 כולל כל דבר המשכר ואפילו וולר היין, כמו שאמרו
 רבוחינו ז"ל (גזיר ד, ע"א.) אכל דבילה קעילית ושהה הלב
 או דבש ונכנס למקדש חייב . בקדש הסך נסך שְׁכָר ליי
 (במדבר כח, ו.) פירוש נסך יין המשכר, והוא החי כמו
 שאמרו בספרי (פרשת פנחס) ונסכו רביעית ההין חי
 אתה מנסך ואי אחה מנסך את המזון . וכן אמרו (מדרש
 רבה סדר נשא דף רמ, ע"ב.) מייין וְשֵׁכָר יזיר (שם ג, ג.)
 רבי אלעזר הקפר אומר יין זה מזוג, שְׁכָר זה חי, או אינו
 אלא יין זה חי ושכר זה מזוג, תלמוד לומר ונסכו רביעית
 הרין לכבש האחר חי אתה מנסך ואי אחה מנסך
 מזוג, הא אין עלך לומר כלשון האחרון אלא כלשון הראשון
 אֶשְׁכָּר יין זה מזוג שכר זה חי . אֶשְׁכָּר יקריבו (תהלים עב, י.)
 השיבו אֶשְׁכָּרְךָ (יחזקאל כו, טו.) מנחה . ואפשר שהוא
 בן ארבע אורזיות .

שכר ואשר שְׁכָר עליו (דברים כג, ה.) כי שְׁכָר
 שְׁכָרְתִּיךָ (בראשית ל, טו.) וְשֵׁכָר כסיל וְשֵׁכָר
 עוברים (משלי כו, י.) . ופירוש הפסוק כתב רבי יונה בן
 הרב והגדול בעם הוא מחולל הכל ומושל במ ונותן שכר
 לכסיל ומכריחו בעבודתו, וכן שוכר עוברים והם הסרכנים .
 וכמוהו מדוע אתה עובר את מצות המלך? . ורבי
 אחי רבי משה ז"ל פירש ככה והוא דבק בפסוק שעליו
 חוח עלה ביד שכור ומשל כפי כסילים, ופירש רב
 כמו הרבה, וכן הפירוש, הכסיל הממשל משלים רבים
 מחולל כל אדם כחוח ביד שכור ומי ששוכר הכסיל בעבור
 משליו ונותן שכר לעוברים והם הסרכנים עוברי המצות שאין
 יכולת בו להכריחם אחר הוא כלומר זה כוזב . וכבר
 כתבתי פירוש זולת אלה בשרש חול . והנאון רב סעדיה
 פירש אותו כן דבק עם הפסוק שהקדים חוח עלה ביד
 שכור וגו' הודיענו בפסוקים אלה כי הכסיל כשחבא לידו
 מלרז החכמה הוא מחולל בה ומתפק אותה ולא יבינה כמו
 השכור אשר בידו חוח ויביאהו בצפורניו ובחך אצבעותיו ולא
 ירגיש וככל זאת ירע עינו כמלה הרוא ללמד אותה למי
 שלא ידעה ויכאיב בה לכל אדם והוה רב מחולל כל כי
 יכעים בה לבות בני אדם ויסגור פיו מללמד אותה לכסיל
 ולעוברי דרך אשר ישאלוהו, ופירש שוכר מן כי יִשְׁכָּר פי
 דוברי שקר (תהלים סג, יב.) . ומוה אף על פי שנכתב
 כסמך וְשֵׁכָרִים עליהם יועצים (עזרא ד, ה.) והנפעל

1) Esther III, 3.

שבעים בלחם וְשֵׁכָרֵךְ (שמואל א' ב, ה.) . והרחהפעל נפעל
 וְהַפְּשִׁיטְךָ מְשִׁיבְךָ אל צרור נקוב (חגי א, ג.) . והשם התפעל
 כי שְׁכָר הוּא (במדבר יח, לא.) שְׁכָר האדם לא נהיה שְׁכָר
 וְשֵׁכָר הבהמה איננה (זכריה ח, י.) , אִינְנָה שב אל שכר
 והנה הוא זכר ונקבה ורבים כמוהו . ויתכן איננה שב
 אל הבהמה כאילו איננה הבהמה כיון ששְׁכָרָה אינה
 לברכה . וְשֵׁכָר לא היה לו ולחילו מצר (יחזקאל כט, יח.)
 אמרו כי לאחר ששלל שללה עלה היס ושטפה מרים לפי
 שנגזר עליהם ועל שללה להכנסת בים כמו שאמרו) בהעלות
 עליך ארז תהום וכסוף המים הרבים . נתן אלהים
 שְׁכָרִי (בראשית ל, יח.) ביומו נתן שְׁכָרֵךְ (דברים כד, טו.)
 ומשקל אחר וזרע צדקה שְׁכָר אמת (משלי יא, יח.) בשש שְׁכָר
 נקודות . ומשקל אחר מִהַפְּשִׁיטְךָ (בראשית כט, טו.) . מְשִׁיבְךָ
 והראר אם שְׁכָרֵךְ הוא (שמות כג, יד.) גם שְׁכָרֵךְ בקרבה שְׁכָרֵךְ
 (ירמיה טו, כא.) , פירוש אפילו החיילות ששכרו להלחם
 בעבורם היו בעגלי מרבק שלא יוכלו להלחם כי גם המה
 הפנו נסו יחדו . ורמה אותם לעגלי מרבק כי השמן והמתעדן
 כמאכלים ובתענוגים אינו יכול להלחם . בתער השְׁכָרֵךְ שְׁכָרֵךְ
 (ישעיה ג, כ.) כי התער שישכור האדם הוא הטוב והמחודד .
 ויש מפרשים גם שכיריה בקרבה גדוליה ונכבדיה . וכן
 אמר התרגום אף רכבהא בנה . וכן בתער השכירה
 פירש התער הגדולה . וענין אחר כל עשי שְׁכָר (שם
 יט, י.) בשש נקודות . וכבר פירשתיו כאות הסמך עם
 וְשֵׁכָרֵךְ מעינת תהום (בראשית ח, ב.) . ויש לפרשו עוד
 כמו רִשָּׁת ופירוש עושי שכר עושים רשחות לקחת הדנים .
 וכדברי רבוחינו ז"ל (סנהדרין צה, ע"א.) יומא חד נפק
 לשכר בזאי אחא שטן אידמי ליה כטביא . פירוש שכר
 רשת ובזאי שם לעוף שצדין בו השרים שאר העופות והוא
 נץ וכיוצא בו, ופירושו יצא לצוד ברשת החיות ובנץ העופות .
 וכן פירשו בעל הערוך 2)

שלל וְשֵׁלֵל שללה (יחזקאל כט, יט.) כי אתה שלול
 גוים רבים (חבקוק ב, ח.) יְשִׁלוּךָ כל יתר עמיים
 (שם) . והתאר אילכה שולל וערום (מיכה א, ח.) שולל
 מוליד יועצים שולל (איוב יב, יו.) פירוש כל אחד
 מהיועצים מוליכו שולל ולא רועילנו עצתו . ויש מפרשים
 שולל מהעוה כמו ושפטם יְהוֹלֵל (שם) . והרחהפעל

1) Ezech. XXIV, 19.

2) Qui sic ad voc. disputat: שכרבואי

בחלק בסנהדרין יומא חד וכו' פירוש שכר רשת כרכתיב
 כל עושי שכר אנמי נפש, ונץ בלשון ישמעאל כאמ'
 כלומר לצוד חיות ועופות ברשת ונץ .

יִזְרְיָל i. c. Arab. כִּינּוּ est in ling. Ismael. ויידן . Conf. etiam idem a. v.

תשעה שלל - שלח תשעו

התפעל אֶשְׁתַּלְּלוּ אֲבִירֵי לֵב (ההלים עג, ו.), והאלף במקום ה'א החפעל . וסר מדע מִשְׁתַּלְּל (ישעיה נט, טו.), כלומר שָׁלַל כאילו שללו אותו שלא נמצא . והשם וארז המלקוח ואת הַשְּׁלָל (במדבר לא, יב.), זה שָׁלַל דוד (שמואל א' ל, כ.). והיתה לך נפשך לְשָׁלַל (ירמיה לט, יח.), לריוח כלומר כאילו שללת אותה . וקרח מזה הענין שֶׁל־תְּשַׁלְּלוּ לָהּ (רוח כ, טו.), כלומר השמיטו לה שבליים מן הצבחים .

פעל שלב מִשְׁלַבֵּת אֵשָׁה אֶל אַחֲתָהּ (שמורת כו, יו.) . בין הַשְּׁלָפִים (מלכים א' ו, כח.), ענינם מדרגות .

וכן בדברי רבוֹרְזִינוּ וְלִי (שבת ס, ריש ע"א.) כסולם אחר שלבוהיו אשקליונ"ש בלע"ז) . ופירוש משולבות אשה אל אחותה מכוונות זו כנגד זו שיהיו חריציהן שוין, כי היו חורצין ראש כל קרש וקרש באמצע ונשאר לו יד מזה ומזה כמו שליבי סולם והיתה כל יד נכנסת בארן שלה .

שָׁלַג שָׁלַג לִבְנוֹן (ירמיה יח, יד.), בשש נקודות . והפעל הכבד ממנו תִּשְׁלַג בַּצִּלְמוֹן (ההלים סח, טו.), ידוע .

שָׁלַח שָׁלַח כָּל בְּגָדֵי כְנָד (ירמיה יב, א.), אִיבִיחַ שָׁלַח (איכר א, ה.), וְשָׁלַח אֶהְלִים (איוב יב, ו.) .

שָׁלַח ובהראות למ"ד הפעל כו"ו לא שָׁלַחְתִּי (שם ג, כו.) . והתאר שָׁלַח שָׁלַח הִירָוִי (שם טו, יב.) . ומשקל אחר אל גוי שָׁלַח (ירמיה מט, לא.), הַשִּׁיחַ בְּשׂוֹא כַפְלֵם שָׁאֵר, פֶּאֶר וְהוּא כְרוֹכ כִּיֹּרֵד הַמֶּשֶׁךְ . יִשְׁבֵּת וְשָׁלַחָה (זכריה ז, ו.) . שָׁלַח וְשָׁלַח עוֹלָם (ההלים עג, יב.) . והשם וְשָׁלַחַת כְּסִילִים תֹּאבְדֶם (משלי א, לב.), וְשָׁלַחַת הַשֶּׁקֶט (יחזקאל טו, מט.) . וְהַקְּבֹץ דְּבַרְתִּי אֵלַיךְ בְּשָׁלַחְתֶּךָ (ירמיה כב, כא.) . ויש מפרשים מזה כי יִשְׁלַח אֱלֹהֵי נַפְשׁוֹ (איוב כו, ח.), וְהֵם כֵּן יִדְוִיחַ פֶּעַל יוֹצֵא וְכֵן כִּתְּבוּהוּ בְּשֵׁרֵשׁ נִשְׁלַח . ואדוני אבי שְׁלִי וְלִי פִירַשׁ מִזֶּה הָעֲנִין לְדַבֵּר אֶתְּךָ בְּשָׁלִי (שמואל ב' ג, כו.), כַּפְלֵם כִּיֹּרֵי כְלוֹמַר כְּשִׁלּוֹם הִיָּה מְדַבֵּר עִמּוֹ וְהָרְגוּ . אוּ פִירוּשׁוֹ בַּפְתָּאוֹם . וכן חָרַגְם אֲנַקְלוּם כַּפְתָּע פְּתָאוֹם כַּתְּכָף הַפְּעִיל שְׁלוֹי) . וענין אחר לֹא תִשְׁלַח אֶתִּי (מלכים ב' ה, כח.), פִּירוּשׁ לֹא חֲטָעָה אֲרָצִי . וְחָרַגְם שְׁנֵנָה שְׁלוֹחָא) . וכן לְדַבֵּר אֶתְּךָ בְּשָׁלִי בְּטַעֲמוֹת וּבְמַרְמָה לְקַח לְדַבֵּר עִמּוֹ וּיְכַהֵן . וכן ויכהו שם האלֵהִים עַל הַשָּׁל (שמואל ב' ו, ז.), פִּירוּשׁ עַל הַשְּׁנֵנָה שֶׁעָשָׂה שֶׁאָחַז בְּאֲרוֹן כִּי שִׁמְטוּ הַבָּקָר, כִּי אֲפִילוּ חֲלָוִים לֹא נָרַן לָהֶם לְנִשְׂאוֹ כִּי אִם בְּמוֹטוֹת וְרָחַץ

אֲחֻז בּוֹ . ועוד כי לא היה לוי . וכן כחוב בדברי הימים¹⁾ או אמר דוד לא לשאת את ארון האלֵהִים כי אם הלויים . ואמר ללויים כשרצה להביאו אל ביתו התקדשו וגו' כי למכר־אֵשׁוֹנָה לא אחס פרץ י"י אלהינו כנוי) כלומר לפי שלא הייחם אתם שם ואחו כו זר שלא מכני לוי פרץ י"י פרץ . ורבוֹרְזִינוּ וְלִי דָרְשׁוּ (רכה סדר במדבר דף רית, ריש ע"ד.) אמר הקדוש ברוך הוא נושאי נושא עצמו לא כל שכן . ויש מפרשים מזה ושלוח כסילים תאבדם . והנפעל בני עתה אל תִּשְׁלְּוּ (דברי הימים ב' נפעל כט, יא.), כלומר לא יהיה לכם שכחה ושגגה בדבר לטהר את בית י"י . ורבי יונה כתבו מהענין הראשון כלומר לא תנחמו ולא תשקטו עד השלימכם הטהרה . ומהשרש הזה וְשָׁלַחְתֶּם הַיּוֹצֵאת מִבֵּין רַגְלֵיהֶם (דברים כח, נו.) . ובדברי רבוֹתֵינוּ שְׁלִיחָה (חולין פרק רביעי משנה ג. דף עו, ע"א.) השוחט בהמה ומצא בה שליא הנפש היפה תאכלנה . והוא הכיס שעומד בה הולך כמעט אמו . ואפשר שרצה בו הכתוב באומרו ובשליחה הבנים הקטנים כאילו הם בשליח עדיין . וכן אמר התרגום וְבוֹעִיר בְּנֵהָא . ורבי יונה פירש פוה הענין לא תשלח אותי . והוא רחוק .

שָׁלַח ויגו שְׁלֹחִים (במדבר יא, לא.), ותעל הַשְּׁלֹחַ (שמות שְׁלֹחַ טו, יג.), מִן עוֹף הַשָּׁמַיִם שֶׁמֶן מֵאֵד , ואומרים שהוא שקורין לו בלע"ז קוליא²⁾ [קוואלייה³⁾].

שָׁלַח שָׁלַח רַפְנִיָּהֶם אִישׁ (ההלים קה, יו.), לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אֲחָיו (בראשית מב, ד.), הִנֵּה שְׁלַחְתִּי הַגִּדִי הַזֶּה (שם לח, כג.) . פִּיךָ שְׁלַחְתָּ בְרַעַה (ההלים ג, יט.), וְהוּא עַל דָּךְ הַהֲרַחֲכָה . שְׁלַח־נָא בִיד תִּשְׁלַח (שמורת ד, יג.), שְׁלַחְתָּה הַנֶּעַר אֶתִּי (בראשית מג, ח.), וְתִשְׁלַח אֶרֶץ אֲמִתָּה (שמות ב, ה.), אֲתָה שְׁלֹחָה אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל (יחזקאל ג, ה.), מְנַחֵה הִיא וְשְׁלֹחָה (בראשית לב, יט.) . וכתב אדוני אבי וְלִי מִזֶּה יִדָּה לִיתֵךְ תִּשְׁלַחְתָּה (שופטים ה, כו.), אמר כי אינו לשון הושטה אלא לְשׁוֹן שְׁלִיחוֹת, וְתִשְׁלַחְתָּה עַל הַיָּדִים כִּי יָדָה הִיא הַשְּׁמָאֵל כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר אֶף יָדַי יִסְדָּה אֶרֶץ וַיִּמְיֵנִי טַפְחָה שְׁמַיִם⁴⁾ . אמר כי ידו יעל שלחו בעבור ירדו ובעבור הַלְּטוֹת עַמִּלִּים . וסמך השליחות אל הידים אף על פי שיעל היא השולחת לפי שהידיים עיקר המעשה . וכן וכל אשר שאלו

1) 1 Chron. XV, 2.
2) Ibid. 13.
3) Prov. quaille (Roquet.); Prov. hod. cailho (Dict. de la Prov.); Gall. caille coturnix.
4) I. e. Ital. quaglia coturnix.
5) Jesaias XLVIII, 13.

1) Hisp. escalon gradus scalae; Prov. recent. escaloun (Dict. de la Prov.: „échelon, petite pièce de bois qui traverse une échelle, et qui sert de degré pour monter.“)
2) Numeror. VI, 9.
3) Levit. IV, 2.

עיניו¹), כבירתה לא ישכנו רגליה²), תלן עיניו³ ובחבונות כפיו ינחם⁴). וסמך היתר אל היר שריא השמאל כי בעת שהכרזה אוחו היתר כשמאלה וההלמות נפעל בימינה. והמקור מהנפעל וְנִשְׁלַחְתָּ סְפָרִים (אסתר ג, יג). הפעיל והכבד וְהִשְׁלַחְתִּי בָכֶם (ויקרא כג, כב), הנני מְשַׁלְּחִי בְךָ (שמות ח, יג), תחל יי לְהִשְׁלִיחַ ביהודה רצין מלך ארם מְשַׁלְּחִי ואת פקח בן רמליהו (מלכים ב' טו, לו). והשם וּמְשַׁלְּחִי מנות (אסתר ט, כב), והוא בדרך מקור. ומשקל אחר מְשַׁלְּחִי מְשַׁלְּחִי מלאכי רעים (תהלים עח, מט). וכבר אחר פִּעַל וְשַׁלַּח אתו פדנה ארם (בראשית כח, ו), למענכם שְׁלַחְתִּי בבלה (ישעיה מג, יד), פירושו שלחתי כורש לבבל להחריבה ולנקום נקמתכם ממנה. וכי ימצא איש את אויבו וְשַׁלְּחוּ בדרך טובה (שמואל א' כד, כ), וְהִמְשַׁלַּח את השעיר (ויקרא טו, כו), את אימתי אֶשְׁלַח לפניך (שמות כג, כו), וְשַׁלַּח לכם (בראשית מג, יד). וְשַׁלְּחוּ את כתנת הפסים (שם לו, לב), פירוש שלחוהו ביד קצחם שהלכו אל אביהם והביאוהו לו. וְשַׁלְּחוּ ארץ ירמיהו כחבליים (ירמיה לח, ו), וְשַׁלְּחֶם אל ירמיהו אל הבור בחבליים (שם לח, יא). ויש בלשון לוייה הַלֵּךְ עִמָּם לְשַׁלְּחֶם (בראשית יח, טו), וְשַׁלְּחֶם יצחק (שם כג, לא), וְשַׁלְּחוּ את רבקה אֶחָתָם (שם כד, נט). והכל עם הראשון ענין אחר. **פעל** ושלא נזכר פעלו ממנו וציר בגוים שְׁלַח (עובדיה א), שְׁלַח ברגליו (שופטים ה, טו), כלומר שלא שאל בהמה לרכוב עליה. ואמר שְׁלַח ואם אין משלח, כי רצונו לומר מרוב האוהו ללכת כגילו שולח. ובענין זרה ונער מְשַׁלְּחִי מביש אמו (משלי כט, טו). כי שְׁלַח ברשת ברגליו (איוב יח, ח), פירוש רשת ברגליו, או רגליו ברשת. וכבר כרחנו זה בשימוש האותיות בחלק הראשון מן הספר הזה⁵). והשם שְׁלַחִים לכן תתני שְׁלַחִים (מיכה א, יד), אחר שְׁלַחִיהָ (שמות יח, ב), רצונו לומר מנחות. ויש לפרש אחר שלוחיה אחר ששלחה ושכה לבית אביה. כלם אשר הם בענין השליחות ידוע. וקרוב לזרז והוא ענין החרת הדבר מאין עוצר שְׁלַחוּ בִּישׁ מְקַדְשִׁיךָ (תהלים עז, ג), והוא כמו הפוך שלחו אש במקדשיך. מְשַׁלְּחִי רגל השור והחמור (ישעיה לב, כ), כלומר מרוב החבואה ישלחו השור והחמור לרעות בשדות החבואה ויתירו אותם ללכת כאשר ירצו ולא יחושו. ועל דרך זה אמר אֲסִרִי לַגֶּפֶן עִירָה⁶). וכן וּמְשַׁלְּחֵי מַדְרִים (משלי ג, יט). ומן הענין הזה גוה מְשַׁלְּחֵי ונעזב כמדבר (ישעיה כג, י), שיהיה פתוח ומותר לכל מי

שירצה להכניס בו. ונער משלח מביש אמו, שהוא מותר ללכת בהאות נפשו. והשם וְהָיָה לְמְשַׁלְּחֵי שׁוֹר מְשַׁלְּחֵי (שם ו, כח), ויאות לענין זה מה שזכרנו הנני משליח בך, והשלחתי בכם, משלחת מלאכי רעים. וכן בדברי רבותינו ז"ל (ככא מציעא זג, ע"ב) בענין זה משלחת ואבים. ובענין הושטה שְׁלַח ידיו בשלמיו (תהלים נה, כא), ויד אל תְּשַׁלְּחוּ בו (בראשית לו, כב), על אשר שְׁלַח ידו על הארון (דברי הימים א' יג, י), והרגה יד שְׁלַחֲתָהּ אֵלַי (יחזקאל ב, ט), שְׁלַח אֶצְבָּעַי (ישעיה נח, ט), והשם מְשַׁלְּחֵי יָדָם (שם יא, יד). ומשקל אחר בכל מְשַׁלְּחֵי יָדָם (דברים יב, ז). והקרוב לענין הזה שְׁלַחֲתִיהָ נטשו שְׁלַחֲתָם עֲבָרוּ יָם (ישעיה טו, ח), רצונו לומר התפשט הפארוח והסעיפים. וכן נקרא גן עצי המאכל לפי שמחפשטים הפארוח והסעיפים הנה והנה ברכת הַשְׁלַח לְגוֹ הַמֶּלֶךְ (נחמיה ג, טו), שְׁלַחֲתֶיךָ פָּדַדְם רַמּוֹנִים (שיר השירים ד, יג). וכן בְּשַׁלְּחֶהָ תִּרְבִּינָהּ (ישעיה כו, ח), תְּשַׁלַּח קִצִּירֶיהָ עַד יָם (תהלים פ, יב), יִשְׁלַח לְרַשָּׁיו (ירמיה יו, ח). ואפשר כי נקרא הנהר הסמוך לירושלם שילוח כמו שאמר את מי הַשְׁלַחֲתָ שְׁלַחֲתָ (ישעיה ה, ו), לפי שהוא מחפשט אל הגנות להשקותם. ובענין הגירוש וְשַׁלְּחֶהָ יְיָ אֱלֹהִים מִגֵּן עַד (בראשית ג, כג), אל מחוץ למחנה תְּשַׁלְּחוּם (כמדבר ה, ג), וְשַׁלְּחֶם בִּיד פִּשְׁעָם (איוב ח, ד), וכלם ענינם קרוב. וענין אחר ויעש שְׁלַח לרב ומגנים (דברי הימים ב' לב, ה), בסגול. ובעד הַשְׁלַח יִפְלוּ (יואל ב, ח), בְּשַׁלַּח יַעֲבֹרוּ (איוב לו, יב), ואיש שְׁלַחוּ בִּידוֹ (דברי הימים ב' כג, י). וכן כמשקל אחר ואין מְשַׁלְּחֵת במלחמה (קהלת ח, ח). ויש לפרש כן משלחת מלאכי רעים, ענינם חרב. ויש מפרשים מזה וישלחו ארץ כתנת הפסים, כלומר קרעו אותה כדי שיאמין שהחיות טרפוהו. ויש מפרשים עוד מזה וישלחם ביד פשעם. ומזה הענין איש שְׁלַחוּ הַמִּים (נחמיה ד, יג), כלומר כשהיו הולכים אל המים איש שלחו בידו. ואדוני אבי ז"ל פירש מזה בשלחה תריבנה, כלומר בחרבה רציה לריב אורה, כלומר במדה שמדרה. כמו שאמר בסִּימָא (שם), אמר רציה להרגה לדונה באש כמדת סדום כי מעשה כמעשיהם כמו שאמר עליה קציני סדום עם עמורה⁷), וכן היית רוצה לשפטה לולי שחמל האל עליהם והנה האש והסירה כרוח קדים עזה לאחר שנורקה על העיר, כמו שמפורש ביהזקאל. ומזה עוד רגלי שְׁלַחוּ (איוב ל, יב), כלומר שמו קוצים והוחים במקום מרדכי שיכרתו רגלי. ויש לפרש איש שלחו המים, מתרגום והפשיט ושלח⁸), כלומר שלא

¹) Jesaias I, 10.
²) Levit. I, 6.

³) Proverb. VII, 11.
⁴) Hiob XVII, 2.
⁵) מכלול ט, ע"ב.
⁶) Genesis XLIX, 11.

היה פושט כגדיו לא ביום ולא בלילה ולא היה איש פושט כגדיו אל המים לכבם אורחם . וזהו שאמר (שם) אין שלחן אנחנו פושטים בגדינו . ומהשרש הזה שלחן, והוא בשרק על משקל ולקרבן העצים בעתים מוטנות¹, השלחן אשר לפני יי (יחוקאל מא, כב). והקבוץ כי כל שלחנות מלאו קיא (ישעיה כח, ה), שנים שלחנות מפה ושנים שלחנות מפה (יחוקאל ט, לט).

שלט עת אשר שלט באדם באדם (קהלח ח, ט), גם נעריהם שלטו על העם (נחמיה ה, טו), לשלוט בהם (אסתר ט, א), וישלט בכל עמלי (קהלח הפעיל ב, יט). והכבר והשליטו לאכל ממנו (שם ה, יח), שלטון ואל תשלט בי כל און (תהלים קיט, קלג). והשם שליט רבר. מלך שלטון (קהלח ת, ד). והחאר אין אדם שליט (שם ח, ח), מעשרה שליטים (שם ג, יט). והחאר שליט לנקבה מעשה אשה זונה שלטת (יחוקאל טו, ל), רצונו לומר מתנכרת על הזונים אחריה גליירדא בלעזי². ענין שליט השלטנות ידוע. הברו החצים מלאו השליטים (ירמיה נא, יא), את החנית ואת השליטים (מלכים ב' יא, י), שליטי הזהב (דברי הימים א' יח, ז), כל שליטי הגבורים (שיר השירים ה, ד), ענינם כמו מננים . ובאמרו ואת הפגננות ואת השליטים (דברי הימים ב' כג, ט), נראה שאינם עשויים כחנות המננים .

הפעיל שלך השליף משמים ארץ (איכה ב, א), ותשלף את הילד (בראשית כא, טו), ונשלכרו באחד הברות (שם לו, כ), משלכת בדרך (מלכים א' יג, כה), משליף קרחו כפתים (תהלים קמו, יו), השליכו אתו אל הבור (בראשית לו, כב). כי השליכו משכנותינו (ירמיה ט, יח), כלומר השליכו אותנו משכנותינו, על דרך ולא תקיא אחכם הארץ³). ופה אשליף לכפ גורל (יהושע יח, ח). הפעיל ושלא נוכר פעלו ממנו והשליף מכון מקדשו (דניאל ה, יא), בשרק . עריך השליכתי מרחם (תהלים כב, יא), בקמץ חטף . והשליכו אל פני השודה (יחוקאל טו, ה), כולם ענין רמיה והפלה . ואמר על דרך הרחבה וישליכו הרצים והשלישים וילכו עד עיר בית הבעל (מלכים ב' יג, כה), מרוב חפזם ומהירותם להם לשלחם לעיר בית הבעל לנחוק שליף המצבות . ואת השליף (ויקרא יא, י), פירשוהו רבותינו ול (חולין סג, ע"א). זה השוליה דנים מן הים . וכן חתנם

¹ Nehemias XIII, 31
² Prov. recent. gailhard („joyeux à l'excès.“ Dict. de la Prov.); Gall. gailhard; Ital. gagliardo; Hisp. gallardo vegetus, vividus, alncer, protervus. Mercerus: „Kimchi vernacule exponit gailhardé, latine dicere possis imperiosam.“
³ Leviticus XX, 22.

אנקלום ושלי נונא . אשר בשלכת (ישעיה ג, יג), שם שלכת שער שרזיה ככית המקדש הנזכר בדברי הימים עם שער שלכת (דברי הימים א' כו, טו). ויונתן חרנם לשון השלכה . וכן חרנם הפסוק ככוטמא וככלוטא דבמירור טרפוהי דמין ליכשין, ועד כען אינון רמיבין לקיסא מנהון ורעא כן גלוחא דישראל יתכנשון ויתוכון לארעהון ארי ורעא רקודשא נצבחהון .

שלם כן שלם-לי אלהים (שופטים א, ג), ושלם אתו פעל בראשו (ויקרא ה, כא), ושלם נות צדקך (איוב ח, ו), ושלמוני רעה תחת טובה (תהלים לה, יב), שלם ישלם שור תחת השור (שמות כא, לו), כי אתה תשלם לאיש כמעשהו (תהלים סב, יג), ושלמי את נשיך (מלכים ב' ה, ג), הגמול אתם משלמים עלי (יואל ד, ה), ושלמתי על חיקם (ישעיה סה, ו). ושלא נוכר פעלו פעל השלם תחת טובה רעה (ירמיה יח, כ), הן צדיק בארץ ישלם (משלי יא, לא). והשם באו ימי השלם (יהושע שלם ט, ג), והשפט בשלום (מיכה ג, ג), ולשון נקבה ושלומת שלמה רשעים תראה (תהלים צא, ח). ומשקל אחר ורדף שלמון שלמנים (ישעיה א, כג). ומשקל אחר לי נקם ושלם שלם (דברים לב, לה), ענינם ענין הגמול והפרעון . וענין אחר כי לא שלם עון האמרי עד רזנה (בראשית טו, טו), ושלמו ימי אכלך (ישעיה ס, כ), ותשלם כל המלאכה (מלכים א' ג, נא). והשם הגלת שלומים (ירמיה יג, יט), שלומים פירוש כלם גלו משלום . וכן פירש אדוני אבי ול מוסר שלומינו (ישעיה נג, ה), כמו מוסר כלנו . אכן שלמה (דברים כה, טו), פירוש שלמה במשקל . אכן שלמה מסע נבנה (מלכים א' ג, ו), אבנים שלמורה (דברים כו, ו), חמימורה שלא נפסלו . והפעל הכבד ושלם את הבית (מלכים א' ט, כה), מי עור קמטלם (ישעיה מב, וט), פירוש כפקח השלם בראור . או פירשו כחמים וכישר כמו שאמר כעבד יי (שם) . והוא סיפור דברי השם מה שרזיו אומרים נשהנביא היה אומר להם החרשים שמעו ורהעורים הביטו לראות, הם היו אומרים כי אין עור וחרש כי אם עבד יי והחם השלם כעבודת השם ומצותו . וכבר אחר וכל חפצי ישלם הפעיל (שם מד, כח), מיום עד לילה תשלמיני (שם לח, יג) . וענין אחר שלמים הם אתנו (בראשית לה, כא), כלומר שלם בשלום הם ארנו . אם שלמים וכן רבים (נחום א, יב). והחאר במשקל אחר ירדפם יעבור שלום (ישעיה מא, ג), שלום על משקל קרוב, ורחוק . וכן שלח ידיו בשלמי (תהלים נה, כא). וכן כרוב אדוני אבי ול השלום אביכם הוקן (בראשית מג, כו), חאר . וכן השלום אתה אחי (שמואל ב' כ, ט), ואתה שלום וביתך שלום (שם א' כה, ג). ובשרק שלמי אמוני ישראל

(שם ב' כ, יט.) . ורשם שלום שלום לרחוק ולקרוב (ישעיה נז, יט.) . עשה שלום במרומו (איוב כה, ב.) . אין שלום בעצמי (תהלים לח, ד.) , ויעש להם יהושע שרזים (יהושע ט, טו.) . והקבוץ וְלְשֹׁלֹמִים למוקש (תהלים סט, כג.) . ומה הענין אם גמלתי שלמי רע (שם ג, ה.) , כלומר מי שהיה בשלום אהי אב: גמלתי רעה, אבל חלצתי מי שהיה צוררי בחנם כל שכן שלא גמלתי שולמי רע . וכן הסכנ נא עמו ושלם (איוב כב, כא.) . כלומר ויהיה בשלום . והפעל הכבד כי השלמה את יהושע (יהושע ג, ד.) , ואם לא תשלם עמך (דברים כ, יב.) , וְיִשְׁלַם יְהוֹשֻׁפָט עִם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל (מלכים א' כב, מה.) . הפעל ושלא נוכר פעלן וחיית השדה השלמה לך (איוב ה, כג.) . ואשר הוא פעל וצא לשלישי גם אויביו ושלם אתו (משלי טו, ג.) . ואפשר להיות מנה הענין הפעל הרגש ושלם נוח צדקך . ושלא נוכר פעלן ממנו וירא מצוה הוא ושלם (שם יג, יג.) . ומה מוסר שלומינו עליו . ומה זבח שלמים (ויקרא שלם ג, א.) . וְיִשְׁלַם מְדַרְיָאֵכֶם (עמוס ה, כב.) , כשש נקודות . ונקרא כן זה הקרבן כי העולה כלה כליל ועורה לכהנים, והחטאת והאשם הדרם והאמורים למזבח, וחזה ושוק לכהנים, וכן שאר הבשר והעור, וזבח השלמים הדרם והאמורים למזבח וחזה ושוק לכהנים ושאר הבשר והעור לבעלים הנח זה הזבח שלום ביניהם כן מפורש בספרא (פרשת ואם זבח שלמים) ולפיכך נקרא גם כן מלואים כי איל מלואים הוא) שהיה ממלא רצון כלם שכלם היו אוכלים ממנו . שוכי שוכי שולמית השולמית (שיר השירים ג, א.) , היושבת בירושלם הנקראת (שולמי.) .

שלמה שלם על שם על שלמה (שמות כב, ח.) , כמו הפוך שמלה .

שלף ולא שלף הנער חרבו (שופטים ח, ב.) , כי לא שלף החרב מבטנו (שם ג, כב.) , שלף חרב (שם כ, טו.) , וענינם הוצאת החרב מחציה . וכן שלף איש נעלו (רות ד, ו.) , כמו חלק . וְחִלְצָה נַעֲלֹה חַרְבוֹתָם יְרוּשָׁלַיִם וְחַשְׁלָה סַנְדְּלִיָּהּ (.) . ואשר הם פעלים עומדים שלף ויצא מנזרה (איוב כ, כה.) , שקדמת שלף יבש (תהלים קכט, ו.) , כלומר קודם יציאתו והגלוהו יבש .

שלשה שלש שלשה אלה (בראשית ט, יט.) , תחת שלוש רגזה ארץ (משלי ל, כא.) , שלשת ימים (אסתר ד, טו.) , צאו שלשתכם (במדבר יב, ד.) , ויצאו שלשתם שלישי (שם יד.) , יום שלישי (בראשית א' יג.) , כתמוז שלשם

(שמות ה, יד.) , היום השלישי לאחר . שנים ושלישים (בראשית ג, טו.) . וכן התעבנה אל השלשים (מלכים א' ג, ח.) , רצונו לומר השלישית . ואמר לשון רבים לפי שהיו חאים רבים . אתיק אל פני אתיק בשלשים (יחזקאל סב, ג.) , חרנם יגרונו מחלתי . עד הערב השלישית (שמואל א' כ, ה.) , רצונו לומר עד עת הערב השלישית, כלומר ערב של יום השלישי . ואמר שלישיית לשון נקבה על העת . וכן חרנם יגרונו עד ערב רמשא דיומא חליחאה . וכן כעת מחר השלישית (שם יב.) , פירוש כעת הואת השלישית של מחר, כלומר ליום השלישי בערב כעת הואת . ומחר יאמר על יום השלישי כי נמצא בקרוב וברחוק כמו שכתבנו.) . אבל יגרונו חרנם כעדנא הדין מחר, או ביומא חליחאה . ומשקל אחר בני שלשים (בראשית ג, כג.) . שלשים ומשקל אחר יהיה ישראל שלישייה (ישעיה יט, כד.) , שלישייה כלומר שלישיית להם . ותכפל חרב שלישייה (יחזקאל כא, יט.) , הה"א נוספת כי המלה מלעיל בשני פשטין . ורואו כמו שלישיית, כלומר שלש פעמים הכפל ואמר זה לצחת השונות והמשלשות עליהם . השלישית מבם (מלכים ב' יא, ה.) , פירוש חלק שלישי . עגלה משלשת (בראשית טו, ט.) , ברז שלש שנים או שלישיית לבטן . וכן עגלת שלשייה (ישעיה טו, ה.) . ודעת החרנים בעגלה משלשת כמו שלשה שחרנם עזין רחלח, עגלן חלח דכרין חלחא . והפעל הכבד מורה ויאמר שלשו ושלשו (מלכים א' פעל יח, לד.) , ושלשת ארז גבול ארצך (דברים יט, ג.) , פירוש שירייה מחלח הגבול עד עיר הראשונה של מקלט כשעור השניה, ומן השניה לשלישית כמו כן, וכן מן השלישית עד גבול השני של ארץ ישראל . ושלשת תרה מאד (שמואל א' כ, יט.) , חעסוד עד יום השלשי . והחוט השלש (קהלת ד, יב.) , פחיל משלשה חוטין . ויען השליש (מלכים ב' ג, ב.) , הקצין . ושלשם על כלו שלישי (שמות יד, ג.) , וטבחר שלשו (שם טו, ד.) , קצינים ונכבדים . או יקרא שלישי אשר הוא תחת משנה למלך . הלא כתבתי לך שלשים (משלי כב, כ.) , דברים נפלאים ונכבדים . או פירושו פעם שתיים ושלש . בשמחה ובשלשים שירים (שמואל א' יח, ו.) , ונקראו כן לפי שיש להן מעלה על שאר הדברים כמעלת השרים על בני אדם . או הם כלי ניגון יש להם שלשה יתרים . וכל בשלש (ישעיה מ, יב.) , במדה גדולה . וכן ותשקמו בדמעות שלישי (תהלים פ, ו.) , ופירושן ותשקמו דמעות בשלישי והמוקדם מאוחר כמו וחשם כפון עיניהי) כמו שנכתבי בשרש שוים . ויתכן מזה חרב שלישתה, כלומר חרב גדולה . וכן יהיה ישראל שלישייה, כלומר

1) Supra rad. מחר .
2) 2 Regum XI, 30.

1) Exodus XXIX, 22.
2) Exempli causa: Genesis XIV, 18; Psalm. LXXVI, 3; Conf. Joseph. Archaeol. I, 10. §. 2. Relandi Palaestina pag. 976.
3) Deuteron. XXV, 9.

ירבשת מן ירב בו הכשת¹). ונקראו השמים העליונים על שם הרקיע כמו כן שמים. וכן בדברי הבותינו ול (חגיגה יב, ע"א). מאי שמים? אמר רבי יוסי בר חנינא שם שמים. ושאל זה השם לרחוק הקצוות אם יהיה נרחק בקצה השמים (דברים ל, ה), באים מארץ מרחק מקצה השמים (ישעיה יג, ה). ושאל לנוכח האויר גדלות ובצורת השמים (דברים א, כח), אשר תעוף בשמים (שם ה, יז), מגדל וראשו בשמים (בראשית יא, ה), יסע קדים בשמים (תהלים עח, כו), ויורקו עפר על ראשיהם השמיטה (איוב יב, יב).

שמם על הר ציון ששמים (איכה ה, יח), לאמר שמיטה (יחזקאל לה, יב), נכתב בה"א וקריאהו ב"ו. על אשר שמיטה (שם טו). כאשר שמיטו עליך רבים (ישעיה נב, יד), יען ביען שפזת ושאת אתכם מסביב (יחזקאל לו, ג), והוא מקור בשקל השכה חפזת אלי, ואמר חלתי היא²). ישפזו ישראל על זאת (איוב י, ח), שפזו שמים (ירמיה כ, יב), ישפזו ישראל (מלכים א' ט, ח). ולפי דעתי אשם ואשאף (ישעיה סב, יד), פעל יוצא. וכן שפזת ושאת. והשם שמיטה תהיה כל שמיטה הארץ (ירמיה ד, כו), שמיטות עולם אתנך (יחזקאל לה, ט).

ומשקל אחר לשמיטה ושמיטה (שם כח). ומשקל אחר שמיטה (ישעיה טו, ו). ומשקל אחר במשורה ובשפזון ישפזו שמיטון (יחזקאל ד, טו). ומשקל אחר שפזת ושעוררת (ירמיה שפזת ה, ל), אשר שם שפזת בארץ (תהלים טו, ט). והנפעל נפעל נשפזו הכהנים (ירמיה ד, ט), נשפזת כל הארץ (שם יב, יא), והארץ הנשפזת (יחזקאל לו, לד), ועדים נשפזת (ישעיה נד, ג), והנשפזת והנהרסות (יחזקאל לו, לה).

והפעל הכבד והשפזתי אני את הארץ (ויקרא כו, לב), הפעיל השפזת כל עדתי (איוב טו, ו), למען אשפזם (יחזקאל כ, כו). משמים בתוכם (שם ג, טו), והוא עומד. אם לא ישפז עליהם נהם (ירמיה מט, כ). ואדוני אבי זל כחב כי ישפזו שרשו ישפזו. וכבר כתבנוהו שם. פנו אלי והשפזו (איוב כא, ה), אין השפז דגושה והר"א חקרא בקמץ רחב. כן נמצא בספרים המדויקים, והוא ציון ופירוח השפז חת צרי ומשפטו ודשפזו. ורבי יגדה כתב כי השפז דגושה ויקרא הה"א אם כן בקמץ חטף אבל הוא פירש אותו גם כן ציון. ואמר כי היה ראוי להיות על דמיון הקמץ עיניך³. והמקור משלא נוכר פעלו כל ימי השפזת הפעל ויקרא כו, לד), השפז והמ"ם דגושים. בהשפזת טהם (שם מנ), נהפך הקמץ החטף בבית השימוש להקל. וכבר

גדול ונכבד עליהם. וזהו שאמר (שם) ברכה בקרב הארץ. ואדוני אבי זל פירש בספר הגלוי וכל בשליש עפר הארץ מדה שהיא שליש המדה הגדולה. וכן פירש ורשקמו כדמעות שלישי, כי נאמר על גלוח ככל שהיה שלישי גלוח מצרים שהיה שני מאות ועשרה שנים וגלוח ככל שהיה שבעים שנה. ויש לפירש שעל זה הגלוח אמר שהוא גלוח שלישי.

שם שם הוא אחד (בראשית ב, יא), ויקרא האדם שמו (שם כ), ועשיתי לך שם גדול בשם הגדלים (שמואל ב' ו, ט), שם מוחית (תהלים טו, ב), בדור אחר ימח שם (שם קט, יג), יען אשר אתה שללת בשמך ספרים (ירמיה כט, כה), כראוב בה"א. אנשי שם (במדבר טו, ב), את השם ויקלל (ויקרא כד, יא), פירוש השם הנכבד ויקלל. והוא נקרא כן שם בסחם. וכן אשר נקרא שם (שמואל ב' ו, כ), ואחר כן פירש שם יי צבאות. וכן וימרו על ים בים סוף⁴). כי הגדלת על-כל שמה אמרתך (תהלים קלח, ב), פירוש הגדלת על כל דבר שמך ואמרתך. ורבי אברהם אבן עזרא הרחיק וזה הפירוש לפי שמלת כל בקמץ חטף רכקה עם שמך. והוא פירש אותו כן אמר בתחלה ואורה את שמך והוא השם הנכבד שהוא שם עצם נכתב ואינו נקרא. ועל כן אמר כי הגדלת על כל שם שיש לך ואמרתך והוא השם הנכבד שם שאמרת למשה⁵). ועל כל המעשה שם (קהלת ג, יז), ויהיו שם כאשר צוני יי (דברים י, ה), שמה תביאו (שם יב, יא), שם יצעקו (איוב לה, יב), ידע. והוא שם נופל על המקום ועל הכלי ועל הזמן וגם כן על האדם כמו משם רעה אבן ישראל (בראשית מט, כד), אשר יצאו משם פלשתים (שם י, יד). יש מראה על דבר שכבר זכרו, ויש מראה על דבר שלא זכרו. וערום אשוב שמה (איוב א, כא), והוא רמו לקבר ולפי שזכר אפז והארמה כמו אמו אמר שמה כאילו זכר הארמה. ועל כל המעשה שם, מורה על אותו עת שהוא יום המשפט.

שמים שמים וארץ (בראשית יד, כ), אף שמי יערפו מל (דברים לג, כח), ונתתי את שמיכם (ויקרא כו, יט), לא ימצא כלשון יחיד. וכחב* אדוני אבי זל כי פירוש שמים שם מים שנאמר יהי רקיע בתוך המים ויהי סבדיל בין מים למים⁶). ואמר ויקרא אלהים לרקיע שמים (בראשית א, ח), כלומר שם מים. ולהחברות שרזי מים חסר האחת כמו שעשו במלת ירבעל מן ירב בו הבעל⁷)

שם שם הוא אחד (בראשית ב, יא), ויקרא האדם שמו (שם כ), ועשיתי לך שם גדול בשם הגדלים (שמואל ב' ו, ט), שם מוחית (תהלים טו, ב), בדור אחר ימח שם (שם קט, יג), יען אשר אתה שללת בשמך ספרים (ירמיה כט, כה), כראוב בה"א. אנשי שם (במדבר טו, ב), את השם ויקלל (ויקרא כד, יא), פירוש השם הנכבד ויקלל. והוא נקרא כן שם בסחם. וכן אשר נקרא שם (שמואל ב' ו, כ), ואחר כן פירש שם יי צבאות. וכן וימרו על ים בים סוף⁴). כי הגדלת על-כל שמה אמרתך (תהלים קלח, ב), פירוש הגדלת על כל דבר שמך ואמרתך. ורבי אברהם אבן עזרא הרחיק וזה הפירוש לפי שמלת כל בקמץ חטף רכקה עם שמך. והוא פירש אותו כן אמר בתחלה ואורה את שמך והוא השם הנכבד שהוא שם עצם נכתב ואינו נקרא. ועל כן אמר כי הגדלת על כל שם שיש לך ואמרתך והוא השם הנכבד שם שאמרת למשה⁵). ועל כל המעשה שם (קהלת ג, יז), ויהיו שם כאשר צוני יי (דברים י, ה), שמה תביאו (שם יב, יא), שם יצעקו (איוב לה, יב), ידע. והוא שם נופל על המקום ועל הכלי ועל הזמן וגם כן על האדם כמו משם רעה אבן ישראל (בראשית מט, כד), אשר יצאו משם פלשתים (שם י, יד). יש מראה על דבר שכבר זכרו, ויש מראה על דבר שלא זכרו. וערום אשוב שמה (איוב א, כא), והוא רמו לקבר ולפי שזכר אפז והארמה כמו אמו אמר שמה כאילו זכר הארמה. ועל כל המעשה שם, מורה על אותו עת שהוא יום המשפט.

1) 2 Samuelis XI, 21. 2) Psalm. LXXVII, 10.
3) Ibidem 12. 4) Canticum VI, 5.

1) Psalm. CVI, 7.
2) Cf. Exod. III, 13 — 16. et VI, 3.
3) Genesis I, 6.
4) Judicum VI, 32.

שמד ונשמד כל המונה (יחזקאל לב, יב), ונשמדו נפעל במות און (הושע י, ח), ולא ישמד שמו מלפני (ישעיה מח, יט). והכבד והשמדת את במתיכם (ויקרא הפעיל כג, ל), והשמדתו מתוך עמו (יחזקאל יד, ט), ביד האמרי להשמידנו (דברים א, כו), במטאמא השמד (ישעיה יד, כג), ידע.

שמה שמה מצרים בצאתם (ההלים קה, לה), לכו שמה לבי (שם טו, ט), ושמה כלבו (שמות ה, יד). ובמשקל פעל בצרי ירון ושמה (משלי כט, ו), צהלה שמה ושמה (אסתר ח, טו). שמה בחור בילדותך (קהלת יא, ט), והצווי הזה לשון גוים מנאצא בלע"ז) אמר שמח בחור ותראה מה יקד באחריתך. וכן באו בירדאל (ופשעו²), ואתם בית ישראל איש גלוליו לנו עבדו³. אל תשמיחי פלשת כלך (ישעיה יד, כט), שמה זבולך בצאתך (דברים לג, יח). והתאר והיית אך שמה (שם טו, טו), השמחים אלי גיל (איוב ג, כב). ונשתנה בסמיכות נאנחו כל שמיחי לב (ישעיה כד, ו). ולא נשתנה שמיחי רעתי (תהלים לה, כו). והשם כי בשמחה תצאו שמה (ישעיה נה, יב), ושבחתי אני את השמחה (קהלת ח, טו), וביום שמתקם (במדר י, י). ועל דרך ההשאלה אור צדיקים ישמה (משלי יג, ט), וענינו החוספת. ובענין הזה אמרו רבותינו ז"ל (סוכה ג, ע"א) לטפח הגדול שוחק ובהפכו אמרו טפח ע"ב. והכבד שמה שמה (ירמיה פ' פעל כ, טו), חכם בני ושמה לבי (משלי כו, יא), השמחה אלהים ואנשים (שופטים ט, יג). וכבר אחר השמתת הפעיל כל איביו (ההלים פט, מג). ורבי יונה הוציא לענין אחר ושכחתי אני את השמחה רצונו לומר ההסתפקות. ואין צורך. ואמת כי השמח בחלקו הוא המסתפק במה שיש לו. וענין הפסוק שישמח האדם במה שיש לו ויאכל וישרה ויראה את נפשו טוב בעמלו.

שמוט כי שמוטו הבקר (שמואל ב' ו, ו), כלומר נשמוטו הבקר מרחת הארון. ודעת התרגום כי הוא יוצא שאמר מרגורתי תוריא. ותרגום ונדהה ידו וחתמריג ידיה⁴). ושמתה ויבך מנחלתך (ירמיה יד, ד), פירוש ושמתה והשמתה תהיה בך שחשט מנחלתך לפי שלא שמתה אורזה בהיותך בה. אלו עומדים. ואשר הם יוצאים תשמטנה ונשתתה (שמות כג, יא), ויאמר שמוט וישמטוה (מלכים ב' ט, לג), שמוט כל בעל משה ידו (דברים טו, ב). והנפעל נשמוטו בידי סלע נפעל

וכרנו דקדוקם בחלק הרקוקי¹. ומלח השמה ובהשמה היא הנקבה רפה ודינה במפיק². וכבר אחר ואשבה פעלל משומם (עזרא ט, ג). והיוצא ועל כנף שקוצים משומם (דניאל ט, כו), כלומר משומם הרואים. ואפשר גם הוא עומד כלומר על פרישת השקוצים יהיה אדם משומם וחמה. שמה והרואר אבלה עלי שמה (ירמיה יב, יא). ומשקל אחר שומם שומני שומם (איכה ג, יא), תתך על שומם (דניאל ט, כו), ולתת שקוץ שומם (שם יב, יא), היו בני שוממים (איכה א, טו). ובנון מקום מ"ם כל שעריה שוממין (שם א, ד). כי רבים בני שוממה (ישעיה נד, א), כלומר שאינה בעולה. והקבוץ נחלות שוממות (שם מט, ח), כלם בצרי המ"ם. והשם במשקל זה אלא שהמ"ם בשוא שוממות דור ודור (שם סא, ד), וראה שוממתינו (דניאל ט, יח). וירחן שהם תאר. ולחרבות השוממות (יחזקאל לו, ד), התפעל במקצת ספרים בצרי המ"ם ובמקצתם בשוא. וההתפעל למה השומם (קהלת ו, טו), ואשתומם על המראה (דניאל ח, כו), ואשתומם ואין סומך (ישעיה מג, ה), ברוכי שתומם לבי (ההלים קמג, ד), ואפשר להיות למרה השומם מבנין נפעל. כלם ענין שמה יש מהם שמה בענין הרכה, ויש מהם שמה בענין החמיהה.

שמוט שוממית בידים תתפש (משלי ל, כח), כרחב רבי יונה ז"ל כטא"ף³ בערבי. והוא הדרור שקורין לה בלע"ז אורנדול⁴). ויש מפרשים שהיא שקורין לה בלע"ז בוגיא⁵) שצורתה כצורת אדם ותחפוש בידיה מה שיחננו לה והיא בהיכלי מלך לשחוק בה. ויש לפרש ארני"א⁶) בלע"ז והיא העש שבונה ביחה אפילו בהיכלי מלך. וכן בדברי רבותינו ז"ל (שבת עו, ע"ב) חמשה אימת הן אימת חלש על נכור, אימת מפגיע על ארי, אימת יחוש על הפיל, אימת כלבית על לוחן, אימת סנונית על הנשר, אימת שמיטית על עקרב. ופירשו בו ארני"א בלע"ז. וסנונית פירש רבינו הי"א ז"ל כטא"ף בערבי⁷). אם כן שמיטית אינו כטא"ף.

1) מכלול קמט, ע"א. בהשמה מהם (ויקרא כו, מג), כלא בית השימוש הירא אמר השמה וכשנכנסה עליו בית השימוש נהפך קמץ חטף בכ"ח השימוש להקל על הה"א ומשפטו בהשמה כמו שבא גם כן להפרכם את בריחי (שם כו, טו), שהירא ראוי להפירכם.
2) Conf. supra notam ad rad. ע"ב.
3) *hirundo*.
4) Gall. *hirondelle* birando.
5) Prov. *bogia* (Essai d'un gloss. Occ.) simia. Conf. Aben Ezra in comm. ad. l. c.
6) Hisp. *araña*; Gall. *araignée* aranea.
7) Conf. supra rad. ע"ב.

1) Prov. recent. *menaço*; Gall. *menaçe* minatio.
2) Amos IV, 4.
3) Ezech. XX, 39.
4) Deuteron. XIX, 5.

הקעיל שפטיהם (תהלים קמא, ו). והכבד תשמוט ירך (דברים שמוט טו, ג). ורבי יונה שמוט ולא זכרו¹). והשם שנת השמוטה (שם ט). כלם ענין עויבת הדבר ונטישתו. ורבי יונה פירש כי שמוטו הבקר, שנחפרקו פרקיהו ואיברייהם מגדולת² הארון וטהרתו. וכן כתב אדוני אבי ז"ל.

שמוט ורחסו בשמיכה (שופטים ד, יח), קו"ט³ בלע"ז. ויש לתעוין וילד"א⁴). ולפי שהוא בגר עב נקרא כן. וכן בדברי רבותינו ז"ל (חולין נה, ריש ע"ב) קורין לדבר עב סמיכא, ואף על פי שזה כתוב בש"ן זה כרזוב בסמ"ך. וכבר כתבתי אותו באות הסמ"ך. ובויקרא רבה בסדר אחרי מות (פרשה כג, דף קצ"ג סוף ע"א). ורחסו בשמיכה רבנן רחמן אמרי בסודרא, רבנן דהכא אמרי במשיכלא. אמר רבי שמעון בן לקיש חורנו על כל המקרא ולא מצאנו כלי ששמו שמיכה, מהו שמיכה? כש"ן רופה לומר שמיכה, כלומר שמי הוא כאן שמעיד על יעל שלא נגע בה סיסרא.

שמוט שמוטל בעשתו ולא אחז (איוב כג, ט), האלף חמוררז ו"ו המשך. והפעל הכבד מימינים ומשמוטלים באבנים ובחצים בקשת (דברי הימים א' יב, ב). בנחז האלף. וכלא אלף להמין ולהשמיט (שמואל ב' יד, יט), השימי השמיטלי (יחזקאל כא, כ). והראו האלף בתנועה ואף על פי שאינה שרשיה ואמרו וכי תשמוטילו (ישעיה ל, כא), אם רימין ושאשקאילה (בראשית יג, ט). והתאר עם יוד היחש שמוטלי, שמוטלית ברשיון האלף. ושם השמוטלי בעז (דברי הימים ב' ג, יו), על כפו השמוטלית (ויקרא יד, טו). ויהכן שהמלה כת ארבע אותיות והוא הנכון בעיני כי לא מצאנו אות נוספת נעה

בחק אאותיות השרש כי אם לריוש הדבר¹). ואולי היא מלה מורכבת. ואשר הוא מן השרש הזה בלי ספק שמוטלה את השמוטלה (בראשית ט, כג), שמוטלה לא בלתה (דברים ה, ד), וכלי זרה ושמוטלה (שמות ג, כב), ידוע.

שמוט שמוט זית (שמות כו, כ), בשש נקודות. בשמוט שמוט רהטוב על הראש (תהלים קלג, ב), ונהרותם בשמוט אוליך (יחזקאל לב, יד). ולא רכבה בשמוט (ישעיה א, ג), רצונו לומר במשיחה הראויה למכה. ולפי שמשמין בה שמוט נקראת כן. שמוט תורק שמוט (שיר השירים א, ג), כלומר שהורק מכלי אל כלי וריחו נודף. ורופה בו שמוט רוקח וכנהו בלשון נקבה. ויחכן לומר שמוט תורק רחאר בפלם תושב, ואם זה בחולם וזה בשורק הכל אחד. ויש מפרשים מזה וחבל על מפני שמוט (ישעיה י, כו), רצונו לומר מפני חוקיה שהוא משוח בשמן המשחה. ושמוט ימיני יקרא (משלי כו, טו), פירשתי הפסוק בשרש שמוט. וקרוכ לזה שמוט עבית כשית (דברים לב, טו), שמוט עשתו (ירמיה ה, כח), ושמוט ישרון (דברים לב, טו). והפעל השפיעל הנוסף וישבעו ושמוטניו (נחמיה ט, כה), והו עומד. ואשר הוא יוצא השמוט לכ העם הזה (ישעיה ג, י), ופירשו אדוני אבי ז"ל מקור, רצונו לומר כי הם השמינו את לבם והכבירו אונם והשעו עיניהם שלא יראו שלא יבינו. והתאר ורזיה דשן ושמוט (שם ל, כג), וימצאו מרעה שמוט ושמוט (דברי הימים א' ד, ט). וכתב אדוני אבי ז"ל אוצר נחמד ושמוט בנהו חכם (משלי כא, כ), האר כמו שמוט ובא בפלם מלה, עבד שהם שמוט חאר. שמוט לחמו (בראשית מט, כ), ארצו המוציאה לחמו. ואדמה שמוט (נחמיה ט, כה). ועל דרך ההשאלה כל שמוט וכל איש חיל (שופטים ד, כט), רופה לומר בריא וחזק. ויונתן חתום כל אימתן. והתאר עוד בשמוטניו רזון (ישעיה י, טו), שמוט ויהרג בשמוטניהם (תהלים עח, לא), כחרק המ"ם הראשונה. והשם ושמוט בשורו ירזה (ישעיה י, ד), הנה שמוטני הארץ (בראשית טו, כח), גם כן כחרק. וכפחה גם המ"ם הראשונה לכו אכלו שמוטנים (נחמיה ה, י). ומשקל שמוטנים אחר ובשורי כחש שמוט (תהלים קט, כד), בקרן בו שמוט (ישעיה ה, א), וכנה המקום בקרן שהיה מקום גבוה, ובן שמוט שהיה שמוט ורשן. ואדוני אבי ז"ל כתב כי נקראת כן ירושלם לפי שהיה שם מלך משוח וכהן משוח בקרן שמוט המשחה. וחבל על מפני שמוט (שם י, כו), מפני שמנינות וחוק חוקיהו יחובל עול סנחריב. והקבוץ משתה שמוטנים משתה שמרים שמוטנים ממחים שמרים מזקקים (שם כה, ו). או יהיה זה הקבוץ מענין שמוט זית. ונאמר מזה עצי שמוט (מלכים א' ג, לב), ועלי עץ שמוט (נחמיה ח, טו).

כל אימתן. והתאר עוד בשמוטניו רזון (ישעיה י, טו), שמוט ויהרג בשמוטניהם (תהלים עח, לא), כחרק המ"ם הראשונה. והשם ושמוט בשורו ירזה (ישעיה י, ד), הנה שמוטני הארץ (בראשית טו, כח), גם כן כחרק. וכפחה גם המ"ם הראשונה לכו אכלו שמוטנים (נחמיה ה, י). ומשקל שמוטנים אחר ובשורי כחש שמוט (תהלים קט, כד), בקרן בו שמוט (ישעיה ה, א), וכנה המקום בקרן שהיה מקום גבוה, ובן שמוט שהיה שמוט ורשן. ואדוני אבי ז"ל כתב כי נקראת כן ירושלם לפי שהיה שם מלך משוח וכהן משוח בקרן שמוט המשחה. וחבל על מפני שמוט (שם י, כו), מפני שמנינות וחוק חוקיהו יחובל עול סנחריב. והקבוץ משתה שמוטנים משתה שמרים שמוטנים ממחים שמרים מזקקים (שם כה, ו). או יהיה זה הקבוץ מענין שמוט זית. ונאמר מזה עצי שמוט (מלכים א' ג, לב), ועלי עץ שמוט (נחמיה ח, טו).

¹ Esra X, 16.

¹) Perraro Noster levi cavillationi, sicut huic lusui verborum „ר"י שמוט" in radice „indulget; sed nunquam, more Aben Esrae, magistris, quorum consiliis utitur, insultat.

²) Emendatiorem putaverimus vocem מקדושה quae hic plus quadrat. In comment. quidem sic disputat: נחפרקו איברייהם מקדושה הארון שלא היה ראוי שיהיה נשוא בעגלה שימשכורו הבקר אלף ככחפי הלווים היה ראוי להיות נשוא

Dividebantur membra eorum propter sanctitatem Archae, quia non erat conveniens ut veheretur in plastro, bovis tracto, sed dignus erat ut portaretur Levitarum humeris.

³) Prov. cote, cote toga sive vestis longa. Conf. supra p. 242, a not. 1.

⁴) Prov. veludo villosum, stragulam e pilis textam. Conf. Hisp. veludo; It. veluto sericum villosam.

קדשו לשמים (דברי הימים ב' ל, כו), כלומר היה נשמע להם ומרוצה. וכן וכני עמון משמעתם (ישעיה יא, יד), משמעת כלומר נשמעים אליהם ותחת עבדוהם. וכן וישמחו דוד אל משמעתו (שמואל ב' כג, כג), וסר אל משמעתך (שם א' כב, יד), לשמע און ישמעו לי (תהלים יח, מה). והכבד נישמע שאול (שמואל א' כג, ח), פירוש אספם פעל וקבצם שיהיו נשמעים אליו. וכבד אחר ויי השמיע את הפעיל מחנה אדם (מלכים ב' ז, ז), השמיעו הללו ואמרו (ירמיה לא, ז), השמיעו אל ככל רבים (שם נ, כט), פירוש אספו וקבצו אותם שיהיו נשמעים אליכם לבוא אל ככל. וכן השמיעו עליה ממלכות אררט מני ואשכנז (שם נא, כו). והשם להשמעות אזנים (יחזקאל כד, כו). השמעות ואסף במצולתים נשמיע (דברי הימים א' טו, ה), פירוש משמיע קול. ועמהם הימן וידותון חצצרות ומצולתים לנשמיעים (שם א' טו, מב), פירוש להיותם משמיעים. וכן וחרב אויבך למשגת (להיותו משגת. כלם ענין שמועה יש מהם שמועה לכד, ויש מהם שמועה לקבלה. ועוד יש מהם שמועת הכנה דבר נא אל עבדך ארמית כי שמיעים אנתו (ישעיה לו, יא), גוי אשר לא תשמע לשנו (דברים כח, מט), לב שמע (מלכים א' ג, ט). ויש לפרש מזה תשמע חלום לפתר אתו (בראשית מא, טו).

שמין ותקח אזני שמין מנהו (איוב ה, יב), בחמש שמין נקודות קצח דבר ממנו. וענין אחר לשמין שמין בקמיהם (שמות לב, כה), פירושו לרכה ולשם רע. וכן ומה שמין דבר נשמע בו (איוב כו, יד). והנכון לפרש זה מהענין הראשון כלומר מה שמספר אדם מנבורותיו קצת והמעט מהם הוא. ואמרו כי לשון שמין הוא מעט המעט עד שלא יוכל אדם לשערו.

שמר ואביו שמר את הדבר (בראשית לו, יא). ועברתו שמרה נצח (עמוס א, יא), הה"א נחה תקרה במפיק². ויש אומרים כי הה"א נוספת לפי שהמלה מלעיל. ושמרתם ועשיתם (דברים ה, ז), ושמרו כרעה עדרו (ירמיה לא, י), שמר לראשי אשימך (שמואל א' כח, ב), כי שמרתי דרכי יי (שם ב' כב, כב). אני שמרתי ארחות פריץ (תהלים יו, ד), פירוש שמרתי אותם שלא ילך בם אדם בעבור דבר שפתיך (שם) שאמרה. ועל דרך הזה לשמר את דרך עץ החיים (בראשית ג, כד). שמר הפרדס (נחמיה ב, ח). שמרני אל זכי חסרתי כך (תהלים טו, א), השין מעמדת בנעיא. וכן שמרה נפשי כי חסיד אני (שם פג, ב). שיתת יי שמרה לפי (שם קמא, ג), צווי, ופירושו שירה יי דבר נכון כפי ושמרהו

¹) 1 Chron. XXI, 12.
²) Cf. supra notam ad Rad. עוב.

והוא העץ הנקרא כלעז פי'ו¹) כי הוא שמן. ויונתן חרנם שמנה אעי ויחא. וענין אחר ושמנה נסיכי אדם (מיכה ה, ד), שמנה שנים (שופטים יב, יד), ושמנים שנה (בראשית אשמנים ה, כה), ידוע: באשמנים כמתים (ישעיה נט, י), האלה נוספת ופירושו לפי מקומו בקברים. ויש לומר שהוא בן ארבע אחיות. ואדוני אבי זל כחכ שהאלף שרש והנון נוספת וענינו מן תאשם שמרון²), והאדמה לא תשם³), לשון שמטה מקום שאין שם ישוב והם הקברים.

שמע ויעקב שמע (בראשית לה, ה), ושמע שמועה (ישעיה לו, ז). ולגורה פעל בצרי את כל הדברים אשר שמע (ירמיה לו, יג), ובשועו אליו שמע (תהלים כב, כה), ושורה שמעת (בראשית יח, י), וכרחב הנגיד זל ושמעה אחד קדוש (דניאל ח, יג), בקמץ חטף. אשר לא ישמע לקול מלחשים (תהלים נח, ז), וישמע אבריהם לקול שרי (בראשית טו, ב), שמע יי קול תחנוני (תהלים כח, ב), וישמע אלדים את קול הנער (בראשית כא, יו), וישמע יי אלי (דברים ט, יט), שמע בקלי (בראשית כו, יג), ולא שמעו בתורתו (ישעיה מב, כד), כי שמע אלהים אל קול הנער (בראשית כא, יו), שמע אשמע צעקתו (שמות כב, כב), שמען קולי (בראשית ה, כג), יען אשר שמעתם על מצורת יהונתן אביכם (ירמיה לה, יח), אל תשמעו על דברי הנבאים הנבאים לכם (שם כג, טו), לשמע על דברי עבדי הנבאים (שם כו, ה), הנדה שמע מזבח טוב (שמואל א' טו, כב). שמע והשם כאשר שמע למצרים יחילו קשמע צד (ישעיה כג, ה), בצרי. ויש מהם בסגול כאשר נחבנו בחלק הדקדוק⁴). שמע ומשקל אחר שמענו את שמעו (ירמיה ו, כד), ויהי שמעו בכל הארץ (יהושע ו, כו). ומשקל אחר וכו' בשנה שמועה השמועה (ירמיה נא, טו), מי האמין לשמעתנו (ישעיה מט, נג, א). ומשקל אחר ולא למשמע אזניו יזכיה (שם נפעל יא, ג). והנפעל והקל נשמע (בראשית מה, טו), לא ישמע על פיד (שמות כג, יג), בשמועה הנשמעת בארץ (ירמיה נא, טו), ותשמע שמתת ירושלם עד מרחוק (נחמיה יב, מג), וישמע בקולם ותבוא חפלתם למעון

¹) Pin, pino in linguis Romanicis, pinus.
²) Hosea XIV, 1.
³) Genesis XLVII, 19.

* מכלול קסח, ע"ב. שמע חמשה (?) מהן בצירי יח שמע יעקב בן אחותו (בראשית כט, יג), שמע שוא (שמות כג, א), אח שמע שלמה (מלכים א' י, א), וחכירו בדברי הימים (כ' ט, א), כאשר שמע למצרים יחילו קשמע צד (ישעיה כג, ה), כשמע לערסם (הושע ג, יב), לשמע און ישמעו (תהלים יח, מה).

מחטוא, על דרך ומי"י מענה לשוני). וירחן להיות שמרה לפי שם בפלס חקקה, ערטה. אני פי מלך שמו (קדולת ח, ב), פירוש אני מזהיך פי מלך שמו. שמו טי בנער (שמואל ב' יח, יב), ורק אתם שמו מן החרם (יהושע ג, יח), פירוש שמו איש חברו מן החרם, כי אם יקח אחר חדויו כולכם ענושים על אשר לא שמרתם. וזהו שמו (שם) ושמתם את מחנה ישראל לחרם, לפיכך נענשו ישראל בעבור עכן, ואמר חטא ישראל (שם ג, יא) בעבור שלא שמרו שלא יקח אדם ממנו. לא תשמוז על חטאתי (איוב יד, טו), פירוש לא תשמוז רק על חטאתי כמו אין טוב באדם שיאכל (ושטה²), רק שיאכל. או ידויה פירוש לא תשמוז לא חסות, כלומר מיר הענישני ולא חארין לי. וכמוהו בדברי רבותינו ז"ל (ברכות ג, ע"א) מְשֻׁמֵר שמו לי על הפתח כלומר המהן לי. ויתן אתם בְּמִשְׁמֵר (בראשית מ, ג), בית הסהר כלומר מקום שיהיו נשמרים. מְשֻׁמֵרָת כי מְשֻׁמֵרָת אתה עמדי (שמואל א' כב, כג), כלומר מופקד ושמו. והיה לכם לְמִשְׁמֵרָת (שמות יב, ג). מכל מְשֻׁמֵר נצר לבך (משלי ד, כג), פירוש יוחר מכל משמר שמוז לבך. נפעל ורנפעל ונְשֻׁמֵרָתם טאר (דברים ד, טו), הַשְׁמֵר בנגע (שם כד, ח), הַשְׁמֵר לך פן תעלה (שם יב, ג), פִּעַל הַשְׁמֵרוּ לכם עלות (שמות יט, יב). והכבד מְשֻׁמֵרִים התפעל הבלי שוא (יונה ב, ט). וההתפעל וַיִּשְׁמֵר חקות (מיכה ו, טו), וַאֲשֶׁר־מָרָה מעוני (שמואל ב' כב, כד). וקרוב אֲשֶׁר־מָרָה לענין זה וַאֲשֶׁר־מָרָה בלילה (תהלים ז, ד), בְּאֲשֶׁר־מָרָת הַבְּקָר (שמות יד, כד), רִאשׁ הָאֲשֶׁמֵרֶת הַתִּיכּוֹנָה (שופטים ג, יט), שְׁמֵרָה קדמו עיני אֲשֶׁמֵרֹת (תהלים קיט, קסח). אחזת שְׁמֵרֹת עיני (שם עג, ה), פירוש כאילו אחזת והחוקה בשמורות עיני שידו חמיד ערוח ולא אישן. ורבי משה הכהן פירשו מהענין הראשון, ופירש שמורות האר כמו שְׁמֵרֹת והם העפעפים ששומרות העינים ואמר אחזת עפעפי שהם שומרות עיני שלא נסגרו ולא ישנתו. מְשֻׁמֵר לענת מְשֻׁמֵר (נחמיה יב, כד), ואעמידה מְשֻׁמֵרֹת (שם יג, ל), כולם ענין ההערה וההקצה ושמירת העתים. ואמר רבותינו ז"ל (ברכות ג, ע"א) שלוש משמרות היו הלילה. וכן נראה מהפסוק שאמר ראש האשמורת התיכונה. ולפיכך נקרא שומר העיר כן לפי שהוא ער בלילה ושומר העיר ויודע עתי הלילה. שוא שקד שומר (תהלים קכו, א), שְׁמֵר מַה מלילה שְׁמֵר מַה מליל (ישעיה כא, יא). וענין אחר שְׁמֵרִים אך שְׁמֵרִיהָ ימצו (תהלים עה, ט), ושקט הוא אל שְׁמֵרִיו (ירמיה מח, יא), הקפאים על שְׁמֵרִיהֶם (צפניה א, יב), ידוע. והנפעל ממנו הַשְׁמֵר והשקט (ישעיה ג, ד), והוא

¹) Proverb. XVI, 1.
²) Ecclesiast. II, 24.

מלרע¹) וכל שדוא מענין שמירה הוא מלעיל. ופירוש השמר שוב על שמריך במרגוע ובהשקט. והגאון רב מעדיה פירש אותו ענין שמירה כלומר השמר מעשות מלחמה והשקט לך אל תירא. וענין אחר בְּשִׁמְרֵי חזק מצור (יחזקאל שְׁמֵר ג, ט), בצפרן שְׁמֵר (ירמיה יז, א), מצור החלמיש התגום ירושלמי שמרי טינרא²). ויש מפרשים בצפורן שמיר הברזל החזק, וקראו כן לענין חזקו כמו שנקרא הצור חזק שמיר. וענין אחר על אדמת עמי קוץ שְׁמֵר תעלה (ישעיה לב, ג), פירוש קוץ ושמיר. שְׁמֵר ושית רזאכל (שם ט, יו), מין ממיני הקוצים.

שמש שְׁמֵשׁ ירח עמד ובלה (חזקוני ג, יא), בשש שְׁמֵשׁ נקודות. פירוש שמש וירח. יומם הַשְׁמֵשׁ לא יכבה (תהלים קכא, ג), וְהַשְׁמֵשׁ יצא על הארץ (בראשית יט, כג), וירח הַשְׁמֵשׁ (קדולת א, ה), לא יבוא עוד שְׁמֵשׁ (ישעיה ס, כ), וזרחה לכם יראי שמי שְׁמֵשׁ צדקה (מלאכי ג, כ), לעיני הַשְׁמֵשׁ הזאת (שמואל ב, יב, יא). ושמתי כדכוד שְׁמֵשׁ־תִּיךָ (ישעיה נד, יב), החלגות שהשמש נכנס בהם³.

שן שֵׁן רעה (משלי כה, יט), שֵׁן תחת שֵׁן (שמות כא, שֵׁן כד). ויתכן ששרש שן שֵׁן והכורו יוכיח, תחת שֵׁנו (שם כא, כו), שְׁנִיָּה כעדר הקצובות (שיר השירים ד, ב), והמזלג שלש הַשְּׁנַיִם (שמואל א' ב, ג). ובורך ההשאלה על שֵׁן־סֶלַע (איוב לט, כח). וכן במשנה (אהלות פרק שמיני משנה ב, דף נה, ע"ב) זכרוהו כפול שאמרו והשננים והסנכות והפרכות שהן יכולין לקבל מעויבה. מה שאמרו השננים רצו בו שני הסלע ועינים ידוע. וזוה הענין עוד עשרת שֵׁן (שיר השירים ה, יד), כסא שֵׁן (מלכים א' י, יח), אווריוו בלע"ז⁴). והוא שן הפיל שעושים ממנו מלאכה. וכן קרנות שֵׁן ורהבנים (יחזקאל כו, טו), דמה שיני הפיל לקרנות לפי שהם דומים להם. ולדעת החרנום חסר ו' החבור כמו שְׁמֵשׁ ירח⁵) ורצונו לומר קרנות ושן והנסמך חסר. וכן תרגום יונתן בקרנין דיעלין ושן דפיל וטווסין. ורחולעת שְׁנִי (שמות כה, ד), השני שְׁנִי הוא עין אדום והוא כרמ'ז⁶) [הקרמ'ז⁶]. שְׁנִי התולעת (ויקרא יד, ג), פירושו אדום בעל החולעת והעין היפה ורופה בו הכרמ'ז. ותקשר על ידו שְׁנִי (בראשית לח, כח).

¹) Cf. Aben Ezra ad l. c.
²) Deuteron. VIII, 1.
³) Prov. iviere; Prov. recent. ivoire; Gall. ivoire; Ital. avorio ebur.
⁴) Habacuc III, 11.
⁵) Hisp. carnese, carmesin nostr. carmoisin coecus.
⁶) Ital. chermisi cremisino.

פירוש חוט צבע בשני. והי"ד כשני ליחש. וכא עם ס"ם הרבים אם יהיו חטאיכם בשנים (ישעיה א, יח), כי כל ביתה לבש שנים (משלי לא, כא), ויחכן שהמ"ם נוספת וי"ד שני, שנים במקום ה"א למ"ד הפעל. וה"ם היחה נקראת הי"ד היה שנים כמו חנם כהשלמו חננים וכהניחם הי"ד המילוי בנ"ן חנועה הי"ד שרוא החירק. והוה הנכון במלה הואח כי אין מעם לקיבוק רבים במלה הואח. ועוד נכתבו בשרש שנה והוא הנכון כי שרש שני, שנים שנה.

שנן

אם שנותי ברק חרבי (דברים לב, מא), קריאתו מלע. שנגנו לשונם כמו נחש (תהלים קמ, ד), התפעל אשר חציו שנונים (ישעיה ה, כח). וההרפעה וכליותי אשתונן (תהלים עג, כא), ענינם ענין חרוד. ומוה נקרא שן לפי שהוא מחודר. ואל"ף אשתונן מקום ה"א הרפעה ופירושו וכל אחד מכליותי השתונן. ואף על פי שזכר כליות בלשון נקבות מצאנו כמוהו רבים בשמות זכר ונקבה. או יהיה האל"ף המדבר ופירושו ועם כליותי אשתונן. או יהיה פירושו בלא חסרון כמו שכתבנו אותו כשרש אנה פעל עם הדומים לו. וענין אחר ושתונתם לבניך (דברים ו, ז), שנינה למשל ולשנינה (שם כח, לו), ענין הדבור החמירי.

שנא

אשר שנא י"י אלהיך (דברים טו, כב), שנאתם אתי (בראשית כו, כו), שנא לרעהו (דברים יט, יא), שנאי בצע (שמות יח, כא), שנא לאה שניאה (בראשית כט, לא), והאר הבן הבכור לשניאה (דברים כא, טו), בפלם נביאה. ויוספו עוד שנא אתו (בראשית שנאה לו, ח). כי גדלה השנאה אשר שנאה (שמואל ב' יג, טו), בשנאת י"י אתנו (דברים א, כו), מקור או שם סמוך משנאה. ומקור אחר יראת י"י שנאת רע (משלי נפעל ה, יג). והנפעל גם לרעהו ישנא רש (שם יד, כ). והכבד פעל הלא משנאיך י"י אשנא (תהלים קלט, כא) וינסו משנאיך מפניך (במדבר י, לה), ענינם ידוע. ויש ברום שאינה שנאה ממש כמו כי שנא לאה (בראשית כט, לא), לא היה שונא אורחה, אלא לפי שהיה אוהב רחל יותר קרא לאה שנואה. וכן האחת ארוכה והאחת שנואה (דברים כא, טו).

אשנב

בעד האשנב (שופטים ה, כח), בעד אשנפי נשקפתי (משלי ו, ה), פירושו חלון.

שנה

כי אני י"י לא שניתי (מלאכי ג, ו), ישנא הכתם הטוב (איכה ה, א), באל"ף ובסגול. עם שנים אל תתערב (משלי כד, כא), ודתייהם שנות מכל עם (אסתר ג, ח), ושנה בדבר (משלי יו, ט). פעל והפעל הכבד ישנא את בגדי כלאו (מלכים ב' כה, כט), כחוב באל"ף במלכים, ובה"א בירמיה (נב, לג). וישנא את טעמו (שמואל א' כא, יד), באה הידיעה אתר הכינוי.

וכן ותרמהו את הילד (דומיהם שוכרנו בחלק הדקדוקי). ושלא נוכר פעלו ממנו ועז פניו ישנא פעל (קהלת ח, א), באל"ף ובסגול. וההתפעל קומי נא והשתגית התפעל (מלכים א' י"ב, ב), ענין השינוי ידוע. וענין אחר יום שני שני (בראשית א, ח). ופר השני שבע שנים (שופטים ו, כה), יש מפרשים כי ענינו שני לבטן. והנכון כי ענינו שני לפר אשר זכר (שם) קח את פר השור אשר לאביך. וענין שבע שנים הרגם יונתן דאחפטם שבע שנים. ובדברי רבותינו ו"ל (רמורה כח, סוף ע"ב), שהוקצה לעבודה זרה שבע שנים, אמר ריש לקיש אין מוקצה לעבודה זרה אלא אם כן הוקצה לשבע שנים שנאמר ופר השני שבע שנים. ומהם אמרו (שם) כי נעבד היה שבע שנים. ואמרו (שם) שמנה דברים הותרו באותה הלילה חוץ, זורות, וכלי שרה, וכלי אשרה, ועצי אשרה, ולילה, ומוקצה ונעבד. אל בית הנשים שני (אסתר ב, יד), פירוש פעם שני. מדה שני (נחמיה ג, ל), אמר רבי יונה שהוא כמו שנית. ואין צורך, כי יש שמות רבים יבואו זכר ונקבה. שנים ושלישים (בראשית ו, טו), משנה למלך אסתר י, ג), וכסף משנה (בראשית מג, יב), כמו שני. והבקר והשנים (שמואל א' טו, ט), ככשים שניים משנים לבטן. אולי הם מוכחים או בני שתי שנים. והחכם רבי יעקב בן אלעזר פירשו מענין שנה והוא תאר לככשים בני שנה ויונתן הרגמו כמו הפך והשמינים. ויש מפרשים מזה השרש והענין אלפי שניא (תהלים סח, יח), והאל"ף למ"ד הפעל שניא כיר"ד בגין קנין ופירושו אלפים שניים. והשם ומשנה כסף משנה (בראשית מג, טו). והנכון שהוא חאר כמו וקסף משנה והראיה שהוא בסגול, ואילו היה שם היה ענינו סמוך והיה נקוד צרי, אבל לפי שהוא סגול איננו סמוך ואם כן הוא חאר כמו וכסף משנה, ואף על פי שאין מנהג הלשון ברוב לבוא החאר לפני המתואר. וכן ומשנה שברון שברם (ירמיה יו, יח), כי הוא נקוד גם כן בסגול רצונו לומר שברון שני. וכן כי משנה שכר שכיר (דברים טו, יח), רצונו לומר שכר שכיר שני יש לך. לחת לו שהרי עבדך שש שנים שלמים ביום וכלילה. והשכיר אם הוא עובד ביום אינו עובד כלילה ואם הוא עובד כלילה אינו עובד ביום. את משנה התורה הזאת (שם יו, יח), כחוב בצרי רצונו לומר שיכתבנה פעם שניה שיהיה לו שתי תורות. וכן למרו רבותינו ו"ל מזה (סנהדרין כא, ע"ב) כי המלך צריך שיהיו לו שתי תורות אחת שיוצאת ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גזויו. ויש מפרשים את משנה התורה ענין שינון מן ושתונתם לבניך (דברים ו, ז), וכן והיא ישתבת בירושלם

1) Exodus II, 5.
2) מכלול נח, עכ.
3) Conf. supra rad. מ. רכב.

במשנה (מלכים ב' כב, יד.), רוצה לומר בבית המדרש . וכן חרגם יונתן בבית אולפנא . כהני המשנה (שם ב' כג, ד.), פירוש סגני כהונה שהם שניים לכהנים גדולים . שנים שנים שנים (בראשית ז, ט.), את שני ילדי (מלכים ב' ד, א.), ויהיו שניהם (בראשית ב, כה.), שתי נשים (שמואל א' א, ב.), ואת שתי שפחתיו (בראשית לב, כג.), הראוי במלח שחיים שנחיים, ונפלה הנון כמו שנפלה דל"ח אחר מן אחת, ונר"ן בן מן פת. וכל שחיים ושחי החיו דגושה דגש קל לבר משתי עיני (שופטים טו, כח.), שהחיו רפה והוא בא על משפטו כמו שכתבנו בחלק הדקדוקי . ופירש אדוני אבי ז"ל מזה כי כל ביתה לבש שנים (משלי לא, כא.), כלומר בגדים שונים לפיכך לא תירא לבירתה שנה משלג . ומורה הענין שנה חמימה (ויקרא כה, ל.), נקראה כן לפי ששכה השמש שנית אל הנקודה שהחלה ממנה . ויהי דניאל עד שנת אחת לכודש המלך (דניאל א' כא.), כרחב החכם רבי אברהם אבן עזרא כי טעם הסמיכות כי לא היחה שנה שלימה, והטעם בתוך השנה . והנדה לא יספיק זה הטעם בשאר הסמוכים על המספר כמו בשנת שנים (מלכים א' טו, כה.), בשנת שלוש למלכו (אסתר א, ג.), ושבע שנים שני חיי שרה (בראשית כג, א.), ושניהם בנעימים (איוב לו, יא.) . ובלשון נקבות שנות ימין עליון (תהלים עו, יא.), ימי שנתינו בהם (שם צ, י.) . והקבוץ שנתים ימים (בראשית מא, א.), פירוש שנתים ימים שלמים . ונקראה כן לפי שהשמש חשנה אחר זמן אל הנקודה אשר החלה ממנה¹⁾ . והפעל מזה הענין ולא שנה לו (שמואל ב, כ, י.), פעם אחת דלא אשנה לו (שם א, כו, ח.), אם תשנו יד אשלח בכם (נחמיה יג, כא.), שנו וישנו (מלכים א' יח, לה.) . ופירש הנאון רב סעדיה מזה עם שונים אל תתערב (משלי כד, כא.), והם שאומרים שנים אלהים לעולם²⁾ . ועוד פירש בו פירוש אחר טוב מזה שונים הם האנשים שחורין נפעל פעם שניה לרשעתם אחר שעשו תשובה . והמקור מהנפעל ועל השנות החלום (בראשית מא, לב.), ובאמרו פעמים הוא תוספת ביאור . או לפי שלשון השנות אפשר יורר משני פעמים לפיכך פירש פעמים, כי יש בזה הלשון שרצונו לומר פעמים רבות כמו כסיל שונה באולתו (משלי כו, יא.), רצונו לומר פעם אחר פעם כמה פעמים . וכן עם שונים

1) מכלול קנו, ע"א. רט, ע"א. 1
 2) Codex Jenensis emendatius legit: 2
 3) In parenthesi verba inde ab ויקרא usque ממנה ponenda duximus, credentes, Nostrum non tam prope verba iterasse, quae paucis ante lineis collocavit. 3
 4) Conf. Raschi. comm. ad l. c. 4

אל תתערב . וכן שוב מל את בני ישראל שנית (יהושע ה, כ.), רצונו לומר פעם אחר פעם עד שיגמר הדבר . ומוזה השרש ותולעת שני (שמואל כה, ד.), אם שני יהיו חטאיכם פשנים (ישעיה א, יח.), וכבר כרחבנו כשרש שן .

שנים
שם

ישנים מתניו (מלכים א' יח, טו.), ענינו ויחגור . פעל שפחו כל עברי דרך (תהלים פט, מב.), ישפו אתם (שופטים ב' יד.) . והנפעל ונשפו הבתים נפעל (זכריה יד, ב.), ישפו בתיהם (ישעיה יג, טו.) . והשם מי נתן למשפה יעקב (שם מב, כד.), ענינם ענין כזה . משפה

שפה

הוא ישפה אוצר כל כלי חמרה (הושע יג, טו.), והיו שאספה למשפה (ירמיה ל, טו.), כרחב באלף במקום ו' המשך . שקים ארז הגרנות (שמואל א, כג, א.), זה חלק שופטנו (ישעיה יו, יד.), שפי נחלתי (ירמיה נ, יא.), ומשנאנו שמו למו (תהלים מד, יא.) . והפעל הכבר ועתודתיהם שופתי (ישעיה י, יג.), והוא פעל כחוב בשוין ענינם כענין שפס .

שפע

ישפע שפע (ויקרא יא, ז.), וישפעת שפע (רברים יד, ג.) . ושפע בסגול פירוש שפרסותיה סדוקות מלמטה כמו מלמעלה, כי יש בהמה שפרסותיה סדוקות מלמעלה ומלמטה דבוקות כמו שאמר לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה וישפע איננה שפעת (ויקרא יא, כו.), כמו הנמל והדוב והכלב והחול . וממפריסי הפרסה השפועה (רברים יד, ז.), אמרו רבותינו ז"ל (חולין ס, ע"ב.) השפועה בריה בפני עצמה היא, שיש לה שני גבין ושתי שדראות ולפיכך נקראת שפועה שהיא כמו הלוקה לשתי כהמות . והכבר וישפע אתו בכנפיו לא יבריל (ויקרא פ' א, יו.), פירשוהו רבותינו ז"ל (זבחים סד, ע"ב.) שהיה קורעו סגנו ולא היה מברילו לשתי חתיכות לגמרי . ומה שאמר בכנפיו רוצה לומר עם כנפיו שאינו צריך למרוט כנפיו אלא כמו שהוא בכנפיו היה שוסעו ומקטירו . ואמרו (שם סה, ריש ע"א.) ושפע אין שסוע אלא כיד, וכן הוא אומר וישפעהו פשפע הגדי (שופטים יד, ו.), כלם ענין חתיכת הדבר לשנים . וקרוב לזה וישפע דוד את אנשיו בדברים (שמואל א' כד, ח.), כלומר בטל דבריהם ושבר חרונם ומנעם מלקום אל שאול .

שפה

ישפף שמואל את אנג (שמואל א' טו, לג.), פעל ענינו בקעו כחרכ והרגומו ופשה . וברברי רבותינו ז"ל (ביצה לג, ע"ב.) הוה מפשה ויהיב לן אלוהא אלוהא, כלומר היה בוקע העצים .

שעה

ואל קין ואל מנחתו לא שעה (בראשית ה, ה.), וישע יי אל הכל ואל מנחתו (שם ה, ד.), ענינם לא פנה, ויפן יי, כדרך שאמר אל תפן אל מנחתם¹⁾ .

1) Numeror. XVI, 15.

וכן ישעו ואין מושיע (שמואל ב' כב, מב), כלומר יפנו ימין ושמאל ואין מושיע. או הוא כמו ישועו ויהיה שוע ושעה בענין אחד. וענין אחר ישעה האדם על עשהו (ישעיה יו, ג), ולא ישעה אל המזבחות (שם יו, ח), ולא שועו על קדוש ישראל (שם לא, א), ואל ישעו בדברי שקר (שמות ה, ט), ענינם הבטחון. ויחכן לפרש אלו מהענין הראשון. וענין אחר ולא תשענה עיני ראים (ישעיה לב, ג). התפעל וההחפעל אל תשתע כי אני אלהיך (שם מא, י), ענינם הבהלה והפחד. ויש לפרש ולא השענה מענין ועיניו השוע (שם ה, י), וירחי שני שרשים וענין אחד. ובמים לא רחצת למשעי (יחזקאל טו, ד), כתבנוהו בשרש שוע. ובכראשית רבה (פרשה מג, דף מח, א), אל תשתע כי אני אלהיך אל תהיה כשעוה, והיא הדוגמא כלומר אל חסם כדוגמא מפני האש. ושעוה בלי ספק מזה השרש. וענין אחר שעה מעליו ויחדל (איוב יד, ו), שועו מני אמרד בבכי (ישעיה כב, ד), ענינם הרפה, הרפו. ופירש ארוני אבי ז"ל מזה אל תשתע, כלומר אל תחרפה. וענין אחר ואשעה בחקך תמיד (תהלים קיט, קיג), הקמץ תמורת הסגול. והוא מענין תורתך שעשעי (שם קיט, צב), או ידויה ענין ספור מחרגום ויספר ואשתעי. וכן ונשתעה ונראה יחדו (ישעיה מא, כג), קמץ העי' מקום סגול כי משפטו על המנהג ונשתעה. ויונתן חרגם ונשתעה ונסחכל ואם כן הוא מהענין הראשון.

שעשה מקול שעשת פרסות אביריו (ירמיה טו, ג), פירוש מקול שאון פרסות סוסיו, רוצה לומר חווק הכוחם בפרסותיהם הארץ ברוצם. וכן חרגם יונתן מקל מפסועיה פרסת נברוהי רצונו לומר פסיעתם והליכתם בחווק.

שעל מי מדר בשעלו מים (ישעיה מ, יב), ומשקל אחר שעל אם ישפק עפר שמרון לשעלים לכל העם אשר ברנלי (מלכים א' כ, י), בשעלי שעירים (יחזקאל יג, יט), ענינם משעול כמו אגרוף, כלומר מלא אגרוף. במשעול הכרמים (במדבר כב, כד), שכיל. ומה חרגם יונתן לשעלים לכל העם אשר ברנלי, למסכ בשעלי פרסות רנלי עמא דעמי, כלומר עפר שנדבק בפרסות רנליהם. ומה נקרא שכיל הכרמים משעול לפי שהוא דרך צר אין בו רחב אלא שיעור שועל שירחלך אדם בו. אם יעלה שועל ופרץ (נחמיה ג, לה), שעלים קטנים (שיר השירים ב, טו), ידוע.

שען ונשען לגבול מואב (במדבר כא, טו), ונשען על י"י (ישעיה י, כ), כי נשענו על י"י אלהי אבותיהם (דברי הימים ב' יג, יח), והוא נשען על ידי (מלכים ב' ה, יח), ישעו על ביתו (איוב ח, טו), להשען משעו על מכהו (ישעיה י, כ). והשם משעו ומשענה (שם

ג, א), ובסמוך כל משעו לחם וכל משעו מים (שם). ומשקל אחר וירחי י"י למשעו לי (תהלים יח, יט), ואפשר משעו שיהיה כל משעו לחם מזה המשקל. ומשקל אחר על משענת הקנה הרצוף (ישעיה לו, ו), על משענתו משענת (שמות כא, יט).

שערה בשעפים מחוינות לילה (איוב ד, יג), לכן שעפים שעפי ישיבוני (שם כ, ב). שעפים שנאחי שעפים (תהלים קיט, קיג), כבר זכרנום באות הסמך.

שער כמו שער בנפשו כן הוא (משלי כג, ו), בשקל פעל. והשם מלעיל שער. ולרבים מאה שערים שער (כראשית כג, יב), ענין שער ואומר ידוע. ויש מפרשים מזה בכית ישראל ראיתי שערוהיה (הושע ג, י), כלומר שערוהיה מה ששערהי בהם ראיתי בהם. וענין אחר שמה ושערוהיה (ירמיה ה, ל), ובנבאי ירושלם ראיתי שערוהיה (שם כג, יד). ועם ירד היחש ראיתי שערוהיה. ומשקל

אחר שערת עשתה מאד (שם יח, יג). כתאנים השערים שערתית (שם כט, יו), בקמץ העי' והוא האר, ענין לכלוך ומנוף. שער השמים (כראשית כח, יו), השערה אל הזקנים (דברים

כה, ו), ידוע. והפעל ממנו שער העיר (מלכים ב' ג, י), שער המה השערים למחנות בני לוי (דברי הימים א' ט, יח), ונקראת כל הארץ שער על שם כניסתה. שהיא שער הארץ כמו שאמר וירש זרעך את שער איביו (כראשית כב, יו), לפי שהארץ החוקה והכצורה חוקה רחוקה בכניסתה שיש

מכיבוריה הרים או ימים וכיון שנכנסו האויבים ועברו אותם השערים הרי כל הארץ נכבשת לפניהם לפיכך אמר פתחת נפתחו שערי ארצך אכלה אש בריחך (נחום ג, יג), והצר לך בכל שעריך (דברים כח, נב).

שער לא שערום אבותיכם (דברים לב, יו), פירוש לא שערו מהם כלומר שלא יראו מהם ולא עברום. ומלכיהם קצרו שער (יחזקאל כו, לה), ומלכיהם ישערו עליך שער (שם לב, י), וקצרו חרבו מאד (ירמיה ב, יב), כמו חי כמו חרון ישערונו (תהלים נח, י).

והשם בסופרה ובשערה דרכו (נחום א, ג). ומשקל אחר שערך וקדמונים אחזו שער (איוב יח, כ). והנפעל וסביביו נפעל נשערה מאד (תהלים ג, ג). וההחפעל וישתער עליו התפעל מלך הצפון (דניאל יא, ט), כבר זכרנום באות הסמך.

שעיר עזים אחד לחטאת (במדבר ו, טו), את שני השערים שעיר (ויקרא טו, ז), שעירת עזים (שם ד, כח), ידוע. ושעיר על רעהו יקרא (ישעיה לה, יד), ושעירים יקרו שם (שם יג, כא), לשעירים אשר הם זנים אחריהם (ויקרא יו, ז), הם השדים וקראם כן לפי שהם נראים כדמות השעירים למאמינים בהם. בשעירם עלי דשא (דברים

לב, ב), יקרא כן הגשם הדק. לשער הצהב (ויקרא יג, לו), שער ויחל שער ראשו לצמח (שופטים טו, כב), שערך כערך

1) Genesis XXXVII, 10.

העזים (שיר השירים ד, א.), פירוש כשער עדר העזים . וְשַׁעֲרָהּ לֹא הִפֵּךְ לִבּוֹ (ויקרא יג, ד.), הִהֲאֵ נַחַה . ומשקל שַׁעֲרָה אֲחֵר עִם הֲאֵ הַנִּקְבָּה אֶל הַשַּׁעֲרָה וְלֹא יִחַטֵּא (שופטים כ, טו.), תִּסְמַר שַׁעֲרַת בְּשָׂרִי (איוב ד, טו.), מְשַׁעֲרוֹת רֵאשִׁי (תהלים מ, יג.) . ומשקל אחר את הראש וְשַׁעֲרֵי הַרְגָלִים (ישעיה ג, כ.) . והחאר הן עשו אחי איש שַׁעֲרֵי (בראשית כו, יא.) , כִּי־דִי עָשׂוּ אֲחִיו שַׁעֲרַת (שם כו, כג.) , ידוע . שַׁעֲרָה וְהַפְּשָׁתָה וְהַשַּׁעֲרָה (שמורה ט, לא.) , וְהַשַּׁעֲרִים וְהַתְּבוֹן (מלכים א' ה, ח.) , ידוע .

שְׁפִיפֵן שַׁפָּה שְׁפִיפֵן עַל־י אֲרַח (בראשית מט, יו.) , בִּשְׁקֵל יִשִּׁימוּן . **פָּעַל שַׁפָּה** וְשָׁפוּ עֲצֻמוֹתָיו (איוב לג, כא.) , נִשְׁכְּרוּ וְנִכְחָתוּ . וְחָרְגוּ וְאָבְּתוּ אֲחֻזָּתוֹ וְשָׁפִית יִתִּיה בְּשׁוֹפִינָא¹⁾ .

וכן ברברי רכותינו וְלֵ (עבודה זרה מב, ע"א.) גוי ששפה שְׁפִי עבודה זרה . וענין אחר וְלֵךְ שְׁפִי (במדבר כג, י.) , אפתח על שְׁפִיִּים נְהַרְוֹת (ישעיה מא, יח.) , רוח צח שְׁפִיִּים (ירמיה נפעל ד, יא.) . והנפעל ממנו על־הַר נְשַׁפָּה (ישעיה יג, ב.) , ענינו גבוה . ורבי יהודה הביא וְלֵךְ שְׁפִי , עם ושפו שַׁפָּה עֲצֻמוֹתָיו , כלומר נשבר , ברוח נשברה . וְשַׁפֹּרֶת בְּקַר (שמואל ב' יו, כט.) , ענינו חריצי חלב . וכן חרגם יונתן גובנין החלב דחורים . ואמרו רבוצינו וְלֵ גובנין החלב החורין שלא היה הזכוכ יכול לעמוד עליהם אלא מיד נופל מרוב החלקור והשמנות . ורומרו שהצריכם לזה לשון שפוח . ואפשר שנגור מהענין הראשון כמו שנקראו גם כן חריצים מענין חרוץ כמו שפירשנו בשערו . ויש מפרשים הכחל של הפרות . ושם האחר שַׁפָּה בִּשְׁקֵל שַׁדָּה , שְׁדוֹתָ , ואפשר שיריה מן השרש הזה שְׁפִיפֵן עַל־י אֲרַח (בראשית מט, יו.) , ועי' הפעל כפולה כמו הַגִּינִי מִן הַגֵּה²⁾ . ולפי ששף שאר בעלי חיים נקרא כן מן הוּא וְשַׁפָּה רֵאשִׁי (בראשית ג, טו.) , ויהיה שוֹף וְשַׁפָּה בענין אחר והוא מענין וְשָׁפוּ עֲצֻמוֹתָיו (איוב לג, כא.) . ואפשר שיהיה מהשרש וְשַׁפָּה הוּא עוֹד תְּרִשִׁישׁ וְשָׁהֵם וְשַׁפָּה (שמות כח, כ.) , והי'ד נוספה והיא נקראת כקמץ רחב ומשפטו היה כקמץ חטף בשקל עֲלֵפָה³⁾ והוסב לקמץ רחב לחפארת הקריאה . ואמרו כי הוּא אבן הנקראת בערבי אלִים⁴⁾ . והוא קרוב ללשון העברי .

שַׁפָּה שַׁפָּה שַׁפָּה לְפִיו סָבִיב (שמות לג, כג.) , על שַׁפָּה הִרְיָעָה (שם כו, ד.) , על שַׁפָּת הַיָּאֵר (שם כג, ג.) ,

1) Deuteron. IX, 21.
2) Psalm. V, 2.
3) Ezechiel. XXXI, 15.
4) Arab. (يَسْفُفٌ etiam أَلْيَسْفُفٌ) Jaspis. Hoc nomen ex peregrina lingua in arabicam transiisse statuit Camus.

כמעשה שַׁפָּת כּוֹס (מלכים א' ג, כו.) , שַׁפָּה אַחַת (בראשית יא, א.) , שַׁפָּתִים יִשָּׁק (משלי כד, כו.) , וְשַׁפָּתֵי חַכְמִים רַחֲמֹמֹרִים (שם יד, ג.) , שַׁפָּתֵי חַכְמִים יִזְרוּ רַעַת (שם טו, ז.) . וקבוץ הנקבור שַׁפָּתוֹתָיו שׁוֹשְׁנִים (שיר השירים ה, יג.) , יש מהם שפה ממש ויש מהם צד . שַׁפָּה אַחַת לְשׁוֹן אַחַת . וכן וְשַׁפָּתֵי רַנְנֹת יִהְלֵל פִּי (תהלים סג, ו.) , ופירושו ודברי רננות .

שַׁפָּה כְּעִנֵּי שַׁפָּתָה אֶל יַד גְּבֻרָתָהּ (תהלים קכג, ב.) , שַׁפָּתָה עֲבָדִים וְשַׁפָּחוֹת (קהל כ, ו.) , וְלִשְׁפָּחָתָה שְׁנֵי בָנִים (שמואל ב' יד, ו.) , אֵינִי לִשְׁפָּחָתָה כָּל (מלכים ב' ד, ב.) , הוּא שֵׁם לְאָמָה וְלֹא יבֹא מִמֶּנּוּ שֵׁם לֹכֵר אֶל־א יֹאמֵר עֶבֶד לֹכֵר וְאָמָה או שפחה לנקבה . וכבר כתבנו הדומים לו בחלק הדקרוק שהוא חלק הראשון מזה הספר¹⁾ . וענין אחר מְשַׁפָּחָה וּמְשַׁפָּחָה (אסתר ט, כח.) , לְמִשְׁפָּחָתֵיהֶם מְשַׁפָּחָה יֵצְאוּ מִן הַתְּבָה (בראשית ה, יט.) , וְהָיָה הַשְּׁבֵט אֲשֶׁר יִלְכַּדְנֹו יִי יִקְרַב לְמִשְׁפָּחוֹת (יהושע ג, יד.) , וְנִקְרָא גַם כֵּן הַשְּׁבֵט מִשַּׁפְּחָה וְיִקְרַב אֶת מְשַׁפְּחַת יִהוּדָה (שם ג, יח.) . וְנִקְרָא הַגּוֹי מִשַּׁפְּחָה וְאֵם מְשַׁפְּחַת מִצְרַיִם (זכריה יד, יח.) , עַל כָּל הַמְּשַׁפָּחָה אֲשֶׁר הָעֵלִיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם (עמוס ג, א.) , מִכָּל מְשַׁפְּחוֹת הָאָדָמָה (שם ג, ב.) , וְעַל מְשַׁפְּחוֹת אֲשֶׁר בְּשֹׁמֶךְ לֹא קִרְאוּ (ירמיה י, כה.) . וְעַל דֶּךְ הַהִשְׁאֵלָה וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם אַרְבַּע מְשַׁפְּחוֹת (שם טו, ג.) .

שַׁפָּח וְשַׁפָּח יִי קִדְקֵד בְּנוֹת צִיּוֹן (ישעיה ג, יו.) , כִּבְר פָּעַל וְכִרְנֹוּהוּ בְּאוֹת הַסִּמְךְ .

שַׁפְּטָה אֲשֶׁר שַׁפְּטָה הַמֶּלֶךְ (מלכים א' ג, כח.) , וְשַׁפְּטָנוּ מִלְכָּנוּ (שמואל א' ח, כ.) , וְשַׁפְּטוּ אֶת הָעָם (שמות יח, כב.) , וְשַׁפְּטָתֶם צֶדֶק (דברים א, טו.) , כִּי שַׁפְּטוּ יִי מִיַּד אִיבֹו (שמואל ב' יח, יט.) , וְשַׁפְּטָה יִי בִּינִי וּבִינֶיךָ (בראשית טו, ה.) . וְשַׁפְּטוּ הֵם (שמות יח, כב.) , בִּשְׂרָק וּמִלְרַע . וְשַׁפְּטָה שַׁפְּטָה (בראשית יט, ט.) . וְהַשֵּׁם מְשַׁפְּטָה צֶדֶק (דברים טו, יח.) , עַד הֵנָּה מְשַׁפְּטָה מוֹאָב (ירמיה מח, מז.) . ומשקל אחר חֲרַב שַׁפְּטָה וְדָבָר (דברי הימים ב' שפ"ט כ, ט.) , כחלם . והקבוץ בִּשְׂרָק וְשַׁפְּטָה עָשׂוּ בַּהּ (יחזקאל כג, י.) . ומשקל אחר עֲשׂוּ יִי שַׁפְּטָה (במדבר לג, ד.) . שַׁפְּטָה וְהַנִּפְעֵל בְּאֲשֶׁר נְשַׁפְּטָתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם (יחזקאל כ, לו.) , נִפְעֵל הַנְּנִי נְשַׁפְּטָה אוֹתְךָ (ירמיה ב, לה.) , נְשַׁפְּטָה יַחַד (ישעיה סג, כו.) , בְּהַשַּׁפְּטָה יֵצֵא רִשְׁעֵי (תהלים קט, ו.) . וְהַכֹּכֵד פָּעַל רֵיָא שַׁפְּטָה אֶת יִשְׂרָאֵל²⁾ (שופטים ד, ד.) , לְמִשְׁפָּטֵי

1) מכלול קנח, ע"א.
2) Conf. Michlol f. 23, b. (ed. Ven. f.) ubi nomine quorundam grammaticorum vult. esse formam Poel. In Comment. autem Nostri haec sunt verba: שפטר פועל עבר מבנין פועל הדומה למרובע . או הוא בינוני מן הקל בשקל ומכלה קש .

אתחנן (איוב ט, טו). וענין קרוב לזה וזה יהיה משפט
הכהנים (דברים יח, ג), כה עשה דוד וכה משפטו (שמואל
א' כו, יא), כמשפט הראשון (בראשית מ, יג), משפט
המלך אשר ימלך עליכם (שמואל א' ה, יא), לכל דבריו
ולכל משפטיו (מלכים א' ו לח), כמשפטו אשר הראית
בהר (שמות כה, ל), מה משפט האיש אשר עלה לקראתכם
(מלכים ב' א, ו), ויסבו את העיר כמשפט הזה (יהושע
ה, טו), וארמון על משפטו ישוב (ירמיה ל, יח), יכלכל
דבריו כמשפט (תהלים קיב, ה); כלם ענין החוק והדרך
החכונה. וכן יסרני יי אך כמשפט (ירמיה י, כד).
כלומר בשעור שאוכל לסבול אל באפך פן תמעיטני
(שם). וכן ויסרתיך למשפט (שם ל, יא).
שפך וגם רם נקי שפך מנשד (מלכים ב' כא, טו),
אשר שפך יואב (שם א' ב, לא), ידינו לא שפכה
(דברים כא, ו), נכחב בה"א ונקרא כזו. ולפני יי
ישפך שיחו (תהלים קב, א), שפך על עולל (ירמיהו יא),
שפך חמתך (תהלים עט, ו), שפכו לפניו לבבכם (שם
סב, ט), ושפכו את העפר (ויקרא יד, מא), ושפכו
תננותם עליה (יחזקאל כג, ח), בשפך סללה (שם יו, יו),
ושפכו על ירושלם סללה (ירמיהו ג, ג), אשפוך את רוחי
שפך על כל בשר (יואל ג, א). והשם אל שפך הרשן (ויקרא
שפכה ד, יב), כשש נקודות. ומשקל אחר וזרות שפכה (דברים
כג, ב), ורוח שנכרת הגיד שלו. ונקרא הגיד שפכה לפי
נפעל שהוא שופך השרון. והנפעל ונשפך הדשן (מלכים א'
יג, ג), כמים נשפכתי (תהלים כב, טו), יען השפך נחשתך
(יחזקאל יו, לו), כלומר יען הגלות ערוהך. ומה שלא נזכר
פעל פעלו מהרגוש לדם אשר שפך בה (במדבר לה, לג),
ושפך דמם כעפר (צפניה א, יו), כאין שפכה אשרי
(תהלים עג, ב), נכחב בה"א ונקרא כזו. וההרפועל
התפעל תשפכנה אבני קדש (איכה ד, א), בזה שפך נפשם
(שם ב, יב), כלם ענין שפיכה, וידוע.

שפל עיני גבהות אדם שפל (ישעיה ב, יא), פעל עבר.
וכן ושפל רום אנשים (שם ב, יו), ועל כל נשא
ושפל (שם ב, יב), ושפלת מארץ תדברי (שם כט, ד),
ובשפלה תשפל העיר (שם לב, יט). וכבר פירשתי הפסוק
שפל כשרשו ברד. והייתי שפל בעיני (שמואל ב' ג, כב),
שפלה שפל מן העור (ויקרא יג, כ). וכבר"א נוספת השפלה
הגבה (יחזקאל כא, לא), כי המלה מלעיל. וכצרי הגבהתי
שפל עץ שפל (שם יו, כד). ובמקצת הספרים המדויקים הוא
קמץ. ואת רכא ושפל רוח (ישעיה נג, טו), רוח שפלים
(שם). ושפלה איננה (ויקרא יג, כא), שפלת קומרה
שפלות (יחזקאל יו, ג). והשם ובשפלות ידי (קהלת י, יח).
שפלה ומשקל אחר ובשפלה תשפל העיר (ישעיה לב, יט).
שפל ומשקל אחר ועשירים בשפל ישבו (קהלת י, ו), בחסס

נקודות. ששפלטנו זכר לנו (תהלים קלו, כג). ומשקל
אחר בשפל קול השחנה (קהלת יב, ד), או הוא מקור.
ומשקל אחר ובשפלה ובנגב (דברים א, ו), בשקמים אשר שפלה
בשפלה לרב (מלכים א' ג, כו), ואת הר ישראל ושפלתה
(יהושע יא, טו), ונכחב בה"א. והכבר כי השפילו ותאמר הפעיל
גוה (איוב כב, כט), השפילו שבו (ירמיה יג, יח), ותשפילי
עד שאול (ישעיה נג, ט), אלו פעלים עומדים. ואשר הם
יופאים השפלתי עץ גברה (יחזקאל יג, כד), משפיל אף
מרוטם (שמואל א' ב, ו), והגבה השפיל (יחזקאל כא, לא),
זה ישפיל וזה ירים (תהלים עה, ח).

שפם ועל שפם יעטה (ויקרא יג, מה), ולא עטרה שפם
שפטו (שמואל ב' יט, כה), רחוא השער אשר
על השפה.

שפן ואת השפן כי מעלה גבה הוא (ויקרא יא, ה), שפן
מחסה לשפנים (תהלים קד, יח), ידוע.

שפע כי שפע ימים יינקו (דברים לג, יט), בסגול שפע
ענינו ריבוי. וכן שפעת גמלים תכסך (ישעיה שפעה
ס, ו), ושפעת מים תכסך (איוב כב, יא), משפעת סוסי
(יחזקאל כו, י), את שפעת יהוא (מלכים ב' ט, יו).
שפעה אני ראה (שם), החיו במקום ה"א, וחבריו כתבנו
בחלק הדקדוק¹. או יהיה חסר הנסמך ופירושו שפעת אנשים.

שפק אב יפק עפר שטרון (מלכים א' ב, י). והשם
פן יסיתך בשפק (איוב לו, יח), במלאות ספקו שפק
יצר לו (שם כ, כב). והכבר ובילדי נכרים ישפיקו הפעיל
(ישעיה ב, ו), ענין הספוק ידוע. וכדברי רבורזינו ול
(פסחים ה, ע"א וע"ב). כאן במסחפק מרון כאן בשאין
מסחפק מהו. וכן אמרו ממנו פעל הקל לא ספק לה
כיר מביאה לה כשערה. ופעל הדגוש ושניהם מספקים (כבא
מציעא פרק שמיני משנה א. דף קג, ע"ב). וכן בנין הפעיל
לא הספיק ליחנו לרה. ואמרו השם (קידושין לה, ע"א)
איש ספק בידו לעשות. ויש לפרש עוד ובילדי נכרים
ישפיקו מענין ספק חשיכה בדברי רבורזינו ול (שבת
פרק שני משנה ג, דף לר, ע"א). כלומר בעבור ילדי נכרים
ירחי להם בספק מצות השם והם מעוננים ומכשפים,
והשם צוה להם לא תעוננו². וענין אחר ישפק עלימו
כפימו (איוב כג, כג). ויש לפרש מזה פן יסיתך בשפק.
וכבר זכרנום באות הסמך.

שפר אף נחלת שפרה עלי (תהלים טו, ו). הנתן
אמרי שפר (בראשית מט, כא), הרגום יפה שפר
תאר שפר בריוא³. וכן בארמית זלכי ישפר עלך

1) מכלול סג, ע"ב.
2) Leviticus XIX, 26.
3) Genesis XXXIX, 6.

פעל (דניאל ה, כד). וכמוהם ברוחו שמים שפֶרֶה (איוב כו, יג). והבית במלת ברוחו נוספת. או חיה ה"א שפרה נוספת¹). או תהיה כן ארבע אותיות כשקל תחרה מן כי אתה מתחרה בארז²), כן יאמר משפרה אשפרה, ישפרה, תשפרה, נשפרה, כמו ואיך תתחרה³). ויש מפרשים שפֶרֶה נטה אותם כאהל שפֶרֶיר מן ונטה את שפֶרֶירז עליהם (ירמיה מג, י), שפירושו אהלו ותהיה ה"א שפרה במקום אות הכפל כמו בָּזָאוּ נהרים⁴) שפֶרֶר שהוא כמו בָּזָאוּ כן שפרה כמו שפרר. שפֶרֶר תרועה (ויקרא כה, ט). כשפֶרֶר הרם קולך (ישעיה נח, א), פירוש כמו אם תתקע בשופר כן הרם קולך. שפֶרֶרז אשפֶר היוכלים (ירושע ג, ד), ידוע. וְאֶשְׁפֶר אחר (שמואל ב' ג, יט), האלף נוספת ופירושו חלק מן הכשר. ויתכן שיהיה נגור מהענין הראשון כלומר חלק יפה. ורכותינו ו"ל שמוה מלה מורכבת משלש חיבות שאמרו (פסחים לו, ע"ב). אחד מששה בפר.

שפת י"י תשפת שלום לנו (ישעיה כו, יב), ולעפר נות תשפתני (תהלים כב, טו), חערק, חערבני. שפת הסיר תשפת (יחזקאל כה, ג), ערך אותה על השפתים, והם הכירים שעליהם הקדרות או כסא הברזל אנר"ץ בלע"ז⁵). ונקרא בלשון שנים לפי שיהוא מקום שפיתת שתי קדירות שפתים ותשפתים טפה אחד (שם ט, מג). אם תשכבון בין שפתים (תהלים סח, יד), כלומר במקום שפל כזה עוד זהיו נחפים בכסף. ויונרזן חרנם והשפתים טפה אחד וענקליון נפקין פשך חר. והם ווי העמודים שחולין כהם

1) Ben Melech, Kimchii explicationes semper ad fidem verborum reddens, post verbum נוספה etiam sequentia addita profert: והה"א לנקבה, והיה משפט הפ"א (הה"א: edd. false) להדגש. Haec ultima verba non dubitamus, quin, librario-rum negligentia hic omisa, Kimchii sint, qui tales notas grammaticas raro praeterit. — Eo magis hoc supponendi copia nobis data est, quo haec expositiones ex Aben Esrae commentario, quo Noster saepe tacite utitur, sumtae sunt, hic autem ad Jobum l. l haec habet verba: הה"א שפרה נוסף ועניינו תקן מן שפר, או מן שפיריו. או הבית במלת ברוחו נוסף ויחסר דגש מפ"א של שפרה. Conf. Abrabanel praef. ad proph. minores.
 2) Jeremias XXII, 15.
 3) Ibidem XII, 5.
 4) Jesaias XVIII, 2.
 5) Prov. endes in lingua Narbonensi (ut affirmat Mercerus in Pagnini לשון הקודש tripus; Prov. hod. indes (trépied. ustensile de cuisine, sur lequel on met les plats, afin qu'ils ne touchent pas les charbons.) Dictionn. de la Prov.

הקרכנות ומפשיטים אותם. רבץ בין הפשפתיים (בראשית מטפתים מט, יד), בין שתי המערכות¹) והם שתי משאות שעומסים עליו סוה אחד וסוה אחר, ובלע"ז בל"ש²). והוא כל כך חזק שרובץ בין המשפתיים וקם עמהם.

שצף בְּשִׁצְפָה קצף (ישעיה נד, ח), כשש נקודות, ענינו שצף לפי מקומו כמעט קצף כמו שאמר (שם) ברנע קטן עובתיך.

שק שק תפרחי עלי גלדי (איוב טו, טו), ופתחת שק השק מעל מרתניך (ישעיה כ, ב), פתחת שקי (תהלים ל, יב), וישם שק במרתניו (בראשית לו, לד), ויכס שק (יונה ג, ו), חגרו שקים (איכה ב, י), השק הוא לבוש צמר או חגור צמר ילכש אדם אותו על בשרו והוא פחור ועבה וקשה כי בעת הצער והאבל ילכש אדם אותו או יחגור. ויפתח האחר את שקו (בראשית מב, כו), האמתחתו. ואפשר שיהיה שרש אלו שקק. והדגש בחבורו יוכיח.

שקק בעיר ישקו (יואל ב, ט), כמשק גבים שקק בו (ישעיה לג, ד), ודב ישקק (משלי כה, טו).

והשם כמשק גבים (ישעיה לג, ד). ומשקל אחר וכן משק משק ביתי (בראשית טו, ב), וכלו סגול בשקל מכס, משק ומסמר ליולדתיו³). והתפעל בהכפל בו גם פ"א הפעל ישתקשקו ברחבות (נחום ב, ה), ענינם ענין ההליכה התפלפל בהחמרה והם מלשון שוק.

שקד שוא שקד שומר (תהלים קכו, א), כאשר שקדתי עליהם (ירמיה לא, כח), וישקד י"י על הרעה (דניאל ט, יד), נמר שקד על עריהם (ירמיה ה, ו), לשקד על דלתתי (משלי ה, לד), ונכרתו כל שקדי און (ישעיה כט, כ), שקדו ישמרו (עזרא ת, כט), ענין המהירות וההשחרלות וההחמדה על הדבר. מקל שקד (ירמיה שקד א, יא), כטנים ושקדים (בראשית מג, יא), ויגמל שקדים (במדבר יו, כג), ידוע. וגם הוא לקוח מהענין הראשון כי עץ השקד יסודר להנץ משאר העצים. וכן אמר לנביא היטבת לראות כי שקד אני על רברי (ירמיה א, יב), נראה כי שקד מלשון שוקד. והפעל מסנו שלשה גבעים פעל משקדים (שמות כה, לג), מפוחים כדמות שקדים. וכרך ההשאלה וינאץ השקד (קהלת יב, ה), והוא רומז בו על השיבה שהיא לבנה כדמות נץ השקד. ויש מפרשים השקד אבר המשגל ויהיה וינאץ על זה הפירוש כמו וינאץ בועם אפוי⁴) רוצה לומר שימאס המשכב מרוב חלישתו כמו שאמר

1) Conf. Aben Esra ad Genes. l. l.
 2) Hisp. bala; It. balla; Gall. balle sarcina mercium.
 3) Proverb. XVII, 25.
 4) Threni II, 7.

(שם) וחפר האביונה . ורבוזינו ז'ל פירשו (שבת קנב, ע"א.) השקד זו קליכוסחא, ויריה וינאק על יזה הפירוש ויהגדל שזה העצם שהוא למעלה מן הענכור יהגדל ויראה בימי הזקנה מכחישות הבשר ומיכוש הלחור .

נפעל שקד נשקד על פשעי (איכה א, יד.), ענינו לפי מקומו נקשר או נתחבר . ובויקרא רבה (פרשה כט. דף קצט, ע"ב.) אני י"י מלמדך להועיל מסקדנא לך כהרין מססא דמסקיד לתורחא, כלומר אחיה עמך חמיד להנהיג כמו שהמלמד דבק חמיד בפרה להנהיגה . ורבינו הא"י ז"ל הביא ראיה מדברי רבוזינו ז'ל (בבא קמא כב, ע"א.) כלבא בסקדא ונדיא בסרכא .

הפעיל שקה והשקה את נחל השמים (יואל ד, יח.), וגם הגמרים השקתה (בראשית כד, טו.), השקתה והאפה (שם ט, ה.), שר הפיסקים (שם ט, ב.), וישק את צאן לבן (שם כט, י.), וישק כתדהמות רבה (תהלים מ"ט, עח, טו.). והשם וכל משקה (ויקרא יא, לד.), על משקהו (בראשית ט, כא.), טפשיקה ישראל (יחזקאל טה, טו.).

פעל ושלא נזכר פעלו מהרגוש ומח עצמו רזיו ישקה (איוב ט"ז, כא, כד.). והשם בחמורת למ"ד הפעל בוי"ו וישקו לעצמותיך (משלי ג, ה.), שמני וישקוני (הושע ב, ו.). ובוי"ו חמורת למ"ד הפעל וישקוני בככי מסכתי (תהלים קכ, י.), ענין המשקה כענין המשחה אלא שהמשחה על הפעל והמשקה על המפעיל . וחרגום יונחן ממשקה ישראל מפיטמא דישראל, כלומר מן הטוב שבצאנא ומן השמנים והוא על דרך ומח עצמותיו ישקה . וכן מקום שמשקים הכהמות שקת נקרא שוקה ותער כרה אל השקת (בראשית כד, כ.), והרזיו חמורת ה"א למ"ד הפעל ויריה דינו עם הה"א שוקה בפלס שזאה, תועה וכשהומרה הה"א בת"ו הושבה המלה מלעיל כמו עטרה, עטרת, נבירה, נברת . והקבוץ (שקתות) והוא משקל אחר בשקתות המים (שם ל, לח.).

שקט וישקט ושאגן (ירמיה ל, י.), לא שקטתי ולא נחתי (איוב ג, כו.), והארץ שקטה (ירושע יא, כנ.). ארץ יראה ושקטה (תהלים עו, ט.). פירוש יראה מן השם יחכך ושקטה מלהלחם על ישראל כמו שאמר מנערחך¹⁾ אלהי יעקב נרדם ורכב וסוס (שם ו.). אל תחרש ואל תשקט אל (שם פג, ב.), אשקטה ואביטה במכוני (ישעיה יח, ד.), הקוף בקמץ חטף . שקט ובטח (שופטים יח, ג.), ושקט הוא אל שמריו (ירמיה מה, יא.), שקט ישבת ושקטת (זכריה א, יא.). והשם ושלום ושקט אתן על ישראל בימי (דברי הימים א' כב, ט.), כשש הפעיל נקודות . והכבד השטר והשקט (ישעיה ג, ד.), בהשקט ובבטחה (שם ל, טו.), מקור או שם . השקט לא יוכל

¹⁾ In editionib. vulgarib. Nostri legitur: כנערחך י"י .

(ירמיה מט, כג.), בהשקט ארץ מדרום (איוב לו, יו.). ואשר הם פועלים יוצאים והוא ישקט ומי ירשע (שם לד, כט.), להשקט לו מימי רע (תהלים עז, יג.), וארץ אפים ישקט ריב (משלי טו, יח.). ענינם ענין הנחה ומרגוע .

שקל ושקל בפלס הרים (ישעיה מ, יב.), כסף ושקל (שמות כב, טו.), ואשקלה לו את הכסף (ירמיה לב, ט.), ואשקלה על ידם (עזרא ח, כו.), שניהם הקוף בשוא ופרח . ואשקלה להם את הכסף (שם ח, כה.), בקמץ חטף . והנפעל נשקל הכסף (שם ח, לג.), ולא נפעל ישקל כסף מחירה (איוב כח, טו.), לו שקול ישקל בעשוי (שם ו, ב.). והשם ולקחת לך מאוני משקל (יחזקאל מט, א.), בקע משקלו (בראשית כד, כב.). ומשקל אחר עם החיו וצדקה למשקלת (ישעיה כח, יו.). ובחולם משקלת במשקול עשורים שקל ליום (יחזקאל ה, י.). ועם החיו משקול ואת משקלת בית אחאב (מלכים ב, כא, יג.). ומשקל משקלת אחר בשקל הקדש (שמות ל, יג.), כשש נקודות . עשורים שקל גרה השקל (שם).

שקם ושקמותם בחנמל (תהלים עח, טו.), בשקמים שקמה אשר בשפלה (מלכים א', כו.), שקמים גרעו (ישעיה ט, ט.), ובילס שקמים (עמוס ו, יד.), פירוש פירות שקמים היה לוקט למאכל בקריו, והם מין סמיני החאנים . או יהיה שקמים שם הפירור עצמם כמו תאנה תאנים שהוא שם הפרי ושם העץ .

שקע ושקעה כיאר מצרים (עמוס ט, ה.), השקע בכל (ירמיה נא, סד.), ותשקע האש (כמדבר יא, ב.). והנפעל ונגרשה ונשקעה (עמוס ח, ח.). והכבד נפעל ובחבל השקיע לשונו (איוב ט, כה.), רוצה לומר ובלשונו הפעיל השקיע חבלו כמו ותשם בפוך עיניהי, שלחו כאש מקדשך²⁾ . או אשקיע מיניהם (יחזקאל לב, יד.). והשם ומשקע מים תשתו ואת הנותרים כרגליכם תרפשו משקע (שם לד, יח.), ענינם כענין עומק . ופירוש ומשקע מים תשתו כי כשהמים רבים יש בהם עומק ורצונו לומר שתשתו המים כשרם רבים וזכים טרם שיחסרו ויגיעו אל הטיט ואל הרפש, או טרם שהדלחו אותם שהם זכים . וכן פירוש או אשקיע מיניהם, לפי שתהיה הארץ חרבה מאין אדם וכדומה . ולא יעברו במים יהיו המים זכים כמו שאמר לא חדלם רגל אדם עוד ופרסות בהמה לא תדלחם (שם לב, יג.), כי כשחדלם רגל אדם ובהמה הם עכורים, וכשלא תעבור בהם רגל אדם ובהמה יהיו זכים כשמן וזהו שאמר ונהרות כשמן אולך (שם). ועיקר הלשון לשון עומק

¹⁾ 2 Regum IX, 30.
²⁾ Psalm. LXXIV, 7.
 ! ויש במקדשך et פך בעיניך Loco

ומפולה . וחרגום צללו כעופרת אשחקעו כאבראי¹ .
 וחרגום ירושלמי כבלע ארז הקדש כד משקע² וחרגום
 הסבעו בבץ רגליך אשחקעא בבהחא רגלך³ .
נפעל שקף וצדק משמים נשקף (תהלים פה, יב.) בעד
 אשנבי נשקפתי (משלי ז, ו.) נשקפה ותיבב
 (שופטים ה, כח.) כי רעה נשקפה מצפון (ירמיה ו, א.)
 ונשקפה על פני הישימן (במדבר כא, כ.) הנשקף על פני
 הישימן (שם כג, כח.) ענין השנהה והצצה . ונשחמשו בו
 בלשון נפעל לפי שהעומד במקום גבוה ומביט הוא נשקף
 הפעיל למביטים אליו, לפיכך אמר השקופה ממעון קדשך מן
 השמים (דברים כו, טו.) כי הקדוש ברוך הוא משקף
 ואינו נשקף . וכן נשקף אבימלך (בראשית כו, ח.) כי
 דיה במקום שהיה רואה אותם והם לא היו רואים אוהו .
 וכן נשקף בעד החלון (מלכים ב' ט, ל.) שהיתה רואה
 אותם והם לא היו רואים אותה עד שקרב יהוא אל השער .
שקפים וישקפו על פני סדום (בראשית יח, טו.) חלוני שקפים
 אטמים (מלכים א' ו, ד.) אמר בו הרזגום פתיחין מלנו
 ופתיחין מלבר . וכדברי רבותינו ז"ל מצאנו בהפוך זה
 שאמרו (מנחות פו, ע"ב) פתחים מבחוץ ואטומים מבפנים
 שלא כדרך שאר חלונות, להראות שאינו צריך לאורח .
משקוף אל המשקוף ואל שתי המזוות (שמות יב, כב.) הוא המפחן
 העליון אשר על מזוזה השער, נקרא כן לפי שהוא נשקף
 חסיד . או נקרא כן לפי שהדלת סכה עליו חסיד . וחרגום
 ושרופת קדים ושקיפן קידום⁴ כלומר מוכח רוח קדים
 וחרגום ויספוק את כפיו ושקיפון לידוהי⁵ . ורחחכם
 רבי אברהם אבן עזרא ז"ל כתב כי המשקוף הוא חלון שיעשו
 על הפתח, ישקיפו ממנו כשאדם קורא בשער לראות מי
 הקורא . וזה ידוע בארץ ישמעאל שיעשו החלונות על
 הפתחים להשקיף משם . ושקפים שלשה טורים (מלכים
 א' ז, ד.) זה לעומת זה וחרגום יונתן כלונסא חלתא סדרין .
שקף וכן וכל הפתחים והמזוזות רבעים שקף (שם ז, ה.)
 מדביעין וחסן כלונסא . וכדברי רבותינו ז"ל (ראש השנה
 פרק שני משנה ב. דף כב, ע"ב) סביאין כלונסות של
 ארז, ומודלה על גבי כלונסות (חולין פ, ע"ב) פירשו
 בדים . וחרגום ובנקיקי הסלעים⁶ ובשקיפי כפיא⁷ .
 וכן וחרגום ובסעפי הסלעים⁸ מפני שמשקיפין מדון
 בעבור גבהן .

פעל שקץ כי לא בזה ולא שקץ (תהלים כב, כה.) אל-
 תשקצו את נפשתיכם (ויקרא יא, מנ.) ואת

גבלתם תשקצו (שם יא, יא.) שקץ תשקצנו (דברים ו, כו.)
 והשם ולתת שקוץ שטם (דניאל יב, יא.) . ורחקבו שקוץ
 ועל כנף שקוצים משטם (שם ט, כו.) ותראו את שקוציהם
 (דברים כט, טו.) איש שקוצי עיניו השליכו (יחזקאל כ, ז.)
 ומשקל אחר שקץ הוא לכם (ויקרא יא, יב.) כשש נקודות . שקץ
 ענינם ענין תועבה .

שקר אם תשקר לי ולניני (בראשית כא, כג.) . והשם
 מדבר שקר תרחק (שמות כג, ו.) בשש נקודות . שקר
 איבי שקר (תהלים לה, יט.) שקר רדפוני (שם קיט, פו.)
 דבר שקרים (שם קא, ו.) בשקריהם ובפחזותם (ירמיה
 כג, לב.) . והכבד ולא שקרנו בבריתך (תהלים מד, יח.) פעל
 לא ישקר ולא ינחם (שמואל א' טו, כט.) בנים לא ישקרו
 (ישעיה סג, ח.) ולא תכחשו ולא תשקרו (ויקרא יט, יא.)
 ענין הכזב והבגד . וחרגום מדוע נכבד איש באחיו⁹
 מה דין נשקר גבר באחיו . אך יש טרם ענין חנם
 אויבי שקר, שקר רדפוני, לשקר שמרתי (שמואל א'
 כה, כא.) הנדה לשקר עשרה עט שקר ספרים (ירמיה
 ח, ח.) . וכן מלח שוא כמו שכתבנו .

שקר ומשקרות עינים (ישעיה ג, טו.) כלומר מזדוהת פעל
 אותם ורומזות בהם ובלעז' גיננט'ק¹⁰ [צניי'ר קוץ
 לוקיי'וי] . וחרגום עין שופחו עינא דסקרתיה¹¹ . וכדברי
 רבותינו ז"ל (בראשית רבה פרשה יח. דף כ, ע"ד) אברא
 אותה מן העין תהיה סקרנית, עמדה חוה והיתה סקרנית
 שנאמר ותרוא האשרה .

שרר שררף אגן הסהר (שיר השירים ז, ג.) לא כרת שרר
 שרר (יחזקאל טו, ד.) בדגש הריש לחסרון הכפל . שר
 ובמשקל אחר ואונו בשרירי בטנו (איוב ט, טו.) הוא שרר
 הטבור . וענין אחר כי בשררות לבי אלך (דברים שרירות
 כט, יח.) ענינו הבטת לבי ומחשבותי . וכן למען שרירי
 הישר לפני דרכך (תהלים ה, ט.) ישר על אנשים (איוב
 לג, כו.) ואם כחכנו אותם כשרש שור מאין הכרע . יש
 מפרשים כשרירות בהווק מענין שריר וקים בדברי רבותינו
 ז"ל (כנא כתר קב, ע"א.) .

שרר להיות כל איש שרר בביתו (אסתר א, כב.)
 וההתפעל כי תשקתר עלינו גם השקתר (במדבר התפעל
 טו, יג.) . ויתכן להיות מזה השרש וישר אל מלאך
 (יהושע ב, ה.) כי שרים ישרו (משלי ח, טו.) . וכבר
 כתבנו אותה בשרש שור, אבל וישר במגרה (דברי הימים

1) Malachia II, 10.
 2) Hisp. *guinantes* partic. plur. verbi *guinar*; Gall. *guignantes* innuentes oculis.
 3) Il. *segnar con* (cogli) *Pocchi*.
 4) Hiob XX, 9.

1) Exodus XV, 10. 2) Numeror. IV, 20
 3) Jerem. XXXVIII, 22. 4) Genesis XLI, 6.
 5) Numeror. XXIV, 10. 6) Jesaias VII, 19.
 7) Ibid. II, 21.

א' כ, ג, אם יתגדל הפשוט (ישעיה י, טו), כתבנום בשרש נשר כי הוא שרשם כאמח.

שרב ולא יכס שרב ושמש (ישעיה מט, י), ענינו החום. והיה השרב לאגס (שם לה, ו), פירוש מקום המדבר והחורב. והרגום אכלני חרבי אכלני שרבא. **שרג** ובגנן שלשה שרגים (בראשית ט, י), שעפים. הלכינו שרגינה (יואל א, ז). והרחפתל ממנו התפעל ושרגו עליו על צוארי (איכה א, יד), כלומר יסחבנו. פעל וכן שלא נזכר פעלו מהרגוש גידי פחדיו ושרגו (איוב מ, יו), והרגום שבכים מעשה שבכר שרגן עובר שרגו¹. ובמשנה (מועד קטן פרק ראשון משנה ח. דף ת, ע"ב). ומסרגין את הטטור.

שרר והשרירים שררו מהם (יהושע י, כ), פליט ושריר (איכה ב, כב), שרירי חרב (ירמיה לא, ב), שרר ידוע. יתארהו בשרר (ישעיה מד, ג), כשש נקדוח. הוא חוט הצבע שמסמן בו הנגר מה שרוצה לכרות מן העץ. שרר ואת כנדי השרר (שמות לא, י), כנדי העבודה, ואינם כנדי כהונה רק כנדים עשויים לכסות המזבח והשולחן והמנורה בנוסע המחנה. וכחב רבינו שלמה ו'ל כי לפיכך נקראו כנדי שרר שהם עשויים כמין קלעים דמחרגמינין סרדין.

שרה אם לא שריתיה לשוב (ירמיה טו, יא), כרחב רכי ירהודה בזה השורש וגם רכי יונה כתבו כן ופירשו שהוא דומה להרגום משררה קטרינ²). וכבר כתבנוהו כשרש שאר. ואדוני אבי ו'ל פירש מזה תחת כל השמים ושרהו (איוב לו, ג), כלומר יחיר קשור העבים וימטיר על כנפות הארץ. שררתיך מערבך (יהואאל כו, כה), שרין כתבנוהו בשרש שור. וילכש צדקה בשרין (ישעיה נט, יו), בין הדבקים ובין השרין (מלכים א' כב, לד). [וכחולם] שרין ומשקל השרין (שמואל א' יו, ה). ושרין קשקשים (שם), שררה פירוש עשו מעשה קשקשים. ובה"א חנית מסע ושררה (איוב מא, ית), היא החחרה. והקבוץ בחלם ושרינות וקשתות (דברי הימים ב' כו, יד), אזכרנ⁴ בלעז. וסוה משררה השרש עוד וכל משרת ענבים (במדבר ג, ג), ידוע בדברי רבותינו ו'ל (שבת פרק ראשון משנה ה. דף יו, ע"ב) אין שורין דיו וממנין. וכן אמרו (ברכות פרק שלישי משנה ה. דף כב, ע"ב) ולא במי משרה. וכן פירשו מזה תחת כל שרון השמים ושררו. חכצלת השרון (שיר השירים ב, א), היה השרון בערבה (ישעיה לג, ט), פירשו בו ארץ מישור ומקום דשן. וכן ועל הבקר הרעים בשרון (דברי הימים א' כו, כט). שרטי השרוני שם.

1) Genesis XXXI, 40.
2) 1 Regum VII, 17.
3) Daniel V, 12.
4) It. usbergo thorax, lorica.

שרה ובאנו שרה את אלהים (הושע יב, ד), כי שרית עם אלהים (בראשית לב, כט). והשם למרכה משרה הפשרה (ישעיה ט, ו), ידוע.

שרט ושרט לנפש (ויקרא יט, כח), כשש נקורוה. שרט לא ושרטו שרפת (שם כא, ה). והנפעל שרפת שרזט ושרטו (זכריה יב, ג), אמרו רבותינו ו'ל (קדושין לה, נפעל סף ע"ב) שריתה ונרדה אחת היא.

שרף אם מחוט ועד שרף נעל (בראשית יד, כג), שרף ולא נתק שרף נעליו (ישעיה ה, כג), רצועות הנעל. והפעל הכבד ממנו משרפת דרכיה (ירמיה ב, כג), פעל כלומר מבלבלת דרכיה ורצה סביב כמו שקושרין השרוף סביב לנעל.

שרע שרוע וקלוט (ויקרא כב, כג), ענינו עודף. וכן אמרו רבותינו ו'ל (חורח כהנים פרשת אמור אל הכהנים) שרוע זה שנשמטה ירכו והוא מושך רגלו, והגרה הוא עודף. וההחפעל ממנו כי קצר המצע מהשטרע התפעל (ישעיה כח, כ).

שרף אשר שרף יי (ויקרא י, ו), ושרף את הפרה (במדבר יט, ה), על פרשה ושרף (שם). ושרף באש (שמות לב, כ), פירוש החך העגל באש לבטל צורתו ואחר כך טחנו בפצירה פים¹, כי הזהב לא ישרף אבל יוחך. ואת העיר הזאת תשרף באש (ירמיה לח, כג), פירוש אתה חתיה גורם שחתיה נשרפה העיר אם לא הצא אל הכשרים, וכאלו אתה שורף אותה. והנה שרופה באש (שמואל א' ל, ג), עריכם שרפות אש (ישעיה א, ו). ושרפו לו שרפה גדולה עד למאד (דברי הימים ב' טו, יד), ובמשרפות אבותיך המלכים הראשנים אשר רזו לפניך כן ושרפו לך (ירמיה לה, ה), הוא ששורפין על המלכים מטחן וכלי תשמישין. וכן בדברי רבותינו ו'ל (פנהדרין נב, ע"ב) שורפין על המלכים ולא מדרכי האמורי שנאמר בשלום המות ובמשרפות אבותיך ונו' מכאן ששורפים על המלכים. ומה הן שורפין עליהן? מטחן וכלי תשמישין. ויש מפרשים השרפה לשון הקטרה יעשו למח כדי שלא יסריח בשרו. וכן כתוב וישכיבוהו במשכב אשר מלא בשמים זונים מרקחים במרקחת מעשה ושרפו לו שרפה ונו' (דברי הימים ב' טו, יד), וכן ושרפו אתם שם (שמואל א' לא, יב). ויש לפרש ושרפו אותם שם ששרפו הבשר. ולפי שנשחטו ימים אולי העלה הבשר רמה ולא רצו לקברם כן עם החולעים ושרפו הבשר ואחרי כן קברו העצמות. וכן כתוב (שם יג) ויקחו את עצמותיהם ויקברו וגי. לבלתי שרף את המגלה (ירמיה לו, כה). והשם השרפה שרפה

1) Conf. supra rad. פה

שתן משתין בקיר (שמואל א' כה, כב), זה הלשון הפעיל נודע בדברי רבוהינו ז"ל בהטלת מי הנלים כאמרם (כבא כהרא יט, ע"ב). לא ישחין בצד כורחלו של חבירו. אלא אם כן הרחיק ממנו שלשה טפחים. וזולת זה הרבה. ומה שאמר משחין בקיר הוא אומר על הכלב שדרכו להשתין בקיר, רצונו לומר שלא ישאר לו דבר עד הכלב המשתין בקיר. וכן פירשו רבוהינו ז"ל שאמרו (שם) מאי דדרכיה לאשחוני בקיר לא שכינא ליה ומאי ניהו כלבא. ויונתן חרנם משחין בקיר ידע מדע, רצה בו משחין בקיר כמו משחית בקיר רצה לומר בקירות הלב.¹

שתק ישתק מדון (משלי כו, כ), וישתק הים מעלינו (יונה א, יא), וישמחו כי ישתקו (תהלים קו, ל), ענין השתיקה ידוע.

ואשר הם בני ארבע אותיות

שגשג ביום נטעך השגשגני (ישעיה יג, יא), מענין שגשג ישתג אחו בלי טים (איוב ח, יא), וכן הוא עקר שרשו שגה.

שלהב יונקתו תיכש שלהבת (איוב טו, לא), לא שלהבת תכבה להבת שלהבת (יחזקאל כא, ג), וכן שלהבתה (שיר השירים ח, ו), ואם היא מלה אחת ענינה שתי מלות רוצה לומר שלהבת גדולה. וכן דרך הטקרא כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו אל השם והעלה, וכן מאפליה (והדומים להם שנחבנו בשרש אפל. שלהבת כמו להבת ונסמך להבת אל שלהבת: כמו ארמח עפרי) מטיט היון², והרנום פני להבים פניהם אפי שלהבין אפיהון³, וכן בלבת אש חרנומו בשלהובית אשחא⁴.

שנאן אלפי שנאן (תהלים סח, יח), נרדנו במלה שנאן הזאת לקרוא המלאכים בזה הלשון שנאנים. ויש אומרים ששרשו שגה והאלף המורה הירד הבאה תמורה למ"ד הפעל בפלם קננו, פננו רוצה לומר אלפים שנים⁵.

שנהב שנהבים וקפים ותכיים (מלכים א' ג, כב). שנהב אמר בו חרנום שן דפיל.

שעשע ישעשע יונק (ישעיה יא, ח), אני תורתך שעשע שעשעתי (תהלים קיס, ע), רוצה לומר בתורתך. תנחומיד ישעשעו נפשי (שם סד, יט), בפתח השין והעין. זה הבנין נבנה על דרך פעל. ושלא נוכר פועלו ממנו ועל ברכים תשעשעו (ישעיה סו, יב). פעל וההפעל בחקתיך אשתעשע (תהלים קיט, טו). והשם התפעל

משרת שרת ותקח את הפשרת (שמואל ב' יג, ט), חרנום מחבת משריחא¹) שרטין בלע"ז².

שת והשופי שת (ישעיה כה, ה), כחבנוהו בשרש שות.

שהת שתו בשמים פיהם (תהלים עג, ט), כצאן לשאול שתו (שם מט, טו), כחבנום בשרש שות.

שתה ומים לא שתה (שמות לד, כח), אשר ישתה אדני בו (בראשית סד, ה), וישת מן היין (שם ט, כא), ושתו ביין מסכתי (משלי ט, ה), כל ישתין (תהלים עה, מד). ומה שאמרו רבוהינו ז"ל (עירובין סד, ע"א) שתוי אל יחלל הוא שם האר לא פעול, כי המים או היין הוא שחוי על דרך פעול או נשתה על דרך נפעל, אבל מה שאמרו הם שחוי הוא האר כמו עצים. ואמרו כלשון הזה להפריד בינו ובין שפור, כי השחוי לא שחה כל כך כמו השכור לפיכך אם ההפלל הפלחו חפלה שהרי יכול לדבר בפני המלך, אבל השכור הוא ששתה כל כך שאינו יכול לדבר בפני המלך לפיכך אם ההפלל הפלחו טשתה תועבה. והשם טשתה ושמחה (אסתר ט, כב). והקבוצ משחים, ומיין משתי (רמב"ל א, ח), ויין משתייהם (שם שרזי א, טו). ומשקל אחר בגבורה ולא בשתי (קהלת ג, יג), פירוש אפילו בערה שיאכלו לבם ורעהם בגבורה, לא טשתיה בשחיה. ועם היא ושתיה כדת (אסתר א, ח). נפעל והנפעל ובל משקה אשר ישתה (ויקרא יא, לד), ידוע. או בשתי או בערב (שם יג, מח), הוא החוש ההולך לאורך הכנר והערב הוא ההולך לרחבו. ויש מפרשים מורה בגבורה ולא בשחיה, כלומר לא כבלכול ובערוב כמו השתי שהוא מעורב עם הערב כלומר שאין דעתם מבלכול במאכל ובענונים אלא דעתם זך בגבורה. ומן השרש הזה עד שתות שתותיהם (שמואל ב' יד), בשקל פנתייהם, טשתיהם. וכבר פירשנו אותו בשרש שות.

שתל ושתלתי אני (יחזקאל יג, כב), בהר מרום ישראל אשתלנו (שם יג, כג), והוא מפואר ההיין בקמץ הטף. כעין שתיל על פלגי טים (תהלים א, ג), כאשר ראיתי לצר שתולה בנודה (הושע ט, יג), והנה שתולה שתיל התצלח (יחזקאל יג, י). פשתלי ויתים (תהלים קכח, ג), ענינם ענין נטיעה.

שתם שתם העין (במדבר כד, ג), פתוח העין. ובדברי רבוהינו ז"ל (עבודה זרה פרק חמישי משנה ג, דף סט, ע"א), כדי שישחום ויסחום וינוב.

1) Jerem. II, 31. 2) Daniel XII, 2.
3) Psalm. XL, 3. 4) Jesaias XIII, 8.
5) Exodus III, 2. 6) Conf. supra p. 341, b.

1) Levit. II, 1.
2) Hisp. sartan; Prov. sartan („Poêle à faire rôtir des marrons.“ Roques.) sartago.

אור התיו .

תא

וְהָיָה שֵׁשׁ אַמּוֹת (יחזקאל מ, יב), אֶל תֵּא הַרְצִים הָיָה (מלכים א' יד, כח), וּבֵין הַתְּאִים חֲמֵשׁ אַמּוֹת (יחזקאל מ, ו), וְהָיָה הַשְּׁעַר (שם מ, י), וְגִבּוֹל לִפְנֵי הַתְּאִים (שם מ, יב), וְאִפְשָׁר כִּי שָׂרַשׁ תֵּא תְּאָה אוֹ תְּנָה. הַתֵּא הוּא הַיֵּצֵעַ וְכִבֵּר פִּירְשׁוֹ יֵצֵעַ בְּשָׂרָו.

תאב

תְּאִבְתִּי לִישׁוּעַתְךָ (תהלים קיט, קער), הִנֵּה תְּאִבְתִּי לִפְקוּדֶיךָ (שם קיט, מ). גֵּרְסָה נִפְשִׁי לְתִאֲבָה תְּאִבְתִּי (שם קיט, כ), עֵינַי תִּאֲוֶה וְחִשַּׁק. וְהַפְעַל הַכֹּבֵד הוּא בַּהֲפֹךְ הָעֵינַי תְּתַאֲבֵנִי אֲנִי אֶת גִּבּוֹן יַעֲקֹב (עמוס ג, ח), וּבִלְעָזָר פִּעַל דִּשְׁמִלְנִי אֵי.

תאה

תְּתַאֲוֶנִי לָכֶם (כמדבר לד, ז), פִּירֵשׁ הַנְּבִילוֹ וְאִפְשָׁר פִּעַל שֶׁהָאֱלֹהִים תְּמַוְרָח וְכִי כִּי אֲשֶׁר כָּתַב רַבִּי יְהוּדָה. וְתַאֲוֶנִי וְזִמְרָה תְּתַאֲוֶנִי (דברים יד, ה), הוּא שׁוֹר הַבֵּר. וְכִן כְּתוּבָה מִכְּמֵר (ישעיהו תיא, נא, כ), וְהוּא הַפֶּךְ הָאוֹתִיּוֹת כְּמוֹ כְּשׁוֹב וּכְבָשׁ וּפִירֵשׁוֹ כְּתוּבָה בְּמִכְמֵר.

תאם

וַיְהִי תְּאִמָּם מִלְמַטָּה (שמוח כו, כד), פְּעֻלִים. וְהַשֵּׁם תְּאִמִּי צְבִיחָה (שיר השירים ו, ד), הָאֱלֹהִים תְּאִמָּם בְּקִמְצָה חֲטָף עַל מִשְׁקַל אֶתְלִי אֲדוּם¹). וּמִשְׁקַל אַחֲרֵי תְּאִמִּי תְּאִמָּם צְבִיחָה הָרַעִים בְּשׁוֹשְׁנִים (שם ה, ה), וְהָאֱלֹהִים כַּחֲלָם מִן וְהִנֵּה תְּאִמִּים בְּכַטְנָה (בראשית לח, כו), כַּפְלֵם רְחֻקִים קְרוֹזִים. וְהוֹנַח הָאֱלֹהִים וְהוֹטְלָה הַנוֹעֵהָ עַל הַחַיִּי וַיִּטְלֹא יִמְיָה לְלֶדֶת וְהִנֵּה תְּאִמָּם בְּכַטְנָה (שם כה, כד). וְהַפְעַל הַכֹּבֵד מִמֶּנּוּ שְׂכַלֵּם מִתְּאִמִּוֹת (שיר השירים ו, ו), כְּלוֹמֵר הַפְעַל שְׂכַלֵּם יִלְדוּת תְּאִמִּים.

תאן

וַאֲנִי תְּאִנִּים בְּתַאֲנָה (ירמיהו ח, יג), וְהַתְּאֲנִי תְּאִנָּה לְקִצְפָה (יואל א, ו), וְהַתְּאֲנִיכֶם וְהִתִּיכֶם (עמוס ד, ט), ידוע.

תאר

וְתַאֲרָה הַגִּבּוֹל (יהושע טו, ט). וְהַכֹּבֵד יְתַאֲרָהוּ פִּעַל בְּשׁוֹר (ישעיהו מד, יג), הָאֱלֹהִים כְּשׁוֹא וּפְתַח. וּבְכַתּוּבָה יְתַאֲרָהוּ (שם), הָאֱלֹהִים בְּקִמְצָה חֲטָף. הַתְּאֲרָה הַנְּעָה (יהושע יט, יג). וְהַשֵּׁם יִפְהַ תְּאֲרָה (בראשית לט, ו), תְּאֲרָה בְּתַאֲרָה בְּנֵי הַמֶּלֶךְ (שופטים ח, יח), לֹא תְּאֲרָה לוֹ וְלֹא הָרַר (ישעיהו נג, כ), וְאִישׁ תְּאֲרָה (שמואל א' טו, יח), מֵהַ תְּאֲרָרוּ (שם א' כח, יד), חֲשַׁךְ מִשְׁחֹרַת תְּאֲרָרָם (איכה ד, ח). וְכִי כַּחֲלָם שֶׁלֹא כְּמִנְהַג וְתַאֲרָרוּ מִבְּנֵי אָדָם (ישעיהו נב, יד).

1) Legendum esse putamus i. e. Hisp. detestar detestari. Ben Mel רשׁלִנְמֵר.
2) Psalm. LXXXIII, 7.

שְׁעֻשְׁעִים גַּם עֲרוּרֵיךְ שְׁעֻשְׁעִי (שם קיט, כד), וְאִהִיָּה שְׁעֻשְׁעִים יוֹם יוֹם (משלי ח, ל). עֲנִינִם כְּעֵינַי שְׁחֹק וּשְׁמַחָה רַפּוּרִים בְּלַעֲזָר¹).

שְׁקַעְרוֹת שְׁקַעְרָר שְׁקַעְרוֹת יִרְקַקָּת (ויקרא יד, לו), גַּם הוּא כִּן אֲרַבַּע אֹתוֹת. אֲלֵא שֶׁנִּכְפְּלָה בּוֹ הַרְבִּיעִיּוּת וּפִירְשׁוֹ בּוֹ שְׁחֹרוֹת. וּבַחֲזוֹת כְּהַנִּים (פִּרְשָׁת מִצְרַע) שׁוֹקְעוֹ וּפְרִיאֵיהֶם אֲדַמְדֵם אוֹ יִרְקַק. וְדוּמָה כִּי הַמְלָה הִיא מְוֹרֶכֶת מִן שְׁקַע וּמִן שְׁעַר כִּי הוּא עֵינַי שְׁחֹרוֹת וְעִיּוֹת כְּמוֹ שְׁעֻרֵי דָר²).

שְׂרָבִישׁ שְׂרַבְמִ שְׂרָבִישׁ הַזֶּהָב (אסתר ד, יא), עֲנִינוֹ כְּמוֹ שְׂבִט. שְׂרַעְפִים שְׂרַעְפָּה כְּרוֹב שְׂרַעְפֵי בְּקַרְבִי (תהלים צד, יט), בַּחֲנִנִי וְדַע שְׂרַעְפֵי (שם קלט, לג), עֲנִינוֹ עֵינַי מַחֲשַׁבוֹתַי כְּמוֹ שְׂעִיפֵי.

שְׂרַשְׁרָת שְׂרַשְׁרָר שְׂרַשְׁרָת גְּבַלְתָּ (שְׁמׁוֹרָה לֵט, טו). וְרַחֲסוֹן הָרִישׁ שְׂרַשְׁוֹת גְּבַלְתָּ (שם לט, כח), עֲנִינוֹ כְּמוֹ שֶׁלְשֵׁלֹאֹת. וְכִן בְּדַבְרֵי רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (שְׁבִיעִירָה פֶּרֶק רְבִיעִי מִשְׁנָה י. דף לח ע"ב). הַחֲרוּבִין מִשִּׁישׁוֹ, עֲנִינוֹ כְּמוֹ יִשְׁלֹשׁוֹ. וְעוֹד אֲמָרוּ (מִדּוֹת פֶּרֶק שְׁלִישִׁי מִשְׁנָה ח. דף לו, ע"א). וְשִׁרְשָׁרוֹת שֶׁל זֶהָב הֵיוּ קְבוּעוֹת בַּחֲקֵרֶת הָאוֹלָם.

ובן חמש אותיות

שְׁעֻשְׁנֵי שְׁעֻשְׁנֵי לֹא תִלְכֵשׁ שְׁעֻשְׁנֵי (דברים כב, יא), הוּא בְּנֵד כְּלָאִים צִמֵר וּפְשָׁתִים. וְרַבּוֹתֵינוּ ז"ל פִּירְשׁוּ (כְּלָאִים פֶּרֶק חֲשִׁיעִי מִשְׁנָה ח. דף לג, ע"ב). הַמְלָה מְוֹרֶכֶת מִשְׁלֵשׁ חִיבוֹת שׁוֹעַ טוּוִי וְנוּוִי וְכֵל אֶחָד מִדָּהִם אֲסוּר מִשׁוּם כְּלָאִים. שׁוֹעַ לְשׁוֹן שְׂעִיעוֹת, חֲרָנוֹם חֲלֵקָה צוֹאֲרִיו שְׂעִיעוֹת צוֹאֲרִיהִי³) וְהוּא שְׁטוּרְפִין צִמֵר וּפְשָׁתִים זֶה עִם זֶה וְעוֹשִׂים מִדָּה לְכַדִּים שְׁקוּרִין בְּלַעֲזָר פִּלְטָר⁴). טוּוִי שְׁטוּרְפִין צִמֵר וּפְשָׁתִים וְטוּוִין אוֹתוֹ כְּאַחַת, אוֹ טוּוִין צִמֵר לְכַדוֹ וּפְשָׁתִים לְכַדוֹ וְחֹרִין וְשׁוּרִין שְׁנֵי הַחֲמוּטִין. נִחַ כְּאַרְיֵה הַצִּמֵר עִם הַפְּשָׁתִים אוֹ חֲכִיפָה כְּמַחַט. וּמִן הַחֲזוֹרָה אֵינוֹ אֲסוּר אֲלֵא עַד שִׁיְהִי שֶׁלִּשְׁתֵּן כְּאַחַד שׁוֹעַ טוּוִי וְנוּוִי.

נשלמה אות השין .

1) Prov. raffarder (?) ludare (railler Roquet.)
2) Hosea VI, 10.
3) Genesis XXVII, 16.
4) Hisp. feltro; It. feltro; Gall. feutre (nostr. Filz) pannus coactilis.

ובא כמוהו ופעלו לא יחן לוי) . ענינם הצורה והתכונה והסימן .

תבה צא מן התבה (בראשית ח, טו), תבת עצי נפר (שם ו, יד), ידוע . ואפשר ששרש המלה היב בפלס צידה שיבה . אבל רבי יונה כחבו בזה השרש בפלס לחם הפקה² .

תבל ומי שם תבל כלה (איוב לד, יד), ישפט תבל בצדק (תהלים ט, ט), שם תבל כמדבר (ישעיה יד, יו), הוא שם כלל לכל ארצות הישוב .

תבן גם תבן גם טספוא (בראשית כד, כה), כשש נקודות . כהדוש בתבן (ישעיה כה, י), ידוע .

תהה היתה תהה ובהו (בראשית א, ב), ענין שממה . וכבר פירשנוהו בשרש פקה .

תהום בהעלות עליך את תהום (יחזקאל כו, יט), מי תהום רבה (ישעיה נא, י) על פני תהום (בראשית

א, ב), תהום קמטתהו (יחזקאל לא, ד) . ובלשון זכר תהום אל תהום קורא (תהלים מב, ח), תהום אמר (איוב

כח, יד), הוא מקום המים הרבים ורובי המים בכלל הוא שיקרא תהום . והקבוץ תהום יכסימו (שמוח טו, ה), קפאו

תהום בלב ים (שם טו, ח) . וישק בתהום רבה (תהלים עה, טו), פירוש השקה אותם מהצורים כמדבר כמו

מתהומות רבה . ורבה על כל אחת ואחת מהתהומות . וכבר נחבנו הדומים להם כחלק הדקדוק³ . ואפשר שיהיה

רבה חאר אל המשקה . ויוליכם בתהום כמדבר, (תהלים קו, ט), ופירושו במקום שהיו בו תהומות הוליכם כהרכה

כמו במדבר שאין בו מים . וכן אמר מוליכם בתהום כסוס במדבר לא יכשלו (ישעיה סג, יג), ומתהומות

הארץ תשוב תעלני (תהלים עא, כ) .

תוה ותתינת תו (יחזקאל ט, ד), הן תני שדי יענני (איוב לא, לה), וקדוש ישראל התו (תהלים

פעל עה, מא) . וכבר אחר ניתו על דלתות השער (שמואל א' כא, יד), ענין סימן וכתיבה . ופירוש וקדוש ישראל

התו שמו לו בלבכם גבול וסימן שלא יוכל לעברו, וזה שהיו מנסים אותו והיו חושבים שלא יוכל לעשותו .

תוך ויבתר אתם בתוך (בראשית טו, י), והעיר בתוך (במדבר לה, ה) . ובסמיכות נחה עין הפעל

בתוך העיר (שמואל א' ט, יד), טעל תוך העיר (יחזקאל יא, כג), תוך הנחל (דברים ג, טו), בתוך הים (שמוח

יד, טו), ותקם בתוך הלילה (מלכים א' ג, כ), כל אשר ברחובו ישמא (ויקרא יא, לג), ושכנתי בתוך (זכריה

כ, טו) . וכינר נוספה בתוכי ירושלם (תהלים קטו, יט) . בתוך ארצות נשמות (יחזקאל ל, ו), בתוך ערים נחרבות

(שם), רוצה לומר בכלל הנשמות והנחרבות היה נחשבת ונזכרת . והחאר והכריח התיכין (שמוח כו, כח), ראש התיכין

האשמורת התיכונה (שופטים ו, יט), אמצעי אמצעית . ורחנם יונחן פתח הצלע התיכונה (מלכים א' ו, ח), חרעא

דמחיצתא ארעיתא פתח לעבר ביחא . ולא היחה דעתו לתרגם תיכונה ארעיתא, אלא רוצה לומר כי פתח הצלע התיכונה

שבתחיות היה פתוח אל כהף הבית הימנית וכל האחרות היו פתוחות זו לתוך זו, כי חמשה האים היו בדרום וחמש

בצפון ועל גביהם שניים ושלישים ועל התיכונה התחוננה שבחמשה שהיו בדרום אמר שהיתה פתוחה לכורחל הבית

הדרומי . ויש בשרש הוה ענין קרוב לזה תוך ומרמה תוך (תהלים נה, יב), בתוך ומחמם (שם עב, יד), והוא ענין

מרמה . ובא בזה הלשון, לפי שהאדם המרמה חבירו יצפון בלבו השנאה ומראה לו שהוא אוהבו .

תוך תרתי בלבי (קהלת ב, ג), אשר תרו ארצה (במדבר יג, לב), ולא תתורו אחרי לבבכם (שם

טו, לו), לבר מאנשי התרים והסחרים (דברי הימים ב' ט, יד), פירוש החרים עם הסוחרים הקטנים מעטי

הסחורות והעסקים שהם מתפשים הרבה על המקח והמסחר לפי שעסקם מועט והסוחרים דהם הסוחרים הגדולים .

והפעל דהכבר ויתירו בית יוסף (שופטים א, כג), ענין הפעיל חקירה וחפוש . ומוה יתור רורים מרעהו (איוב לו, ח), יתור

שם בפלס יקום יכול . ומוה לדעת התרגום דרך האתרים (במדבר כא, א), והאלף נוספת . ותד וגוול (בראשית תד

טו, ט), והקריב מן התרים (ויקרא א, יד), ועשה את האחד מן התרים (שם יד, ל), שתי תורים (שם ה, ו),

ידוע . ואמר האחד בלשון זכר ואמר שתי בלשון נקבה להודיע שהזכר והנקבה כשרים . ומוה אל תתן לחית נפש

תורה (תהלים ער, יט), דמשיל כנסת ישראל לחור כמו שהמשיל ארצה גם כן ליונה . תד נערה ונערה (אסתר

ב, יב), ענינו זמן . וראיתני בתוך האדם המעלה (דברי הימים א' יו, יו), כתכונת האדם, פירוש זאת המעלה

והגדולה שדברת עלי תכונת האדם הגדול היא, אבל אני מה אנכי ומה ביחי לפיכך אמר המעלה כלומר ראיתי בתכונה

גדולה בתכונת האדם הגדול ואף על פי שאני קטן ונכוד . וכן וזאת תורת האדם (שמואל ב' ו, יט) . ואפשר להיות תורה

מוה השרש וזאת התורה (דברים ה, כד), תורת יי תמימה (תהלים יט, ה), וכולם שוים בזה הענין כי פירושם ענין

תכונה כמו שפירשנו בשרש ירה . וקרוב לזה נאזו לחיך בתורים (שיר השירים א, י), דהם הפנינים המחוברים בתורים ומסודרים על סדר התכונה .

1) Jerem. XXII, 13.
2) Nehem. V, 18.
3) מכלול דף נה ע"א .

1) Vertit scilicet via exploratorum.

לך (שם יד, ט), טתחת שרשיו יבשו (איוב יח, טו).
 והתאר בית חרון תתתון (יהושע טו, ג), היציע תתתנה (תקתון
 מלכים א' ג, ו), אבל מלפני השער תתתונה (יהוואל
 מ, יט), הה"א נוסף ולא לנקבה כי המלה מלעיל. ועם
 י"ד היחש תתתים שנים ושלשים (בראשית ג, טו), עד תתתי
 שאול תתתית (דברים לב, כב), משאול תתתנה (תהלים
 פו, יג), גלת תתתיות (יהושע טו, יט), יבאו תתתיות
 הארץ (תהלים סג, י). רקמתי בתתתיות ארץ (שם קלט,
 טו), רמו לרחם שהוא מקום שפל ואפל. כל אלו והדומים
 להם תחת טמש. וטוה חכריע קמי תחתני, ומוריד
 עמים תחתני, שזכרנו. וקרוכ לוח תתתני לאמר למי
 ארץ (שמואל ב' ג, יב), רצונו לומר בסוד ובסתר שלח לו
 למי ארץ, כלומר למי האות הארץ והמלכות כי אם לך.
 ויש לפרש למי ארץ לשון שבערה. שבו איש תתתני
 (שמות טו, כט), במקומו. ועמדנו תתתני (שמואל א'
 יד, ט), במקומו, תחת רשעים ספקם (איוב לד, כו),
 כלומר במקומם הכם לעין רואים.

תיש זרזיר מתנים או תיש (משלי ל, לא), או הנה תיש
 במקום ו' החיבור. או יהיה או כמשמעו כלומר
 זה או זה כל אחד מטיב צעד ולכת. ותתשים עשרים
 (בראשית לב, טו), ידע.

תכך רש ואיש תתכים (משלי כט, יג). תוך ומרמה תתכים
 (תהלים נה, יב). מתוך ומחמם (שם עב, יד), תוך
 ענין שבר. ופירושו תוך ומרמה שמשבר האדם הבוטח בו
 ולא ישמר ממנו ומרמה אוחו בפיו. וכבר נחבנו אוחו
 בשרש רגך אלא שרבי יהודה חיוג הביא אוחו עם איש
 תככים בענין אחד. והנאון רב סעדיה ז"ל פירש
 תככים מן תוך הבית) אשר הוא בינוני, ואמר רש ואיש
 תככים ראוי לעשות לרש חסד כי יש בינונים שסתרו
 עינים וישמרו מעלם למען יהיו בכבוד ועל כן אמר כי
 רש ואיש תככים כמעלה אחת הם ועל כן צריכים לחמלה.

תכה והם תכו לרגלך (דברים לג, ג), כפלם וטפז פפל
 עצמותיו), ענינו לפי מקומו נהחברו והלכו
 לרגלך. שנהבים וקפים ותתכים (מלכים א' י, כב), אמר תתכים
 בו החרמם וטווסין. והטווס ידוע שקורין לו בלעז פאחין).
 ויש מפרשים תכיים החיה שקורין בלעז [נאטין] מייסון).

תכל פתיל תכלת (במדבר טו, לח), ותכלת וארגמן תכלת
 (שמות כה, ד), הוא העין שקורין לו בלעז

1) 2 Samuel. IV, 6.
 2) Hiob XXXIII, 21.
 3) Prov. pavon, pawo pavo.
 4) It. gatto mamnone species simiarum. In edition.
 prioribus verbum נאטו non legitur.

הסיר תתו (ישעיה, יח, ו), פתח בסוף פסוק ענינו
 כרח. ובמשנה (חולין פרק שני משנה ג. דף נו, ע"א).
 התני את הראש בכח אחת פסולה. ואף על פי שקורין
 אותו כרגש כמו תפיל אפשר שאין הקריאה נכונה
 ותהיה קריאתו הנכונה בצרי תתו על משקל תתיר
 הנפף). או תתו בפתח כמו שהוא בכחב. ואם תהיה
 קריאתו כרגש יהיה במקום הנח כמו בעחדי הכפל שבאו
 כרגש. ויתכן לומר עוד כי תתו מנחי העין על משקל
 את כריתי תפר), אבל רבי יהודה שמהו מפעלי הכפל.
 ויש להביא ראיה לכפלו מדברי רבותינו ז"ל (פסקא דפרה)
 רוח תזוית והיא רוח רעה המסירה דעהו של אדם. וכן תתו
 כמו הסיר.

תתח כקש נחשבו תתתח (איוב מא, כא), הם החיצים
 והוא שם כלל לכל).

תחש ואנעלך תחש (יהוואל טו, י), פירוש עור חחש.
 והקכוך וערת תתשים (שמות כה, ה). אמרו
 רבותינו ז"ל (שבת כה, ע"ב). תחש שהיה בימי משה בריה
 בפני עצמה היה וטהור היה ויש לו גוונים הרבה. ורבו
 שחרנם אנקלוס ששגונא שש ושמה בגוונים הרבה שיש לו.
 וכמדרש אחר ששה גוונים יש לו והו ששגונא.

תחת עין תחת עין (שמות כא, כד), וכאשר יחובר עם
 חכינויים יהיה בלשון רבים נפשנו תתתיכם (יהושע
 ב, יד). וכן יאמר תתתיה תתתיה בלשון רבים
 כולם. וכא כינוי המדבר לעצמו בנ"ן וי"ד רחריב צעדי
 תתתני (שמואל ב' כב, לח), תכריע קמי תתתני (שם ב'
 כב, מא), ומוריד עמים תתתני (שם ב' כב, מח). וכן
 כינוי הנקבה הנסחרת ויסגר בשר תתתנה (בראשית ב, כא),
 והמשפט על המנהג תתתי. תתתיה. רחמיה הנעצוץ
 (ישעיה נה, יג), תתת היותך עזובה ושנואה (שם ס, טו),
 תתת אבתיך יהיו בניך (תהלים מה, יו), תתת אלהים
 אנכי (בראשית ל, ב). תתתני טכניו (ויקרא ו, טו), כלומר
 הכהן המשרת במקומו טכניו. תתתת זאת לא יומת
 ישמע (שמואל ב' יט, כב), פירוש בעבור ההכנעה הוא
 אשר עשה חכפר לו ולא יומת כי קלל את משיח יי. תתת
 אשר לא עבדת (דברים כה, טו), בעבור כך וכך, או מקום
 כך וכך כלומר שהיה הדבר ההוא חשלום הדבר שעבר.
 תתתיה יצע רמה (ישעיה יד, יא), שאול תתתת רגזה

1) Numeror. XVII, 11.
 2) Genesis XVII, 14.
 3) I. e. nomen singulare תחת est pro תוחחים, sicut
 plura nomina collectiva. Conf. Michlol f. 49, col.
 3. (ed. Ven. f.). False St. Pagninus: „est ge-
 nerale nomen omnium, quae jaciuntur, inquit
 Rabbi David.“

אלהים תלוי (דברים כא, כג), פירשתי הפסוק בשרש קלל. ויהיו תלויים על העצים עד הערב (יהושע י, כו). ובא באלף המורה למד הפעל והיו חייך תלואים לך מנגד (דברים כה, סו), ועמי תלואים למשובתי (יהושע יא, ו). אשר תלום שמה (שמואל ב' כא, יב); כך כרוב והקרי תלואים. והנפעל שרים בידם נתלו (איכה ה, יב), ויתלו נפעל שניהם על עץ (אסתר ב, כג). והכבד מנו וכובע תלו נפעל כך (יחזקאל כו, י), שלטיהם תלו על חומותיך (שם כו, יא). והשם תלוי וקשתך (בראשית כו, ג), והוא תלי האשפה שבו החיצים שהוא נחלה באזור האדם. או הוא המייף כמו שאמר התרגום מייף, כי גם הוא נחלה.

תלם בתלם עברתו (איוב לט, י), כשש נקודות. תלם פירוש בתלם בעכותו כלומר אם הקשרנו בתלמים בעכותו עם שאר הכהמות לחרוש. ויחד תלמייה יבכיון (שם לא, לה), על תלמי עדי (יהושע י, ד). בקעי החרישה יקראו גרודים, והגבוה יקרא תלם.

תלע וכן אדם תולעה (איוב כה, ו), ומכסיד תולעה רחולעה (ישעיה יד, יא), כי תאכלנו תולעת (דברים כה, לט), וירם תולעים (שמות טו, כ). ועל דרך משל אל תיראי תולעת יעקב (ישעיה מא, יד), לפי שהם חלשים כגלוח כחולעת. ובמדרש (למנו פרשת ופרעה הקריב דף לב, ע"א) מה חולעת זו כל כחה אינו אלא כפיה כך ישראל כל כחם בחפלה. אם יאדימו בתולע (ישעיה א, יח), תולע עלי תולע (איכה ד, ה), ותולעת שני (שמות כה, ד), כבר פירשנו כי השני הוא הכרמ' ונקרא בלשון חולעת מפני רוב החולעת בשני. או יהיה פירוש רחולע עין ובאמרו חולעת שני כאמרו עין אדום, ובאמרו שני תולעת (ויקרא יד, ו), כאמרו אדום העין כלומר העין היפה והוא הכרמ' ומפני שהוא ידוע ומשובח משאר הצבעים אמר חולעת סבלי זכר שני וכאילו זכרו האמונים עלי תולע, אם יאדימו כחולע. וממנו אנשי חיל מתלעים (נחום ב, ד), כלומר פעל לבושים בגדי שני. וענין אחר ומתלעות לביא לו (יואל מתלעות א ו), ואשברה מתלעות עול (איוב כט, י), והוא דפוך סן מתלעות כפירים (תהלים נח, ו), והם השנים הגמור.

תמם כי אם תם הכסף (בראשית מו, יח), ויהי כאשר תמו (דברים כ, טו), עד אשר תמו (יהושע ג, י), תמו חפש מחפש (תהלים סד, ו), והנון בו חחר אות הכפל ומשפטו תמו, כלומר יחפשו עולות (שם) עד השליסם שלא יוכל אדם לחשב ולחפש יותר עולה על מה שהם מחפשים. וכן חסדי יי כי לא תמנו (איכה ג, כב), כמו חסמו. או יהיה פירוש חסדי יי עמנו כי לא חסנו אנחנו. והוא קל והיה משפטו להרגש. ובא כמה

בלבי) [אזור' אולטרו' מאר'י]. והוא צבוע כדם חלון עם סמנים ירועים.

תכן ותכן רוחות יי (משלי טו, כ). והנפעל נפעל ולו נתכנו עללות (שמואל א' ב, ג), והדרכי פעל לא יתכנו (יחזקאל יח, כט). והכבד אנכי תפנתי עמודיה סלה (תהלים עה, ד), מי תכן את רוח יי (ישעיה מ, יג). ופירוש מי חכן את רוח יי ומי איש שעצתו יודיענו (שם). ומים תכן במדה (איוב כה, כו), ושמים כורת תכן (ישעיה מ, יב). הכסף המרפן (מלכים ב' יב, יב), פירוש המתוכן בחשבון וכמשקל. ויש לפרש המתוכן שעשו אותו מטבע. והוא שאמר ויצורו וימנו¹) כלומר לקחו הכסף שלא היה מטבע ועשו אותו מטבע להוציאו לאומניין ולקנות עצים ואבנים. ויהיה ויצורו לשון צורה. וכן נפרש המתוכן בצורה. וינתן תרנם ית כספא דמטקס. והשם אתה תכנית הותם תכנית (יחזקאל כה, יב), פירוש משלים התכונה. תכן ומדרו את תכנית (שם מג, י). ומשקל אחר ותכן לבנים מתכנת תתנו (שמות ה, יח). ומשקל אחר ומתכנתו לא תעשה כמדהו (שם ל, לב), בתכנתה לא תעשו לכם (שם ל, לו), כלומר חוכן הסמנים. וכן מרפנת הלבנים (שם ה, ת).

תל על הר גבוה ותלול (יחזקאל יג, כב), תל עולם (דברים יג, יו), ונבנתה עיר על תלה (ירמיה ל, יח), העמדות על תלם (יהושע יא, יג), פירוש העומדות על תלם שעמדו בחוקם ובחקפם שלא הפילו חומותיהם בכבישהם ולא שרפם, אלא הניחם בכנינם בעבור שדויו תלפיות בצורות וחוקות. בניו לתלפיות (שיר השירים ד, ד), סלה מורכבת מן חל ופיות פירוש חל שהוא חוק ונכורה כמו העומדות על תלם, ופיות פירושו שהיו אבני המנדל נזורים פיות פיות כמו שעושין היום בכניני המנדלים. ורכוחינו ול פירשו (ברכות ל, ע"א) חל שכל הפיות מתפללין עליו. ובהכפל הפ"א והלמ"ד קיצותיו תלתלים (שיר השירים ה, יא).

תלה ותלה אותך על עץ (בראשית מ, יט), תלה ארץ על בליטה (איוב כו, ו). כי קללת

¹) Prov. blave; Gall. bleu (nostr. blau) color caeruleus. Cod. Jen. בלאב.
²) I. e. Ital. azzuro ultra marino color ultramarinus, caeruleus (hochblau).
³) 2 Regum XII, 11.

¹) In radice שן quod vide.

האם תמנו לגוע (כמדבר יו, כח), והיה משפטם כמו
 בַּזְנוּ לְנוֹי). לא יבול עלהו ולא יתם פריו (יחזקאל
 טו, יב), ונתתם השנה (בראשית טו, יח). וכשרק תתם
 חלאתה (יחזקאל כד, יא). עד תם כל הדור (דברים
 כ, יד), פְּרָס־פָּרַח (ישעיה יח, ה). פְּתָמָם באי עליך
 (שם טו, ט), פירוש כהשלמחם כלומר כלם שכול
 ואלטון באו עליך כל מה שיוכל לבא רעה מהם.
 ומקור שהוא פעל יוצא עד תמי אתם בידו (ירמיה כו, ח).
 תם והחאר חם יהיו תמים על ראשו (שמות כו, כט). והפעל
 הַפְעִיל הכבד וכן הַתְּפוּ (שמואל ב' כ, יח), וְהַתְּפוּתִי טמאתך
 טמך (יחזקאל כב, טו). וכא פְּהַתְּמָךְ שודד תושד
 (ישעיה לג, א), קל, והיתה המ'ם ראויה להרגש. וְיָתָם
 ארת הכסף המזבא בית יי (מלכים ב' כב, ד). וירחן כי
 ויתם את הכסף, וחחם השנה ההיא, בנין נפעל.
 וכן וְיָתָמוּ ימי בכי (דברים לד, ח), היה ראוי וְיָתָמוּ, כמו
 יתמו חטאים מן הארץ (תהלים קד, לה). ואדוני אבי
 ז'ל כתב כי כל הרגושים בחי' לבד שרשם נתם כולם ענין
 כליה והשלמה. ויונתן חרגם וכן הַתְּפוּ (שמואל ב' כ, יח),
 אם משליטין, כלומר היה לך לשאול באבל תחלה אם תשלים
 כמו שכרוב כי חקרב אל עיר¹) כל שכן עיר ישראל,
 לפיכך אמרה אחריו אנכי שלומי אמוני ישראל.
 תם וענין קרוב לזה שהוא ענין החמימות וההשלמה תם וישד
 (תהלים כה, כא), יונתי תַּפְּתִי (שיר השירים ה, ב),
 תַּמִּים תַּמִּים היה בדרתיו (בראשית ו, ט), תַּמִּים אתה בדרכיך
 (יחזקאל כח, טו), הגה כהיותו תַּמִּים (שם טו, ה), זכר
 תַּמִּים (ויקרא א, ג), תַּמִּימָה נקבה (שם ד, כח), תורת
 יי תַּמִּימָה (תהלים יט, ח), תַּמִּימַת תְּדַהִינָה (ויקרא
 כג, טו), וְתַמִּימִים יותרו בה (משלי כ, כא). פר כן
 בקר תַּמִּימִם (יחזקאל טו, ו), פירוש שירדו הפר והבקר
 חמימים. ורבותינו ז'ל דרשו (מנחות טו, ע"א) לפי
 שטצאנו ובראשי חדשיכם פרים שנים מנין שאם לא
 טצא שנים יביא אחד? תלמוד לומר פר, ואמר תמימם לפי
 שהחובה שנים. ולא אץ לבוא כיום תַּמִּים (יהושע י, יג),
 פירוש כי עמד השמש ליהושע ולא מהר לבא אלא היה
 כיום השלם שבכל שנה ורואו יום תקופת חמו. והשם תם
 וישד יצרוני (תהלים כה, כא), פְּתָמ־לִכְבִּי (בראשית כ, ה),
 ואני פְּתָמִי אֶלֶךְ (תהלים כו, יא). ואיש משך בקשת
 לַתְּפוּ (מלכים א, כב, לד), כלומר שלא נחון לאחאב.
 ויונתן חרגם נגד בקשתיה לקבליה. ועם ה"א הנקבחה
 תַּמָּה לא אסיר תַּפְּתִי טמני (איוב כו, ה). ועם מ"ם נוספת
 מְתָם אין בו מְתָם (ישעיה א, ו), אין מְתָם בבשרי (תהלים

לח, ד), כלומר אין שלמות בבשרי כי כלו נגע. ובאין
 בו מחום תחסר מלח רק ופירושו אין בו מחום רק פצע
 וחבורה. וכמוהו אין טוב באדם שיאכל ושתהי²) רק
 שיאכל ושחה. כי אינם יודעים לעשות רע³) רק רע.
 והשם במשקל החאר אם באמת וּבְתַמִּים (שופטים ט, טו),
 לא ימנע טוב להלכים בְּתַמִּים (תהלים פד, יב), ודבר
 תַּמִּים יתעבו (עמוס ה, י). והחאר במשקל השם מעוז
 לַתָּם דרך יי (משלי ג, כט). ובמקף ישוב החולם לקמץ
 חטף צדקה תצר תַּסְדִּיקָךְ (שם יג, ו). והנפעל או נפעל
 אִיתָם (תהלים יט, יד), והוא כחוב ביוד נחה אחר האלף.
 וההתפעל אם גבר תמים תַּתְּמָם (שם יח, כו). והפעל התפעל
 הכבד ואם בצע כי תתם דרכיך (איוב כב, ג), כלם ענין פעל
 אחד, יש מהם בהשלמת הגוף בלי שיחסר אבר או חסרון
 מאיבריו, ויש מהם בהשלמת הרעות והמדות טובור.
 ותַּמִּימִים כיורדי בור (משלי א, יב), יש מפרשים אותו
 מענין השלמת הגוף כמו נבלעם כשאול חיים (שם) ויש
 מפרשים אותו מענין השלמת הרעות כי על הישרים והחסימים
 הם חושנים ללכדם. ומה השרש והענין ואת האורים
 ואת הַתְּמִים (שמות כח, ל).

תמיד עלת תַּמִּיד (שמות כט, מב) ואנשי תַּמִּיד יכדילו תַּמִּיד
 (יחזקאל לט, יד), תַּמִּיד תוקד על המזבח (ויקרא

ג, ו), ידוע.
תמה המה דאו כן תַּמָּהו (תהלים מח, ו), איש אל
 רעהו יתַּמָּהו (ישעיה יג, ח), אל תַּתְּמָה על
 החפץ (קהלת ה, ו), וְיַתְּמָהוּ האנשים (בראשית מג, לג),
 וְיַתְּמָהוּ מנערותו (איוב כו, יג). והשם אכה כל סוס תַּמָּהוּ
 בַּתְּמָהוּן (זכריה יב, ד), וּבַתְּמָהוּן לבב (דברים כח, כח).
 והתפעל וְהַתְּמָהוּ תַּמָּהוּ (חבקוק א, ה), משפטו עם תי' התפעל
 התפעל והתחמהו.

תמו מבכות את הַתְּמוּז (יחזקאל ח, יד), אומרים כי תַּמּוּז
 היו עושים צלם וממלאים עיניו עופרת והיו עושים
 אש מחחתיו והעופרת נמס ודומה שהוא בוכה. וכתב
 החכם הרב רבינו משה בן טיימון בספר מורה הנבוכים¹)
 כי מצא כתוב בספר מספרי העבודות הקדומים כי דיו איש
 מנביאי עבודה זרה ושמו תמוז וקרא למלך אחר וצוהו לעבוד
 שבעה כוכבים ושנים עשר מזלות והמיחהו המלך ההוא
 מיחה משונה, וכליל מהו החקצנו כל הצלמים מקצור
 הארץ אל ריכל בכל לצלם הוהב שהוא צלם השמש,
 והיה זה הצלם חלוי בין שמים לארץ ונפל בחך ההיכל,
 וכל הצלמים סביבו והיה מספר להם טו שארע לרזמוז

¹) Ecclesiast. II, 24.
²) Ibid. IV, 17.
³) Pars III, cap. 29.

¹) Deuteron. III, 7.
²) Ibid. XX, 10.

והצלמים בוכים וסופדים כל הלילה. וכאשר היה בבקר עפפו כל הצלמים להיכליהם בקצות הארץ. והיה זה להם לחק עולם בתחלת יום מחדש חסו בכל שנה יספרו ויבכו על החסו. ויש מפרשים חסו שם היה שהיו עובדים אותה. וחרגום ופגשו ציים את איים¹ ויערעון חסוין כחחולין. וברוב הגוססאות כתוב חסוין בשני וויין.

תמד תמכו בידיו (שמות י, יב), וכפיה תמכו פלך (משלי לא, יט), אף תמכתיה בימין צדקי (ישעיה מא, י), הן עברי אַתְּמַךְ־בִּי (שם מב, א), וַתְּמַךְ יד אביו (בראשית מח, י), אשת חן תתמך כבוד (משלי יא, טו), ועריצים יתמכו עשר (שם), וַתִּזְמַךְ שִׁבְט (עמוס א, ה), וַתְּמַכֶּיָּהּ מֵאִשֶׁר (משלי ג, יח). תמך אשורי (תהלים י, ה), מקור בעניניו, או בענין הצווי. וכן נזכר את יום השבת². גוער כפיו מתמך בשחר (ישעיה נפעל לג, טו). והנפעל וכחבלי חמאתו יתמך (משלי ה, כב).

תמול כי תמול אנחנו (איוב ה, ט), תמול כוונך אַתְּמֹל ב' טו, כ). ובאלף נוספה בתחלה אַתְּמֹל אַתְּמֹל. וברגש התיו והיו כל יודעו מַאֲתְמֹל שְׁלֹשׁ אַתְּמֹל (שם א' י, יא). ובא בשרק כי ערוך מַאֲתְמֹל תפתה (ישעיה ל, לג), וְאֶתְמֹל עִמִּי לְאוֹיֵב יְקוּמֶם (מיכה ב, ח). הוא היום שעבר בקרוב או ברחוק. ורבי יונתן פירש ואתמול עמי מלה מורכבת מן את ומן מול, ואת פירושו מן כמו כפאחי אַתְּ־הַעִיר³ והוא כמו וממול עמי לאויב יקום.

תמר זאת קומתך דמתה לתמר (שיר השירים ג, ח), גם תמר ותפוח (יואל א, יב), ושבעים תמרים תמר (שמות טו, כו), ידוע. וממנו פתמר מקשה (ירמיה ה, ה). כלומר כחמר השה והישר, כי לחמר לא יצאו לו ענפים עד למעלה בצמררו וכל גופו מלמטה שזה וישר. וכן בחלם והיא ישבת תחת תמר (שופטים ה, ה). וכן תמרה ממנו עוד ותמרה בין כרוב לכרוב (יחזקאל טא, יח). מקלעות כרובים ותמרת (מלכים א' ו, כט), ותמרים מפו ומפו (יחזקאל מא, כו), ועשוי כרובים ותמרים (שם מא, יח), ואל איל תמרים (שם טו, טו), ויגורון חרנם תמרה מהם צורת דקלים ומהם חרנם כותרן. וכן ותמרות עשן (יואל ג, ג). ולפי שהחמר עץ גבוה וישר ושוה ידמה הדבר הנבנה והישר אליו. וכן עמוד עשן⁴. וכן בדברי רבותינו ו'ל על העשן (הילין קיב, ע"א). ברכות טז, ע"א). משחעלה העשן חברה. ואמה (יובא לח, ע"א). בירא אבטינס היו בקיאים במעשה הקטרה ולא רצו ללמד ושלחו חכמים והביאו אומנין מאלכסנדריאה של כפרים והיו

¹ Jesaias XXXIV, 14. ² Exod. XX, 9.
³ Ibid. IX, 29. ⁴ Judicum XX, 40.

יודעים לפטם כמותם ולא היו יודעין להעלות עשן כמוהן של הללו מחמר ועולה כמקל, של הללו מפצי לכאן ולכאן.

תנן ויהי לתנין (שמות ג, י), כפיר ותנין (תהלים צא, תנין ג), בלעני פתנין (ירמיה נא, לד). ובא במ"ם מקום הגון הפתנים הגדול הרבץ בתוך יאריו (יחזקאל כט, תנים ג), פתנים בימים (שם לב, ב), כי כן מנהג הלשון לכא

מ"ם ונרין כאחד מזה ונזה, פתנים וכמהן. והקבוץ את הפתנים הגדלים (בראשית א, כא). הנוכרים כיבשה הם מין ממיני הנחשים, והנוכרים במים הם מין ממיני הדגים הגדולים כדמות הנחשים. וכנפול אות הנפל גם תנים חלצו שד (איכה ה, ג), מעון תנים (ירמיה ט, י). ובקבוץ הנקבות לתנות תנה מדבר (מלאכי א, ג), תרגום תנים יודין. ובמגלת איכה גם תנין חלצו שד, אילן יודתא אית להון מסון על אפיהון כד אינון מנקן יח בניהון דלא ליהוין חסין ירחוון חנקן אכלין להון¹. ובמדרש תנחומא גם תנים חלצו שד התנין הזה כשבא לינק אמו היא רואה אותו מרחוק וחולצת שדיה כשכיל שיינק ולא יראה שדיה מכוסים ואינו יונק.

תנה כי יתנו בגוים (הושע ה, י). והפעל רחבד אפרים התנו אהבים (שם ט, ט). והשם בתוספת הפעיל אלף בתחלה אַתְּנָה המה לי (שם ב, יד). ובתוספת אַתְּנָה נרן אַתְּנָה זונדה (דברים כג, יט), ושבה לאַתְּנָה (ישעיה אַתְּנָה כג, י), וכל אַתְּנָה ישרפו באש (מיכה א, ג), כלם ענין חנאי. וענין אחר לתנות מדברי (מלאכי א, ג), לתנות פעל לבת יפתח הגלעדי (שופטים יא, ט), ענינו לתנות לה ולדבר עמה, כי לא המיתה יפתח רק עשה לה בירת מחוק לעיר והתבודדה שם ולא ידעה איש וכלכלה שם והיתה צורה כל ימי חייה. וזהו נדרו אשר נדר (שם לט, כ) כי פירוש והעליתיהו עולה (שם לא). או העליתיהו כלומר אם היוצא לקראתי מביתי אדם והיה לי כלומר קדש לי שיהיה פרוש מדרכי העולם ואם דבר הראוי לקרנן אעלהו עולה. ודרשו רבותינו ו'ל (תענית ד, ע"א) בזה דעת אחרת. וכן שם יתנו צדקורה יי (שופטים ה, יא), יענו וידברו ויורו הצדקות שעשה לישראל. וחרגום ושנתם ותחנינון² וחרגום וַעֲנַתָּה שמה כימי נעוריה³ ויחננו חמן. ורבותינו ו'ל פירשו (כבא בחרא ה, ע"א) גם כי יחנו בגוים, מזה הענין לשון שנון.

תנן על תנוף אונם הימנית (ויקרא ה, כד), הוא הרך תנוף אשר בקצה האון מול⁴ [טיניר⁵] בלעז. וכספרא

¹ Vide radicem antecedentem.
² Deuteron. VI, 7.
³ Hosea II, 17.
⁴ Prov. moueil. Gall. mol mollis.
⁵ Ital. tenero tener.

(פרשה מצורע פסוק ונרזן על הנדק) מפרש שהוא הנדרר האמצעי .

תנר תנור וכירים (ויקרא יא, לה.) . והקבוץ מעל למגדל התנורים (נחמיה יב, לח.) , ובתנוריה ובמשארותיה (שמות ג, כח.) , ההנור הוא שאופין בו ארז הפח בהדבקה , אבל אותו שאופין בו בארצות האלה יקרא פודנז בדברי רבותינו וז"ל כאמרם (עבודה זרה לה, ע"ב.) הביאו לפניו פת פורני . נוי שהרהין פת פורני אצל ישראל (פסחים לא, ע"ב.) וכן יקרא בערביי (ובלע"ז) .

נפעל תעב כי נתעב דבר המלך את יואב (דברי הימים א' כא, ו.) , נפעל עבר כי הוא פתח . אף כי נתעב ונאלח (איוב טו, טו.) , כנצד נתעב (ישעיה יד, יט.) , קספין תועבה כי הם נפעל עומד . כי תועבה היא למצרים (בראשית טו, לב.) , כי תועבת מצרים (שם טו, לה.) , בתועבת פעל יכעיסוהו (דברים לב, יו.) . והכבוד תעבונני כל מתי סודי (איוב יט, יט.) , ותעבונני שלמותי (שם ט, לא.) , לא תתעב אדמי (דברים כג, ח.) , ונתתעבי את ישיך (יחזקאל טו, כה.) , המתעבים משפט (מיכה ג, ט.) , כל אבל התעב נפשם (חללים קו, יח.) . ואפשר שהיה ותתעבי פועל יוצא לשלישי כלומר עשית שיחעכו אותך אחרים מרוב הפקידות נתעב עצמך . והחאר לתעב נוי (ישעיה מט, ז.) , כפלם והוא מטלא על כל גדוהיו) שהוא כמו טלא . או פירושו הפעיל למי שכל נוי מחעכו . וכבר אחר התעב עלילה (חללים ד, א.) , ונתעב מאד ללכת אחרי הגללים (מלכים א' כא, כו.) , ענין השיקוף והשנאה .

תעה תעה לבבי (ישעיה כא, ד.) , תעיתי כשה אבד (חללים קיט, קעו.) , ובשכר תעו (ישעיה כח, ז.) , והנה תעה בשודה (בראשית לו, טו.) , ותלך נתתע (שם כא, יד.) , תועה ולדבר אל יי תועה (ישעיה לב, ו.) , בתעות בני ישראל נפעל (יחזקאל מד, טו.) . והנפעל אל יאמן בשוא נתעיה (איוב טו, לא.) , כהתעות שכור בקיאו (ישעיה יט, יד.) . ושני כפירים נתעו (איוב ד, י.) , לדעת רבי יונה היא מלה מורכבת מזה הכנין מעבר ועהיד⁴ . ורבי אחי רבי משה

1) *furnus, fornicato structus opere, cuius fundo imponuntur panes. Vid. Gollii Lex. Arab. a. v. تَنُورٌ.*

2) Prov. recent. *fourneau*; Gall. *fourneau* *furnus.*

3) 1 Chron. XII, 15.

4) Aben Ezra in tribus locis (libro מאננים ed. Heidenh. 22, a.: libro תהיה ed. Lippmanni 69, b. et in eodem ad Hiob I. I.) aliam nomine R. Jonae, prorsus discrepantem sententiam profert. Forma nempe נתעו a radice תעו derivat, eamque cum

עליו השלום כתב כי היא מלה מורכבת מנפעל והתפעל ומשפטו נתתעו כמו וננסרו כל הנשים¹) ונתקפר להם (הדמ²) . וכבר כתבנוהו אנתנו כשרש להע . והפעל הכבר כי רוח זנונים התעה (הושע ד, יב.) , כי התעתם הפעיל בנפשיתכם (ירמיה מב, כ.) , ונתע מנשה (דברי הימים ב' לג, ט.) . ועזב תוכחת מתעיה (משלי י, יו.) , והוא פעל עומד כמו תועה או מתעה נפשו . ורסן מתעיה (ישעיה ל, כח.) , עמי מאשריך מתעיס (שם ג, יב.) , כולם ענין תעות וידוע הוא .

תער וזה עבירו תער (במדבר ח, ז.) , בתער השכירה תער (ישעיה ג, כ.) , בתער מלמט (חללים נב, ד.) , תער הגלבים (יחזקאל ה, א.) , יקרעה בתער הספר (ירמיה לו, כג.) , ידוע . וישלפה מתערה (שמואל א' יו, נא.) , האספי אל תערה (ירמיה סו, ו.) , הוא הנדן והוא חיק החרב .

תף תף וחליל (ישעיה ה, יב.) , תף וחליל וכנור תף (שמואל א' י, ה.) . ישאו בתף וכנור (איוב כא, יב.) , פירוש ישאו קולם לשחוק ולשורר בנושאם קולם לחוף וכנור . בתפים וכמחלת (שמות טו, כ.) , עיד תעדי תפוף (ירמיה לא, ד.) . והפעל הכבר ממנו מתפפזות על פעל לבכהן (נחום ב, ח.) , ברוך עלמות תפפזות (חללים סח, כו.) , חאר בשקל נחלות טפפזות³) . וברך הדמיון וההשאלה טלאכת תפוף ונקבין (יחזקאל כח, יג.) , ואמר בו התרנום כרם לא אסתכלה בפנדך דאחעביר חלילין ונקבין דאינן צרכך ולא אפשר לך דהרזקיים בלא ברוון מיומא דאיחבריהא עמך מתקנן .

תפח בתפוח בעצי היער (שיר השירים ב, ג.) , גם תפוח תמר ותפוח (יואל א, יב.) , רפרוני בתפוחים (שיר השירים ב, ה.) , ידוע .

תפל והנב טחים אתו תפל (יחזקאל יג, י.) , כלומר תפל בנין שאין לו קיימא . ואמר בו הררנום ושעע ליה טין פחיר בלא חבן . היאכל תפל מבלי מלח (איוב ג, ו.) , פירוש כשר חי או דג חי, כי אין דרך לאכלם חיים אם לא יהיו מלוחים הרבה . נביאיך חזו לך שוא ותפל (איכה ב, יד.) . ולא נתן תפלה לאלהים (איוב א, כב.) , תפלה

voce בלהעוה comparat. Aben Ezra vero ipse explicationem tuetur, quam Noster falso R. Jonae tribuit. In Michlol contra R. Jehudae nomine priorem derivationem (a להע) laudat: quae permutatio nata esse potest ex abbreviatura ד"י .

1) Ezech. XIII, 48.

2) Deuteron. XXI, 8.

3) Josias XLIX, 8.

ואלוה לא ישים חפלה (שם כה, יב), דבר נרעה שאין לו טעם. ופירוש ואלוה לא ישים חפלה לא ישים להם נרעון ומניעה על מעשיהם.

תפר שק תפתי עלי גלדי (איוב טו, טו), ויתפרו עלה תאנה (בראשית ג, ג), עת לקרוע וער פל לתפור (קהלת ג, ג). והכבר הווי למתפרות כסתות (יחזקאל יג, יח).

תפש ותפש את הסלע במלחמה (מלכים ב, יד, ז), ותפשו בו אביו ואניו (דברים כא, יט), תפשו חיים (מלכים א, כ, יח), ותפשה ושכב עטה (דברים כב, כח), ותפשו בשני הלחת (שם ט, יג), למען תפש את בית ישראל כלבם (יחזקאל יד, ה), כל תפש כנור נפעל ועונב (בראשית ד, כא). והנפעל ותפשו במצודתו (יחזקאל יב, יג), והוא לא תפשה (במדבר ה, יג), ותפשו במזמורת זו חשכו (תהלים י, ב), בכף התפשו (יחזקאל פועל כא, ט), והכבר בידים תפשו (משלי ל, כו). ועל דרך ההרחבה בין תפשו המלחמה (במדבר לא, כו), הגדה הוא תפוש זהב ובסף (חבקוק ב, יט), כלומר מחופה. וכן אמר התרגום.

תפת ותפת לפנים אהיה (איוב יג, ג), כי ערוך תפתה טאתמול תפתה (ישעיה ל, לג), הוא אש ניהנם. ופירוש ותפת לפנים אהיה כלומר אני נדון כנידנם לפני מורו מה שאין כן בשאר בני אדם שאינם נדונים אלא אחר מותם. ויש מפרשים אותו מן תפת וחלילי! כלומר היו שמחים כי לפנים כמו השמחים להף. וטמא את התפת (מלכים ב, כג, י), הוא המקום הסמוך לירושלם, והוא בני בן הנם. ולפי שנטמא אורו המקום לפי שהיו עובדין בו המולך וטמאוהו יאשיהו, כלומר צוה שיהיה מקום טומאה להשליך שם נבלות וכל טמאות, לפיכך נקרא דין הרשעים ניהנם ותפת, לפי שאורו המקום היה הפחות שבמקומות, כמו שנקרא גם כן שער הצדיקים גן עדן כי הוא המקום הנבחר והטוב שבכל הארצות.

תקן מעות לא יוכל לתקן (קהלת א, טו), והכבר תקן משלים הרבה (שם יב, ט), כי מי יוכל לתקן (שם ג, יג), ענינם ענין החקנה ידוע והוא הפוך העוות.

תקע ושאל תקע בשופר (שמואל א' יג, ג), ותקעו בהן (במדבר י, ג), ותקע שופר (ישעיה יח, ג), תקע תקעי השופרות (יהושע ג, ט). והשם הללוהו בתקע תקוע שופר (תהלים קג, ג), בצרי. ונקרא השופר עצמו תקוע כאשר נאמר תקעו בתקוע והכין הכל (יחזקאל ג, יד), אבל ובתקוע תקעו שופר (ירמיה ג, א), הוא שם מקום,

1) Jesaias V, 12.

ואמר דך צחות לשון נופל על לשון כמו עקרון חקרי). וענין אחר ויעקב תקע את אהלו (בראשית לא, כה). ולכן תקע את אחיו (שם), כלומר העמידם שם. וארז גויתו תקעו בחומת בית שאן (שמואל א' לא, י), כלומר שחקעו רגויה במסמרים או בוולחם בחומה. ויתקעה בכשנו (שופטים ג, כא), ויתקעהו יטה סוף (שמות י, יט), ויתקע את היתד ברקתו (שופטים ד, כא), ויתקעתיו יתר במקום נאמן (ישעיה כב, כג). וענין קרוב לזה אל תהי בתקעך כף (משלי כב, כו), ושונא תקעים בוטח (שם יא, טו). והנפעל מי הוא לידי תקע (איוב יג, ד), ענין הכות כף נפעל האדם אל כף חבירו בערבון. וכן בענין הכות כף אל כף לשמחה תקעו כף עליך (נחום ג, יט).

תקף ואם תקפו האחד (קהלת ד, יב). והשם ארז כל תקף (אסתר ט, ט), וכל מעשה תקפו תקף (שם י, ב). והחאר עם שתקף טמנו (קהלת ג, י), תקף הרגום חוק תקיף². וכן תתקפהו לנצה (איוב יד, כ), התפעל תתקפהו כמלך עתיד לכידור (שם טו, כד), כלומר תחויק בו.

תרו ויקח תרוה ואלון (ישעיה מד, יד), הוא מין אילן תרוה מאילני סרק.

תרו פתרו על ראש ההר (ישעיה ל, יג), לעשות תרו תרו עליך (יחזקאל כג, ה), כל יחוקו כן תרנס (ישעיה לג, כג), הוא העץ הגבוה בספינה שמשלשלין בו הנם ומעמידים אותו בואלברו³ בלעז.

תרע תרעתיים שמעתיים (דברי הימים א' ב, נה), פירשו תרעתיים בו שערים. והתרגום שער תרעא⁴ ויחכן שהווא שם למשפחה.

תרף לקחה את התרפים (בראשית לא, לד), ותקח תרפים מיכל את התרפים (שמואל א' יט, יג), ואין אפד ותרפים (הושע ג, ד), הם צלמים יראו בהם העחידות. ופירוש ואין אפוד ותרפים כמו שנאמר ואין זבח ואין מצבה (שם) אין זבח ליי ואין מצבה לעבודה וזה ואין אפוד ליי ותרפים לעבודה וזה. ויונתן חתם ולית אפוד ומחוי. ושאר תרפים תרגם צלמניא. ועליה לתרופה עיין בשרש רוף.

תרש תרשיש ושהם (שמות כח, כ), וגויתו קתרשיש תרשיש (דניאל י, ג), אכן טובה ועינה כעון תכלת. וכבר זכרנוהו בשרש רשש טאין הכרע.

תשע תשע אמנת (דברים ג, יא), בצרי. ולומר תשעה תשע והחשבון הגדול תשעים.

1) Zephan. II; 4.
2) Exod. X, 19.
3) Prov. recent. aubro; II. albero di cerscello malus navis.
4) Genesis XXII, 17.

ואשר הם בני ארבע אותיות

תלתל קוצותיו תלתלים (שיר השירים ה, יא), והוא מענין תל והוא בהתאסף הקוצות בסופם. וכבר זכרנוהו בשרש תלתל.

תעתע והייתי בעיניו כמתהזע (בראשית כו, יב). מעטה תעתעים (ירמיה י, טו). והתפעל התפעל ומתעתעים בנביאיו (דברי הימים ב' לו, טו) משפטו מתעתעים ענינם ענין העורז ועיקר שרשם תעה.

תחרה

כפי תחרה יהיה לו (שמות כח, לב), כשפת תחרה השרין.

תחרה

אל תתחר במצליח דרכו (תהלים לו, ו), משקלו והפעל ומשפטו על שלמות שרשו תתחרה החיית כשוא ובפתח. וכן אל תתחר במרעים (שם לו, א), וכבר נחבנוהו גם כן כשרש תרה. והפעל הכבר מתחרה בארז (ירמיה כב, טו), ואיד תתחרה פעל את הסוסים (שם יב, ה), ענין הדמות וההחערב, ערוב עכוך לטוב ואל יעשקוני ודים.

נשלמה אות התיו תהלה לאל.

אמר דוד בן יוסף בן קמחי הספרדי ראיתי לכתוב עם הספר הזה אשר חברתי באור המלים אשר כאו בלשון ארמי בספרי הקדש למען לא יחסר הקורא בספר הזה דבר, ולא תהיה מלה בארבעה ועשרים ספרים שלא ימצא באורה בספר הזה, עם מה שאני מוסיף בו עתה. לכן כל מעתיק ספר זה יכתוב זה בתכלית הספר כמו שכתבתי אני הנה.

ועתה אחל בעזרת לאדם דעה.

בספר בראשית

סימן ל. יג. יגר שהדוּתָא, פירושו גלעד. וכן חרגום והיתה בכל לגלים ליגרון¹⁾, לעי השדה ליגרי הקליון²⁾.

בירמיה

סימן י. י. די שמיא וארקא שמים וארץ.

בספר דניאל

סימן ב. ה) אַדְנָא, הלכה וכן בדברי רבותינו ז"ל (מעילה יו, ע"ב.°), נפל אודא, נפק אודא, ואודא לטעמיה. תְּבַטִּין, נחמים חרגום וינתחה לעצמיה והדמיה³⁾, וישסעו כשסע הגדי והדמיה כמא דמרהמין גדיא⁴⁾, וכן בדברי רבותינו ז"ל (עבודה זרה לה, ע"ב.°) ודלמא הדומי הדמיה, משלטי הדמיה אין כו משום אסופי (קידושין דף עג, ריש ע"ב). גְּוָלִי, אשפה מקום נוול, (ו) וְנִבְזָבְהָ דורון ומנחה. וכבראשית רבה (פרשה לה, דף לו, ד.°) וירח י"י ארת ריח הניחוח לאוהבו של מלך שכבדו בזית דסקינאה פירוש דורון נאה, (ח) יַצִּיב, אמר והלשון מורגל וידע. וְגִבִּין, נמכרים כלומר נמכרים

ונמסרים, (ט) כְּדָבָה וְשִׁחִיתָהּ, נכונה ונשחתה. הַנְּדַמְנָתוֹן, אחם מזומנים, עד די עֲבָנָא יִשְׁתַּבֵּא, עד אשר הער ישחנה עליכם שרהיו נמסרים למיתרה, ויש מפרשים עד הערב שישראל הער. (יב) בָּגַס, כועף חרגום והנם זועפים והא אינו נסיסין¹⁾, (יד) בְּאֲרִיז, חרגום של א. עֲטָא וְטַעַם, עצה. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא יו, ע"א) ארבעה מסו בעטיו של נחש בעצתו שנתן לחור. וְטַעַם כְּמוֹ וְטַעַם זְקָנִים יָקָה שְׁהוּא חוֹכֵן הַדְּבָרִי²⁾, (טו) מְהַחֲפָרָה, גלויה לשון חזוף בדברי רבותינו ז"ל (סנהדרין קה, ע"א) למי שהוא עו פנים. וחרגום קשי פנים³⁾ הציפי אפיין, (יח) רִנָּא רִנָּה, הסתר הורה חרגום הרש לאמר כרו למיסר⁴⁾, והרבה כמיהו בלשון ארמי. (כו) הָאִיתָהּ קָהֵל, הישך יכול, (לא) וְאֵלֶּי, לשון חנה. דָּבָן, זה חרגום האיש הלוד גברא דבן⁵⁾, וְזִינָה יִתִּיר וזהו גדול. וְרִנָּה רִחִיל, ותארו נורא חרגום יפה תואר שפיר בריו⁶⁾, (לב) תְּדוּקָה, חזרה שלו חרגום חזה חדיא⁷⁾, מְעוּקָה וְיִרְכָּתִיָּהּ בטנו וירכו. (לג) שְׁקוּקָהּ דִּי פְּרִיל, שוקו של ברול. דִּי חֶסֶף, של חרש חרגום וכלי חרש ומאן דחסף⁸⁾, (לד) וְהַרְקָת הַמָּוֶן, והרקת

1) Genesis XL, 6. 2) Hiob XII, 20.
3) Ezech. II, 4. 4) Josua II, 1.
5) Genesis XXIV, 65. 6) Ibid. XXXIX, 6.
7) Exod. XXIX, 26. 8) Levit VI, 21.

1) Jerem. LI, 37. 2) Micha I, 6.
3) Judicum XIX, 29. 4) Ibid. XIV, 6.

ואשר הם בני ארבע אותיות

תלתל קוצותיו תלתלים (שיר השירים ה, יא.), והוא מענין תל והוא בהתאסף הקוצות בסופם. וכבר זכרנוהו בשרש תלתל.

תעתע והייתי בעיניו כמתהזע (בראשית כו, יב.) מעטה תעתעים (ירמיה י, טו.) והתפעל התפעל ומתעתעים בנביאיו (דברי הימים ב' לו, טו.) משפטו מתעתעים ענינם ענין העורז ועיקר שרשם תעה.

תחרה

כפי תחרה יהיה לו (שמות כח, לב.), כשפת תחרה השרין.

תחרה

אל תתחר במצליח דרכו (תהלים לו, ו.), משקלו והפעל ומשפטו על שלמות שרשו תתחרה החיית כשוא ובפתח. וכן אל תתחר במרעים (שם לו, א.), וכבר נחבנוהו גם כן כשרש תרה. והפעל הכבר מתחרה בארז (ירמיה כב, טו.), ואידך תתחרה פעל את הסוסים (שם יב, ה.), ענין הדמות וההחערב, ערוב עבדך לטוב ואל יעשקוני זדים.

נשלמה אות התיו תהלה לאל.

אמר דוד בן יוסף בן קמחי הספרדי ראיתי לכתוב עם הספר הזה אשר חברתי באור המלים אשר כאו בלשון ארמי בספרי הקדש למען לא יחסר הקורא בספר הזה דבר, ולא תהיה מלה בארבעה ועשרים ספרים שלא ימצא באורה בספר הזה, עם מה שאני מוסיף בו עתה. לכן כל מעתיק ספר זה יכתוב זה בתכלית הספר כמו שכתבתי אני הנה.

ועתה אחל בעזרת לאדם דעה.

בספר בראשית

סימן ל. יג. יגר שהדוּתָא, פירושו גלעד. וכן חרגום והיתה בכל לגלים ליגרון¹⁾, לעי השדה ליגרי הקליון²⁾.

בירמיה

סימן י. י. די שְׁמִיָּה וְאַרְקָא שמים וארץ.

בספר דניאל

סימן ב. ה) אֲזָנָא, הלכה וכן בדברי רבותינו ז"ל (מעילה יו, ע"ב.), נפל אודא, נפק אודא, ואודא לטעמיה. תְּבִינִין, נחמים חרגום וינתחה לעצמיה והדמיה³⁾, וישסעו כשסע הגדי והדמיה כמא דמרהמין גדיא⁴⁾, וכן בדברי רבותינו ז"ל (עבודה זרה לח, ע"ב.) ודלמא הדומי הדמיה, משלטי הדמיה אין כו משום אסופי (קידושין דף עג, ריש ע"ב). גְּוָלִי, אשפה מקום נוול, (ו) וְנִבְזָבְהָ דורון ומנחה. וכבראשית רבה (פרשה לה, דף לו, ד.) וירח י"י ארת ריח הניחוח לאוהבו של מלך שכבדו בזית דסקינאה פירוש דורון נאה, (ח) יָצִיב, אמר והלשון מורגל וידע. וְגִנִּין, נמכרים כלומר נמכרים

ונמסרים, (ט) כְּדָבָה וְשִׁחִיתָהּ, נכובח ונשחחח. הַנְּדַמְנָתוֹן, אחם מזומנים, עד די עֲבָנָא יִשְׁתַּבֵּא, עד אשר הער ישחנה עליכם שרהיו נמסרים למיתרה, ויש מפרשים עד הערב שישראל הער. (יב) בָּנָם, כועף חרגום והנם זועפים והא אינו נסיסין¹⁾, (יד) בְּאֲרִיז, חרגום של א. עֲטָא וְטַעַם, עצה. ובדברי רבותינו ז"ל (בבא בתרא יו, ע"א.) ארבעה מסו בעטיו של נחש בעצתו שנתן לחור. וְטַעַם כְּמוֹ וְטַעַם זְקָנִים יָקָה שֶׁהוּא חוֹכֵן הַדְּבָרִי²⁾, (טו) מְהַחֲפָרָה, גלויה לשון חזוף בדברי רבותינו ז"ל (סנהדרין קה, ע"א.) למי שהוא עו פנים. וחרגום קשי פנים³⁾ הציפי אפין, (יח) רִנָּא רִנָּה, הסתר הורה חרגום הרש לאמר כרו למיסר⁴⁾, והרבה כמיהו בלשון ארמי. (כו) הָאִיתָהּ קָהֵל, הישך יכול, (לא) וְאֵלֶּי, לשון חנה. דָּבָן, זה חרגום האיש הלודי גברא דבן⁵⁾, וְזִינָה יָתִיד וזהו גדול. וְרִנָּה רִחִיל, ותארו נורא חרגום יפה תואר שפיר בריו⁶⁾, (לב) תְּדוּקָה, חזרה שלו חרגום חזה חדיא⁷⁾, מְעוּקָה וְיִרְכָּתִיָּהּ בטנו וירכו. (לג) שְׁקוּקָהּ דִּי פְרִיל, שוקו של ברול. דִּי חֶסֶף, של חרש חרגום וכלי חרש ומאן דחסף⁸⁾, (לד) וְתִרְקַת הַמָּוֶן, והרקת

1) Genesis XL, 6. 2) Hiob XII, 20.
3) Ezech. II, 4. 4) Josua II, 1.
5) Genesis XXIV, 65. 6) Ibid. XXXIX, 6.
7) Exod. XXIX, 26. 8) Levit VI, 21.

1) Jerem. LI, 37. 2) Micha I, 6.
3) Judicum XIX, 29. 4) Ibid. XIV, 6.

תוהא י) לתהבדוהי, יועציו ומנרזיניו כמו ברוך הדברוי) ברוך מנהיגיו ותרגום וינהג ודבר) (כה) שרין, מוחרים מאסוריהם. (כז) בגשמהון, כגופם ובלשון מקרא ונשם ינדל) לדעה המפרשים. לא ערת, לא עברה תרגום אשר עבר די ערא). (כט) שלה, שגרה.

ה) ועד אחריו, ועד שבאחרונה כאלפני דניאל. (ח) וחוותה, סימן ד וענפיו כמו קרן חוורת). (ט) עפניה, עליו כמו מבין עפאים עלים). ואנבה, פרוי. השלל, תרגום על טלל). (י) עיר, מלאך. ונקרא כן שהוא ער לעולם. (יא) גהי, כרתו. אתרו, השירו מלשון פירות הנשרין בדברי רבותינו ול (ביצה ב, ע"ב). ובדרי, פורו. (יב) ובאסור די פויזל ונחש בדתארה די בקא ובטל שטיא יצטבע, כלומר באסורי ברול ונחשת יהיה כדשא השדה, כלומר שלא יוכל לזוז משם כאלו אסור בנחשתים ובטל השמים יחבם. (יג) יחלפון, יעברון. (יד) בגורת עירין, כגזירה מלאכים. (טז) לערה, לשנאך כמו ויהי ערד). (כב) וליה טרדין, מגרשים, תרגום וישלחיהו יי אלהים מן עדן וטרדיה). גרש יגרש אחכם מטרד יטרדי). (כד) מלכי, עשתי מן וימלך לבי עלי). וענתה במתן ענין, ועונך בחנון עניים. ארפא לשלונתך, אריכות לשלומך ושלוחך. או פירושו רפואה לשגתך. (כה) ענת מנה, סרה סמך. (ל) מלתא ספה על גבוקדנצר, כענין כי כלתה אליו הרעה). עד די שיעריה בגשרין רבה, עד אשר היה שערו גדול ככנפי נשרים. וטפרוהי בצפרין, וצפרניו כצפרני עופות הדורסים. (לב) פלה חשיבין, ככלום הם נחשבים. ובמצפיה, וכרצונו מגורח ולמאן די יצבא). (לג) התקנת, הייתי מחקן. ורבו יתירה, וגדולה יתירה. (לד) בגנה, בנאות.

כ) בטעם חמרא, בטעם היין כמו כטוב לך המלך סימן ה ביין). (ה) נברשתא, מנורה. ובמשנה (יומא פרק שלישי משנה דף לו, ע"א). הלני המלכה עשתה נברשת של זהב. על גירא, על הסיד הטוח ככותל כמו כאבני גר). פס ידא, כף היד. (ו) וקטרי חרצה משתרון, קשרי מרזני נחרים. גקשן, מקישור והפקוח. (ז) ארגונא ארגמן, והמניבא, תרגום רכיד מניכרה). (ח) וחוותה, סימן ד

1) Genesis XXVII, 33. 2) Micha II, 12.
3) Genesis XXXI, 18. 4) Jesajas XLIV, 14.
5) Genesis XV, 17. 6) Daniel. VIII, 5.
7) Psal. CIV, 11. 8) Judicum IX, 36.
9) 1. Samuelis XXVIII, 16. 10) Genesis II, 22.
11) Exodus XI, 1. 12) Nehem. V, 7.
13) Esther VII, 7. 14) Daniel. IV, 14.
15) Esther I, 10. 16) Jesaj. XXVII, 9.
17) Genesis XLI, 42.

אותם, (לה) בעור מן אהריקיש, כמו מן גרנות הקיק. ואולי עור חסר נו"ן מן געורת של פשתן, כי המוקד הוא הדק הננער מן הרזון. (לט) ארע מנה, חחר מן כלומר שפלה ממך. (מ) מנהיק ונשל, מדק ומועד. ובדברי רבותינו ול (חולין צג, ע"ב) ביעיא השילתא פירוש ביצים מעוכות. (מא) חספה די פחר, הרש היוצר. ובדברי רבותינו ול מני דפחרא כלי היוצר. וכן בלשון ערבי פכא"ר (י) והחית בערבי כף בעברי. וכן נצפתא די פרזלא, ומחוק הכרול. ולשון נצכתא נטע מתרגום נטע שעשועיו נצכתא דחביכותיה) כלומר מנטע ומכח הכרול יהיה בה כחרש.

סימן ג (כ) לאחשדרפניא סגניא ופחותא אדרגוריא גרבניא דהכריא דהפתיא, כל אלו שמות בלשון ארמי למסונים ולגדולים זה למעלה מזה. (ד) וברזא קרא בקיל, והכרו קורא בכח. (ה) משרוקיתא, כלי ששורקין בו שיפלא"ד) בלע"ז. קתרום ספקא, מיני כלי זמר הם ידועים אצלם, שמם כן בלשון ארמי. וכל זני זמריא. וכל מיני זמר. תרגום למינרו לונרהי). (ח) נאכלו קרציהון, תרגום לא חלך רכיל) לא חיכול קורפין. (יב) אלה, אלה. (יד) הוצא, יש מפרשים האמת לשון חמיהא. ולא נדע לו חבר, אבל לפי הענין יתפרש כך. ויש מפרשים לשון שממה כלומר וכי דברי וגורוהי צדו ושממה דבר רק הוא כענינם. ורבינו הא"ל פירשו לשון כוון והצדה מן ואשר לא צדה) ואחה צודה את נפשי לקחתה) כלומר אם כמוד וכונה עשיהם. (טז) לא משחין אנחנא, אין אנתנו חוששין. (יז) למינא לאתונא. להבעיר דחכשן מוי רעב שרופי רעב). (כ) לכפיתה, לקשור. ובמשנה (תמיד פרק רביעי משנה א. דף ל, ע"ב) לא היו כופתין את הטלה. כפחה בחבל של מנג (פרה פרק שלישי משנה ט. דף צג, ע"א). (כא) כפירו, נקשרו, בסרבליהון פטשיהון וברבלתהון, מיני לבושים הם, סרבליהון הוא סרכל שיחכמה אדם בו. ובמדרש תנחומא (כריש פרשת דין האדם היה) מפרש פטשיהון אלו ברקים הנרוגים על ירכותיהם, כרבליהון אלו הסקרין שבראשיהם. ודומה לו כרבליהון דתרגולא (כרכוח ג, ע"א). (כב) די הפקו, אשר העלו כלומר העלו אותם על פי הככשן והפילום לתוכו. (כד) תורה, חרד. תרגום ויחרד יצחק חרדה גדולה וחרד יצחק

1) figulus.
2) Jes. V, 7.
3) Hisp. chiflete et transp. silvado; Prov. siblet (Dictionn. d. l. P.)
4) Genesis I, 12. 5) Levit. XIX, 16.
6) Exodus XXI, 13. 7) 1. Samuelis XXIV, 11.
8) Deuteron. XXXII, 24.

לשון יציאה כלומר יוצאות אליו. (ד) מְרִיטו גִּפְהוּ, נמרטו כנפיה. הִקְיַמְתָּ, הוקמרה. (ה) וְלִשְׁטַר חֹד, ולצד אחד. חרנום ולצלע המשכן ולמטר משכנא¹⁾, עלֵעִין, צלעות. (ו) בְּרַגְלָהּ רָפְסָה, כמו ברגליכם תרפושון²⁾. (ז) כְּתִלְגַּן חֹדֶר, כשלג לבן, כְּעֵמֶד גָּקָא, כצמר נקי. גְּלַגְלוּהִי נֹדֶר דְּלִיק, גלגליו אש בוערה פירוש גלגלי הכסא. (י) גָּהַר הִי נֹדֶר, גהר של אש. ויש מפרשים כמו נהורא כלומר אור של אש. נָגַד וְנָפֵק, נמשך ויוצא. הִינָא יִתֵּב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ, למשפט יושב וספרים נפרחו. (יא) קְטִילַת חֵינְתָא, נהרנה החיה. וְהוֹבַד גְּשָׁמָה, ואבד גופה. וַיְהִיבַת לִיקְדָרָא אֲשָׁרָא, ונתנה לשרפת אש. (יב) הֶעֱרִיו שְׁלִטְנָהוֹן, הסירו שלטנוחם. (טג) אֶתְקַרְיַת רֹחִי, לפי ענינו נבהלר רוחי. או פירושו קצרה רוחי. ותרנום וקצר רוח דכריא רוחי³⁾. בְּגוֹ נְדָנָה, בחוד נרחקו כי הנוף לרוח כמו הנדן לחרב. (טד) קִרְבַּת עַל חֹד מִן קְאָמְיָא, קרבתו על אחד מן העומדים והם המלאכים כמו בין העומדים האלה⁴⁾, וַיִּצְיָבָא אֲבָעָה מְנַהֵרָא, ואמת אבקש ממנו. (יז) אֲדִין צְבִית לִיצְבָא עַל חֵינְתָא רַבִּיעִיתָא, או רציתי לעמוד על האמרה על החיה הרביעית. (יח) וְקִרְנָא דְכּוֹ, וקרן זארה. (יט) וַיִּסְבֵּר, ויחשוב.

בספר עזרא

(ז) בְּתֵב בְּשָׁלֹם, כלומר כרחב דברי שלום. מְתַרְדָּתָא, סימן ד. שם איש מצרי יהודה ובנימין. והוא שלח האגרת הזאת אל אחשורוש. וְשָׂאֵר בְּנֵי־חֵינְתָא, סיעתו ובני חבורתו וכן ושאר כנוחהו. ובדברי רבותינו ז"ל (בריתות ג, ע"ב.) מי דמי שבת ועבודה וזה תנא יתהון בכנהיהוון, פירוש בדיניהם ובכל המתחבר אליהם. וְכִתְבֵי הַשְּׁתִּינְוֹן, כתב המפורש. בְּתוֹב אֲרָמִית וּמְתַרְדָּם אֲרָמִית, כרחוב בכתובת ארמית ומפורש בלשון ארמית. (ח) רְחוּם בְּעַל טַעַם, בעל הדברים ותוכן לשון האגרת כי סתרת טבאל שלח האגרת ורחוב היה המזכיר והוא המרחקן לשון האגרת ושמי היה סופר. (ט) וַאֲשֶׁר־סִתְּבִינָא, וכו', שמות האומות שהיו בערי שומרון. (י) אֲסַנְפֵּר, הוא סנחריב. רַבָּא וַיִּקְרָא, גדול ונכבד. וְכַעֲנַתָּ, שם מקום בערי שומרון וכולם הסכימו על שליחות האגרת הזאת. וכן נקרא המקום הזה וְכַעֲנַתָּ⁵⁾ בלא נו"ן והכל אחד. ויש לפרש וכענת-מן עת שהוא זמן. וכן היה מנהגם לכתוב זאת הטלה בראשי הדברים באגרות, כלומר בזמן הוה נכתבה

1) Exod. XXVI, 20. 2) Ezechiel XXXIV, 18.
3) Proverb. XIV, 29. 4) Zacharias III, 7.
5) Esra IV, 17.

(ט) מְשֻׁרְבְּשִׁין. לשון שיבוש כלומר נדהמים שלא ידעו מה לעשור. (יא) נְהִירוֹ, זכר וידיעה. ובדברי רבותינו ז"ל (שבת פרק עשרים וארבע דף קנו, ע"א.) נהיר וחכים, נהירין לי שבילי דשמייא כשבילי דנהרדעא (ברכות פרק רשעי דף נח, ע"ב.), נהירנא כד דהו קיימין ארכע סאין כסלע (בבא ברזא פרק חמישי דף צא, ע"ב.). (יב) וַאֲחִינֵת אֲחִידָן, והגרת חידות. וְרִי הָנָה צְבָא הָנָה מְחָא, מכה. או פירושו מחיה הפך קטל. ופירוש מחיה מעמיד כחיים שלא היה הורגו כמו החייתם כל נקבה⁶⁾, ותחיין את הילדים⁷⁾. (יג) הֶעֱרִיו מְנַה, הסירו ממנו. (כא) וְעַם עֲרַדְיָא, פראים כמו ומוסרות ערוד⁸⁾. (כב) פְּרִיסַת, מן הלא פרום לרעב לחמין⁹⁾.

(ג) פְּרִינֵי, שוטרים וחרגים ושוטריו וסרכוהי¹⁰⁾. (ד) עֲשִׂירָה, חשב מן עשתונותיו¹¹⁾. (ו) עֲלָה, עלילה מן עלילת דברים¹²⁾. (ז) הֶרְגִּישׁוּ עַל מְלָכָא, הרקצו על המלך מן למר רגשו נויים¹³⁾. (ח) אֲתִיעֲטוּ, נתיעצו, לְגִזְבֵי לְבוֹר. (ט) הִי לֹא תַעֲדָא, אשר לא חעבור. (טז) בְּאֵשׁ, רע. בַּל, כמו לב הפוך, כלומר שם לבו להצילו, ויש מפרשים בל מחשב. וכן הוא בלשון ערבי אנע"ל בל"ד¹⁴⁾ כמו שים מחשבתך. ואדוני אבי ז"ל פירשו כמשמעו לשון לא, כלומר כל לאו שמצא היה טוען עליו להצילו, כלומר לא הוכלו לעשות מפני כך, וכאשר היו מבטלים אותה טענה היה משים אחרת. מְשֻׁרְבְּרָא, משחדל וכמשנה (אבות פרק שני משנה ה'). ובמקום שאין אנשים השתדר להיורח איש כמו השחדל. צְבוּ, רצון כלומר שלא ישנה רצונם להויקן שלא ישנה רצון המלך להצילו. (יט) וְכַת טִיְתָא, ולן בחענית. וכן בלשון רבותינו ז"ל בפסחים (קו, ע"א.) וכת טות ולא אבדיל רוצה לומר שלא אכל כל הלילה כשלא היה לו יין להבדלה. וְרַחֲנוּ לֹא הִנְעַל קְדָמוּזָהִי, ושלחן. ובתוספתא הדחונות של בעלי בתים פירוש שלחנות. ויש מפרשים המלה מורכבת ודי יחון כלומר מנידי החירות ובעלי השיר. בְּשִׁפְרָפְרָא, כשחר. או יבקע כשחר חרנם יונרון בכנ יחגלי כשפרפר¹⁵⁾. (כג) חֲכוּלָה לֹא עֲקָדָתָא, דבר השתחרה. (כד) וַיְהִפֵּק, והועלה. (כה) וְלֹא מְטוּ לְאַרְעִית גָּבָא, ולא הניעו להחיה הכור.

(א) רֵאשׁ מְלִין אֲמַר, ראשי הדברים אמר ולא כלם. (ב) וַאֲרוֹ, והנה, מְגִיחָן לִיטָא רַבָּא, פירוש לפי ענינו נושבות ומסעות אותו. וְאִפְשֵׁר שֶׁהַלְשׁוֹן הוֹרָה מִן כִּי יִגִּיחַ יִרְדֵּן אֶל פִּי הַיַּרְדֵּן.

1) Numeri XXXI, 15. 2) Exod. I, 18.
3) Hiob XXXIX, 5. 4) Jesaj. LVIII, 7.
5) Exod. V, 10. 6) Psalm. CXLVI, 4.
7) Deuteron XXII, 14. 8) Psalm. II, 1.
9) I. e. اجعل بالك. 10) Jesaj. LVIII 8.
11) Hiob XI, 28.

להם מי הם שמות האנשים אשר זה הכנין בונים. (ח) אֶסְפְּרָנָא, במרוצות ובוריוות. (יד) וְהִיבֵל הַמֶּזֶם, והוביל אותם. (טו) שֵׁא אֶזְל אַחַת הַמֶּזֶם, שא ולך והניח אותם. (טז) שֵׁשְׁבָצֵר דָּף, זה. (כ) בְּאַחְמָתָא, כמו חמת מימי (סימן ו- מלא אגרות וזכרונות המלכים והיתה בבירה במדי המדינה. (ג) וְאַשׁוּהֵי טַסְבְּלִין, וכותליו מקושרין זה בזה. וכדברי רבותינו ז"ל (כבא בתרא דף עז, ע"א.) במסובלי דחומי פירוש במחרוזת של שומין הקשורין זה בזה. (ד) נְדָבְכִין, טורים, וכן במשנה (ברכות פרק שני משנה ג' דף טו, ע"א.) קורין בראש האילן ובראש הנדבך. אָבִין גְּלָל, אבני שיש ובלע"ז מרמרי²⁾. וְנִפְקְתָא, וההוצאה, (ה) יְהִתִּיבִין, ישיבון. וְתַחַת, והניח, (ו) דְחִיקִין הֵווּ מִן תַּפְסָה, רחוקים היו משם שלא תזיקום. (ח) דִּי מְדַת עֵבֶר גְּהָרָה, אשר במס עבר הנהר, מדה כמו מנדה, כלומר מהמס שלוקח המלך בעבר רחנהר תעשה במהרה ההוצאה. (ט) וְמָה תְּשַׁחֵן, ומה שצריכים. (יא) יְתַנְסַח, כמו ונסחחם³⁾, וְזָקִיף יְתַמְחֵה עֲלוֹתֵי, ועץ לתליה שיהלה עליו, (יב) יַמְצֵר, יפיל, כמו וכסאו לארץ מנרה⁴⁾.

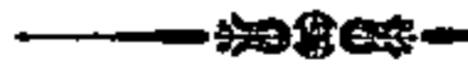
(יב) גְּמִיר, חרנום כליל⁵⁾ כלומר סופר דת אלהי השמים סימן ז. כלם. (יד) וְשִׁבְעָרָה יַעֲזוּהֵי, ושבעת יתעצו. (כ) וְשִׂאֵר חֲשׂוֹתָא, ושאר צורך, (כב) וְמִלַּח דִּי לֹא קָתַב, ומלח לא לצורך הקרבנות יתנו אשר לא כתוב בו מדה יתנו כל הצורך. (כג) יְתַעֲבֵד אֲדָרְזָא יַעֲשֵׂה בוריוות. (כו) הֵן לְמֹת הֵן לְשׂוֹרְשֵׁי, אם למיחה שיהרג בו לעקרו מן העולם הוא ובניו, הֵן לְעֵנֶשׁ נִכְסִין וְלְאַסְרִין, או לענשו ממון או לאסרו בבית הסוהר.

¹⁾ Genes. XXI, 14. ²⁾ Marmor.
³⁾ Deuteron XXVIII, 63. ⁴⁾ Psalm. LXXXIX, 45.
⁵⁾ Levit. VI, 26.

ואת האגרת. (יב) מְדַתָּא וּבְאַשְׁמָתָא, מורדות ורעה. וְשׂוֹרְשֵׁי שְׁכָלְלוּ, והחומות יסרו. וְאַשְׁמָתָא יְחִיטוּ, והיסודות קשרו זו בזו, יחטו לשון חוט כמו שרופרין בנר עם כנר בחוט. (יג) קְרִיתָא דָּף, זאח. מְנַהֵה בְּלוּ וְהִלְךְ, מנדה זו מנת המלך, בלו זה כסף גלגלחא, והלך זה ארגונא. והיא חשורה שעושין למלך כשעובר עליהם. וְאַפְתּוֹם טְלָבִים תְּהַנְזֹק, וחוזק המלכים חזיק. (יד) הִי־מִלַּח הִי־כִלְא טְלָחָנָא, לשון ארץ מלחה ולא תשכ¹⁾ כלומר השכיחנו בנין ההיכל הורה שיהיה כארץ מלחה, וְעֲרֹת מְלָכָא לֹא אֲרִיף לְנָא לְמַחְזָא, וביוון המלך לא יפה לנו לראות. וכדברי רבותינו ז"ל (כבא מציעא פרק חמישי דף עה, ע"א.) מאה פלפלין במאה ועשרין פלפלין ואריך, כלומר טוב ויפה וישר אין בו משום רבית. וכן אמרו (סוכה פרק רביעי דף מד, ע"ב.) מקשקשין בכרמיה ואכלין ויחא אריך או לא אריך, כלומר כשר הדבר או לא מפני שנעבדו הויתים בשביעית. (טו) וְאַשְׁתְּהוּר עֲבָרִין בְּגִנְהָ, כענין מרד. ויחכן שהלשון לשון שליחות מחרנום וישלח²⁾ ושרה, כי המורדים שולחים במחר לאשר יעורו בהם וכאשר ימצאו עור ימרו באשר היו תחת ידו. (יח) גְּשִׁתְּנָא, ענין האגרת ופירושו כמו וכתב הנשחון³⁾. (כג) וּבְמִלְוֵי הַמֶּזֶם בְּאַדְרָע וְחִיל, ובמלו אותם בזרוע ובכח. סימן ה- (ג) וְאַשְׁרָנָא דְנָא לְשִׁכְלָלָה, וחוזק הורה לכלוח, ואשרנא רפה לומר חומות העיר שהם חזק דעיר, וכן כדברי רבותינו ז"ל (כבא בתרא פרק עשירי דף קסז, ע"א.) אֲשֶׁרְתָא חוּזָא הַשְׁטַר וְקִימוּ, (ד) אֲרִין כְּנִמְא אֲמִרְנָא לְדֵם, פירוש זה הפסוק דברי תנאי ושתר בונני וכן פירושו או כשנאמר מן שם לכום טעם לבנור⁴⁾ עוד אמרנו

¹⁾ Jerem. XVI, 6. ²⁾ Genes. XXXII, 4.
³⁾ Esra IV, 7. ⁴⁾ Ibidem 3.

ברוך יי אלהי אבותינו אשר נתן נואח בלב המלך לפאר את ביה"י אשר בירושלם. יזכנו האל לראות בכנין ההראל חברים עם כל ישראל בעגלא ובזמן קריב זמן ואמן.

ברוך יי אלהי ישראל המבין לכבות, המעורר מחשבות, שפתים פוחח, וידיים מפתח, מסיר עקשות פה ולווח שפתים, ולכתוב הישרה יישר ידיים, סומך לכל הדורשים תורתו, מחזיק בידי המבקשים דתו, ישים מחשך לפנייהם לאור, ומעקשים למישור, עד אשר לא ראו בתורתו את כל מאום, כל סתום לא עטמום, נוחה אותם בצדקותיו, מישר לפנייהם דרכיו ונתיבותיו, עד אשר כרו נחני, ועד הנרה עורני, לכאר כל סתום, לפתח כל חתום, לגלות כל נסתר בתורתנו, ובספרי נביאינו וחכמינו, על פי אשר השיגה יד מחשבתו, באשר יי אתי. ואל אלהים יודע ויודעי יודעים כי לא היתה כונתי בחבור הזה להחגדל בו על חברי, ולהתפאר בו על ספרי מורי, אך כאשר פצרו כי גדולים וחכמים ממני, לאורך המלאכה בספרי המחברים אשר לפני, ולאשר הועתקו מלשון אל לשון תאריך בהם ההבנה, ותקצר בהם החכמה, ראיתי לעשות רצון הפונעים כי. וכי ראיתי כי תהיה לי תועלת גדולה בחבור זה רצוני לומר הזכירני בו אשר למדתי מנעורי, ולהוסיף בו ידיעה אשר לא ידעתי מבחורי, קמתי וחצן העצלה נערתו, ומשנת המנוחה ננערתו, והתעסקתי בחבור הזה עד כליתי, בעון המאמץ נכשל, והעוור כל נחשל. והנני קורא לכלל הקורא בספר הזה שיביט אליו בעין רצון, לא בעין קנאה ולצון, ואם ימצא בו שגגה תהיה שגגה הסופר או הספר יתקנה אחרי העיון כפי דעתו ושכלו, ומיני חגמול, וידינני לכף זכות וישקלני במאזני צדק בכף דעהו, ותהי שלימה משכורתו. כי מטרדת הומן ומעלו אשר עלי לא היתה מחשבתו בו זכה ונקייה. ועוד כי כל ימי התעסקי בו רוב מלאכתי היה בלמוד הנערים בראשית, ועם כל זה אולי שניתו ואף על פי שאינני מציל עצמי מן החטא ומן השגגה וחוסר הידיעה כי אין אדם אשר לא יחטא, אף כי אנכי לא איש דברים, ויודע ספרים. ומי אשר כל נסחר אליו גלוי, והאמת אתו ככל ספק חלוי, שאלתי לנקותי משגיאות ומנסתרות, כמו שאמר משיחו עליו השלום שגיאות מי יבין מנסתרות נקני. ועוד אמר גם מודים חשוק עכרך אל ימשלו בי או איתם ונקיתי מפשע רב יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפנק יי צורי וגואלי.

נשלם חלק שני מהמכלל תהלה לאל

המהולל.

